

Noe Munck
Finn Taksøe-Jensen

Særeje

Nye særejeformer
og deres betydning ved
generationsskifte

GADJURA

Noe Munck & Finn Taksøe-Jensen

Særeje

*Nye særejeformer og deres
betydning ved generationsskifte*

© GadJura, København 1996

ISBN 87-607-0212-5

Omslag/Grafisk tilrettelæggelse: Axel Surland

Tryk: AKA-Print A/S, Århus

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse
af denne bog eller dele af den er ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.
Alle rettigheder forbeholdes.

Forord

Efter gennemførelsen af særejereformen i 1990 behandlede de nye regler om skilsmisssæreje, brøkdelsæreje og tidsbegrænsning af særeje m.v. af *Taksø-Jensen* sammen med *Jesper Vorstrup Rasmussen* i Familieretten (København) 1990 og af *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990. I forbindelse med efteruddannelse i de nye særejeregler, først ved *Jesper Vorstrup Rasmussen* og *Jørgen U. Grønberg*, senere også ved *Taksø-Jensen*, påbegyndtes en række analyser af de nye regelsæt, som viste, at reformen indeholdt nogle hidtil upåagtede muligheder for regelkombinationer, navnlig såkaldt kombinationssæreje, der var af særlig interesse ved tilrettelæggelse af generationsskifter. Udviklingsarbejdet fortsattes derefter ved Københavns Universitet af *Henrik Dam*, der i et forskningsprojekt om ægtepagter bl.a. gennemførte en endnu ikke offentliggjort empirisk undersøgelse af oprettede ægtepagter. Forfatterne har endvidere hver stået for undervisningen i overbygningsfaget Generations-skifte ved de to universiteter. Til brug for undervisningen i København udarbejdede *Taksø-Jensen* i 1994-95 i kompendieform den første samlede fremstilling om særeje.

Særejereformens spinkle forarbejder og regelgrundlag efterlod efter udviklingen af de nye regler om kombinationssæreje og brøkdelsæreje m.v. imidlertid på en række punkter tvivl. Dette gjalt navnlig spørgsmålene om, hvorvidt der ved siden af reformens regler om brøkdelsæreje tillige findes regler om anpartssæreje og om det nærmere indhold af de danske regler om særeje og gæld.

Forfatterne besluttede derfor i foråret 1995, at vi ved at sammenholde særejereformens nye retskilder med grundtankerne bag loven om ægteskabets retsvirkninger fra 1925 i fællesskab ville foretage en ny og samlet vurdering af særejereglerne, hvilket efterhånden førte til udarbejdelsen af denne bog. Vi har derfor i bogens afsnit IV opstillet en række principper, som efter vores opfattelse fremover må antages at ville have betydning ved reguleringen af disse dele af det familieretlige område. På denne baggrund har vi derefter søgt at opstille et logisk sammenhængende særejesystem, der respekterer de forskellige lag af retskilder. Det har dog herved på enkelte punkter været nødvendigt at give lidt friere bud på, hvordan retstilstanden må antages at være, navnlig om-

kring den eksisterende retspraksis om trediemandsbestemt særeje ved delgaver samt, om der i et vist omfang bør ske en forholdsmæssig fordeling af gæld mellem forskellige formuearter.

Bogens resultater har ikke blot betydning for egentlige generationsskifte-overvejelser men tillige for parter, der i forbindelse med indgåelse af ægteskab skal tage stilling til en ordning af deres formueforhold, samt for gavgivere og arveladere, som overvejer at træffe bestemmelse om særeje.

Fremstillingen er i hovedtræk opbygget på den måde, at resultaterne om de forskellige nye formuearter først præsenteres i afsnit I, medens en dokumenteret og mere indgående beskrivelse af særejearterne findes i afsnit V om ægtepagtsfastsat særeje og i afsnit VI om trediemandsbestemt særeje. En række regler om særeje og gæld er opstillet i afsnit VII. Retsvirkningerne af hver enkelt af formuearterne er dernæst sammenfattet i afsnit VIII. Til brug for rådgivning af ægtefæller og andre indeholder afsnit IX en række praktisk orienterede anbefalinger om valg af formueart ved tilrettelæggelse af forskellige grundtyper af generationsskifter.

Ny lovgivning, litteratur og retspraksis er medtaget indtil den 1. januar 1996.

Vi takker *Henrik Dam* for tilladelse til at give oplysning om forskellige hovedtal fra hans empiriske undersøgelse samt *Johan Reimann* og *Eigil Lego Andersen* for værdifuld kritik af særejekompendiet.

Bogens registre er udarbejdet af *Peter Daell Bjerrum*.

Manuskriptet er renskrevet af sekretær *Ulla Nielsen*, Århus Universitet, og sekretær *Mette Willer*, Københavns Universitet.

Januar 1996

Noe Munck

Finn Taksøe-Jensen

Indholdsfortegnelse

I Formuearterne – begreber og terminologi

1. Hvilke grundlæggende ændringer medførte særejereformen?	13
2. Oversigt over formuearterne	15
2.1. Fælleseje	16
2.1.1. Fællesejets grundregler	16
2.1.2. De sociale beskyttelsesregler	17
2.2. Fuldstændigt særeje	17
2.3. Skilsmisssæreje	18
2.4. Kombinationssæreje	19
2.5. Brøkdelsæreje	22
2.6. Anpartssæreje	23
2.7. Aftrapningssæreje	25
3. Plan for fremstillingen	26

II Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

1. Fordele og ulemper ved fælleseje og særeje	29
2. Efterlevendes retsstilling er realøkonomisk forringet	32
2.1. Særbørnstilfælde	32
2.2. Tilfælde, hvor ægtefæller har fuldstændigt særeje	36
2.3. Tilfælde, hvor efterlevende indgår nyt ægteskab	38
2.4. Sammenfatning	39
3. Ingen reformer på vej	40

III Særejereformen – motiver, overgangs- og fortolkningsregler

1. Motiverne – et brudstykke af et debatoplæg	43
2. Overgangs- og fortolkningsregler	49

IV Nogle ægtefælleformueretlige grundprincipper

1. Indledning	53
2. Otte grundprincipper om ægtefælleformueret	54
1. princip om bundne stiftelsesformer for særeje	54
2. princip om ægtefællers, gavegivers og testators suveræne ret til at fastlægge formueart	54
3. princip om bundne ændringsmåder for særeje	55
4. princip om ejerægtefællens frie rådighed	56
5. princip om, at et aktivs indtægter får samme formueart som moderaktivet	57

6. princip om, at surrogater får samme formueart som stamaktivet (»det præceptive surrogationsprincip«).....	57
7. princip om familieformueretlig status quo	58
8. princip om stiftelse af særeje som andele af et aktiv	59

V Særeje ifølge ægtepagt

1. Begrænset aftalefrihed – ugyldighed.....	61
1.1. Ikke anerkendte formuearter.....	62
1.2. Ulovlig gaveoverførsel	64
1.3. Dansk rets almindelige ugyldighedsregler	65
1.4. Prøvelse af ugyldighedsspørgsmål	65
1.5. Retsvirkninger af ugyldighed	66
1.6. Uvirksomhed på grund af omstødelse	68
2. Fuldstændigt særeje	68
3. Skilsmisssæreje.....	69
4. Kombinationssæreje	71
4.1. Det retlige grundlag	71
4.1.1. Lovreglerne og deres baggrund	71
4.1.2. Kan retsvirkningerne knyttes til den længstlevende ægtefælles død ?	71
4.1.3. Hvilken ægtefælles død kan hidføre retsvirkningerne?.....	73
4.1.4. Retsvirkninger af ægtefællers samtidige dødsfald	73
4.2. Kombinationssærejes genstand	74
4.3. Beskrivelse af formuearten i dokumenter	74
4.4. Den praktiske anvendelse	75
5. Brøkdelsæreje	76
5.1. Det retlige grundlag	76
5.1.1. Lovreglerne og deres baggrund	76
5.1.2. Skal brøkdelsæreje angå hele en ægtefælles formue.....	77
5.1.3. Skal brøkdelsæreje indeholde en fællesejeandel?	77
5.1.4. Stiftelsesmåderne. Opløsningsmulighederne.....	78
5.2. De sociale beskyttelsesregler.....	79
5.3. Beskrivelse af formuearten i dokumenter	80
6. Anpartssæreje.....	80
6.1. Om begrebet anpartssæreje.....	81
6.2. Anpartssæreje i hidtidig retspraksis og teori	82
6.3. Værdiregulering af vederlagaskrav i hidtidig retspraksis og teori.....	85
6.4. Forfatterens overvejelser om anpartssæreje	87
6.4.1. Aktivets formueart er ikke fastlagt umiddelbart ved gave, testamente eller ægtepagt	87
6.4.2. Aktivets formueart er fastlagt umiddelbart ved gave eller testamente.....	93
6.4.3. Aktivets formueart er fastlagt umiddelbart ved ægtepagt	94
6.4.4. Særligt om delgavetilfælde m.v.....	94

6.5. Forfatterens overvejelser om vederlagskrav	97
6.6. Stiftelse af anpartssæreje ved gave, testamente og ægtepagt	98
6.7. Anpartssærejes genstand	99
6.8. De sociale beskyttelsesregler	100
6.9. Beskrivelse af anpartssæreje i dokumenter	100
7. Aftrapningssæreje	100
8. Tidsbegrænsning af særeje	103
9. Betingelser	105
10. Surrogater	110
11. Indtægter	111
12. Ændringer	115
13. Bindinger fra gavebreve og testamenter	116
14. Specifikation	118
15. Ophør af særeje	125
16. Formkrav	129
16.1. Skriftlighed og underskrifter	129
16.2. Tinglysning	131
16.3. Ikke krav om godkendelse	133

VI Særeje efter trediemands bestemmelse

1. Stiftelse	135
1.1. Gave	135
1.2. Arveforskud	137
1.3. Testamente	138
1.4. Båndlæggelse	139
1.5. Livs- og ulykkesforsikring	141
2. Grænserne for bestemmelsesretten	142
2.1. Hvilke formuearter kan trediemand foreskrive?	142
2.2. Tidsbegrænsning af særeje	144
2.3. Betingelser	144
2.4. Surrogater og indtægter	145
2.5. Delgavetilfælde m.v.	145
2.6. Specifikation	146
2.7. Ophør af særeje	147

VII Særeje og gæld

1. Problemstillingen og dens praktiske konsekvenser	149
2. Lovgivning, praksis og litteratur	152
3. Fastlæggelse af gælds formueart ved stiftelsen	156
3.1. Principielle overvejelser.	
Begrebsbestemmelse	156
3.2. Gæld, som ved stiftelsen får en særlig formueart	158
3.2.1. Pantekret gæld som modstykke til låneprovener	158
3.2.2. Gæld, som er stiftet til et særligt formål	162

3.2.3. Trediemands bestemmelse.....	164
3.2.4. Bestemmelse ved ægtepagt.....	165
3.2.5. Rente af gæld.....	166
3.2.6. Surrogater af gæld.....	166
3.3. Anden gæld.....	166
4. Efterfølgende omlægning af gælds formueart.....	170
4.1. Skyldnerægtefællens énsidige bestemmelse.....	170
4.2. Omlægning ved ægtepagt.....	170
5. Reglernes konsekvenser i særlige tilfælde.....	174
5.1. Indfrielse af pantegæld.....	174
5.2. Overtagelse af gæld.....	175
5.3. Brøkdelsæreje.....	176
5.4. Anpartssæreje.....	176
5.5. Aftrapningssæreje.....	177
5.6. Sammenblanding af gæld af forskellig formueart.....	177
6 Sammenfatning.....	178

VIII Særejes retsvirkninger

1. Oversigt.....	181
2. Fælleseje.....	182
2.1. Retsvirkninger under ægteskabet.....	182
2.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (inter vivos).....	182
2.1.2. Begrænsninger i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (mortis causa).....	183
2.1.3. Misbrug af rådighed.....	183
2.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.....	184
2.2.1. Kvantitative regler.....	184
2.2.2. Kvalitative regler.....	185
2.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død.....	186
2.3.1. Kvantitative regler.....	186
2.3.2. Kvalitative regler.....	186
3. Fuldstændigt særeje.....	187
3.1. Retsvirkninger under ægteskabet.....	187
3.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (inter vivos).....	187
3.1.2. Begrænsninger i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (mortis causa).....	187
3.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.....	187
3.2.1. Kvantitative regler.....	187
3.2.2. Kvalitative regler.....	188
3.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død.....	188
3.3.1. Kvantitative regler.....	188
3.3.2. Kvalitative regler.....	188

4. Skilsmisssæreje	189
4.1. Retsvirkninger under ægteskabet	189
4.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (inter vivos).....	189
4.1.2. Begrænsning i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (mortis causa).....	189
4.2. Skifte som følge af separation og skilsmisse m.v.	190
4.2.1. Kvantitative regler	190
4.2.2. Kvalitative regler	190
4.3. Skifte som følg af en (eller begge) ægtefællers død.....	190
4.3.1. Kvantitative regler	190
4.3.2. Kvalitative regler	191
5. Kombinationssæreje.....	192
5.1. Retsvirkninger under ægteskabet	192
5.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.	192
5.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefælles død	192
5.3.1. Kvantitative regler	192
5.3.2. Kvalitative regler	194
6. Brøkdelsæreje.....	195
6.1. Retsvirkninger under ægteskabet	195
6.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (inter vivos).....	195
6.1.2. Begrænsninger i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (mortis causa)	195
6.1.3. Misbrug af råden.....	196
6.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.	196
6.2.1. Kvantitative regler	196
6.2.2. Kvalitative regler	197
6.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død.....	197
6.3.1. Kvantitative regler	197
6.3.2. Kvalitative regler	198
7. Anpartssæreje	198
7.1. Retsvirkninger under ægteskabet	198
7.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (inter vivos)	198
7.1.2. Begrænsninger i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (mortis causa)	199
7.1.3. Misbrug af råden	199
7.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.	199
7.2.1. Kvantitative regler	199
7.2.2. Kvalitative regler	200
7.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død.....	200
7.3.1. Kvantitative regler	200
7.3.2. Kvalitative regler	200
8. Aftrapningsæreje	201

IX Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

1. Begreber og terminologi.....	203
1.1. Om generationsskifte.....	203
1.2. Generelt om særejeordningers betydning ved generationsskifte	204
2. Private generationsskifter – almindelige formueforhold.....	207
2.1. Særejeordningers fordele for forskellige familietyper	207
2.1.1. Den ene ægtefælle med særbørn	208
2.1.2. Begge ægtefæller med særbørn.....	211
2.1.3. Ægtefæller med fællesbørn.....	216
2.1.4. Ægtefæller med særbørn og fællesbørn.....	219
2.1.5. Barnløse ægtefæller.....	222
2.2. Tilsikring af social balance for ægtefællerne	223
2.2.1. Det etablerede par	223
2.2.2. Det nygifte par m.v.	225
2.2.3. En ægtefælle insolvent	226
3. Private generationsskifter – større formuer	226
4. Erhvervsmæssige generationsskifter	230
5. Forældres forskrifter om særeje i gavebreve og testamenter.....	234
Bilag 1	239
Bilag 2	249
Forkortelser	257
Litteraturliste	259
Lovregister	263
Domsregister	271
Stikordsregister	273

I Formuearterne

Begreber og terminologi

1. Hvilke grundlæggende ændringer medførte særejerereformen?

Efter særejerereformens gennemførelse står en række forskellige ægtefælleformueordninger til rådighed. Denne mangfoldighed gør det så meget vigtigere at fastholde det grundlæggende. Der findes hos os som hidtil kun to forskellige ægtefælleformueretlige *grundformer*, nemlig:

- *fælleseje (formuefællesskab)* karakteriseret ved, at værdien af fællesejeaktiverne med fradrag af fællesejegælden ved skifter skal ligedeles mellem ejerægtefællen eller dennes bo og den anden ægtefælle eller dennes bo, og
- *særeje* karakteriseret ved, at ejerægtefællen eller dennes bo ved skifter beholder de pågældende særejeaktiver med tilhørende gæld uden at skulle dele nettoværdien med den anden ægtefælle eller dennes bo.

Når dette udgangspunkt er fastslået, kan det fastlægges, hvilke mere principielle nydannelser der følger af særejerereformen. Reformen indebærer *tre grundlæggende fornyelser*:

For det første er der nu mulighed for at lade et eller flere aktiver med tilhørende gæld være i *brøkdels-særeje*. Indgår der en fællesejeandel i ordningen, har denne imidlertid så mange fællestræk med fælleseje, at den med en vis ret kan anses for en fællesejeordning blot med et andet delingsforhold end $\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$. Det er således blevet muligt at fastsætte et delingsforhold for fællesejeordninger med næsten enhver ønskelig *delingsbrøk*.

Eksempel 1: Mandens virksomhed med tilhørende aktiver og gæld er brøkdels-særeje med $\frac{2}{3}$ fælleseje og $\frac{1}{3}$ fuldstændigt særeje. På skifter modtager manden eller hans bo herefter $\frac{1}{3}$ af virksomhedens nettoværdi som sin særejeandel og tillige halvdelen af nettofællesejeandelen på $\frac{2}{3}$. Manden eller hans bo modtager således i alt $\frac{2}{3}$ af virksomhedens netto-

I. Formuearterne – begreber og terminologi

værdi på skiftet. Nettoværdien af virksomheden vil således blive delt med $\frac{1}{3}$ til hustruen eller hendes bo og $\frac{2}{3}$ til manden eller hans bo.

Når brøkdelsærejer med fællesejeandele således indebærer en for formuefællesskabsordninger karakteristiske deling af nettoværdierne på skifter, og da de til fællesejeordninger knyttede kvalitative sociale beskyttelsesregler¹ yderligere fuldt ud finder anvendelse på formuer i brøkdelsærejer med fællesejeandele, har sådanne brøkdelsærejer snarere karakter af at være fællesejeordninger med et andet delingsforhold end $\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$ end af at være særejeordninger. Det nye brøkdelsæreje med fællesejeandele kunne derfor med en vis ret anses for en (ny) tredje ægtefælleformueretlig grundform, der er forskellig fra både det almindelige fælleseje og særeje. Da brøkdelsæreje med en fællesejeandel imidlertid alene er sammensat af velkendte elementer fra fælleseje og særeje, er det ikke her medtaget som en ny grundform men sammen med brøkdelsæreje uden fællesejeandele beskrevet som en ny formueart.

For det andet er særejeordninger ikke længere generelle i den forstand, at en særejebestemmelse altid får særejevirkninger uanset årsagen til et senere skifte. Særejevirkninger kan nu ved formuearten skilsmisssæreje knyttes til alene at skulle finde anvendelse ved skifter foranlediget af separation, skilsmisse eller bosondring, medens formuen er fælleseje ved et dødsboskifte. Endvidere kan det ved særejearten kombinationssæreje for dødsboskifter bestemmes, at særejevirkninger alene skal indtræde, hvis en bestemt af ægtefællerne afgår ved døden først.

Eksempel 2: M ejer 600.000 kr., der er ægtefællebegunstigende kombinationssæreje.² Dør M først, bliver hans 600.000 kr. fælleseje. Dør H først, bliver M's 600.000 kr. fuldstændigt særeje.

For det tredje indførte reformen en mulighed for at begrænse særejeordninger i tid, således at de kun skal vedvare i en nærmere angiven periode for herefter at afløses af en anden formueart.

Der kan som hidtil fastsættes begrænsninger i særejets omfang, således at en særejeordning ikke skal gælde for hele en ægtefælles formue, men kun for én bestemt afgrænset formueandel eller kun for et eller flere nærmere angivne aktiver eller gældsposter.

1. Disse omtales straks nedenfor under 2.1.2.

2. Se herom nedenfor under 2.4

Når en formueordning herefter skal fastlægges ved ægtepagt, gave eller testamente, skal der tages stilling til fire forhold: *Formueordningens genstand, grundformueordningens art, den/de for formueordningen betingende skiftegrunde* og *formueordningens varighed*, dvs. om den skal *tidsbegrænses*. Bestemmelsen træffes ved ægtepagt principielt for *hver ægtefælle for sig*, og ved gave eller testamente helt eller delvist for den pågældende *gave eller arv*.

2. Oversigt over formuearterne

I fremstillingen anvendes som allerede anført termen *de ægtefælleformueretlige grundformer* som betegnelse for de to basale former: fælleseje med ligedeling og særeje. Termen *formuearter* anvendes som betegnelse for de forskellige måder, regelsættene for de to grundformer kan anvendes på, hvilket fører til følgende formuearter:

- *fælleseje,*
- *fuldstændigt særeje,*
- *skilsmisssæreje,*
- *kombinationssæreje,*
- *brøkdelsæreje,*
- *anpartssæreje, og*
- *aftrapningsæreje.*

Kombinationssæreje kan opdeles i *to hovedtyper*:

- *ægtefællebegunstigende* kombinationssæreje, der trækker formue over til den efterlevende ægtefælle, og
- *arvingbegunstigende* kombinationssæreje, der trækker formue over til den førstafdøde ægtefælles bo.

Ved yderligere at kombinere disse hovedtyper af kombinationssæreje fremkommer fire *grundtyper* og fire *kombinerede typer*, jf. nedenfor 2.4.

De særlige spørgsmål om, hvilken formueart en ægtefælles *gældsposter* har, og om gældsposter isoleret kan gøres til særeje, behandles nedenfor under VII. Den følgende præsentation af formuearterne er alene begrebsmæssig. Den juridiske dokumentation for, at den enkelte formueart med eventuelle undertyper gyldigt kan oprettes, følger nedenfor under V.

2.1. Fælleseje

2.1.1. Fællesejets grundregler

Ved fælleseje er der:

- såvel *fællesejevirkninger* under ægteskabet, herunder ved separation og skilsmisse, som *fællesejevirkninger* ved én eller begge ægtefællers død.

Fællesejevirkninger *under ægteskabet* indebærer, at en række *beskyttelsesregler* for den anden ægtefælle finder anvendelse på en ægtefælles dispositioner *inter vivos*. Dette gælder reglerne i Æ2 §§ 18 og 19, hvorefter ægtefællerne skal være enige om salg og belåning m.v. af familiens (ejer)bolig og indbo m.v. samt erhvervsvirksomhed og arbejdsredskaber. Dernæst reglerne i Æ2 § 17 om pligt til forsvarlig råden over egen bodel, der er sanktioneret ved Æ2 § 23, stk. 1, om vederlagskrav ved uforsvarlig formindskelse af bodelen og Æ2 § 38, nr. 1, om bosondring.

Fællesejevirkninger *ved separation og skilsmisse* indebærer, at værdien af hver ægtefælles nettobodel *kvantitativt* skal *ligedeles* mellem ægtefællerne ved skiftet, jf. SL § 68. Hertil knytter sig bestemmelserne i SL § 69a om skævdeling ved kortvarige ægteskaber og Æ2 § 23, stk. 1 og 2, samt SL § 69b om vederlagskrav. Ved den *kvalitative* deling af boet gælder reglerne om udtagesret inden for egen bodel efter SL § 70a, stk. 2, 1. pkt. Denne ret modificeres af *beskyttelsesreglerne* for den anden ægtefælle i SL § 70a, stk. 2, 2. led, og § 70b om »krydsende udtagesret«, hvorefter en ægtefælle ved skifter i anledning af separation og skilsmisse m.v. har ret til under visse betingelser at udtage familiens (ejer)bolig og indbo m.v. samt erhvervsvirksomhed og erhvervsløsøre, der tilhører den anden ægtefælle, og kan udløse et eventuelt overskudsbeløb kontant.

Fællesejevirkninger *ved en ægtefælles død* indebærer, at der i skiftetilfælde *kvantitativt* skal ske en lighedeling af de to nettobodele mellem den efterlevende ægtefælle og den førstafdødes bo. Dette udgangspunkt modificeres dog af reglerne om vederlagskrav i Æ2 § 23, stk. 1 og 2, og SL § 61a. For den *kvalitative* deling gælder *beskyttelsesreglerne* for den anden ægtefælle i SL § 62c om den efterlevendes fortrinsret til udlæg efter vurdering samt ret til at udløse de andre arvinger kontant.

Ud fra de samme hensyn, som ligger til grund for reglerne i Æ2 §§ 18 og 19, er der i AL § 66, stk. 2, 2. pkt., endvidere fastsat en *beskyttelsesregel* for den anden ægtefælle mod en ægtefælles *mortis causa-dispositioner*, der begrænser

en ægtefælles ret til at testere over familiens (ejer)bolig og indbo samt erhvervsvirksomhed og arbejdsredskaber til fordel for tredjemand.

Der kan sidde i uskiftet bo med fælleseje.

Det almindelige fælleseje svarer således helt til det før særejereformen af 1990 kendte fælleseje.

2.1.2. De sociale beskyttelsesregler

Ved *de sociale beskyttelsesregler* forstås i denne fremstilling de omtalte beskyttelsesregler i Æ2 §§ 18 og 19, Æ2 § 17, jf. § 23, stk. 1, jf. § 38, nr. 1, reglerne i SL § 62c, § 70a, stk. 2, 2. led, og § 70b samt AL § 66, stk 2. Afgrænsningen af de sociale beskyttelsesregler kan fastlægges på forskellig måde, men vi har i denne bog valgt den angivne afgrænsning, da denne netop dækker de fællesejeregler, der ud fra en social beskyttelsestankegang overføres til anvendelse på *særejearterne* brøkdelsæreje, anpartssæreje og aftrapningssæreje, når disse formuearter indeholder en andel, der er eller bliver fælleseje. Reglerne i Æ2 §§ 17, jf. § 23, stk. 1, og 38, nr. 1, kaldes for *kvantitative* sociale beskyttelsesregler; de øvrige regler kaldes for de *kvalitative* sociale beskyttelsesregler. Fællesejets ligedelingsregel, reglerne om vederlagskrav til genoprettelse af overførsler mellem særeje og fælleseje i Æ2 § 23, stk. 2, og SL §§ 61a og 69b samt adgangen til at sidde i uskiftet bo anses ikke i denne sammenhæng for sociale beskyttelsesregler.

2.2. Fuldstændigt særeje

Ved *fuldstændigt særeje* er der:

- såvel *særejevirkninger* under ægteskabet, herunder ved separation og skilsmisse, som ved én eller begge ægtefællers død.

Særejevirkninger *under ægteskabet* indebærer, at ejerægtefællen *inter vivos* i enhver henseende kan disponere frit over sine særejeaktiver. De under 2.1. omtalte *sociale beskyttelsesregler* i Æ2 §§ 18, 19, 17, jf. § 23, stk. 1, og § 38, nr. 1, finder således *ikke* anvendelse.

Særejevirkninger ved *separation og skilsmisse* indebærer, at ejerægtefællen – såvel *kvantitativt* som *kvalitativt* – frit udtager sine særejeaktiver med tilhørende gæld. Der finder ikke nogen deling sted, og der gælder ingen regler om »krydsende udtagelsesret« m.v. svarende til den sociale beskyttelsesregel i SL § 70a, stk. 2, 2. led, og § 70b ved fælleseje. Derimod kan det efter Æ1 § 56 ved dom bestemmes, at den ene ægtefælle i særlige tilfælde skal yde den anden ægtefælle et beløb af sit fuldstændige særeje for at sikre, at denne ikke stilles

økonomisk urimeligt ringe efter en separation eller skilsmisse. Og såfremt der er grundlag for at rejse et vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 1, (en ægtefælles uforsvarlige formindskelse af sin bodel) eller efter Æ2 § 23, stk. 2, (bodelsmidler anvendt til erhvervelse/forbedring af særeje m.v.) og dette krav *ikke* kan fyldestgøres af ægtefællernes fælleseje, kan kravet for halvdelens vedkommende rettes mod ægtefællens fuldstændige særeje.

Særejevirkninger ved en *ægtefælles død* indebærer, at den *efterlevende ægtefælle* kvantitativt og kvalitativt frit kan udtage sine fuldstændige særejeaktiver med tilhørende gæld. Der skal ikke som ved fælleseje foretages en deling af efterlevendes fuldstændige særejeaktiver, og den førstafdødes bo kan ikke udtage aktiver af efterlevendes fuldstændige særeje. Samtidig indgår *den førstafdøde ægtefælles* fuldstændige særeje fuldt ud i dennes dødsbo. Den efterlevende ægtefælle har efter SL § 62d fortrinsret til at fordre udlæg efter vurdering for så vidt angår sin *arv* af det fuldstændige særeje – men kun inden for denne arvs værdi. Der er således *ikke* som efter SL § 62c ved fælleseje tillagt en efterlevende ægtefælle social beskyttelse med en ret til at udtage alle aktiver inden for afdødes fuldstændige særeje mod eventuelt at udløse de andre arvinger kontant.

Ved testamente kan ejerægtefællen efter AL § 66, stk. 1, med respekt af tvangsarvereglerne frit disponere over de enkelte genstande inden for sit fuldstændige særeje. Den under 2.1. omtalte sociale beskyttelsesregel i AL § 66, stk. 2, 2. pkt., finder således heller ikke anvendelse på *mortis causa*-dispositioner over fuldstændigt særeje.

Der kan *ikke* siddes i uskiftet bo med fuldstændigt særeje.

For så vidt svarer fuldstændigt særeje helt til det hidtil kendte særeje.³

Terminologien »fuldstændigt særeje«, der er fastlagt i loven, har i en overgangsperiode givet anledning til misforståelser, idet denne betegnelse indtil særejereformens gennemførelse blev anvendt om tilfælde, hvor *samlige* en ægtefælles nuværende og fremtidige ejendele ved ægtepagt var gjort til særeje.

2.3. Skilsmisssæreje

Ved skilsmisssæreje er der:

- *særejevirkninger* under ægteskabet, herunder ved separation og skilsmisse, men
- *fællesejevirkninger* ved død. Når den første af ægtefællerne dør (herunder

3. Der er dog enkelte forskelle, især med hensyn til indtægter af særeje og muligheder for tidsbegrænsning m.v. af særeje, jf. derom nærmere nedenfor i afsnit V, 11 og 8.

ved ægtefællernes samtidige dødsfald) bliver begge ægtefællers skilsmis-sesæreje til fælleseje.

De foran under 2.1. omtalte sociale beskyttelsesregler gældende for *inter vivos* dispositioner og ved *separation og skilsmisse* i Æ2 §§ 18 og 19, Æ2 § 17, jf. §§ 23, stk. 1, og 38, nr. 1, SL § 70a, stk. 2, 2. led, og § 70b finder således ikke anvendelse. Da skilsmis-sesæreje bliver fælleseje efter den førstafdøde ægtefæl-les død, finder de sociale beskyttelsesregler i AL § 66, stk. 2, 2. pkt., og SL § 62c anvendelse for skilsmis-sesæreje på *mortis causa* dispositioner og på *døds-boskifter*, og der kan sidde i uskiftet bo med ægtefællernes tidligere skilsmis-sesæreje.

2.4. Kombinationssæreje

Ved *kombinationssæreje* er der:

- særevirkninger under ægteskabet, herunder ved separation og skilsmisse,

men der er yderligere truffet bestemmelse om en af følgende 8 muligheder ved dødsboskifte:

- **type 1:** *kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for hustruen ved hustruens død*, dvs. at hustruens skilsmis-sesæreje bliver fuldstændigt sær-ereje ved hustruens død som den førstafdøde af ægtefællerne. Manden kan i så fald have enhver formueordning, eller
- **type 2:** *kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for manden ved mandens død*, dvs. at mandens skilsmis-sesæreje bliver fuldstændigt sær-ereje ved mandens død som den førstafdøde af ægtefællerne. Hustruen kan i så fald have enhver formueordning, eller
- **type 3:** *kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for hustruen ved mandens død*, dvs. at hustruens skilsmis-sesæreje bliver til fuldstændigt sær-ereje ved mandens død som den førstafdøde af ægtefællerne. Manden kan i så fald have enhver formueordning, eller
- **type 4:** *kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for manden ved hu-struens død*, dvs. at mandens skilsmis-sesæreje bliver til fuldstændigt sær-ereje ved hustruens død som den førstafdøde af ægtefællerne. Hustruen kan i så fald have enhver formueordning, eller
- **type 5:** *kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for førstafdøde*, dvs. at den førstafdøde ægtefælles skilsmis-sesæreje bliver til fuldstændigt sær-ereje ved den førstafdøde ægtefælles død, uanset hvem af ægtefællerne der

1. Formuearterne – begreber og terminologi

dør først. Efterlevendes skilsmisssæreje bliver samtidigt fælleseje. Begge ægtefæller har i så fald den samme type af kombinationssæreje. Ordningen er en kombination af type 1 og 2, eller

- **type 6:** kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for efterlevende, dvs. at den efterlevende ægtefælles skilsmisssæreje bliver til fuldstændigt særeje ved den førstafdøde ægtefælles død, uanset hvem af ægtefællerne der dør først. Den førstafdøde ægtefælles skilsmisssæreje bliver samtidigt fælleseje. Begge ægtefæller har i så fald den samme type af kombinationssæreje, og ordningen er en kombination af type 3 og 4, eller
- **type 7:** kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for begge ved hustruens død, dvs. at både hustruens og mandens skilsmisssæreje bliver til fuldstændigt særeje ved hustruens død som den førstafdøde af ægtefællerne. Dør manden først, bliver begge ægtefællers skilsmisssæreje til fælleseje. Begge ægtefæller har i så fald kombinationssæreje omend af forskelligt indhold, og ordningen er en kombination af type 1 og 4, eller
- **type 8:** kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for begge ved mandens død, dvs. at både hustruens og mandens skilsmisssæreje bliver til fuldstændigt særeje ved mandens død som den førstafdøde af ægtefællerne. Dør hustruen først, bliver begge ægtefællers skilsmisssæreje til fælleseje. Begge ægtefæller har i så fald kombinationssæreje omend af forskelligt indhold, og ordningen er en kombination af type 2 og 3.

Typerne 1-4 er således *grundtyper*, der gælder for kun den ene ægtefælles formueordning. Typerne 5-8 er *kombinerede typer*, der gælder for begge ægtefællernes formuer.⁴

Typerne 1, 2 og 5 medfører alle, at en ægtefælles skilsmisssæreje bliver til fuldstændigt særeje ved ægtefællens egen død som den førstafdøde og angår derfor alle *kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for førstafdøde*. Type 5 er gensidig og medfører, at førstafdødes skilsmisssæreje bliver fuldstændigt særeje, uanset hvem af ægtefællerne der dør først. Den efterlevende ægtefælles skilsmisssæreje bliver ved type 5 til fælleseje. Typerne 1 og 2 medfører kun fuldstændigt særeje for førstafdødes skilsmisssæreje, såfremt den i bestemmelsen angivne ægtefælle dør først. Dør manden således først i type 1 tilfælde, bliver hustruens skilsmisssæreje til fælleseje. Dør hustruen først i type 2 tilfælde, bliver mandens skilsmisssæreje til fælleseje.

4. Andre kombinationer end type 5 (1 + 2), type 6 (3 + 4), type 7 (1 + 4) og type 8 (2 + 3) kan ikke forekomme. 1 + 1, 2 + 2, 3 + 3 og 4 + 4 er logisk umulige. 1 + 3 og 2 + 4 er ensbetydende med, at henholdsvis hustruen og manden har fuldstændigt særeje.

Typerne 3, 4 og 6, medfører alle, at en ægtefælles skilsmissesæreje bliver til fuldstændigt særeje ved den anden ægtefælles død som den førstafdøde og angår derfor alle kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for længstlevende. Type 6 er gensidig og medfører, at længstlevendes skilsmissesæreje bliver fuldstændigt særeje, uanset hvem af ægtefællerne der dør først. Den førstafdøde ægtefælles skilsmissesæreje bliver ved type 6 til fælleseje. Typerne 3 og 4 medfører kun fuldstændigt særeje for efterlevendes skilsmissesæreje, såfremt den i bestemmelsen angivne anden ægtefælle dør først. Dør hustruen først i type 3 tilfælde, bliver hustruens skilsmissesæreje til fælleseje. Dør manden først i type 4 tilfælde, bliver mandens skilsmissesæreje til fælleseje.

Typerne 7 og 8 medfører, at begge ægtefællers skilsmissesæreje bliver til fuldstændigt særeje ved den ene af ægtefællernes død og angår derfor både kombinationssæreje med fuldstændigt særeje for førstafdøde og for efterlevende. Typerne 7 og 8 medfører kun fuldstændigt særeje for begge, hvis den i bestemmelsen angivne ægtefælle dør først. Dør manden først i type 7 tilfælde, bliver begge ægtefællers skilsmissesæreje til fælleseje. Dør hustruen først i type 8 tilfælde, bliver begge ægtefællers skilsmissesæreje til fælleseje.

I tilfælde af ægtefællernes *samtidige død*⁵ bliver begge ægtefællers skilsmissesæreje i alle tilfældegrupperne til fælleseje, hvis intet særligt er bestemt. Men det kan for samtidige dødsfald særligt bestemmes:

- at ændringerne fra skilsmissesæreje til fuldstændigt særeje i typerne 1-4 og 7-8 også skal finde sted i tilfælde af ægtefællernes samtidige dødsfald, og
- at begge ægtefællers skilsmissesærejer bliver til fuldstændigt særeje ved ægtefællernes samtidige død i typerne 5 og 6.

Uden for tilfælde af ægtefællernes samtidige dødsfald kan det ikke gyldigt bestemmes, at en ægtefælles skilsmissesæreje skal ændres til fuldstændigt særeje ved den sidstafdøde ægtefælles død.

Det afhænger således af den valgte type kombinationssæreje, om der er fællesejevirkninger eller særejevirkninger ved en bestemt ægtefælles død som den førstafdøde.

5. Se derom *Taksøe-Jensen: Arveretten* (København) side 317-318 og *Peter Vesterdorf i Arveret* (Århus) 1991 side 340-341.

De sociale beskyttelsesregler i Æ2 §§ 18 og 19, § 17, jf. § 23, stk. 1, og § 38, nr. 1, og i SL § 70a, stk. 2, 2. led, og § 70b finder *ikke* anvendelse på en ægtefælles dispositioner *inter vivos* over kombinationssæreje eller ved separation og skilsmisse, fordi et kombinationssæreje altid bygger på et skilsmissesæreje. Beskyttelsesreglerne i AL § 66, stk. 2, 2. pkt., og SL § 62c finder anvendelse på *mortis causa* dispositioner og på *dødsboskifter*, såfremt det pågældende kombinationssæreje bliver fælleseje på dødsboskiftet. Lighedeling og uskiftet bo angår ligeledes kun, hvad der ved den førstafdøde ægtefælles død bliver fælleseje.

Terminologien »kombinationssæreje« findes hverken i loven eller i motiverne, men er blevet til som en kortfattet og praktisk betegnelse under en omfattende efteruddannelse efter særejereformen. Det er således nødvendigt at benytte betegnelsen »skilsmissesæreje med fuldstændigt særeje for...(se type 1-8)« i dokumenter.⁶

I denne fremstilling anvendes betegnelsen *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* om de typer (3, 4 og 6), der gør efterlevendes formue til fuldstændigt særeje, og betegnelsen *arvingbegunstigende kombinationssæreje* om de typer (1, 2, og 5), der gør førstafdødes formue til fuldstændigt særeje.

2.5. Brøkdelsæreje

Ved *brøkdelsæreje* forstås:

- at en *brøkdæl* af de aktiver og passiver, der er i brøkdelsæreje, er fælleseje, fuldstændigt særeje, skilsmissesæreje, kombinationssæreje af en bestemt type eller aftråningssæreje, medens den eller de *resterende* brøkdelle⁷ er fælleseje eller særeje af en anden eller andre af de nævnte arter eller typer. De enkelte formuearter er herved bindende fastlagt for alle brøkdelsærejets værdier; de kan angives ved en brøk eller en procent.

Brøkdelsæreje indebærer, at *nettoandele*, dvs. værdien af aktiverne med fradrag af gæld, af den formue, der er lagt ind i brøkdelsærejet, skal behandles efter de for disse formuearter gældende regler for *kvantitativ* deling på et skifte.

6. Nogle tinglysningsafdelinger har med rette afvist dokumenter, der alene benyttede betegnelsen »kombinationssæreje«.

7. Der er således mulighed for at foretage opdeling på mere end to formuearter, således at 1/3 af nettoformuen er fælleseje, 1/3 er skilsmissesæreje og 1/3 fuldstændigt særeje.

Derimod skal alle aktiverne i et brøkdelsæreje *kvalitativt* behandles fuldt ud efter fællesejereglerne, hvis blot en af formueandelene i brøkdelsærejet er fælleseje. Dette gælder således for de kvalitative *socialle beskyttelsesregler* i Æ2 §§ 18 og 19 (samtykke til salg m.v. af bolig og indbo m.v.), SL § 70a, stk. 2, 2. led, og § 70b (krydsende udtagelsesret og udløsningsret ved separation og skilsmisse over for bolig og indbo), SL § 62c (den efterlevende ægtefælles udtagelses- og udløsningsret) og AL § 66, stk. 2, 2. pkt. (testation over bolig og indbo m.v.), der ellers kun gælder for aktiver, som er fælleseje. Den kvantitative sociale beskyttelsesregel i Æ2 § 17 (pligt til forsvarlig råden over fælleseje) sanktioneret ved Æ2 § 23, stk. 1, (vederlagskrav) og ved Æ2 § 38, nr. 1, (bosondring) gælder derimod kun for fællesejeandelen i brøkdelsærejer.

Der kan sidde i uskiftet bo med de andele af et brøkdelsæreje, som er eller bliver fælleseje ved den førstafdøde ægtefælles død.

Eksempel 1: Hele hustruens nuværende og fremtidige formue er ved ægtepagt lagt i et brøkdelsæreje med andele på 1/10, der er fælleseje, og 9/10, der er fuldstændigt særeje. 1/10 af hustruens til enhver tid værende nettoformue skal herefter *kvantitativt* behandles efter fællesejereglerne og 9/10 kvantitativt efter reglerne for fuldstændigt særeje. *Kvalitativt* skal alle hustruens aktiver derimod behandles fuldt ud efter fællesejereglerne.

Brøkdelsæreje kan som de øvrige særejearter stiftes ved ægtepagt, gavebrev eller testamente, men ejerægtefællen kan ikke ved sine dispositioner selv bewirke, at der opstår brøkdelsæreje (se modsat nedenfor om anpartssæreje).

Andelene i et brøkdelsæreje kan ejerægtefællen ikke selv ændre – end ikke, hvor aktivet er eller ændres til at være penge. Sælges et aktiv, der er i brøkdelsæreje, bliver salgsprovenuet således »krone for krone« brøkdelsæreje.

Ligesom de øvrige særejearter kan brøkdelsæreje omfatte et enkelt af, eller flere af, eller alle en ægtefælles nuværende aktiver og/eller gældsposter, eller helt eller delvis en ægtefælles fremtidige erhvervelser.

2.6. Anpartssæreje

Andre formuearter end fælleseje, fuldstændigt særeje, skilsmissesæreje, kombinationssæreje af type 1-8, brøkdelsæreje og det nedenfor under 2.7. omtalte aftrapningssæreje kan ikke gyldigt oprettes, men disse 6 formuearter kan kombineres ved stiftelse af den uegentlige formueart *anpartssæreje*.⁸

8. Anpartssæreje må anses for en *uegentlig* særejeart, fordi de nedenfor under IV, 2. omtalte 1. og 3. grundprincipper ikke finder anvendelse på denne formueart. Se nærmere herom nedenfor under V, 6.

Ved *anpartssæreje* forstås:

- at ét (eller flere) af en ægtefælles aktiver med tilhørende gæld – uden at de er i brøkdelsæreje – består af ideelle anparter, der hører til to eller flere forskellige formuearter.

Eksempel 1: En ægtefælles arv udlægges med halvdelen af en ubehæftet fast ejendom, som ægtefællen i forvejen ejer halvdelen af som fuldstændigt særeje. Arven skal ifølge testamente være skilsmissesæreje. Ejendommen kommer således i anpartssæreje. Sælges ejendommen herefter kontant, kan ægtefællen vælge at opdele salgssummen i den halvdel, der er skilsmissesæreje, og den halvdel, der er fuldstændigt særeje. Så længe ejendommen ikke er solgt, fordeles værdistigninger og værdifald derimod forholdsmæssig mellem de respektive formueandele.

Retsvirkningerne af anpartssæreje beror på, hvilke formuearter, der indgår i anpartssærejet.

Indeholder et anpartssæreje en andel, der er eller bliver fælleseje, finder de under 2.1.1. omtalte kvalitative sociale beskyttelsesregler fuldt ud anvendelse på de aktiver, der er omfattet af anpartssærejet. Er en fast ejendom således fx. blevet arveudlagt med $\frac{1}{2}$ anpart som særeje og $\frac{1}{2}$ anpart som fælleseje,⁹ omfattes hele ejendommen af de kvalitative sociale beskyttelsesregler. De kvantitative sociale beskyttelsesregler finder derimod kun anvendelse for selve fælles-ejeandelen i anpartssærejer. Der kan sidde i uskiftet bo med andele, som er eller bliver fælleseje ved den førstafdøde ægtefælles død.

Anpartssæreje er *ikke* det samme som brøkdelsæreje og adskiller sig fra dette på flere afgørende punkter.

Brøkdelsæreje vil oftest omfatte en *formuemasse* bestående af en flerhed af aktiver og passiver. Først ved et skifte foretages en beregningsmæssig fordeling af *nettoværdien* af brøkdelsærejet mellem de respektive formuearter. Brøkdelsæreje er således i højere grad end anpartssæreje en kvantitativ beregningsform for en formuemasse fremfor en specificeret angivelse af formueart for bestemte aktiver. Anpartssærejets genstand er derimod normalt *det enkelte aktiv* og den på aktivet hvilende gæld, der i et bestemt forhold skal henføres til to eller flere forskellige formuearter.

Stiftelsesmåderne for anpartssæreje er dernæst typisk anderledes end stiftelsesmåderne for brøkdelsæreje. Brøkdelsæreje kan alene stiftes ved ægtepagt, gave eller testamente. Også anpartssæreje kan principielt stiftes på disse måder. Men anpartssæreje bliver i praksis hyppigst etableret ved, at et aktiv er-

9. Se som eksempel UfR 1981.1074 Ø.

hverves ved betaling med midler fra flere formuearter, der således »blandes sammen«, uden at det derved (nødvendigvis) har været hensigten at stifte anpartssæreje om det anskaffede aktiv,¹⁰ eller ved, at et aktiv delvis gives som gave, således at gavemodtager berigtiger resten af overdragelsessummen ved kontant betaling (*negotium mixtum cum donatione*). Har gavegiver i så fald fx. truffet bestemmelse om, at alene gavedelen af det aktiv, der overdrages, skal være fuldstændig særeje for modtageren, der betaler den kontante modydelse med fællesejemidler, kommer aktivet i anpartssæreje med en fuldstændig særejeandel og en fællesejeandel.¹¹ Betales i stedet med midler fra et skilsmisssæreje, omfattes aktivet i stedet af formuearterne fuldstændigt særeje og skilsmisssæreje.

Sælges et aktiv, der er i et brøkdelsæreje, bliver det *samlede salgsprovenu* »krone for krone« brøkdelsæreje. Finder der derimod salg sted af et aktiv i anpartssæreje, kan ejeren *opdele salgsprovenuet* i separate enkeltbeløb svarende til andelen af de enkelte formuearter. Herved har ejerægtefællen, uanset hvordan anparssærejet er stiftet, mulighed for ensidigt at bringe dette til ophør.

Eksempel 2: Et ubehæftet hus til værdi af 300.000 kr. er i anpartssæreje med $\frac{1}{3}$ fælleseje og $\frac{2}{3}$ fuldstændigt særeje. Ved salg af huset kan provenuet på 300.000 kr. opdeles med tilkendegivelse om, at der sker indsættelse af fællesejeandelen på 100.000 kr. på en fællesejebankbog, medens særejeandelen på de 200.000 anvendes som betaling på en bil. Bilen bliver herved fuldstændigt særeje.

2.7. Aftrapningsæreje

Aftrapningsæreje kan baseres på et brøkdelsæreje eller på et anpartssæreje.¹²

Brøkdelsæreje kan stiftes som aftrapningsæreje, udformet på den måde, at særejeandelen over en årrække »aftrappes« til typisk at blive fælleseje. Et sådant aftrapningsæreje er i realiteten blot et brøkdelsæreje, der er kombineret med muligheden for at tidsbegrænse særejet.¹³

10. Se også foran om stiftelse af anpartssæreje ved arv.

11. Se om forholdet til hidtidig højesteretspraksis nedenfor V, 6.2 og 6.4.4.

12. Det er en smagssag, om man vil vælge at opfatte aftrapningsæreje som *underafdelinger* af brøkdelsæreje og anpartssæreje eller som en særlig *særejeart*, der forudsætter, at der i forvejen er stiftet et brøkdelsæreje (eller anpartssæreje), som indeholder en aftrapningsordning, eller at der er fastsat en aftrapningsordning, som bevirker, at der opstår anpartssæreje, når aftrapningen påbegyndes.

13. En tidsbegrænsning kan angå en andel af særejet.

1. Formuearterne – begreber og terminologi

Eksempel 5: Det er i en ægtepagt bestemt, at 9/10 af mandens betydelige formue skal være skilsmissesæreje, medens den sidste 1/10 skal være fælleseje, og at skilsmissesærejet skal aftrappes til fælleseje med 1/9 om året i 9 år. Efter 1 års ægteskab ændres særejebroken ifølge ægtepagten til 8/10 skilsmissesæreje og fællesejebroken til 2/10 (dvs. at særejebestemmelsen for 1/9's vedkommende bortfalder efter 1 års ægteskab), efter 2 års ægteskab ændres særejebroken til 7/10 osv. Efter 9 års ægteskab vil hele mandens formue således være fælleseje.

Aftrapning kan også finde sted fra en særejeart til en anden, fx. hvor et fuldstændigt særeje over en årrække aftrappes til skilsmissesæreje.

En aftrapningsordning kan endvidere baseres på et *anpartssæreje* enten ved, at et aktiv allerede før aftrapningsordningens påbegyndelse var gjort til anpartssæreje, eller ved at aktivet først kommer i anpartssæreje, når aftrapningen påbegyndes.

Et aftrapningssæreje ophører, når aftrapningsperioden er udløbet. Når et særeje er fuldt aftrappet, er det bortfaldet på samme måde, som hvis særejet i sin helhed blot var tidsbegrænset. Sker der kun en delvis aftrapning, er aktivet (aktivmassen) ved aftrapningsperiodens udløb i brøkdelsæreje eller anpartssæreje.

Om anvendelse af de sociale beskyttelsesregler, reglerne om lighed og uskiftet bo gælder det samme som ved brøkdelsæreje, jf. foran 2.5.

3. Plan for fremstillingen

I dette afsnit er formuearterne opstillet og præsenteret uden nogen nærmere dokumentation. Gennemgangen af hjemmelsgrundlaget for de enkelte særejearter og de problemer, dette grundlag rejser, finder sted nedenfor under V om særeje ifølge ægtepagt, hvor også ordningernes nærmere indhold og karakter omtales. Denne fastlæggelse finder bl.a. sted på grundlag af en beskrivelse af ægtefælleformuerettens grundprincipper i afsnit IV. Under V og under VI om særeje efter tredjemands bestemmelse gennemgås – tillige – stiftelsesmåderne for særejearterne og de hertil knyttede problemer. Vi har herved valgt at følge opbygningen i Æ2, således at afsnit V om særeje ifølge ægtepagt indeholder den grundlæggende gennemgang af problemerne, medens afsnit VI om særeje ifølge tredjemands bestemmelse indskrænker sig til at behandle de særlige problemer, der er knyttet til stiftelse ved gave og testamente.

En samlet gennemgang af retsvirkningerne af de forskellige formuearter findes i afsnit VIII.

Særejereformen har i særlig grad aktualiseret spørgsmålet om *gælds* formueart. En analyse af denne problemstilling i samspil med reglerne om aktivers formueart har vist sig at give en bedre forståelse af nogle af særejearternes karakter og bidrager til, at det samlede særejesystem kan anses for at være logisk sammenhængende. Under VII følger derfor vores gennemgang af problemstillingen særeje og gæld, der ikke tidligere har været undergivet en mere omfattende behandling i dansk juridisk litteratur.

En gennemgang af motivationen for at oprette særeje og en redegørelse for, hvorfor antallet af oprettede særejer har været stigende, findes under II. Særejes anvendelse som reguleringsmekanismer ved generationsskifter og en række af de derved anvendelige fremgangsmåder er behandlet nedenfor under IX.

Motiverne til særejereformen af 1990 og overgangsreglerne gennemgås under III.

II Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

1. Fordele og ulemper ved fælleseje og særeje

Det var tidligere en udbredt opfattelse, at særeje især var for de mere velhavende eller for ægtefæller, der nærede mistillid til hinanden. Nu har de særejemuligheder, som blev indført ved særejereformen i 1990, og omtalen af dem ført til en ændret holdning til særejeordninger.

I 1987 og 1989 (året før særejereformens gennemførelse) oprettedes årligt ca. 3.800 særejeægtepakter. I 1992 oprettedes ca. 5.000 særejeægtepakter, hvoraf 26% indeholdt bestemmelse om kombinationssæreje. I 1994 oprettedes ca. 6.250 særejeægtepakter, hvoraf op imod 50% indeholdt bestemmelse om kombinationssæreje.¹

Denne markante stigning i antallet af oprettede særejeægtepakter har især haft to årsager. For det første, at særejearten, kombinationssæreje, er bedre egnet end fuldstændigt særeje til at afbøde en række uønskede civile retlige virkninger af fælleseje og derfor er blevet anvendt i stigende omfang. For det andet, at især brugen af fuldstændigt særeje indtil gennemførelsen af de nye bo- og gaveafgiftsregler i 1995 kunne være egnet til at nedsætte afgiftstilsvaret for ægtefællers gavemodtagere og arvinger.

At kombinationssæreje i løbet af få år har kunnet slå så kraftigt an, skyldes flere forskellige omstændigheder.

Vor legale formueordning *fælleseje* (eller med Æ2's udtryk formuefællesskab) adskiller sig fra alle andre landes fællesejeordninger – nu også fra norsk, svensk og finsk ret – ved, at reglen om lighedeling af nettofælleseje ved separation og skilsmisse ikke blot angår det, ægtefællerne har erhvervet *efter* ægteskabets indgåelse. Også det ægtefællerne ejer *ved* ægteskabets indgåelse skal efter dansk ret lideles.² Denne regel betød ikke så meget i 1920'erne, hvor

1. Se om kilderne nedenfor 2. 2.

2. Reglen i skiftelovens § 69a om skævdeling ved opløsning af kortvarige ægteskaber uden økonomisk fællesskab af betydning afbøder kun i meget begrænset omfang de uheldige

II. Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

antallet af skilsmisser var meget lavt, men har fået stigende betydning, fordi skilsmisseprocenten gradvist er blevet ganske anderledes høj. Skilsmisse kan for en ægtefælle, der har fælleseje, få meget ubehagelige følger, når ægtefællen er velhavende eller ejer en erhvervsvirksomhed. Konsekvensen af, at vore legale regler ikke er blevet moderniseret, er, at velhavende ægtefæller m. fl., der har fælleseje, påtvinges en lighedeling af hele deres formue i tilfælde af separation og skilsmisse. Dette har ført til, at ganske mange ægtefæller, der ved ægteskabets indgåelse ejer noget af betydning, føler sig tvunget til at oprette en såkaldt *forbeholdsægtepagt*, dvs. en ægtepagt om, at den ægtefælle, der ejer ved ægteskabets indgåelse, skal være særeje af en eller anden art.

Når forbeholdsægtepagt herefter oprettes, kan det imidlertid nu i mange tilfælde med fordel ske med brug af *kombinationssæreje* i stedet for med brug af *fuldstændigt særeje*. Vælges ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, reserveres nemlig tillige mulighederne for, at den efterlevende ægtefælle kan sidde i uskiftet bo med hele den førstafdødes formue.

Den i 1988 gennemførte undersøgelse af de notartestamenter, der blev oprettet i Danmark i 1987,³ viste dernæst, at godt 76% af alle ægtefæller med børn, som overhovedet opretter testamente, bestemte, at den *efterlevende ægtefælles arvelod* skulle forøges, og at arvelodden for den førstafdøde ægtefælles børn (herunder fællesbørn) skulle nedsættes – i de fleste tilfælde endog mest muligt. Årsagen til disse ønsker om at forbedre den efterlevende ægtefælles retsstilling er, at den efterlevendes retsstilling reelt er blevet ganske markant svækket gennem udviklingen i familiemønstre, uden at retsstillingen for efterlevende ægtefæller er blevet forbedret i nær samme takt ved en modernisering af lovgivningen.⁴ Kombinationssæreje af ægtefællebegunstigende type trækker imidlertid – i modsætning til såvel fælleseje som skilsmissesæreje og fuldstændigt særeje – ægtefællernes formuer over til den efterlevende ægtefælle og ophæver derved i et samspil med et gensidigt testamente næsten de omtalte svækkelser af den efterlevende ægtefælles formueretlige og arveretlige rets-

virkninger af den bastante danske lighedlingsregel. Se kritikken af den danske regel i nordisk Hvidbog om Ægtefællers Formueordning og Arveret, Københavns Universitet 1992 side 158-175, hvor også retstilstanden i Tyskland er omtalt, og hos *Linda Nielsen: Familieformueretten* 1993, især side 237 ff og side 465 ff.

3. Undersøgelsen vil blive nærmere omtalt i en bog om testamente, som for øjeblikket anvendes som kompendium ved Københavns Universitet.
4. Se nærmere nedenfor 2. Forhøjelsen af ægtefællens arvekvote fra 1/4 til 1/3 i 1964 og gennemførelsen af reglerne om suppleringsarv på (nu) indtil 150.000 kr. er af meget beskedent betydning i forhold til den samlede realøkonomiske forringelse af efterlevende ægtefælles retsstilling.

stilling, som udviklingen for ægtefæller med ganske almindelige formueforhold har medført.

Det har endvidere vist sig, at ikke blot en række kombinationssærejetyper men også særejearterne skilsmisssæreje, fuldstændigt særeje, brøkdels-særeje og aftrapningssæreje er velegnede som reguleringsmekanismer ved tilrettelæggelse af *generationsskifter* om formuer og virksomheder. Ønskerne om at trække ejendele, herunder aktier eller anparter med stemmeret, bestemte steder hen, kan herved lettere opfyldes, end hvis der i ægtefælleforhold alene opereres med fælleseje i samspil med gavebreve, arveafkald og testamenter.

De fordele, fælleseje i øvrigt giver, herunder social tryghed, behøver dernæst ikke at gå tabt, fordi ægtefæller får særeje ved ægtepagt, såfremt der ved indførelsen af særejet foretages en omhyggelig tilrettelæggelse af formueforholdene.⁵

Kombinationssæreje vil dernæst være den særejeart, der i de fleste tilfælde vil passe bedst for den *gavegiver eller arvelader*, som gør sig nærmere overvejelser om, hvilken formuestatus gaven eller arven skal have hos modtageren.⁶

Indtil gennemførelsen af *de nye afgiftsregler* pr. 1. januar og 1. juli 1995 kunne ægtefæller dæmpe afgiftstilsvaret for deres arvinger og gavemodtagere ved at oprette to fuldstændige særejer⁷ ved siden af et fælleseje m.v.⁸ Sådanne ordninger om fuldstændigt særeje oprettedes fra midten af 1970'erne og især fra særejereformens gennemførelse i 1990 i stigende omfang især for at imødegå den besynderlige og urimelige regel i den daværende arve- og gaveafgiftslov om, at to ægtefæller, der har fælleseje m.v., kun kan optræde som *én* arvelader og/eller gavegiver. Efter gennemførelsen af lov nr. 426 af 14. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver, er ægtefællers formueordning uden direkte betydning for afgiftstilsvaret, men to ægtefæller anses nu altid i relation til de afgiftsfri bundfradrag som *to* arveladere eller *to* gavegivere. Oprettelse af fuldstændige særejer må efter disse lovændringer ventes at aftage i nogen

5. Se derom nærmere nedenfor IX, 2.2.

6. Se udviklingen derom nedenfor IX, 5 og om antallet af testamentariske særejer nedenfor 2.2.

7. Oprettelse af kombinationssæreje gav derimod kun mere beskedne afgiftslettelser, sml. *Helene Amsinck Boie* og *Kim Trenskow*, Advokaten 1995, side 218.

8. Denne fremgangsmåde blev introduceret af *Jørgen Nørgaard* i UfR 1975 B, side 326 ff, og levede derefter en temmelig skjult tilværelse, indtil det blev overvejet mere åbent at sætte den i system i 1992-93.

II. Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

grad,⁹ medens oprettelse af kombinationssæreje må ventes at fortsætte i uændret eller tiltagende omfang.

I det følgende analyseres det, hvad det er for årsager, som har bevirket, at den efterlevende ægtefælles retsstilling er blevet realøkonomisk forringet.

2. Efterlevendes retsstilling er realløkonomisk forringet

Hovedprincipperne bag de nugældende regler om ægtefællers formueforhold og arveret, der blev indført ved Æ2 i 1920'erne, videreførte en flere hundrede år gammel tradition for begunstiggelse af den efterlevende ægtefælle, når ægtefællerne havde fællesejede og fællesbørn. Dette skyldtes retsinstituttet uskiftet bo med fællesbørn, som under 1920'ernes familiemæssige forhold reelt bevirkede, at den efterlevende ægtefælle næsten altid omkostningsfrit kunne overtage og beholde ægtefællernes samlede formuer. Arveloven af 1963 førte denne retstilstand om uskiftet bo videre. Loven gennemførte for skiftetilfælde de mindre ændringer, at den efterlevende ægtefælles legale arkevot over for førstafdødes børn i skiftetilfælde forøgedes fra 1/4 til 1/3, idet halvdelen af børnenes og ægtefællens legale kvoter er tvangsarv. Efter svensk forbillede indførtes tillige reglen i SL § 62 b, stk. 2, hvorefter den efterlevende ægtefælle har en mindstearveret (suppleringsarv), der senest i 1990 er blevet forhøjet til at kunne være højst 150.000 kr.

De hovedtilfælde, hvor ægtefæller, der har børn, *ikke* bliver beskyttet af reglerne om uskiftet bo, er særbørnstilfælde, visse særejetilfælde og gengiftetilfælde.

2.1. Særbørnstilfælde

I 1920'erne var der i ægteskaberne ikke ret mange *arveberettigede særbørn*, dvs. børn, der ikke var ægtefællers fællesbørn.

Mandens børn uden for ægteskab født før den 1. januar 1938 havde i almindelighed ikke arveret efter deres far.¹⁰ Dernæst giftede mænd sig dengang næppe så hyppigt som i dag

9. Fuldstændigt særeje vil dog fremdeles have interesse i adskillige generationsskiftemæssige sammenhænge.

10. Der kunne dog være arveret efter faderen i nogle særlige tilfælde, se Arveretten (København) side 36 ff med henvisninger og Arveret (Århus) 1991 s. 16 f.

med en kvinde, der havde børn med en anden.¹¹ Skilsmisseprocenten var i 1920'erne meget lav¹², således at der i ægteskaberne kun sjældent var særbørn fra tidligere ægteskaber, der var opløst ved skilsmisse. Endelig var der en stærkere tradition for, at enker og enkemænd ikke indgik nyt ægteskab, således at flere ægtefæller dengang end i dag blev siddende i uskiftet bo til deres død.¹³

Disse forhold er i 1990'erne ændret, ja nærmest omkalfatrede. Vi ved ikke præcist i hvor mange ægteskaber, der er arveberettigede særbørn, bl.a. fordi Danmarks Statistik kun foretager undersøgelser vedrørende hjemmeboende børn. Men det drejer sig om ca. 500.000 ægteskaber, dvs. i henved halvdelen af alle ægteskaber med børn.

En ikke uvæsentlig del af de særbørn, der ikke hidhører fra tidligere ægteskaber eller *samlivsforhold*, er *mandens* børn født uden for ægteskab efter den 31. december 1937, når hans faderskab er fastslået; formentlig er der tale om henved 150.000 af sådanne arveberettigede børn.

Igennem 1940'erne, 1950'erne og 1960'erne var der tale om godt 6.000 af sådanne arveberettigede børn om året. Fra 1973 til 1982 drejede det sig om ca. 2.000 børn årligt, fra 1983 til 1988 om ca. 1.500 børn årligt og fra 1989 om ca. 1.200 børn årligt.¹⁴ Kun relativt få af disse børn er bortadopteret, døde, købt ud mod arveafkald eller har arvet faderen. Fra testamentsundersøgelsen ved vi, at omkring 200 af faderens børn født uden for ægteskab, ved testamenter oprettet i 1987, fik deres arveret begrænset til tvangsarven. Der findes ikke tilgængelige oplysninger om, hvor mange af disse arveberettigede særbørn, der arver i dødsboerne. Vi ved fra stikprøveundersøgelser foretaget af Skiftelovsudvalget, at højst 20-25 af faderens børn født uden for ægteskab årligt får afsluttede dødsboer efter faderen genoptaget, fordi de er forbigået som arvinger. Et forsigtigt gæt kan gå ud på, at omkring 75.000 af *gifte* mænds arveberettigede børn uden for ægteskab fremover vil komme til at arve, medens omkring 75.000 af disse vil blive forbigået. Børn født fra og med den 1. januar 1968 kan findes ved at søge i CPR- registreret på faderens CPR nr. Såfremt der imidlertid måtte blive åbnet adgang for, at børn født mellem den 31. december 1937 og den 1. januar 1968 kan få deres CPR nr. anført ved faderens Cpr.nr. i registre-

11. Der findes ikke tal, der kan understøtte denne påstand.

12. Der var under 2000 årlige separationer og skilsmisser i forhold til 70.000 vielser, dvs. et forhold på under 3%, sml. note 16.

13. Ægteskabet opfattedes dengang i langt højere grad end nu som noget livsvarigt og udelukkende, hvilket til dels også gjaldt efter den ene ægtefælles død.

14. Faderskabsbetænkningen af 1955 side 15 og Danmarks Statistik: Befolkningens Bevægelser 1983, samt Statistisk Årbog fra 1938 til 1992.

II. Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

ret,¹⁵ må det yderligere ventes, at der ved skifterne vil dukke arveberettigede særbørn op, som bliver forbigået i dødsboerne i dag.

En anden og stærkt tiltagende gruppe af arveberettigede særbørn er børn fra tidligere ægteskaber¹⁶ eller *samlivsforhold*. Ved mere end 10.000 af de årlige vielser må det antages, at den ene eller begge ægtefæller har børn fra tidligere ægteskaber eller har børn fra et tidligere samlivsforhold med en anden end ægtefællen.

Allerede i mange år har ægtefæller med særbørn i vidt omfang søgt at *begrænse* disse børns arveret efter deres far eller mor.

Dette er for det første sket ved, at særbørns arveret ved testamente *ubetinget* bliver begrænset til tvangsarven, uanset om barnets fader respektive moder bliver den førstafdøde.

Testamenter herom forekommer især, når særbarnet ikke er kommet med i faderens eller moderens nye familiedannelse. Det drejer sig for de sidste 20 år om en hvilende aktuel portefølje på 35.000-40.000 testamenter.

Er særbarnet derimod kommet med i den nye familiedannelse, eller ønskes dets arveret i øvrigt ikke ubetinget begrænset til tvangsarven, oprettes der i stedet typisk testamente efter et praksisdannet »trussels-/belønningssystem«, der retter sig mod at presse særbarnet til at give samtykke til uskiftet bo.

Der foreligger for de seneste 20 år en hvilende aktuel portefølje på 40.000-50.000 testamenter efter et ret så fast trussels- belønningssystem: Samtykker særbarnet *ikke* til uskiftet bo, skal særbarnet ved sin faders eller moders død som den førstafdøde af ægtefællerne typisk alene arve sin tvangsarv efter den til enhver tid gældende arvelovgivning og skal ikke arve yderligere ved den længstlevende ægtefælles død. *Samtykker* særbarnet derimod til uskiftet bo, belønnes det med at få tilsikret arv ved den længstlevendes død eventuelt således, at særbarnet oftest bliver ligestillet med nogle af eller alle ægtefællernes øvrige børn.

Årsagerne til oprettelse af testamenterne med bestemmelse om en *ubetinget begrænsning* af særbørnenes arveret til tvangsarven er dels, at en del af disse børn er mandens børn født uden for ægteskab, med hvilke han ikke har nogen

15. Se overvejelserne derom i Skiftelovsudvalgets betænkning om Skifte af dødsboer, nr. 1270/1994, side 31 ff.

16. Antallet af årlige vielser har i de senere år ligget omkring 30.000 men er nu stigende. Antallet af årlige separationer og skilsmisser har i nogen tid været omkring 15.000. Forholdet er således nu knap 50%, sml. note 12.

forbindelse, dels at de følelsesmæssige og sociale bånd til andre sørbørn, der ikke er kommet med i faderens og moderens nye familiedannelse, normalt vil være svagere. Endvidere vil sådanne sørbørn ikke sjældent ifølge testamente komme til at arve på lige fod med andre børn i sørbarnets nye familiedannelse og ville derfor undertiden komme til arve fuldt ud efter tre »forældre«, såfremt arveretten efter den ene af forældrene ikke blev begrænset.

Årsagerne til den massive oprettelse af testamente efter *trussels-/belønningskonceptet* er først og fremmest, at forudseende ægtefæller er klare over, at den efterlevende oftest ikke vil kunne opretholde sin hidtidige levestandard efter at have udloddet op til 1/3 af ægtefællernes samlede nettoformuer til den førstafdødes sørbørn. Navnlig i perioder, hvor ejerboliger på grund af forskellige politiske indgreb eller konjunktursvingninger har været vanskelige at sælge og belåne, kan et skifte med den førstafdøde ægtefælles sørbørn få ret så alvorlige virkninger for den efterlevende ægtefælle og børnene. En ægtefælles død kan endvidere komme uforudset. Mange ægtefæller finder det heller ikke rimeligt, at en del af deres fælles opsparing skal afstås til den førstafdødes sørbørn. Ægtefællerne har derfor al mulig grund til at gardere sig mod virkningerne af vores legale regler.

Aktualiteten af de skitserede familiemæssige og sociale forhold må ventes at ville tiltage fremover.

For alle disse ægtefæller er især det ægtefællebegunstigende kombinations-særeje af afgørende interesse, idet ægtefællerne derved gennemsnitlig kan begrænse det, der skal udskiftes til sørbørn, til det halve. De ca. 140.000¹⁷ ægtefæller, som allerede har oprettet testamente, bør derfor snarest supplere testamentet med en ægtepagt og få testamentet ændret og tilpasset det nye system. Formentlig vil resten af de ægtepar, i hvis ægteskaber der er sørbørn, og hvor ægtefællerne ejer en vis formue, med tiden oprette ægtefællebegunstigende kombinationssæreje og testamente. Det drejer sig for tiden om godt 200.000 ægtepar, der tilsammen ejer en formue fra 300.000 kr. og opefter.¹⁸

Efter *norsk ret* kan der – som hos os – ikke sidde i uskiftet bo med sørbørn uden disses samtykke eller, såfremt de er umyndige, uden samtykke fra overformynderen.¹⁹ I norsk ret er tvangsarven for børn i konkurrence med ægtefællen 2/3 af den legale arvelod på 3/4 – dog med et maksimum på 1.000.000 norske kr.

17. En vis del af testamenterne er oprettet som enetestamenter.

18. Kilde: Statistisk årbog fra 1982 til 1993.

19. Norsk arvelovs §§ 10, 22 og 24, stk. 3.

II. Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

Også i Sverige har særbørn ret til at få deres arv udskiftet, men de kan samtykke til, at den aktuelle arveret begrænses til en sekundosuccession (dvs. indfrysning af arveretten til længstlevendes død uanset nyt ægteskab) svarende til den, der nu gælder for fælles livsarvinger, jf. nedenfor 2.2. Er et særbarn umyndigt, kan formynderen eller »gode mænd« med overformynderens godkendelse meddele den fornødne tilladelse.²⁰

2.2. Tilfælde, hvor ægtefæller har fuldstændigt særeje

I 1920'erne havde ikke nær så mange ægtefæller *særeje*, som tilfældet er nu. Denne udvikling skyldes dels de mange ægtepagter til imødegåelse af den forældede danske ligedelingsregel for fælleseje, jf. foran 1., dels det stigende antal gave- og arvesærejer.

Antallet af årligt oprettede *ægtepagter* af alle typer var indtil 1926 mellem 1.400 og 2.800.²¹ Vi ved, at der omkring 1971 var særeje i 6½% (ca. 4% fuldt ud – ca. 2% delvist) af ægteskaberne.²² Siden da er særejernes antal imidlertid tiltaget. Der oprettedes – som nævnt – i 1987 og 1989 (året før særejereformens gennemførelse) ca. 3.800 ægtepagter om særeje. I 1992 oprettedes ca. 5.000 ægtepagter om særeje, hvoraf de 26% indeholdt bestemmelse om kombinationssæreje. I 1994 oprettedes ca. 6.250 ægtepagter om særeje, hvoraf henvend 50% indeholdt bestemmelse om kombinationssæreje.²³

Dertil kommer særejer stiftet ved *gavebreve* og *testamenter*. Vi ved kun lidt om antallet af gavebreve med særejebestemmelser, idet gavebrevene ikke registreres samlet nogetsteds.²⁴ Antallet af årligt oprettede notartestamenter var i 1950'erne ca. 2.000-3.000, og kun en vis del af dem indeholdt forskrift om, at arven skulle være særeje. I 1966 oprettedes der ca. 3.600 notartestamenter, og der var særejebestemmelser i mindre end 25% af

20. Årvdabalken 3:9.

21. *Mogens Munch: Formueforholdet Mellem Ægtefæller 1955*, side 21 ff.

22. *Ægteskabsudvalgets betænkning 3 nr. 716/1974*, side 13 f.

23. Tallene er oplyst af *Henrik Dam* fra en større empirisk undersøgelse, hvis resultater endnu ikke er offentliggjort. Ifølge oplysning fra præsidenten for Retten i Århus (hvortil alle ægtepagter fra den 1. april 1994 skal anmeldes til tinglysning) oprettedes i 1994 i de tre sidste kvartaler 6.031 ægtepagter, hvilket på årsniveau svarer til mere end 8.000. Ifølge *Henrik Dams* undersøgelser for året 1992 er mere end 75% af ægtepagterne særejeægtepagter. Dette svarer til, at der oprettedes ca. 6.250 særejeægtepagter i 1994. Ifølge en stikprøve fra 1994 indeholdt 50% af særejeægtepagterne ved Københavns byret bestemmelse om kombinationssæreje. Det må således antages, at formentlig noget over 3.000 ægtepagter oprettet i 1994 indeholdt bestemmelse om kombinationssæreje.

24. Et gennemsyn af 12 generationsskiftesager om større formuer i 1992-1993 viste, at der var gavesærejer om dele af værdierne i 7 af disse.

disse.²⁵ I 1987 oprettedes der knapt 25.000 notartestamenter. I ca. 40% af disse var der forskrift om, at arven eller en del af denne skal være særeje. For arv til børn var tallet ca. 60%. Det må antages at være steget væsentligt siden.

Alle særejer, som er blevet etableret før særejereformens gennemførelse, er i medfør af overgangsreglerne blevet *fuldstændigt særeje*. Dette gælder således for særejer oprettet ved ægtepagt før lovens ikrafttrædelse den 1. oktober 1990, for særejer effektueret ved gaveovergivelse før lovens ikrafttrædelse og for særejer i kraft af testamentariske forskrifter, når testator døde før lovens ikrafttrædelse.²⁶

Der kan *ikke* sidde i *uskiftet bo* med disse fuldstændige særejer, der således skal skiftes, også hvor ægtefællerne har fællesbørn. Endvidere tager den efterlevende ægtefælle ikke boslod af disse særejer og arver i konkurrence med den førstafdødes børn alene 1/3 af særejets værdi, medmindre den efterlevendes arvelod ved testamente er forøget til maksimalt 2/3.

I *Norge* har en efterlevende ægtefælle over for fælles livsarvinger nu ret til at sidde i *uskiftet bo* med fuldstændigt særeje, såfremt ægtefællerne har bestemt dette i en ægtepagt, eller såfremt livsarvingerne samtykker dertil.²⁷

Efter *svensk* ret har en efterlevende ægtefælle siden den 1. januar 1988 haft forarveret over for fælles livsarvinger til hele fællesboet og til den førstafdødes særeje uden at skulle skifte, idet de fælles livsarvingers arveret er reduceret til en efterarveret (sekundossuccessionsret) ved den efterlevende ægtefælles død, uanset om efterlevende indgår nyt ægteskab. Særbørn kan som nævnt samtykke til en tilsvarende forarveret for ægtefællen.

Da virkningerne af de etablerede fuldstændige særejer taget under et vil være u hensigtsmæssige for mange ægtefæller,²⁸ rejser der sig det spørgsmål, om disse fuldstændige særejer kan ændres til især kombinationssærejer, hvormed der vil kunne sidde i *uskiftet bo* ved ejerægtefællens død som den førstafdøde, og hvorved den lod, der skal afstås til børn i skiftetilfælde, reduceres til det

25. Dette tal fremgik af en stikprøveundersøgelse af hvert andet notartestamente oprettet i 3 retskredse.

26. Se nærmere nedenfor III, 2.

27. Norsk arvelov af 1993 § 9 jf. norsk ægteskabslov § 43.

28. Kun hvis den anden ægtefælle er eller kan forventes at blive insolvent samt i visse generationskiftesituationer vil det være fordelagtigt for en ægtefælle helt eller delvist at have fuldstændigt særeje, se nærmere nedenfor IX, 2.1.

II. Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

halve. En sådan ændring kan altid ske ved *ægtepagt*, såfremt det fuldstændige særeje blev stiftet ved *ægtepagt*. Er et fuldstændigt særeje derimod stiftet ved *testamente* eller ved *gavebrev*, kan særejet som udgangspunkt ikke ved *ægtepagt* ændres til kombinationssæreje.²⁹

Hvor ingen ophævelsesmuligheder foreligger, kan det, der er gjort til fuldstændigt særeje, imidlertid være blevet forbrugt, hvorved særejet er bortfaldet. I hvilket omfang særeje kan forsvinde ved sammenblanding med midler af en anden formueart drøftes nedenfor V, 15.

2.3. Tilfælde, hvor efterlevende indgår nyt ægteskab

Undersøgelsen af de danske notartestamenter fra 1987³⁰ viste, at mere end 75% af ægtefæller, der har børn og opretter testamente, bestemte, at den efterlevende ægtefælle skal arve mest muligt ved et skifte. En væsentlig del af disse testamenter er oprettet mellem ægtefæller, *der alene har fællesbørn* og fælles-eje, med det sigte, at den efterlevende skal kunne skifte enten straks eller efter at have siddet i uskiftet bo for at kunne *indgå nyt ægteskab*.

Ægtefæller, der sidder i uskiftet bo og indgår ægteskab, kan dog undgå at skifte boet, såfremt de opnår et *skifteafkald* fra børnene. Er børnene mindreårige, vil statsamtet imidlertid normalt ikke give en sådan tilladelse. Opnås skifteafkald, kan nyt ægteskab indgås, medens ægtefællen fortsætter i uskiftet bo. *Jørgen Nørgaard* anførte i *Juristen* 1975, side 417-418, at den nye ægtefælles boslodsret og arveret ved et senere skifte i så fald måtte gå forud for lodderne til den førstafdødes ægtefælles livsarvinger, i hvert fald i visse af skiftetilfældene. I *Arveretten* (København), 1986, side 100 ff imødegik *Taksø-Jensen* denne opfattelse, idet han ud fra forskellige hensyn fandt, at retten for den førstafdødes ægtefælles livsarvinger i alle skiftesituationerne måtte gå forud for den nye ægtefælles ret. Selvom *Jørgen Nørgaard* i *Juristen* 1989, side 87-90, og *Peter Vesterdorf* i *Arveret* (Århus), 2. udg. 1991, side 65-66 med henvisninger, efterfølgende har tilsluttet sig dette standpunkt, således at der nu synes at være teoretisk enighed, er retstilstanden fortsat usikker, idet der ikke findes offentliggjort retspraksis. Disse komplicerede skiftesituationer egner sig bedst til at blive løst ved klart gennemtænkte og detaljerede lovregler, som f.eks. de nye svenske regler om forarveret med sekundosuccession. Meddelelse af skifteafkald må derfor på det bestemteste frarådes. Fra den 1. juli 1995 skal der i medfør af § 8, stk. 3, 1. pkt., jf. § 6, stk. 1, i lov nr. 426 af 14. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver endvidere svares bo-afgift *uden bundfradrag* ved indgåelse af nyt ægteskab, hvis det uskiftede bo forbliver uskiftet i medfør af skifteafkald.³¹

29. Se nærmere nedenfor V, 13.

30. Undersøgelsen vil blive offentliggjort i *Taksø-Jensens* kommende bog om testamenter.

31. Skiftes boet, er bundfradraget for børnenes arv i 1995- tal 180.000 kr. (1996: 184.900).

Klausulen om, at efterlevende skal arve mest muligt, findes dernæst i så godt som alle testamenter oprettet af ægtefæller, der *alene har særbørn*, eller som både har *fællesbørn og særbørn*. Klausulen vil dels få betydning, hvis den efterlevende ægtefælle ikke kan sidde i uskiftet bo med den førstafdøde ægtefælles særbørn, dels hvor den efterlevende får tilladelse til uskiftet bo, men senere tvinges til eller ønsker at skifte dette, især for at kunne indgå et nyt ægteskab.

Man kan nogenlunde sikkert beregne, at der ved udgangen af 1994 lå en hvilende, aktuel portefølje på mellem 90.000 og 100.000 testamenter, oprettet af ægtefæller, der har børn, ved hvilke den efterlevende ægtefælles legale lod i skiftetilfælde er forøget. Kun ganske få testamenter fra 1987 nedsatte den efterlevende ægtefælles lod. Det drejede sig dels om nogle generationsskiftesager, dels om nogle få tilfælde af samlivsophævelse, hvor separation eller skilsmisse endnu ikke var meddelt. Når det betænkes, at den samlede hvilende, aktuelle portefølje af testamenter mellem ægtefæller, der har børn, i 1994 var på mellem 125.000 og 135.000, bliver det tydeligt, at det *ikke er i overensstemmelse med befolkningens ønsker*, at den efterlevende ægtefælle ikke skal kunne indgå nyt ægteskab uden at afstå en væsentlig del af formuen til børnene.

En tilsvarende opfattelse er nu slået igennem i lovgivningen i *Sverige*. Det udtaltes således direkte i motiverne til den nye Äktenskapsbalk, der trådte i kraft den 1. januar 1988, at det *ikke længere er i overensstemmelse med svensk retsopfattelse, at en efterlevende ægtefælle skal afstå en formueandel til fællesbørn som vilkår for at kunne indgå nyt ægteskab*. I *Sverige* er der derfor som nævnt nu indført en forarveret for ægtefællen, med sekundosucceSSIONSRET (efterarveret) for fællesbørn ved ægtefællens død, og altså en fri adgang til at indgå nyt ægteskab. Disse nye regler omfatter både fælleseje og særeje. Kun særbørn skal der som nævnt skiftes med, medmindre de samtykker i forarveret for ægtefællen.

I *Norge* skal uskiftet bo – som hos os – skiftes ved indgåelse af nyt ægteskab.

Hos os kan ægtefæller nu supplere et gensidigt testamente om, at der i skiftetilfælde kun skal afstås tvangsarven på 1/3 af førstafdødes formue til børnene med indførelse af ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, hvorved den lod, der skal afstås, yderligere halveres til 1/6 af førstafdødes formue.

2.4. Sammenfatning

Uskiftet bo løser nu kun retsstillingen tilfredsstillende for efterlevende ægtefæller, som har fællesbørn og fælleseje, og som ikke senere får ønske om at

II. Hvorfor bliver der oprettet flere særejer?

indgå nyt ægteskab. Når ægtefæller har særbørn, der ikke samtykker til uskiftet bo, når ægtefæller med børn har fuldstændigt særeje, eller når en efterlevende ægtefælle med børn ønsker at indgå nyt ægteskab, skal efterlevende ægtefæller med almindelige formueforhold efter de legale regler afstå en så betydelig formueandel, at deres hidtidige levestandard ofte ikke kan opretholdes.

Oprettelse af ægtefællebegunstigende kombinationssæreje og testamente reducerer den lod af en afdød ægtefælles formue, der ved et skifte skal afstås til fællesbørn og/eller særbørn, til at være 1/6. Har ægtefællerne lige store formuer, bliver andelen 1/12 af de samlede formuer i stedet for 1/3.

3. Ingen reformer på vej

Ægteskabsudvalget af 1969 foreslog i *betænkning 3* om formueordningen, (lovskitsens § 19³²), at hovedreglen om lighed ved skifte i anledning af separation og skilsmisse samt ved dødsboskifte skal kunne fraviges i en række tilfælde og navnlig efter en *skønsmæssig regel*,³³ når en af ægtefællerne har indbragt væsentligt mere end den anden ægtefælle ved ægteskabets indgåelse eller ved arv eller gave.

Regler om forarveret for en efterlevende ægtefælle over for den førstafdøde ægtefælles børn blev ikke overvejet af Ægteskabsudvalget, selvom udvalgets kommissorium i princippet gav mulighed derfor.

Efter at det lovforslag, der indeholdt særejereformens regler, var bortfaldet ved folketingsårets udløb i juni 1989, rettede medarbejdere i Familie- og Arveret ved Københavns Universitet henvendelse til Justitsministeriet og gjorde blandt andet opmærksom på, at det i forbindelse med særejereformens gennemførelse med fordel kunne overvejes at medtage nogle ændringer i arveloven, der gav en efterlevende ægtefælle mulighed for inden for visse beløbsrammer at kunne sidde i *uskiftet bo* med *særeje* og *særbørn*. Ministeriet meddelte imidlertid inden lovforslagets genfremsættelse den 10. oktober 1989, at en sådan forstærkelse af den efterlevende ægtefælles retsstilling ikke ville blive medtaget, og at man med forslaget om særejereformen fandt, at der ville blive tilvejebragt et retsgrundlag, som *i mange år* ville være tilstrækkeligt for efterlevende ægtefæller.

32. Betænkningen side 65 f.

33. Dette forslag var utvivlsomt inspireret af de nu gennemførte svenske regler om »jämkninng«, dvs. en adgang for retten til skønsmæssigt at skævdele gifteeje (fælleseje) ved separation og skilsmisse. *Taksøe-Jensen* har i TfR 1993, side 191-199, udtrykt betænkeligheder ved at annektere et sådant system i Danmark, fordi det må antages at ville medføre en betydelig retsikkerhed og i strid med dansk tradition vil nødvendiggøre, at ganske mange bodelingssager må indbringes til afgørelse for retten.

I betragtning af, at en gennemførelse af de legale regler om styrkelse af den efterlevende ægtefælles retsstilling i Norge og Sverige var under forberedelse i lovkommisioner i mere end 20 år, og da der hos os endnu ikke er taget nye initiativer til at overveje mere grundlæggende ændringer³⁴ i ægtefælle- og arve-lovgivningen, må efterlevende ægtefæller nok i en længere årrække indrette sig efter de nugældende regler.³⁵ Det vil derfor i lang tid fremover være aktuelt at tilvejebringe særejeordninger ved ægtepagt.

Den danske løsning med brug af kombinationssæreje og gensidigt testamente imødekommer i øvrigt bedre den efterlevende ægtefælles behov i de nye familiestrukturer, end det er sket ved reformerne i Sverige og Norge.³⁶

Det ville imidlertid være ønskeligt på sigt i stedet at få tilvejebragt et nyt og tidssvarende *legalt system*, der for mange familier kunne overflødiggøre oprettelse af ægtepagt og testamente.

34. En arbejdsgruppe under Advokatsamfundet med deltagelse af *Linda Nielsen* har dog i 1995 indleveret et privat forslag til nye regler om pensionsdeling til Justitsministeriet.

35. Nordisk Hvidbog om Ægtefællers Formueordning og Arveret indeholder side 170 ff en kritik af de danske legale regler og forslag til, hvorledes reglerne i hovedpunkter vil kunne ændres. Se tillige *Taksøe-Jensen* i *Suum Cuique* 1991, side 235 ff.

36. Dette gælder navnlig for særbørnstilfældene.

III Særejereformen

Motiver, overgangs- og fortolkningsregler

1. Motiverne – et brudstykke af et debatoplæg

I forsommeren 1990 vedtog Folketinget den største familieformueretlige reform siden Æ2 blev vedtaget i 1925. Man måtte forvente, at et så væsentligt reformforslag hvilede på omfattende overvejelser i kommissionsbetænkning og lovmotiver. Dette var imidlertid ikke tilfældet. Bemærkningerne til lovforslaget var yderst begrænsede og henviste i betydeligt omfang til nogle mere foreløbige overvejelser i *betænkning 3* fra 1974 fra Ægteskabsudvalget af 1969. Ægteskabsudvalget havde fået til opgave at overveje:

»i hvilket omfang der på baggrund af de ændrede samfundsforhold, ændringen af kvindens stilling i samfundet og de heraf følgende ændringer af opfattelsen af ægteskabsinstitutionen var behov for revision af reglerne om ægteskabs indgåelse og opløsning, herunder reglerne om fremgangsmåden ved separation og skilsmisse, samt reglerne om ægteskabets retsvirkninger og om børnenes retsstilling under ægteskabet og efter separation eller skilsmisse«.

Udvalget, der bestod af både embedsmænd og politikere, valgte at udforme sine delbetænkninger som oplæg til en folkelig debat om hovedlinjerne i en kommende familielovgivning. Af samme grund undlod udvalget at behandle en række detailspørgsmål, fordi de ikke berørte hovedprincipperne for formueordningen. Herefter var det tanken at samle ideerne fra debatten op i forbindelse med en endelig udformning af en helt ny familielovgivning i Danmark. Udvalgets fremgangsmåde var således et forsøg på at skabe en formyelse af lovforberedelsen på et område, der måtte formodes at have bred interesse i befolkningen. Men debatoplæggets regelbeskrivende karakter gjorde, at det trods den anvendte læsevenlige stil var mindre velegnet som grundlag for en folkelig debat. Den forudsatte debat fik nok ikke det tilsigtede omfang, og en samlet reform af ægteskabslovgivningen blev derefter ikke

III. Særejereformen – motiver, overgangs- og fortolkningsregler

gennemført. Udvalgets forslag førte dog til nogle mere enkeltstående lovjusteringer, navnlig vedrørende ugifte samlevendes forhold.¹

Ægteskabsudvalget af 1969 afgav i alt 8 betænkninger, hvoraf den tredje (nr. 716/1974, fremover citeret som *betænkning 3*) vedrører ægtefællers formueordning. Denne betænkning indeholdt (s. 63 ff) en skitse til nye lovregler om formueforholdet mellem ægtefæller, hvor de relevante bestemmelser om særje findes i §§ 17 og 18, stk. 1, og har følgende ordlyd:

»§ 17. Ved ægtepagt om særje kan ægtefæller aftale:

- 1) at hver ægtefælle ved separation eller skilsmisse beholder, hvad denne ejer, men at den efterlevende ægtefælle ved dødsboskifte har ret til deling og til at overtage boet til hendsiden i uskiftet bo (skilsmissesærje), og
- 2) i forbindelse med en aftale om skilsmissesærje, at ejendele ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særje).

Stk. 2. En aftale efter stk. 1 kan angå en del af ægtefællemes ejendele, kan tidsbegrænses, og kan træffes alene med henblik på en af ægtefællemes død.

Stk. 3. En aftale efter stk. 1 omfatter, hvad der træder i stedet for de ejendele, aftalen vedrører, og indtægter af disse ejendele, medmindre andet er bestemt i aftalen.

§ 18. En gavegiver eller arvelader kan ved gave eller arv, herunder tvangsarv, træffe tilsvarende bestemmelse som efter § 17. Bestemmelser vedrørende arv skal træffes i et testamente.«

Ægteskabsudvalgets overvejelser bag disse forslag er nærmere omtalt i betænkningen s. 17-22 (på kun 6 sider) og er medtaget som bilag 1 i denne bog.

Af særlig interesse for mulighederne for at etablere *kombinationssærje* kan fremhæves følgende udtalelse fra *betænkning 3* s. 19:

»Derudover skal en ægtepagt om fuldstændigt særje kunne begrænses til kun at gælde, hvis en bestemt af ægtefællerne dør først. F. eks. kan det aftales, at særjet kun skal have virkning, hvis manden dør før hustruen, medens lovens almindelige lighedeling skal anvendes, hvis hustruen dør først.«

Om *brøkdels-særje* hedder det i *betænkning 3* ligeledes på s. 19:

»Hvis ægtepagter angår bestemte ejendele, f. eks. en fast ejendom, indbo eller værdipapirer, bør det ved en fortegnelse i ægtepagten specificeres, hvilke genstande aftalen omfat-

1. Udvalgets betænkninger inddrog ikke den inspiration, der kunne være hentet fra ikke-nordiske landes mere moderne formueordninger, herunder forskellige typer af akkvisitionsfælleseje.

ter, men der er ikke noget i vejen for, at aftalen omfatter en brøkdel af formuen uden nærmere specifikation.«

Ægteskabsudvalget foreslog i det hele følgende nydannelser om særeje ved ægtepagt:

- skilsmisssæreje (lovskitsens § 17, stk. 1, nr. 1),
- fuldstændigt særeje (lovskitsens § 17, stk. 1, nr. 2),
- kombinationssæreje (lovskitsens § 17, stk. 2, sidste led og betænkningen side 19),
- tidsbegrænsning af særeje (lovskitsens § 17, stk. 2),
- nye regler om indtægt af særeje (lovskitsens § 17, stk. 3),
- brøkdelsæreje (betænkningen side 19),
- ophævelse af godkendelseskravet og indførelse af en vejledningsordning i forbindelse med oprettelsen af ægtepagter (betænkningen side 23 ff), og
- en restriktiv adgang til at indsætte betingelser i ægtepagter (betænkningen side 19-20).

Den samme videregående adgang til at stifte særeje skulle efter lovskitsens § 18, stk. 1, også tilkomme *gavegivere* og *testatorer*. Som noget nyt skulle særeje stiftet af tredjemand i visse tilfælde med statsamtets godkendelse kunne ophæves ved ægtepagt.

Herudover foreslog udvalget ved lovskitsens § 19 indført en skønsmæssigt betonet *generalklausul* blandt andet om tilsidesættelse af bestemmelser om særeje, hvis en ægtefælle ellers ville blive stillet »åbenbart urimeligt (eventuelt: væsentligt ringere end stemmende med billighed)«. De *socialt beskyttelsesregler* i Æ2 §§ 18 og 19 m.fl. og i SL §§ 70a stk. 2, 2. led og b samt 62c, der gælder for fælleseje, skulle ligeledes være anvendelige for særeje (lovskitsens §§ 5 og 21-24).

Det i Folketinget den 19. april 1989 fremsatte lovforslag nr. 233 til en ændring af Æ2 var en del af et større lovforslag, der i overensstemmelse med sit hovedindhold bar titlen: »Forslag til lov om forenkling og modernisering inden for Justitsministeriets område»². Justitsministeriet stillede ved lovforslaget alene forslag om gennemførelse af et brudstykke af Ægteskabsudvalgets samlede skitseforslag om formueordningen fra *betænkning* 3. Det drejede sig navnlig om de foran omtalte nye regler om særeje, idet ministeriet dog udelod forslagene fra betænkningen om:

2. Se Folketingstidende 1988/89 Tillæg A sp. 5509 ff.

III. Særejereformen – motiver, overgangs- og fortolkningsregler

- indførelse af en vejledningsordning i forbindelse med oprettelse af ægtepagter,
- at ægtefæller med statsamtets godkendelse ved ægtepagt skulle kunne ændre særejebestemmelser truffet af tredjemand,
- indførelse af en generalklausul om tilsidesættelse af urimelige bestemmelser i ægtepagter,
- at gøre de sociale beskyttelsesregler tilsvarende anvendelige for særeje.

Lovforslaget bortfaldt ved folketingsårets udløb i juni 1989, men genfremsattes den 10. oktober 1989 som lovforslag nr. 23 om ændring af straffeloven og retsplejeloven m.v. (Forenkling og modernisering inden for Justitsministeriets område). Bag dette »m.v.« gemmer sig således en af dette århundredes væsentligere familieretlige reformer, der dermed indtog en meget tilbagetrukket placering i det samlede lovforslag. Debatten i Folketinget om det samlede lovforslag kom stort set alene til at vedrøre nogle principielt vigtige forslag til ændringer af straffeloven og retsplejeloven. Dog blev der under udvalgsarbejdet indsat en enkel overgangsregel vedrørende forståelsen af særejebestemmelser i testamenter oprettet forud for særejereformens ikrafttræden, se herom nedenfor under 2.

Forslaget til ændring af Æ2 blev herefter vedtaget af Folketinget – uden andre ændringer end den omtalte overgangsregel – som en del af lov nr. 396 af 13. juni 1990 om ændring af straffeloven og retsplejeloven m.v. Bestemmelserne om særeje trådte i kraft den 1. oktober 1990.

De gældende bestemmelser om særejearterne i Æ2 har herefter følgende formulering:

»§ 28. Ved ægtepagt kan ægtefæller aftale:

- 1) at hver ægtefælle ved bodeling efter separation eller skilsmisse beholder, hvad denne ejer, men at der er formuefællesskab ved dødsboskifte (skilsmissesæreje), og
- 2) I forbindelse med en aftale om skilsmissesæreje, at ejendele ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særeje).

Stk. 2. En aftale efter stk. 1 kan angå en del af ægtefællernes ejendele, kan tidsbegrænses og kan træffes alene med henblik på en af ægtefællernes død.

Stk. 3. En aftale efter stk. 1 omfatter, hvad der træder i stedet for de ejendele, aftalen vedrører, og indtægter af disse ejendele, medmindre andet er bestemt i aftalen.

§ 28a. En gavegiver eller arvelader kan vedrørende gave eller arv, herunder tvangsarv, træffe tilsvarende bestemmelse som efter § 28. Bestemmelsen vedrørende arv skal træffes i et testamente.

§ 28b. En ægtepagt kan ændres ved en senere ægtepagt.

Stk. 2. Der kan ikke ved ægtepagt træffes nogen bestemmelse, der strider mod gavegivers eller arveladers bestemmelser om særeje.«

Det vedtagne lovforslag er således – bortset fra den ændrede formulering af § 28, stk. 1, nr. 1, der indholdsmæssigt er uden betydning – identisk med §§ 17 og 18, stk. 1, i Ægteskabsudvalgets lovskitse. § 28b er dog ny, men indebærer ingen ændringer i forhold til Ægteskabsudvalgets udkast.

Bemærkningerne til lovforslaget vedrørende ændringerne i Æ2³ er gengivet i deres fulde udstrækning i bilag 2 bagest i denne bog. Af ganske særlig interesse er følgende udtalelser:

»En bestemmelse om særeje efter nr. 1 eller nr. 2 kan i overensstemmelse med den forelåede § 28, stk. 2, begrænses til kun at angå en del af ægtefællernes ejendele. Der kan således ligesom i dag aftales særeje vedrørende bestemte, nærmere specificerede genstande, men som noget nyt kan der efter forslaget også aftales »brøkdels-særeje«, altså at en nærmere angiven brøk af den pågældende ægtefælles nettoformue skal være særeje. Et sådant brøkdels-særeje er imidlertid ikke i sig selv til hinder for, at den anden ægtefælle under henvisning til, at der også er et fællesbo, udøver krydsende udtagelsesret efter skiftelovens §§ 62c og 70a, medmindre der udtrykkeligt er aftalt særeje vedrørende den bestemte faste ejendom m.v., med hensyn til hvilken spørgsmålet rejses. På helt tilsvarende måde bringer et brøkdels-særeje ikke i sig selv en fast ejendom m.v. uden for samtykke-reglerne i retsvirkningslovens §§ 18-19.⁴

Forslaget indebærer endvidere, at særejebestemmelser kan tidsbegrænses. Bestemmelsen i stk. 2 åbner også mulighed for at fastsætte, at en bestemmelse om fuldstændigt særeje kun skal gælde ved en af ægtefællernes død, og det forudsættes i den forbindelse ved lovforslaget, at bestemmelsen om fuldstændigt særeje skal kunne fastsættes såvel vedrørende en bestemt angiven ægtefælle som vedrørende »den efterlevende ægtefælle.«

Den kursiverede del af udtalelserne var ikke med i bemærkningerne til det oprindelige lovforslag nr. 233 fremsat i Folketinget den 19. april 1989,⁵ men byggede bl.a. på Ægteskabsudvalgets overvejelser i *betænkning 3* s. 19 (gengivet foran).⁶ De nye bemærkninger indeholder reelt hjemmelen for indfø-

3. Se lovforslaget s. 16 f og s. 22 (gengivet i Folketingstidende 1989/90, tillæg A, sp. 778 ff og 790 f).

4. Kursiveringen er foretaget her.

5. Se forslagens s. 14-15 gengivet i Folketingstidende 1988/89 tillæg A, sp. 5536-5538.

6. Den kursiverede del af bemærkningerne blev indsat efter, at medarbejdere i Familie- og Arveret ved Københavns Universitet i juli 1989 bl.a. havde gjort ministeriet opmærksom på, at det måtte forekomme betænkeligt, at de sociale beskyttelsesregler ikke – som fore-

III. Særejereformen – motiver, overgangs- og fortolkningsregler

relse af brøkdelsæreje, således at dette nye retsinstitut er blevet indført i dansk familieret ved en tilføjelse til bemærkningerne i det *genfremsatte* lovforslag. Indførelsen af denne nye formueart kunne dog rummes inden for ordlyden af lovforslagets tekst.

Ved i bemærkningerne at udbygge Ægteskabsudvalgets udtalelse om brøkdelsæreje blev der samtidig åbnet mulighed for at gøre de *sociale beskyttelsesregler* i Æ2 §§ 18, 19, 17 jf. §§ 23, stk. 1, og 38, nr. 1 samt SL §§ 62c og 70a og AL § 66, stk. 2, 2. pkt., anvendelige. Herudover indeholdt bemærkningerne til det nye (i forarbejderne unavngivne) retsinstitut *kombinationssæreje* en præciserende udtalelse i forhold til udtalelsen om kombinationssæreje i *betænkning 3*.

Reglerne om ægtefællers formueordning finder i medfør af § 3 i lov nr. 372 af 7. juni 1989 om *registreret partnerskab* tilsvarende anvendelse for registrerede partnere.⁷

Den vedtagne lovtekst med bemærkninger åbner således for et vidt spektrum af nye muligheder til at skabe individuelt udformede formueordninger, der kan tilpasses behovene hos det enkelte ægtepar. Hermed imødekommer forslaget også behovet for at kunne tilrettelægge formueforholdene med henblik på et kommende generationsskifte. Men samtidig efterlod forslaget en række uafklarede problemer, idet lovmotiverne var så kortfattede, at de alene havde karakter af at være en begrænset kasuistik. Loven og motiverne stiller således ikke generelt beskrevne løsninger til rådighed for brugergrupperne. Vi har derfor søgt at præcisere en række grundlæggende principper for den nugældende familieformueretlige ordning, således som disse nødvendigvis må fastlægges efter gennemførelsen af reformen i 1990. Dette er sket på grundlag af de foreliggende nye lovmotiver sammenholdt med de uændrede hovedprincipper, der lå bag Æ2 fra 1925, og som fremdeles må anses for at være gældende.

Nedenfor i afsnit IV bliver disse grundprincipper opstillet, hvorefter de i forlængelse af de sparsomme lovmotiver udmøntes i afsnit V i en dokumentation for, hvilke formueordninger der nu står til rådighed. Ved analyserne har vores resultater i afsnit VII om særeje og gæld endvidere fået den betydning, at det er blevet muligt at opstille et logisk mere sammenhængende system, som er i overensstemmelse med begge sæt af motiver.

slået af Ægteskabsudvalget – blev gjort anvendelige for de nye særejearter, og at det kunne være tvivlsomt, i hvilket omfang kravet om specifikation i særejeægtepakter var opretholdt.

7. Se nærmere Familieretten (København) s. 347-354 og *Marianne Højgaard Petersen* i Familieret (Århus) 1990 s. 150-153.

2. Overgangs- og fortolkningsregler

Det kan være praktisk allerede på dette sted at beskrive lovens centrale overgangs- og fortolkningsregler samt de problemer, der knytter sig hertil.

Særeje stiftet ved *ægtepagt*, tinglyst før den 1. oktober 1990, er fuldstændigt særeje. Dette følger allerede af, at der *ikke* i en overgangsregel er fastsat bestemmelse om andet og svarer iøvrigt til udtalelserne i lovforslagets bemærkninger.⁸ Det anførte må også gælde, hvor en ægtepagt blev underskrevet af parterne før lovens ikrafttrædelse, men først tinglyst efter ikrafttrædelsen,⁹ medmindre ægtepagten etablerer skilsmisssæreje.¹⁰ Baggrunden for den i bemærkningerne til lovforslaget forudsatte overgangsregel var, at ægtefæller altid ved ny ægtepagt kan ændre et særeje stiftet ved ægtepagt til en anden formueart.

Er en *gave* overgivet inden lovens ikrafttrædelsestidspunkt med bestemmelse om, at gaven skal være særeje, er gaven fuldstændigt særeje.¹¹ Fundt overgivelsen først sted efter lovens ikrafttrædelsestidspunkt, men var gavebrevet oprettet før dette tidspunkt, lægges vægten på oprettelsestidspunktet, således at gaven er fuldstændigt særeje.¹²

Særejeforskrifter i *testamenter* oprettet før lovens ikrafttrædelse skal efter ændringslovens¹³ § 17, der som nævnt blev indsat under folketingsbehandlin-

8. Lovforslaget side 19, jf. Folketingstidende 1989/90, tillæg A, sp. 789 f.

9. Vægten bør lægges på underskriftstidspunktet, hvor parterne begge råder; tinglysning kan foretages ensidigt af den ene part, se Familieretten (København) side 154 med omtale af UfR 1966.257 H og UfR 1983.789 V og *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 s. 357 f, samt nedenfor afsnit V, 16.

10. Se *Holm-Jørgensen* i Advokaten 1990, side 460. Foreskriver en ældre ægtepagt blot, at der etableres skilsmisssæreje, er særejebestemmelsen for så vidt ugyldig, som denne formueart ikke kunne etableres forud for særejereformens ikrafttrædelse. Da en ægtepagt først får retsvirkninger fra tinglysningen, kan man formentlig anse en ægtepagt om skilsmisssæreje underskrevet før den 1. oktober 1990, men anmeldt til tinglysning efter den 30. september 1990 for gyldig. Er det derimod i en tidligere ægtepagt bestemt, at der er »særeje«, men at det skal være skilsmisssæreje, hvis regler derom indføres, er der vist nok fuldstændigt særeje, idet et særejes tidsbegrænsning ikke kan knyttes til visse fremtidige begivenheders indtræden, se Familieretten (København) side 83, n. 90 og nedenfor V, 9.

11. Således bemærkningerne til lovforslaget side 21, jf. Folketingstidende 1989/90, tillæg A, sp. 790.

12. Familieretten (København) side 86 og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 s. 337. Sml. bemærkningerne til lovforslaget side 21 og *Godsk Pedersen: Familie- og Arveret*, 1990, side 25, note 6.

13. Lov nr. 396 af 13. juni 1990.

gen, som hovedregel »forstås som bestemmelser om skilsmisssæreje«, når testator afgår ved døden *efter* lovens ikrafttræden. Det anføres udtrykkeligt i lovteksten, at dette ikke gælder »hvis testator er afgået ved døden inden lovens ikrafttræden«. Da hovedsynspunktet har været, at testator i så fald ikke har kunnet ændre testamentet, må der også blive tale om fuldstændigt særeje, hvor testator døde før ikrafttrædelsen, men arvefaldet er udskudt. Efter ændringslovens § 17 gælder det samme, »hvis den testamentariske bestemmelse er gjort uigenkaldelig,¹⁴ eller andet fremgår af omstændighederne.« Der er bred enighed om, at dette sidste skal afgøres efter almindelige testamentsfortolkningsprincipper.¹⁵

Testatorer, som før ikrafttrædelsestidspunktet for ændringsloven har truffet bestemmelse om særeje i deres testamente, bør overveje om de i stedet ønsker, at arven skal være fuldstændigt særeje for arvingen, eller mere aktuelt en af de nye kombinationssærejetyper eller brøkdelsæreje. Advokater bør derfor skrive til de klienter, hvis testamente, de opbevarer, om konsekvenserne af nye regler.¹⁶ I hvert fald bør spørgsmålet tages op med klienten ved først givne lejlighed.¹⁷

Gavegivere, som har truffet bestemmelse om, at gaven skal være særeje, bør overveje, om det – eventuelt betinget af nærmere omstændigheder – bør tillades, at gavemodtageren ved ægtepagt skal kunne ændre særejebestemmelsen, og i bekræftende fald på hvilken måde.

-
14. Hermed må sidestilles, at testamentet heller ikke iøvrigt kan ændres, derunder fordi testator har mistet sin habilitet.
 15. At kompetence til ved ægtepagt at ændre særeje er delegeret ved testamentet, er ikke i sig selv afgørende for fortolkningen, se Familieretten (København) s. 84-85.
 16. *Holm Jørgensen* oplyser i *Advokaten* 1990 s. 460, at han har tilskrevet samtlige de klienter, hvis testamente han opbevarede, om dette spørgsmål. Ingen af disse klienter var på anden måde blevet opmærksomme på dette juridiske problem. En række testatorer ønskede dengang (dvs. før teori og praksis om kombinationssæreje var udviklet) at fastholde den fuldstændige særejeordning og ønskede derfor at ændre deres testamente.
 17. Tilsvarende overvejelser bør foretages af fondsbestyrelser om ændringer af bestemmelser i fundatser om, at udloddede midler af en vis størrelse skal være særeje.

Anvender et testamente, der er oprettet *efter* lovens ikrafttræden, betegnelsen »særeje«, skal udgangspunktet for fortolkningen være, at der alene er sigtet til skilsmisssæreje. Dette fremgår direkte af lovforslagets bemærkninger.¹⁸

Overgangsreglerne om *indtægt* af særeje omtales særskilt nedenfor i afsnit V, 11.¹⁹

18. Bemærkningerne til lovforslaget udtalte side 21: »Udtrykket »fuldstændigt særeje« skal således være anvendt, for at man kan antage, at bestemmelsen indebærer, at arven skal være fuldstændigt særeje ...«. Denne motivudtalelse kan ikke antages at fravige dansk rets almindelige testamentsfortolkningsregler, hvorefter viljesprincippet ved testamentsforolkning vil være dominerende, og hvorefter også andre fortolkningsdata end testamentets indhold kan tillægges en efter omstændighederne afgørende betydning. Se arvelovens § 53, stk. 2, og Arveretten (København) side 225-239 og 165-173 samt *Vesterdorf* i Arveret (Århus) 1991 s. 201.

19. Om særeje i medfør af testamentærisk båndlæggelsesbestemmelse og i medfør af separation og bosondring, se Familieretten (København) side 86 og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 s. 346 f.

IV Nogle ægtefælleformueretlige grundprincipper

1. Indledning

Særejereglerne gav allerede før 1990 anledning til en række tvivlsspørgsmål, som ikke tidligere har været søgt mere gennemgribende analyseret. Efter særejereformens gennemførelse er antallet af tvivlsomme problemstillinger blevet betragteligt forøget.¹ For at søge at opnå en samlet balance og harmoni i det ægtefælleformueretlige system har det vist sig nødvendigt at præcisere indholdet og rækkevidden af en række grundprincipper, som vor lovgivning om ægtefælleformueretten hviler på. Da disse principper til dels er præceptive, dvs. ufravigelige, er der et særligt behov for at fastlægge grænserne for regleres rækkevidde.

Eftersom lovgiveren ved fastlæggelsen af disse grundprincipper alene havde ægtefællers aktiver – og ikke ægtefællers gældsposter – for øje, angår de nedenfor opstillede otte grundprincipper umiddelbart alene ægtefællers aktiver. De otte principper om aktivernes formueart bliver herefter inddraget i en række overvejelser om formueart for ægtefællers aktiver, dels hvor særeje hviler på ægtepagt (nedenfor V), dels hvor særeje hviler på trediemands forskrift ved gave eller testamente (neden for VI).

De otte principper om aktivers formueart har imidlertid tillige afgørende betydning for spørgsmålene om, hvilken formueart ægtefællers gældsposter har. Principperne er derfor også inddraget i analyserne om særeje og gæld (nedenfor VII).

Seks af de nedenfor opstillede otte grundprincipper var allerede indeholdt i Æ2 fra 1925. De fleste af disse principper er helt eller delvist præceptive, dvs. ufravigelige, i et omfang, der angives ved gennemgangen i det følgende. Det deklatoriske 5. princip om afkast af særeje og det 8. princip om andelssæreje

1. Selvom det ægtefælleformueretlige system regulerer økonomiske forhold af en kompleksitet og vanskelighed, der undertiden nærmer sig selskabsrettens, hviler det på nogle få lovbestemmelser med et meget begrænset nyere motivgrundlag. Dette skyldes dels traditionen, dels de særlige forhold omkring særejereformens tilblivelse, der er omtalt foran under III.

blev derimod først gennemført ved særejereformen. Det samme gælder til dels det 2. princip om æftefællers, gavegivers og testators suveræne ret til at fastlægge særejearten.

De otte grundprincipper, som gengives nedenfor, har afgørende betydning for fortolkningen af særejereglene. Familieformueretten hviler imidlertid på en række andre grundprincipper, som ikke omtales her, fx. princippet om særhæften for ægtefællers gæld.

2. Otte grundprincipper om ægtefælleformueret

1. princip om bundne stiftelsesformer for særeje

Dette princip er en forudsætning for flere af de følgende principper.

Særeje kan – og kan kun – stiftes på én af *tre måder*, jf. Æ2 § 28, stk. 1, og § 28a.²

- ved at ægtefæller opretter en skriftlig aftale om stiftelse af særeje for deres ejendele og lader denne aftale tinglyse som *ægtepagt* ved retten i Århus,
- ved at en gavegiver senest samtidig med gaveløftet skriftlig eller mundtlig – men beviseligt – træffer bestemmelse om, at *gaven* skal være særeje for modtageren, eller
- ved at en arvelader i testamentsform træffer bestemmelse om, at *arven* skal være særeje for arvingen.

2. princip om ægtefællers, gavegivers og testators suveræne ret til at fastlægge formueart

Kravet om bundne stiftelsesmåder for særeje modsvares af en vidtgående frihed til at bestemme formueartens karakter og omfang.³ Princippet giver sig

2. Reglerne fandtes indtil særejereformen i lovens § 21. Der henvises til motiverne hertil i *1918-udkastet* s. 147 og s. 170 f samt til motiverne til de nugældende regler i *betænkning 3* s. 17 ff og s. 21 og Folketingstidende 1989/90 Tillæg A, sp. 778 ff. Stiftelse af særeje ved forskrift i forbindelse med indsættelse af begunstigede i livsforsikringspolicer og ved forskrifter i testamenter om båndlæggelse, jf. AL § 62, stk. 3, ses her som underafdelinger af stiftelse ved gave og testamente. Stiftelse af fuldstændigt særeje ved bosondring og separation ses der i denne sammenhæng bort fra.

udslag i flere planer. Ved særejerreformen ophævedes den hidtidige offentlige kontrol med ægtepagter, hvorefter de fleste ægtepagter oprettet efter ægteskabets indgåelse skulle godkendes af statsamtet. Ægtefæller bestemmer inden for særejerreformens vide rammer derfor i dag i fællesskab selv suverænt formuearten for deres ejendele, medmindre aktivet hidrører fra en trediemand (gavegiver eller testator), der har truffet bindende bestemmelse om, hvilken formueart aktivet skal have.

En tilsvarende vid frihed til at bestemme, hvilken formueart et aktiv skal have, tilkommer gavegivere og arveladere. Trediemand kan således suverænt bestemme, at et ubehæftet aktiv, der overføres ved gave eller arv, skal være af en bestemt formueart.⁴

I princippet om den suveræne ret til at bestemme formueart for aktiver ligger en forudsætning om, at sådanne bestemmelser kan træffes »aktiv for aktiv« og »ægtefælle for ægtefælle«. Ægtefæller kan ved ægtepagt således fastsætte særejeart for hver ægtefælles samlede formue, for en del af denne formue eller »aktiv for aktiv«, jf. Æ2 § 28, stk. 2. Gavegivere og testatorer kan alene fastsætte formueart for det eller de aktiver, der overføres som gave eller ved arv, jf. Æ2 § 28 a.

3. princip om bundne ændringsmåder for særeje

Når der først én gang er truffet bestemmelse om, at et aktiv skal være af en bestemt formueart,⁵ kan bestemmelsen enten slet ikke ændres⁶ eller i det mindste kun ændres på bestemt fastsatte måder.⁷

Er særejet stiftet ved *ægtepagt*, kan aktivets formueart *ikke ændres* af ægtefællerne i enighed ved en almindelig aftale herom og end mindre ved, at ejer-ægtefællen ensidighed træffer en sådan bestemmelse. Formuearten kan kun ændres ved, at ægtefællerne opretter en *ny ægtepagt* og lader denne tinglyse ved retten i Århus, Æ2 § 28 b, stk. 1.

3. Se herom *1918-udkastet* s. 154 ff, 169 og 170 f, *betænkning 3* s. 17 og s. 23 samt Folketingsstidende 1989/90 Tillæg A, sp. 778 ff.

4. Om tilfælde, hvor aktivet er behæftet, se nedenfor under V, 6.4.4. og VII, 3.2.3. Belåner modtagerægtefællen senere et særejeaktiv, bliver den optagne gæld særejegæld, se nedenfor VII, 3.2.1.

5. Dvs. en særejeart eller et trediemandsbestemt fælleseje.

6. Ophør af særeje kan følge af en tidsbegrænsning, men her følger særejeophøret af selve stiftelsesgrundlaget for særejet, jf. nedenfor under V, 8.

7. Se herom *1918-udkastet* s. 170 ff.

Er et aktivs formueart stiftet ved *gave*, kan gavens formueart som udgangspunkt *ikke ændres*. Formuearten kan dog af giveren tillades ændret af ægtefællerne ved *ægtepagt*. Efter giverens død vil gavens formueart ikke kunne ændres, medmindre giveren har tilladt, at ægtefællerne – eventuelt når visse betingelser foreligger – ved *ægtepagt* skal kunne ændre forskriften om formueart. Giver kan endvidere have delegeret beføjelsen til at tillade, at ægtefæller ved *ægtepagt* foretager sådanne ændringer, til trediemand, Æ2 § 28 b, stk. 2.

Er et aktivs formueart stiftet ved *testamente* og efterfølgende arv, kan arvens formueart som udgangspunkt *ikke ændres*. Der kan dog ved testamentet være givet ægtefællerne adgang til – eventuelt når visse betingelser foreligger – at ophæve eller ændre bestemmelsen om formueart ved *ægtepagt*. Der kan endvidere ved testamente være tillagt en bestemt person ubetinget eller betinget kompetence til at tillade, at ægtefællen kan ophæve eller ændre bestemmelsen om formueart ved *ægtepagt*,⁸ Æ2 § 28 b, stk. 2.

4. princip om ejerægtefællens frie rådighed

Det ægtefælleformueretlige system er dernæst karakteriseret ved, at der alene er lagt bindinger på adgangen til at ændre et aktivs formueart. Systemet indebærer derimod som hovedregel *ikke*, at der indtræder *andre* generelle *rådighedsbegrænsninger*. Ejerægtefællen råder uanset formueart frit over aktivet,⁹ bortset fra de relativt få begrænsninger, der følger *af* de sociale beskyttelsesregler, *af* reglerne om, at gaver mellem ægtefæller kræver *ægtepagt* og *af*, at en ægtefælle ikke gyldigt kan forære et aktiv, der ifølge trediemands bestemmelse er særeje, til den anden ægtefælle.

Det, som ægtefællen og ægtefællerne afskæres generelt fra gennem de ægtefælleformueretlige regler, er således alene at *ændre den kvantitative og kvalitative balance* mellem formuearterne ved derpå rettede dispositioner. Reglerne lægger derimod ikke generelle begrænsninger på en ægtefælles ret til at sælge, belåne eller bortgive sine aktiver m.v. eller til at forbruge aktiver af en bestemt formueart. Det er derfor i ejerægtefællens magt indirekte at bevirke, at en formueart for aktiver stiftet ved gavegivers eller testators forskrift ophører, fx. ved at ægtefællen finansierer løbende forbrug over særejeformuen, samtidig med at ægtefællens erhvervsindkomster, der fx. er fælleseje, opspares.

8. Det kan hverken i en *ægtepagt*, i et gavebrev eller i et testamente med retsvirkning bestemmes, at ejerægtefællen alene eller ægtefællerne i fællesskab skal kunne ændre særejebestemmelsen på anden måde end ved *ægtepagt*, se herom også *1918-udkastet* s. 171 f.

9. Se herom *1918-udkastet* s. 122 og s. 131 f.

5. princip om, at et aktivs indtægter får samme formueart som moderaktivet

Indtægter og andet *afkast* af et aktiv er af samme formueart som moderaktivet, medmindre andet måtte være bestemt ved ægtepagt, gave eller testamente, jf. Æ2 § 15, stk. 1, (fælleseje) samt Æ2 § 28, stk. 3, og § 28 a (særeje). Dette er for så vidt angår indtægt og andet afkast af særeje en deklatorisk ændring i forhold til den før særejereformen gældende retstilstand,¹⁰ ifølge hvilken indtægter og andet afkast af særeje blev fælleseje, medmindre andet var bestemt.¹¹

6. princip om, at surrogater får samme formueart som stamaktivet (»det præceptive surrogationsprincip«)

Når et aktiv træder i stedet for et andet aktiv ved køb, salg, bytte, erstatning, forsikring m.v., er det nye aktiv, *surrogatet*, af samme formueart som det gamle aktiv, *stamaktivet*, jf. Æ2 § 15, stk. 1, (fælleseje) samt § 28, stk. 3, og § 28 a (særeje).¹² Denne ordning er *præceptiv* i den forstand, at ejerægtefællen ikke kan ændre surrogatets formueart. Det kan derimod *på forhånd* være fastsat i ægtepagt ved gave eller i testamente, at surrogat af særeje skal være af en anden formueart end stamaktivet. Er sådan bestemmelse imidlertid ikke truffet, bliver surrogatet af samme formueart som stamaktivet.

Ved ægtepagt kan ægtefæller kun ændre et surrogats formueart, hvis dette ikke strider mod trediemands forskrift ved gave eller testamente.

Dette 6. princip er således en konsekvens af og videreførelse af de omtalte principper om de bundne stiftelses- og ændringsformer for særeje med henblik på de situationer, hvor et aktiv træder i stedet for et andet aktiv.

Anvendes et aktiv til sammen med midler af anden formueart *erhverve* et nyt aktiv, har der i teorien været forskellige opfattelser af, hvorledes det familieformueretlige spørgsmål om det erhvervede aktivs formueart, skal løses.¹³ Som eksempel kan nævnes, at en ægtefælle betaler købesummen på 200.000 kr. for en grund ved hjælp af 50.000 kr., der er en fællesejersparing, og 150.000 kr., der er en fuldstændig særejevarv. Vi er nu enige om at antage, at det erhvervede aktiv i kraft af surrogationsprincippet komme i anpartssæreje med forholdsmæssige andele, der svarer til formuearterne for de præsterede

10. Se herom *betænkning* 3 s. 22.

11. Hjemmelen var den nu ophævede § 21, stk. 2.

12. Se herom *1918-udkastet* s. 147 og *betænkning* 3 s. 22.

13. Se nærmere nedenfor V, 6.2.

IV. Nogle ægtefælleformueretlige grundprincipper

indskud,¹⁴ idet denne løsning synes bedst i harmoni med grundtankerne bag ægtefælleformueretten.

Surrogationsprincippet kan kollidere med indholdet af en ægtepagt, der fastsætter, at *fremtidige erhvervelser*, uanset for hvilke midler de erhverves, skal være af en bestemt særejeart, medens ægtefællen i øvrigt har *fx. fælleseje*. Indkøbes en fast ejendom i et sådant tilfælde for *fællesejemidler*, opstår det spørgsmål, om ejendommen er særeje i henhold til ægtepagten eller fælleseje i henhold til surrogationsprincippet. Det sidstnævnte bliver resultatet. Det kan ikke gyldigt bestemmes, at surrogat af fælleseje skal være særeje, jf. nedenfor V, 10.¹⁵

7. princip om familieformueretlig status quo

Grundtanken bag Æ2 er, at den oprindelige kvantitative balance mellem formuearterne skal søges opretholdt trods mellemliggende forskydninger mellem disse.

Dette følger af 1918-udkastet side 215, hvor det i forbindelse med omtalen af disse tilfælde og behandlingen af vederlagskrav udtaltes: »At hverken den anden Ægtefælle eller den disponerende Ægtefælle skal lide noget Tab ved den Slags praktiske og naturlige Dispositioner, og det må derfor tilstræbes, at Forholdet mellem de to Formueområder ikke herved endelig forskydes, men der ved Skiftet igen oprettes den rette Balance imellem dem.«

Problemet vil for aktiver navnlig blive aktuelt, hvor der anvendes midler fra en formueart til fordel for et *allerede erhvervet* aktiv af en anden formueart. Æ2 forudsætter, at disse forskydninger reguleres gennem vederlagskrav. Der knytter sig imidlertid en vis usikkerhed til sådanne vederlagskrav – både til deres anvendelsesområde og navnlig til deres beregning, herunder spørgsmål om eventuel værdiregulering.¹⁶ Efter den lovmæssige indførelse af andelsløsninger¹⁷ er det derfor hensigtsmæssigt at overveje, om Æ2's grundsystem muliggør andre – og bedre egnede – reguleringsformer.

14. Dette resultat anbefaler vi også for de såkaldte delgavetilfælde m.v., hvor trediemand kun overdrager en del af aktivets værdi som gave, men foreskriver, at hele aktivet skal være særeje, jf. nedenfor V, 6.4.4.

15. I den omvendte situation kan det derimod være gyldigt bestemt, at surrogat af særeje skal være fælleseje.

16. Om de forskellige muligheder for værdiregulering se nedenfor V, 6.3. og 6.5.

17. Jf. 8. princip.

Resultatet af overvejelserne er blevet, at vi anbefaler, at det i betydeligt omfang i stedet antages, at der opstår anpartssæreje, hvilket som angivet indebærer, at et givet aktiv anses for omfattet af flere formuearter på samme tid. Spørgsmålet om, hvorvidt anpartssæreje kan opstå i sådanne tilfælde, rejser en række principielle spørgsmål, der imidlertid alle synes at kunne løses med respekt af de præceptive regler gennem opstilling af et samlet og mere afbalanceret system. Vi antager derfor, at der også opstår anpartssæreje om et aktiv, når der *efterfølgende* foretages indskud i dette. Dette forekommer navnlig ved indfrielse af gæld, ved hovedstandsættelse eller ved til- eller påbygning (indføjelse) m.v. på en fast ejendom med midler af en anden formueart. Er den faste ejendoms formueart imidlertid umiddelbart bindende fastlagt ved tredie-mands bestemmelse om gave eller arv, eller af ægtefællerne selv ved ægte-pagt,¹⁸ kan forskydninger mellem formuearterne dog alene reguleres gennem vederlagskrav.¹⁹

Det kan diskuteres, om dette 7. princip er et selvstændigt princip eller blot en yderligere konsekvens af det præceptive surrogationsprincip, 6. princip. Det forekommer dog mest overskueligt og klarest at udmønte surrogationstankegangen på to principielt forskellige situationer: Erhvervelse af et nyt aktiv (6. princip) og anvendelse af midler til fordel for et »tidligere erhvervet« aktiv (7. princip), herunder ved indfrielse af gæld.

8. princip om stiftelse af særeje som andele af et aktiv

Ved særejereformens gennemførelse blev det bindende fastlagt, at der kan stiftes brøkdelsæreje om en ægtefælles aktiver.²⁰ Det kan således nu ved *ægte-pagt*, *gave* eller *testamente* fastsættes, at en ægtefælles aktiver på en gang skal være af én formueart for en bestemt brøkdels (ideel anparts) vedkommende og samtidig af én eller flere andre formuearter for den eller de øvrige brøkdeles (ideelle anparts) vedkommende.

Allerede før særejereformen lå det fast, at der kan stiftes særeje om nogle af – men ikke alle – en ægtefælles aktiver. Det kan således bestemmes, at nogle aktiver fuldt ud bliver særeje, medens ægtefællens øvrige aktiver ikke bliver særeje eller bliver særeje af en anden art, fx. således, at de aktiver, ægtefællen ejer ved ægteskabets indgåelse, bliver skilsmisssæreje, medens ægtefællens øvrige aktiver skal være fælleseje. Det var derimod usikkert, om – og i givet fald i hvilken udstrækning – et bestemt aktiv kunne være af én formueart for

18. Se derom nærmere V, 6.4.

19. Se nærmere nedenfor V, 6.4.2. – 3.

20. Se herom *betænkning 3* s. 19 og FT 1989/90, Tillæg A, sp. 779 f.

IV. Nogle ægtefælleformueretlige grundprincipper

en ideel anparts vedkommende og af en anden eller af andre formuearter for den eller de andre ideelle anparters vedkommende, fx. fælleseje med en ideel anpart på $1/3$ og fuldstændigt særeje med en ideel anpart på $2/3$. Denne tvivl er nu fjernet, idet der uomtvisteligt kan stiftes brøkdelsæreje. Nydannelsen om brøkdelsæreje gør det derfor nødvendigt at overveje bredere, i hvilket omfang anpartsløsninger kan anvendes, herunder navnlig, om anpartssæreje kan opstå, hvor en ægtefælle erhverver et aktiv ved indskud af midler af forskellig formueart.

V Særeje ifølge ægtepagt

I dette afsnit behandles og opstilles reglerne for, hvilke særejearter ægtefæller gyldigt kan stifte ved oprettelse af *ægtepagt*, jf. Æ2 § 28. Nedenfor i afsnit VI behandles derefter alene de særlige spørgsmål, der knytter sig til stiftelse af særeje ved *gave* eller *testamente*, jf. Æ2 § 28 a.

En *begrebsmæssig* præsentation af de forskellige særejearter og deres hovedretsvirkninger er uden nogen nærmere dokumentation givet foran i afsnit I. Her behandles derfor dels *hjemmelsspørgsmålene* for særejearterne, dels reglerne om, hvilket *indhold* der gyldigt kan fastsættes for hver enkelt af disse formuearter.

En sammenfattende gennemgang af *retsvirkningerne* af de forskellige formuearter findes nedenfor i afsnit VIII.

I overensstemmelse med lovens udgangspunkt behandles her og i afsnit VI om trediemandsbestemt særeje først og fremmest spørgsmålene om, hvilke former for særeje, der kan stiftes for en ægtefælles *ejendele*, dvs. en ægtefælles *aktiver*. Spørgsmålene om, hvilke bestemmelser om formueart der ved ægtepagt og trediemandsbestemmelser kan træffes for en ægtefælles *gæld*, behandles særskilt nedenfor i afsnit VII.

Det fremgår af den nedenfor under 1.4. omtalte empiriske undersøgelse, at et betydeligt antal ægtepagter oprettet efter særejereformens gennemførelse indeholder ugyldige bestemmelser. De vigtigste regler om grænserne for aftalefriheden er derfor behandlet nedenfor under 1 før gennemgangen af de enkelte særejearter under 2-7 og de øvrige regler om særeje ifølge ægtepagt under 8-16.

1. Begrænset aftalefrihed – ugyldighed

Særeje kan stiftes *ved ægtepagt*, som er en forbundnen aftale mellem ægtefæller, der kan indgås før eller under ægteskabet, og som skal tinglyses for at få retsvirkninger.¹

1. Formkravene gennemgås nedenfor under 16.

Ægtefæller har *ikke fuld frihed* til ved ægtepagt at indføre en hvilken som helst formueordning, de måtte ønske. Såfremt de ikke ønsker (fuldt ud) at have det legale fælleseje (formuefællesskab), som de ellers automatisk får eller har, kan de ved ægtepagt aftale, at en af – nogle af – eller alle deres nuværende ejendele og/eller fremtidige erhvervelser skal være særeje af en eller flere af de *særejearter*, som efter Æ2 gyldigt kan oprettes. Reglerne om, hvilke formuearter der kan oprettes, er imidlertid *præceptive*. Træffer ægtefæller derfor ved ægtepagt bestemmelse om, at de skal have en formueordning, som efter dansk ret ikke kan oprettes, er ægtepagten helt eller delvis ugyldig. Æ2's system er herefter, at der ved ægtepagt alene kan oprettes de særejearter, som må anses for hjemlet ved loven, og kun med det indhold, der må anses for tilladt.

Overskrides grænserne for denne aftalefrihed, er ægtepagten helt eller delvis ugyldig. Nogle mere grundlæggende begrænsninger for gyldigheden af særejeaftaler på grund af sådanne indholdsmangler skal fremhæves straks nedenfor under 1.1.-1.2. Den mere præcise afgrænsning af aftalefriheden må imidlertid beskrives for hver enkelt særejeart for sig (nedenfor under 2.-7.). Derudover kan ugyldighed indtræde på grund af forkert anvendelse af reglerne om tidsbegrænsning (nedenfor 8.), på grund af indsættelse af ulovlige betingelser (nedenfor 9.), på grund af ulovlige bestemmelser om surrogation (nedenfor 10.) eller om indtægter af særeje (nedenfor 11.), på grund af tilsidesættelse af trediemands bindende forskrift om særeje (nedenfor 13.), på grund af manglende specifikation (nedenfor 14.) eller på grund af manglende form (nedenfor 16.).

Ugyldighed efter dansk rets almindelige ugyldighedsregler² omtales nedenfor 1.3. og uvirksomhed som følge af omstødelse nedenfor 1.6.

1.1. Ikke anerkendte formuearter

Træffer ægtefæller ved ægtepagt bestemmelse om, at de vil indføre en formueordning, som ikke kan oprettes efter Æ2's regler, er aftalen ugyldig. Dette vil fx. være tilfældet, hvis en ægtepagt bestemmer, at ægtefællerne skal have gifteeje (svensk fælleseje), Zugewinnngemeinschaft (den legale tyske fællesejeordning) eller communauté (den legale franske fællesejeordning).³

Særeje kan dernæst *ikke* stiftes således, at en ægtefælle eller ægtefællerne under ægteskabet har fælleseje, hvorefter fællesejet bliver til fuldstændigt

2. Om en ægtepagt kan være uvirksom på grund af *svigtende forudsætninger* drøftes nedenfor under 9. ved note 117.

3. De to sidstnævnte ordninger er omtalt hos *E. Lego Andersen: Gavebegrebet* s. 57 ff og s. 84 ff.

særeje ved en ægtefælles død eller ved ægtefællernes samtidige død, såkaldt *dødsfaldssæreje*. Dette følger tvingende af formuleringen af stiftelsesreglen for fuldstændigt særeje i Æ2 § 28, stk. 1, nr. 2, hvorefter ægtefæller ved ægtepagt:

»i forbindelse med⁴ en aftale om skilsmisssæreje «... kan aftale ...», at ejendele ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særeje).«

Heraf kan sluttes, at det ikke gyldigt kan aftales, at ejendele, der under ægteskabet er fælleseje, skal være fuldstændigt særeje på dødsboskifte.⁵

Ægteskabsudvalget overvejede at foreslå en adgang til stiftelse af dødsfaldssæreje indført, men fandt, at der ikke kan »antages at være behov for en sådan ordning, ligesom den vil gøre reglerne unødigt indviklede.«⁶

Når denne udtalelse ses i lyset af den praktiske udbredelse, der siden 1990 er sket af ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, hvorved den efterlevende ægtefælles skilsmisssæreje bliver fuldstændigt særeje ved den førstafdøde ægtefælles død, forekommer den ikke at være træffende. Ægteskabsudvalget synes ikke have været tilstrækkeligt opmærksom på de arveretlige konsekvenser for efterlevende ægtefæller af sit eget forslag om adgang til stiftelse af kombinationssæreje. Ligesom der, når ægtefæller har skilsmisssæreje, kan være behov for på dødsboskifter at sikre en efterlevende ægtefælle bedst muligt ved at lade den efterlevendes skilsmisssæreje blive fuldstændigt særeje for denne, kan der være behov for, at den efterlevendes formue bliver fuldstændigt særeje, når efterlevende havde fælleseje under ægteskabet. Derved kan en efterlevende ægtefælle i højere grad holde sammen på det hidtidige hjem og bevare den hidtidige levestandard. Behovet derfor forelå også i 1974, da betænkning 3 blev offentliggjort. Det ville demæst være lettere og enklere, om der kunne oprettes fuldstændigt særeje for efterlevende oven på et fælleseje (dvs. dødsfaldssæreje), end det nu er at oprette kombinationssæreje oven på et skilsmisssæreje. Man slap i så fald for at skulle drage omsorg for, at begge ægtefæller bliver stillet på en socialt afbalanceret måde under ægteskabet og ved separation og skilsmisse, hvor der nu efter loven skal være særejevirkninger, når kombinationssæreje oprettes. Ved i stedet at kunne holde aktiverne som fælleseje under ægteskabet, ville man sikre, at de sociale beskyttelsesregler og ligedelingsprincippet uden videre fandt anvendelse. Se nærmere om de i praksis udviklede tiltag til sikring af social balance ved oprettelse af kombinationssæreje nedenfor i afsnit IX, 2.2.

Fordele ved at kunne oprette dødsfaldssæreje ville dog kun være aktuelle for de mere etablerede ægtefæller, der har fælleseje og ønsker at bevare ligedelingsreglen ved separation og skilsmisse. For de mange ægtefæller, der ønsker at have særeje for at gardere sig mod ligedelingsreglen i tilfælde af separation og skilsmisse, vil dødsfaldssæreje først

4. Udhævet her.

5. UfR 1991.125 V afviste en ægtepagt om dødsfaldssæreje.

6. *Betænkning 3* side 18.

blive interessant, såfremt reglen om lighedeling ved separation og skilsmisse af det, ægtefælleerne ejer ved ægteskabets indgåelse, og af en ægtefælles erhvervsvirksomhed, fjernes.

1.2. Ulovlig gaveoverførsel

En ægtefælle, som ifølge trediemands bestemmelse ved gave eller testamente har særeje, kan ikke gøre særejebestemmelsen illusorisk ved at overføre særejet til den anden ægtefælle ved gave.⁷

Et væsentligt praktisk spørgsmål er, om ægtefæller i forbindelse med særejeforskrifter, der angår deres fremtidige erhvervelser, kan bestemme at begge ægtefællers fremtidige erhvervelser skal være i lige sameje mellem dem, således at manden skal eje 50% og hustruen 50% af disse. Ægtefæller kan imidlertid efter Æ2 § 30, stk. 2, ikke gyldigt ved ægtepagt (eller på anden måde) bestemme, at en ægtefælles *fremtidige erhvervelser*, herunder værdistigninger, uden vederlag skal tilhøre den anden ægtefælle. Overføres kan alene, hvad en ægtefælle ejer på oprettelsestidspunktet for ægtepagten, herunder naturligvis en fordring af et bestemt angivet indhold.⁸ Der kan således ikke træffes gyldig bestemmelse om, at alt hvad ægtefælleerne fremtidigt erhverver skal tilhøre dem i lige sameje.⁹ *Særejebestemmelser* baseret på sådanne aftaler vil derfor vistnok altid være ugyldige.¹⁰

7. Se nærmere nedenfor under 13.

8. Anvendes reglen om overskudsdeling i Æ2 § 31, kan kun halvdelen af det foregående kalenderårs overskud overføres, og ikke halvdelen af fremtidige kalenderårs overskud, se Familieretten (København) side 147-149 og *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 430-432.

9. *Ernst Andersen* udtalte sig i Familieret side 114 til fordel for en regel om, at det i en ægtepagt gyldigt kan bestemmes, at det, som ægtefælleerne fremtidigt erhverver af indbogenstande skal tilhøre den ene ægtefælle, typisk hustruen, fx. som særeje. Sådanne bestemmelser, der såvel kan indeholde en ugyldig bestemmelse om, at surrogat af fælleseje skal være særeje, som en gaveoverførsel af en ægtefælles fremtidige erhvervelser, godkendtes i tiden indtil særeje- og ægtepagtsreformen i 1990 ikke længere i praksis. Ægteskabsudvalget af 1969 foreslog i *betænkning 3*, side 40 under tvivl, at der blev indført en særlig hjemmel for sådanne ordninger i overensstemmelse med *Ernst Andersens* udtalelse. Dette forslag blev imidlertid ikke medtaget ved særreformen i 1990. Dette må tiltrædes, da sådanne bestemmelser klart forekommer at være i strid med grundprincippet i Æ2 § 30, stk. 2, og med de præceptive regler om surrogat af fælleseje.

10. Se eksempel 2 nedenfor under 1.5.

1.3. Dansk rets almindelige ugyldighedsregler

En særejeægtepagt kan endvidere være helt eller delvis ugyldig efter dansk rets *almindelige ugyldighedsregler* vedrørende aftaler, således AFTL § 28 (voldelig tvang), § 29 (anden retsstridig tvang), § 30 (svig), § 31 (udnyttelse), § 32 (forvanskning), § 33 (strid med almindelig hæderlighed), § 34 (viljesmangel), § 36 (generalklausulen) eller efter grundsætningen om strid mod lov og ærbarhed,¹¹ jf. DL 5-1-2. Også de almindelige habilitetsregler for aftaleindgåelse finder anvendelse, derunder ML § 65 (fra 1. januar 1997 værgemålslovens § 46) om manglende evne til at handle fornødtmæssigt på grund af sindssygdom, herunder svær demens, hæmmet psykisk udvikling, forbigående sindsforvirring eller lignende tilstand ved aftalens indgåelse.¹²

1.4. Prøvelse af ugyldighedsspørgsmål

Særejeægtepakter skal *ikke* længere *godkendes* af statsamtet for at blive gyldige, således som det var tilfældet indtil den 1. oktober 1990 for de fleste særejeægtepakter, der blev oprettet efter ægteskabets indgåelse (såkaldte postnuptiale særejeægtepakter).

Prøvelsen af en ægtepagts gyldighed, herunder om hvorvidt dens indhold er lovligt, kan ske i forbindelse med *tinglysningen*, men denne prøve var allerede før særejereformen i 1990 de fleste steder blevet temmelig lemfældig. Selvom en ugyldig ægtepagt ikke måtte blive afvist fra tinglysning, er ægtepagten – trods tinglysningen – ugyldig¹³ med den virkning, at ægtefællerne oftest i stedet vil have fælleseje. Ugyldigheden kan i så fald fastslås ved civil sagsmål eller efter omstændighederne af skifteretten. Parterne og de, der rådgiver dem om oprettelse af særejeægtepakter, løber derfor den risiko, at en

-
11. Ægtepagter, som er ugyldige i medfør af DL 5-1-2, forekommer i det praktiske retsliv – omend sjældent., jf. nedenfor. De empiriske undersøgelser af ægtepagter ved en række embeder, foretaget af medarbejdere ved Københavns Universitet, bragte bl.a. en *tinglyst* ægtepagt for dagen, hvis formål var, at hustruen skulle stille sig til seksuel rådighed for mandens forretningsforbindelser. Dens bestemmelser om, at hun har pligt dertil, og at hun forbyrder alt, herunder også retten til formue ved skifte, hvis hun nægter at efterleve aftalen, er naturligvis ugyldige.
 12. Værgemålslovens betingelser for at statuere ugyldighed er lempede i forhold til ML § 65, se betænkning nr. 1247/1993 om værgemål side 342 ff og den vedtagne lovs § 46 (beviskravene for tilstandens tilstedeværelse på aftaletidspunktet). Habilitetskravene omtales nedenfor under 16.1.
 13. Se ex tuto UfR 1971.772 H og Justitsministeriets sag 1973-4129-2, refereret nedenfor under 13.

ægtepagts indhold er i strid med de præceptive regler, og at ægtepagten derfor er helt eller delvis ugyldig.

Ifølge *Henrik Dams* endnu ikke offentliggjorte empiriske undersøgelser af tinglyste ægtepagter¹⁴ ved en række embeder indeholdt et overraskende stort antal ægtepagter, nemlig 9½% af de i 1992 oprettede ægtepagter, ugyldige bestemmelser.¹⁵ Godt 1% var helt eller delvis ugyldige, fordi særejeægtepagten indeholdt gavebestemmelser, der var ugyldigt udformede (Æ2 § 30, stk. 2, jf. foran 1.2.). Knap 5% indeholdt ugyldige bestemmelser på grund af manglende specifikation (jf. nedenfor 14). Knap 2% indeholdt ugyldige bestemmelser, fordi der indførtes en hos os ikke tilladt formueordning (jf. foran 1.1.). Godt 1% indeholdt ugyldige bestemmelser, fordi ægtefællerne gav forhåndsafkald på vederlagskrav (jf. nedenfor 6.5.) eller på underholdsbidrag. Endelig indeholdt et mindre antal ægtepagter ugyldige bestemmelser, enten fordi det var bestemt, at ægtepagten kunne ophæves formløst (jf. nedenfor 12 og 15), eller fordi ægtepagtens bestemmelser var uforståelige, eller fordi ægtepagten var oprettet i forbindelse med indgåelse af et ægteskab, der tilsigtede at skaffe en kvinde ophold i Danmark, og bestemte, at kvinden ikke skulle have noget som helst krav på manden som følge af det indgæede ægteskab (jf. foran 1.3.).

1.5. Retsvirkninger af ugyldighed

Såfremt en ugyldighedsgrund kun *rammer en enkelt* eller enkelte bestemmelser i en særejeægtepagt, opstår spørgsmålet, om *kun* den eller disse bestemmelser er ugyldige, eller om også *andre dele* af eller eventuelt *hele* ægtepagten er ugyldig. Spørgsmålet er ikke reguleret ved lovregler eller afklaret ved offentliggjort retspraksis.¹⁶ Retstilstanden må antages at være som følger:

Er den ugyldige bestemmelse alene af *isoleret* betydning, således at dens gyldighed *ikke kan antages* at have været en forudsætning for parternes aftale om ægtepagtens øvrige indhold, må ægtepagten opretholdes, medens den pågældende bestemmelse må anses for ugyldig.

14. Afhandlingen er i december 1995 antaget som licentiaafhandling ved Københavns Universitet.

15. Dertil kommer et ukendt antal ugyldige ægtepagter, der er oprettet i strid med tredjemands bindende forskrift om særeje. Disse sidste ugyldighedstilfælde kan normalt ikke erkendes ved et gennemsyn af ægtepagterne på tinglysningskontoret.

16. Se dog UfR 1988.462 H omtalt og kritiseret nedenfor under 9.

Eksempel 1: Ægtefæller, der ejer alt i lige sameje, bestemmer ved en ægtepagt, at begge nuværende formuer skal være ægtefællebegunstigende kombinationssæreje. Fremtidige erhvervelser skal derimod være fælleseje. De bestemmer imidlertid yderligere, at begge formuer fuldt ud (også for så vidt angår fremtidige erhvervelser) skal være fælleseje med dødsfaldssæreje for længstlevendes formue, såfremt der indføres regler om, at en sådan formueordning kan oprettes.

Antages det, at den sidstnævnte bestemmelse om ændring af fælleseje til fælleseje med dødsfaldssæreje for længstlevende er ugyldig,¹⁷ men bliver ægtepagten alligevel i det hele tinglyst, bør resten af ægtepagten så vidt ses opretholdes, også selv om regler om fælleseje med dødsfaldssæreje for længstlevende måtte være blevet indført på det tidspunkt, da sagen rejses.

Eksempel 2: Ægtefæller fordeler ved ægtepagt deres formueaktiver lige mellem sig og bestemmer, at både deres nuværende formuer og fremtidige erhvervelser skal være ægtefællebegunstigende kombinationssæreje. Samtidig fastsætter de, at alle deres fremtidige erhvervelser skal være i lige sameje mellem dem. Bestemmelsen herom er efter Æ2 § 30, stk. 2, ugyldig, jf. foran 1.2. I et sådant tilfælde må det antages, at bestemmelsen om, at de fremtidige erhvervelser skal være ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, er blevet aftalt under forudsætning af, at disse aktiver samtidig kunne komme i lige sameje mellem ægtefællerne. Da bestemmelsen derom ikke er gyldig, må det antages, at ægtepagtens bestemmelse om, at ægtefællernes fremtidige erhvervelser skal være ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, også er ugyldig. Derimod kan ægtepagtens øvrige bestemmelser om ægtefællernes nuværende ejendele så vidt ses ofte opretholdes.

Kan der ikke bortses fra, at en eller flere ugyldige bestemmelser har været *forudsætninger* for aftalen om *andre dele* af ægtepagten, bør ugyldigheden også ramme disse, herunder efter omstændighederne hele ægtepagten.

Eksempel 3: Ægtefæller, der ejer nogenlunde lige meget, bestemmer ved ægtepagt, at hustruens nuværende og fremtidige formue skal være fuldstændigt særeje. Samtidig bestemmes, at mandens nuværende og fremtidige formue fortsat skal være fælleseje, men kun indtil hustruen, der for tiden (og antagelig kun kortvarigt) er uden erhvervsindtægt, igen får indtægt. Herefter skal mandens formue ligeledes være fuldstændigt særeje. Ægtepagten bliver tinglyst, hvorefter hustruen igen får erhvervsarbejde. 2 år efter skal parterne skilles.

Aftalen om, at mandens formue skal ændres fra fælleseje til fuldstændigt særeje, når hustruen får erhvervsindtægt, er ugyldig.¹⁸ Den ulovlige suspensive betingelse for stiftelse af særeje bør ikke anses for uskrevet med den virkning, at manden allerede havde fuldstændigt særeje, medens hustruen var uden erhvervsarbejde. Manden har derfor fælleseje. Da mandens tiltrædelse af, at hustruens formue blev fuldstændigt særeje, utvivlsomt har

17. Se diskussionen foran under III, 2. med note 10 og nedenfor under 9.

18. Se nedenfor under 9. om, hvilke betingelser der gyldigt kan indsættes i en særejeægtepagt.

V. Særeje ifølge ægtepagt

hvilet på en forudsætning om, at også hans formue blev fuldstændigt særeje, når hustruen fik erhvervsarbejde, bør ugyldigheden så vidt ses ramme hele ægtepagten, således at begge parter fuldt ud har fælleseje. Dette resultat bør også antages, såfremt sagen blev rejst, inden hustruen igen havde fået erhvervsindtægt.

Se om nogle yderligere synspunkter om ugyldighed på grund af ulovlige betingelser nedenfor under 9.

1.6. Uvirksomhed på grund af omstødelse

Omstødelse af en særejeægtepagt kan *ske* efter KKL § 74 (generalklausulen) eller efter § 64, stk. 2, (gaver) analogt, hvis ægtepagten er oprettet efter, at den ene ægtefælle er blevet insolvent, og en skiftesituation opstår før eller under behandlingen af ægtefællens konkursbo.¹⁹

2. Fuldstændigt særeje

Fuldstændigt særeje (tidligere blot særeje) er fast indarbejdet i juridisk praksis og har nu hjemmel i Æ2 § 28, stk. 1, nr. 2,²⁰ hvorefter ægtefæller *i forbindelse med* en aftale om skilsmisssæreje tillige kan aftale:

»at ejendelene ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særeje).«²¹

Det karakteristiske ved fuldstændigt særeje er således, at der ikke blot er sær-ejeretsvirkninger *under* ægteskabet og ved *separation* og *skilsmisse* men også *efter* en ægtefælles *død*, uanset hvem af ægtefællerne der dør først.

Retsvirkningerne af fuldstændigt særeje er uberørt af særejereformens gennemførelse, bortset fra de nedenfor under 8. og 11. omtalte ændringer, hvorefter fuldstændigt særeje nu kan tidsbegrænses, og hvorefter indtægter af fuldstændigt særeje nu som udgangspunkt er fuldstændigt særeje, jf. Æ2 § 28, stk. 2 og 3.

19. Som teksten *E. Lego Andersen: Gavebegrebet* s. 376 f. Omstødelse vil navnlig kunne finde sted, såfremt ægtepagten oprettes med henblik på en forestående separation eller skilsmisse.

20. Den tidligere hjemmel var Æ2 § 21.

21. Der henvises til motiverne til denne bestemmelse gengivet foran under III, 1. og i bilag 1 og 2 nedenfor.

Hverken de kvantitative eller kvalitative *socialle beskyttelsesregler*²² finder anvendelse på ejendele, der er fuldstændigt særeje.²³

Anvendelse af *betegnelsen* fuldstændigt særeje er ikke tvingende, men betegnelsen er lovfæstet i Æ2 § 28, stk. 1, nr. 1, og må anbefales anvendt i dokumenter. Beskrivelsen af særejets art må under alle omstændigheder være tilstrækkelig klar og kan fx. lyde:

»at der skal være særeje under ægteskabet og ved separation og skilsmisse samt efter den førstafdøde ægtefælles død, uanset hvem af ægtefællerne der dør først.«

Efter Æ2 § 28, stk. 2, kan en aftale efter stk. 1 »angå en *del* af ægtefællernes ejendele«. Derved skal forstås, at fuldstændigt særeje kan oprettes også om *den ene* ægtefælles aktiver eller om *en del* af disse aktiver eller om et enkelt aktiv. Fuldstændigt særeje kan ikke blot oprettes om det, ægtefællerne ejer i oprettelsesøjeblikket, men også om ægtefællernes fremtidige erhvervelser.²⁴

Aftaler om særeje får retsvirkninger fra ægtepagtens indførelse i personbogen med tilbagevirkende kraft fra dens anmeldelse til tinglysning.²⁵ Først fra dette tidspunkt får ægtepagten derfor retsvirkninger i overensstemmelse med sit indhold.²⁶

3. Skilsmissesæreje

Hovedtankerne bag indførelse af den nye særejeart *skilsmissesæreje* var, at ægtefæller, som ikke ønsker at have fælleseje under ægteskabet, herunder navnlig ved separation og skilsmisse, for fremtiden skal kunne undgå den undertiden uønskede og ubehagelige virkning, at den førstafdøde ægtefælles særeje ubetinget skal skiftes ved dennes død. De samme muligheder fandt man også, at gavegivere og arveladere, som træffer bestemmelse om, at gave eller arv skal være særeje for modtageren, burde have. En mindre del af de tidligere

22. Se om disse foran I, 2.1.2.

23. Nyt er dog, at der kan stiftes brøkdelsæreje med andele bestående af fuldstændigt særeje eller andet særeje og en andel, der er fælleseje, hvorved de kvalitative sociale beskyttelsesregler bliver anvendelige for særejeandelene. Se om de øvrige særejeretsvirkninger foran I, 2.2. og nedenfor VIII, 3.

24. Kravene til beskrivelsen (specifikation) af det, der ved blandede formueordninger skal være særeje af en bestemt art, fastlægges nedenfor under 14.

25. Se nedenfor 16.2.

26. Indholdet kan imidlertid meget vel gå ud på, at *alene* ejendele, som er erhvervet før et bestemt angivet tidligere tidspunkt end ægtepagtens tinglysning eller oprettelse, skal være særeje.

stiftede særejer blev da rent faktisk også ophævet af ægtefællerne, når ægteskabet efter en årrække havde vist sig at være stabilt og/eller, når ægtefællerne havde fået fællesbørn. Problemer opstod imidlertid, fordi man undertiden glemte at ophæve et særeje, eller fordi en af ægtefællerne døde uforudset.²⁷ Med skilsmisssæreje kan ægtefællerne, en gavegiver eller arvelader på én gang opnå, at der er særejevirkninger under ægteskabet, navnlig »ikke-ligedeling« ved separation og skilsmisse, men fælleseje ved død, hvorved muligheden for uskiftet bo står åben.

Skilsmisssæreje er den af de nye særejearter, der har det udførligste hjemmelsgrundlag. Efter Æ2 § 28, stk. 1, nr. 1, kan særeje oprettes således:

»at hver ægtefælle ved bodeling efter separation eller skilsmisse beholder, hvad denne ejer, men at der er formuefællesskab ved dødsboskifte (skilsmisssæreje)«.

Der henvises til motiverne til denne bestemmelse gengivet foran under III, 1. og nedenfor i bilag 1 og 2.

Skilsmisssæreje er således en kombination af de to formueretlige grundformer fælleseje og fuldstændigt særeje. Der er særejeretsvirkninger *under* ægteskabet²⁸ og ved *separation og skilsmisse*, medens der er fællesejeretsvirkninger ved en ægtefælles død, jf. Æ2 § 28, stk. 1, nr. 1, in fine, hvorefter en ægtefælles skilsmisssæreje bliver til fælleseje (formuefællesskab), når den *første af ægtefællerne dør*, uanset hvem af ægtefællerne, der bliver den førstafdøde.

De kvalitative og kvantitative *socialle beskyttelsesregler*, som gælder indtil en ægtefælles død, finder derfor *ikke* anvendelse.²⁹

Om *genstanden* for skilsmisssæreje gælder samme regler som for fuldstændigt særeje.

Det er ikke tvingende at benytte *betegnelsen* skilsmisssæreje, men da betegnelsen er lovfæstet, må den anbefales anvendt i dokumenter. Beskrivelsen af særejets art må under alle omstændigheder være tilstrækkelig klar og kan fx. lyde: »at ... ejendele ... skal være særeje under ægteskabet og ved separation og skilsmisse, men fælleseje efter den førstafdøde ægtefælles død, uanset hvem af ægtefællerne der dør først.«

27. Den daværende debat om, hvorvidt særeje kunne gøres tidsbegrænset, var især foranlediget af sådanne ulemper.

28. Uanset lovens ordlyd – »*skilsmisssæreje*« – medfører skilsmisssæreje også, at der er særejeretsvirkninger under ægteskabet *før* separation eller skilsmisse, herunder ved et skifte i anledning af bosondring.

29. Se om disse foran I, 2.1.2.

4. Kombinationssæreje

4.1. Det retlige grundlag

4.1.1. Lovreglerne og deres baggrund

Det retlige grundlag for oprettelse af *kombinationssæreje* findes *dels* i lovbestemmelsen i Æ2 § 28, stk. 2, jf. stk. 1, *dels* i udtalelser i Ægteskabsudvalgets *betænkning 3* om formueordningen, *dels* i bemærkningerne til lovforslaget vedrørende særejereformen. Der henvises til omtalen af særejereformens retskilder ovenfor III, I. Da retskilderne nøje angiver grænserne for kombinationsmulighederne, skal de i uddrag gengives og sammenholdes på dette sted.

Ægteskabsudvalget af 1969 fastslog i *betænkning 3* side 19, at en ægtepagt om fuldstændigt særeje skal:

»kunne begrænses til kun at gælde, hvis en bestemt af ægtefællerne dør først. F. eks. kan det aftales, at særejet kun skal have virkning, hvis manden dør før hustruen, medens lovens almindelige lighedeling skal anvendes, hvis hustruen dør først.«

Udvalget foreslog i § 17, stk. 1, i sin lovskitse³⁰ regler om skilsmisssæreje og fuldstændigt særeje, som ganske svarer til indholdet af de senere gennemførte bestemmelser i Æ2 § 28, stk. 1, nr. 1 og 2. Det hedder dernæst i § 17, stk. 2, i betænkningens lovskitse, der er identisk med den gennemførte bestemmelse i Æ2 § 28, stk. 2:

»En aftale efter stk. 1. kan ... træffes alene med henblik på en af ægtefællernes død.«

En aftale efter Æ2 § 28, stk. 1, (lovskitsens § 17, stk. 1) kan således fastsætte *enten* rent skilsmisssæreje efter stk. 1, nr. 1, *eller* fuldstændigt særeje efter stk. 1, nr. 2. Men aftalen kan i stedet som den *tredie* mulighed fastsætte, at en ægtefælles formue, der er gjort til skilsmisssæreje efter stk. 1, nr. 1, *tillige* skal være fuldstændigt særeje efter stk. 1, nr. 2, men *kun* hvis en bestemt af ægtefællerne dør først.

4.1.2. Kan retsvirkningerne knyttes til den længstlevende ægtefælles død?

Spørgsmålet er herefter, om den ægtefælles død, der skal kunne ændre et skilsmisssæreje til at blive et fuldstændigt særeje, *skal* være den pågældende ægtefælles død som den *førstafdøde* af ægtefællerne, eller om det også kan være

30. *Betænkning 3*, side 65, gengivet i sin helhed under III, 1, og nedenfor i bilag 1.

ægtefællens død som den *længstlevende* af ægtefællerne. Ægteskabsudvalget forudsatte, at det kun kunne være en ægtefælles død som den *førstafdøde* af ægtefællerne, der kunne hidføre denne virkning. Dette fremgår direkte af de foran citerede ord i betænkningen: »..., hvis en bestemt af ægtefællerne dør først«. ³¹

I Justitsministeriets bemærkninger til lovforslaget udtales det: ³²

»Bestemmelsen i stk. 2 åbner også mulighed for at fastsætte, at en bestemmelse om fuldstændigt særeje kun skal gælde ved en af ægtefællernes død, og det forudsættes i den forbindelse ved lovforslaget, at bestemmelsen om fuldstændigt særeje skal kunne fastsættes såvel vedrørende en bestemt angiven ægtefælle som vedrørende »den efterlevende ægtefælle«.«

Formålet med denne udtalelse var at angive, at kombinationssæreje også skal kunne oprettes med gensidig virkning fx. således, at mandens skilsmisssæreje bliver fuldstændigt særeje ved hustruens død som den *førstafdøde*, og hustruens skilsmisssæreje bliver fuldstændigt særeje ved mandens død som den *førstafdøde*. ³³ Udtalelsen bygger imidlertid – ligesom Ægteskabsudvalgets bemærkninger – gennem formuleringen »den efterlevende ægtefælle« på en klar forudsætning om, at ændringen fra skilsmisssæreje til fuldstændigt særeje *alene* skal kunne finde sted ved den *førstafdøde* ægtefælles død. Det kan herefter – trods lovens ord – ikke antages, at motiverne giver hjemmel for en ordning, hvorefter skilsmisssæreje først ændres til fælleseje ved den *førstafdøde* ægtefælles død og derefter til fuldstændigt særeje ved den *længstlevende* ægtefælles død.

Dette resultat bliver sikkert, når det betænkes, hvad der ville ske, såfremt en sådan seriebestemmelse skulle anses for at være truffet for den *førstafdøde* ægtefælles formue. Den efterlevende ægtefælle skulle da ved et skifte af den *førstafdødes* fælleseje tage boslod og arvelod deraf, hvorefter det modtagne til dels skulle tilbageføres som fuldstændigt særeje til *førstafdødes* bo, der måtte genoptages ved den *længstlevende* ægtefælles død, idet bestemmelsen ellers ville være uden mening.

Konklusionen bliver herefter, at en ændring af en vis formue fra skilsmisssæreje til fuldstændigt særeje kun kan aftales efter Æ2 § 28, stk. 2, med henblik på den *førstafdøde* ægtefælles død.

31. *Betænkning 3* side 19.

32. Lovforslag nr. 23 side 16, jf. FT 1989/90 Tillæg A, sp. 779.

33. For så vidt var udtalelsen overflødig, se foran afsnit I, 2. 4. ad. type 5 og type 6.

4.1.3. Hvilken ægtefælles død kan hidføre retsvirkningerne?

Det fremgår dernæst klart af lovbestemmelsens ordlyd og de foran citerede motiver, at det kan aftales, at ændringen af en ægtefælles formue fra skilsmisssæreje til fuldstændigt særeje kan aftales for:

- hustruens og/eller mandens formue ved hustruens død som den førstafdøde,
- hustruens og/eller mandens formue ved mandens død som den førstafdøde.

Ved kombination af disse muligheder fremkommer de foran under I, 2.4. definerede otte typer af kombinationssæreje, hvis retsvirkninger gennemgås nærmere neden for under VIII, 5.

4.1.4. Retsvirkninger ved ægtefællers samtidige dødsfald

Er der i en ægtepagt om kombinationssæreje *ikke* truffet bestemmelse om virkningen af ægtefællernes *samtidige dødsfald*,³⁴ følger det af aftalen om, at ændringen fra skilsmisssæreje til fuldstændigt særeje alene skal ske ved den førstafdøde ægtefælles død, at begge ægtefællers skilsmisssæreje ved de samtidige dødsfald bliver fælleseje, idet ingen af ægtefællerne i så fald dør først.

Hverken lovtæksten, Ægteskabsudvalget eller bemærkningerne til lovforslaget har taget stilling til, om en aftale om kombinationssæreje skal kunne udvides til også at gælde i tilfælde af ægtefællernes *samtidige død*, således at ægtefællers skilsmisssæreje også da bliver fuldstændigt særeje. Derimod findes der i betænkning III fra Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1957³⁵ om ægteskabets retsvirkninger, der indeholder de første danske overvejelser om at indføre skilsmisssæreje og kombinationssæreje, en udtalelse om retsvirkningerne af samtidig død:

»Herved kommer man imidlertid til en ordning, hvorefter det for mandens vedkommende kan bestemmes, at hans særeje bliver fælleseje enten ved hans død eller ved hustruens død eller ved begges død, ...«

Ægteskabsudvalget af 1969 tog ikke stilling til retsstillingen ved samtidige dødsfald men udtalte i *betænkning 3* (side 17) generelt,

34. Samtidige dødsfald for arvelader og arving og/eller for arvinger forekommer ifølge stikprøver taget ved 9 skifteretter i forbindelse med testamentsundersøgelsen omregnet til landstal i 100-300 tilfælde årligt (udvidede selvmord, gas- og brandulykker samt trafikulykker).

35. Betænkning nr. 415/1966 side 49.

»at der – uanset hvilken formueordning, der gælder i medfør af lovens hovedregel – skal være vidtgående adgang for ægtefællerne til at aftale individuelle ordninger«.

Der er således ikke noget forbud mod at indgå en aftale om, at ægtefællers skilsmisssæreste bliver fuldstændigt særeste ved ægtefællernes samtidige død. En sådan aftale kan endvidere være af praktisk betydning, hvor ægtefæller ønsker, at sammenbragte børn ved ægtefællernes samtidige dødsfald alene skal arve deres fader eller moder.

Det antages derfor med støtte i den citerede programudtalelse om aftalefriheden og dennes baggrund, at der er hjemmel til at træffe sådanne aftaler.³⁶

4.2. Kombinationssærestes genstand

Loven fastsætter ikke særlige begrænsninger i eller særlige krav til det, der kan være genstand for kombinationssæreste. På sædvanlig måde kan en aftale efter Æ2 § 28, stk. 1, derfor angå *en del af* ægtefællernes ejendele, jf. Æ2 § 28, stk. 2. Bestemmelser om kombinationssæreste kan herefter træffes:

- *alene* for hele hustruens formue, for en bestemt del af denne eller for et eller enkelte af hustruens aktiver,
- *alene* for hele mandens formue, for en bestemt del af denne eller for et eller enkelte af mandens aktiver,
- *både* for hele hustruens og hele mandens formue, for en del af disse formuer, eller for et eller enkelte aktiver inden for disse formuer.

Se om de sociale beskyttelsesreglers anvendelighed på kombinationssæreste nedenfor VIII, 5.

4.3. Beskrivelse af formuearten i dokumenter

Betegnelsen *kombinationssæreste* findes ikke i loven og dækker i øvrigt over en række varianter. Betegnelsen kan derfor *kun anvendes i dokumenter*, såfremt det forinden i dokumentet er defineret, hvad der skal forstås derved. Fx. kan ægtefællebegunstigende kombinationssæreste af type 3 fastlægges gennem formuleringen: »at hustruens ejendele skal være skilsmisssæreste, men således at skilsmisssærestet

36. Sådanne aftaler er fra 1991 indgået i stort tal.

bliver fuldstændigt særeje, såfremt manden dør som den førstafdøde af ægtefællerne.«

4.4. Den praktiske anvendelse

Arvingbegunstigende kombinationssæreje (type 1, 2 og 5)³⁷ er kun i sjældnere tilfælde hensigtsmæssigt, fordi ordningen trækker gennemsnitligt 3/4 af ægtefællernes formuer over til den førstafdøde ægtefælles bo og samtidigt forhindrer uskiftet bo med førstafdødes tidligere formue, der obligatorisk skal skiftes. Skal den efterlevende ikke have andel i den førstafdødes formue, er fuldstændigt særeje og et arveafkald normalt at foretrække. Et særligt anvendelsesområde for arvingbegunstigende kombinationssæreje omtales nedenfor IX, 2.1.3.

Ægtefællebegunstigende kombinationssæreje (type 3, 4 og 6)³⁸ har været ganske indgående analyseret, og det er denne type, der især er slået an i praksis.³⁹ Ægtefællebegunstigende kombinationssæreje trækker i gennemsnit 5/6 af ægtefællernes formuer over til den efterlevende i skiftetilfælde (ægtefællens egen formue samt boslod og arvelod af førstafdødes formue), ligesom ordningen giver mulighed for, at den længstlevende i stedet kan vælge at sidde i uskiftet bo med den førstafdødes hidtidige formue. Denne særejeform er derfor i generationsskiftemæssig henseende yderst interessant for ganske mange ægtefæller. Mange gavegivere og arveladere vil endvidere foretrække, at gaven eller arven bliver ægtefællebegunstigende kombinationssæreje af type 3 eller 4 hos modtageren frem for, at den bliver fælleseje, skilsmisssæreje eller fuldstændigt særeje, jf. nedenfor IX, 5.

Det har imidlertid vist sig, at der kan være interesse for at anvende også andre formuekombinationer, ikke mindst ved tilrettelæggelse af generationsskifter for ægtefæller, der har sammenbragte børn, jf. nærmere nedenfor under IX, 2.1.1., 2.1.2 og 2.1.4.

37. jf. foran I, 2.4.

38. Jf. foran I, 2.4.

39. Se om udbredelsen i 1993 foran II, 1.

5. Brøkdelsæreje

5.1. Det retlige grundlag.

5.1.1. Lovreglerne og deres baggrund

Det retlige grundlag for at oprette *brøkdelsæreje*⁴⁰ findes *dels* i lovbestemmelsen i Æ2 § 28 stk. 2, *dels* i udtalelser i Ægteskabsudvalgets *betænkning 3* om formueordningen, *dels* (og navnlig) i bemærkningerne til lovforslaget vedrørende særejereformen. Da disse retskilder angiver grænserne for brøkdelsærejes anvendelsesområde, skal de gengives i uddrag, sammenholdes og fortolkes her.

Ægteskabsudvalget af 1969 udtalte i *betænkning 3* side 19:

»Hvis ægtepagter angår bestemte ejendele, f. eks. en fast ejendom, indbo eller værdipapirer, bør det ved en fortegnelse i ægtepagten specificeres, hvilke genstande aftalen omfatter, men der er ikke noget i vejen for, at aftalen omfatter en brøkdæl af formuen uden nærmere specifikation.«

Udvalget fastslog i § 17, stk. 2, i sin lovskitse,⁴¹ der er identisk med den gennemførte bestemmelse i Æ2 § 28, stk. 2:

»En aftale efter stk. 1 kan angå *en del*⁴² af ægtefællernes ejendele ...«.

I bemærkningerne til det genfremsatte lovforslag⁴³ udtalte Justitsministeriet:

»Der kan således ligesom i dag aftales særeje vedrørende bestemte, nærmere specificerede genstande, men som noget nyt kan der efter forslaget også aftales »brøkdelsæreje«, altså at en nærmere angiven brøk af den pågældende ægtefælles nettoformue skal være særeje. Et sådant brøkdelsæreje er imidlertid ikke i sig selv til hinder for, at den anden ægtefælle under henvisning til, at der også er et fællesbo, udøver krydsende udtagelsesret efter skiftelovens §§ 62c og 70a, medmindre der udtrykkeligt er aftalt særeje vedrørende den bestemte ejendom m.v., med hensyn til hvilken spørgsmålet rejses. På helt tilsvarende måde

40. Se om begrebet foran I, 2.5.

41. *Betænkning 3* side 65, gengivet i sin fulde ordlyd foran under III, 1.

42. Fremhævet her.

43. Se lovforslagets side 16 (gengivet i FT 1989/90, Tillæg A, sp. 779 f). Den citerede udtalelse fandtes ikke i det oprindelige lovforslag af 19. april 1989, jf. foran III, 1, ved note 5.

bringer et brøkdelsæreje ikke i sig selv en fast ejendom m.v. uden for samtykkereglerne i retsvirkningslovens §§ 18-19.«

5.1.2. Skal brøkdelsæreje angå hele en ægtefælles formue?

Det må først fastslås, at lovforslaget ikke kan antages at bygge på en forudsætning om, at en ægtefælles brøkdelsæreje skal omfatte *hele* den pågældende ægtefælles formue. Tværtimod fremgår det af bemærkningerne, at der meget vel vil kunne være et brøkdelsæreje samtidigt med, at det er aftalt, at en bestemt fast ejendom fuldt ud er særeje. Da brøkdelsæreje efter Æ2 § 28 a endvidere kan etableres ved arv og gave, er det klart, at den almindelige klare hjemmel i Æ2 § 28, stk. 2, om, at en aftale efter stk. 1. kan angå en del af ægtefællernes ejendele, uden videre også skal finde anvendelse for brøkdelsæreje. Brøkdelsæreje kan således etableres vedrørende alle en ægtefælles ejendele, vedrørende en bestemt del af en ægtefælles ejendele, eller vedrørende enkelte eller et enkelt aktiv.⁴⁴ Som tidligere fremhævet træffes en aftale om brøkdelsæreje eller om andet særeje principielt for hver ægtefælles ejendele for sig, men der er naturligvis intet i vejen for, at der træffes aftale om samme formueart for begge ægtefællernes ejendele.

5.1.3. Skal brøkdelsæreje indeholde en fællesejeandel?

Videre må det fastslås, at betegnelsen brøkdelsæreje ikke kan antages at indeholde en bindende forudsætning om, at der i brøkdelsærejet altid skal indgå en *fællesejeandel*. Selve betegnelsen brøkdelsæreje dækker sprogligt også tilfælde, hvor der indgår brøkdeler af forskellige særejearter. At de meget kortfattede bemærkninger til lovforslaget alene omtaler brøkdelsæreje med en andel, der er fælleseje, må antages at have til årsag, at tilføjelsen i bemærkningerne om brøkdelsæreje i forbindelse med genfremsættelsen af lovforslaget i det væsentligste havde til formål at skabe mulighed for, at de sociale beskyttelsesregler via oprettelse af brøkdelsærejer, der indeholdt en fællesejeandel, kunne gøres anvendelige på en ægtefælles særeje.⁴⁵ I øvrigt karakteriseres flere særejearter af, at de bliver fælleseje på et dødsboskifte. Resultatet støttes tillige afgørende af, at det klart var blevet fastslået i programudtalelsen i Ægteskabsudvalgets *betænkning 3*, at der skulle være en vidtgående adgang for ægtefæller til at træffe alle de aftaler inden for dette område, som ikke var forbudte,⁴⁶ og af, at der ikke findes nogen antydning i forarbejderne

44. Dette blev udtrykkeligt fastslået i Familieretten (København) side 78-79, *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 359 og *Noe* Munck, smst. side 333 f.

45. Se om henvendelsen fra medarbejderne i Familie- og Arveret ved Københavns Universitet, foran III, 1. med note 5.

46. Se herom foran 4.1.4.

om mulige begrænsninger. Det blev på dette grundlag i Familieretten (København) 1990 side 78 anset for sikkert, at brøkdelsæreje kunne oprettes, uden at der indgik en fællesejeandel deri. Siden da er der oprettet talrige brøkdelsærejer uden fællesejeandele. Det vil endelig fremgå af fremstillingen neden for under IX, at brøkdelsærejer, der alene består af forskellige særejearter, kan være velegnede instrumenter ved tilrettelæggelse af generationsskifter.

5.1.4. Stiftelsesmåderne. Opløsningsmulighederne

Brøkdelsæreje indebærer, at en bestemt andel (brøkdæl) af *nettoværdien* af den af brøkdelsærejet omfattede formuemasse *kvantitativt* skal henregnes til en bestemt formueart, medens den resterende nettoværdi kvantitativt skal henregnes til en eller flere andre formuearter. Når brøkdelen er fastsat, omfatter den samtlige bruttoaktiver og gældsposter under brøkdelsærejet og kan ikke senere ændres ensidigt af ejerægtefællen. Er nettoformuen i brøkdelsærejet fx. 1 mio. kr., og består brøkdelsærejet af 50% fælleseje og 50% fuldstændigt særeje, kan ægtefællen ikke bestemme, at fx. et ubehæftet sommerhus på 300.000 kr., der hører under brøkdelsærejet, fremover alene skal anses for at være fuldstændigt særeje mod foretagelse af en tilsvarende forskydning af andre aktiver til fællesejeandelen.⁴⁷

Bemærkningerne til lovforslaget forudsætter, at *hver enkelt* genstand i brøkdelsærejet er omfattet af brøkdelsærejets respektive formuearter, og at ejerægtefællen ikke selv kan fordele genstandene i brøkdelsæreje mellem de respektive formuearter og derved opløse brøkdelsærejet. Dette er *dels* en følge af bestemmelsen om, at det er en brøk af »nettoformue«, der gøres til særeje, *dels* en følge af lovbemærkningernes angivelse af, at de sociale beskyttelsesregler fuldt ud skal finde anvendelse for alle aktiver i brøkdelsærejet, hvis brøkdelsærejet indeholder en andel, der er eller bliver fælleseje.

Brøkdelsæreje kan derfor alene *stiftes* ved ægtepagt eller ved trediemands forskrift ved gave eller i testamente, jf. Æ2 § 28a.⁴⁸

Et brøkdelsæreje må omfatte mindst to af følgende 5 formuearter: fælleseje, fuldstændigt særeje, skilsmisssæreje, kombinationssæreje af en eller flere bestemte typer og aftrapningssæreje. Omfanget af de enkelte formuearter skal

47. Som teksten Familieretten (København) side 79, og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 333.

48. Se foran IV, 2.1. om princip 1 om bundne stiftelsesformer for særeje. Sammenblander en ægtefælle forskellige formuearter ved investering i et bestemt aktiv, opstår i stedet anpartsæreje, som ægtefællen selv kan opløse, jf. nedenfor 6.

angives som brøker eller procenter i ægtepagten. Summen af disse skal være 1 respektive 100%.⁴⁹

En ægtefælle, der har brøkdelsæreje, kan heller ikke efter realisationer af aktiver inden for sit brøkdelsæreje *opløse* brøkdelsærejet ved at fordele proventet på de respektive formuearter. Ikke blot omfattes hver oprindelig genstand i et brøkdelsæreje af de respektive formuearter, men dette gælder også for *surrogater* og *indtægter* af brøkdelsæreje.⁵⁰ Et salgs- eller låneprovenu fra salg eller belåning af et aktiv, der er i brøkdelsæreje, bliver således »krone for krone« brøkdelsæreje. Var dette ikke tilfældet, kunne ejerægtefællen efter en realisation af fx. et parcelhus opdele salgsproventet i særeje og fælleseje, hvorefter de sociale beskyttelsesregler – i strid med, hvad der netop tilsigtedes indført ved lovforslaget – ville være uanvendelige for aktiver, herunder fx. et nyt parcelhus, der blev erhvervet for særejedelen af proventet.

Eksempel 1: Mandens faste ejendom, der er ubehæftet, er ved ægtepagt gjort til brøkdelsæreje med 25% fælleseje og 75% fuldstændigt særeje. Manden kan ikke optage et lån alene i fx. fællesejeandelen. Belånes ejendommen fx. for 200.000 kr., er også låneproventet i brøkdelsæreje med andele på 25% fælleseje og 75% fuldstændigt særeje. Sælges ejendommen og fremkommer et nettoprovenu på 1 mio. kr., kan manden derfor ikke – således som det er muligt ved anpartssæreje – indsætte de 250.000 kr. på en bankkonto, der angives at være fælleseje, og de 750.000 kr. på en bankkonto, der angives at være fuldstændigt særeje og derefter købe et nyt parcelhus for de 750.000 kr., der så ville være fuldstændigt særeje. Det fulde provenue på 1 mio. kr. vil krone for krone være i brøkdelsæreje.

5.2. De sociale beskyttelsesregler

Som anført i lovforslagets bemærkninger finder de *kvalitative* sociale beskyttelsesregler⁵¹ anvendelse på *hvert enkelt aktiv* inden for brøkdelsærejet, såfremt dette indeholder en fællesejeandel. Derimod finder de *kvantitative* sociale beskyttelsesregler kun anvendelse på andele i brøkdelsærejet, der er eller bliver fælleseje.⁵²

49. Der bør ske afvisning fra tinglysning, hvor disse grundlæggende betingelser ikke er overholdt.

50. Der bortses naturligvis herved fra de meget sjældne tilfælde, hvor det i medfør af Æ2 § 28, stk. 3, er bestemt, at surrogat eller indtægt af særeje skal være fælleseje eller særeje af en anden art, jf. nedenfor under 10. og 11.

51. Se om de sociale beskyttelsesregler foran I, 2.1.2.

52. Lovforslagets bemærkninger tager ikke direkte stilling til, om de *kvantitative* sociale beskyttelsesregler er anvendelige på fællesejeandele i brøkdelsærejer. Det kan imidlertid være vanskeligt at begrunde, at dette ikke skulle være tilfældet. Er fx. hele en ægtefælles for-

V. Særeje ifølge ægtepagt

Det spørgsmål rejser sig derfor, om en nok så lille fællesejeandel i et brøkdelsæreje vil kunne få disse virkninger til at indtræde. Kan det fx. antages, at det er tilstrækkeligt, at en 1/10.000 af et brøkdelsæreje er fælleseje? Det bør formentlig antages, at fællesejeandelen skal være af en vis praktisk realitet. Synspunktet bør derfor så vidt ses være, at fællesejeandelen både må bedømmes efter dens procentuelle størrelse og dens samlede beløbsmæssige værdi. En fællesejeandel på 1/100 vil måske ikke være tilstrækkelig ved en brøkdelsærejeformue på 10.000 kr. men givetvis nok ved en brøkdelsærejeformue på 100.000.000 kr. Da konsekvensen af at frakende en fællesejeandel ægtefælleformueretlig betydning er, at de sociale beskyttelsesregler ikke kan anvendes, kan det måske forventes, at domstolene vil strække sig langt for at opretholde en brøkdelsærejeordning med en beskeden fællesejeandel for derved at sikre social beskyttelse for den anden ægtefælle.

5.3. Beskrivelse af formuearten i dokumenter

Den, der vil stifte et brøkdelsæreje, bør for at undgå tvivl om, hvad der er aftalt, anvende *betegnelsen* brøkdelsæreje i dokumentet, idet denne betegnelse direkte er anvendt i de bemærkninger til lovforslaget, der understøtter hjemmelen for formuearten.

6. Anpartssæreje

Anpartssæreje er karakteriseret ved, at en ideel bruttoandel (en brøkdæl) af et aktiv henhører under én formueart, medens den resterende andel henhører under en anden eller eventuelt flere andre formuearter. Til forskel fra brøkdelsæreje kan anpartssæreje etableres ved, at ejerægtefællen faktisk anvender midler fra flere formuearter til erhvervelse af et nyt aktiv. Tilsvarende står det i ejerægtefællens magt at opløse et anpartssæreje ved at sælge aktivet og fordele salgsprovenuet på de respektive formuearter.

Anpartssæreje er således ikke nogen »egentlig« særejeart, idet det hverken er omfattet af det første princip om de bundne stiftelsesformer for særeje eller af det tredje princip om de bundne ændringsformer for særeje.⁵³ Anpartssæreje er derimod udtryk for det faktiske forhold, at et (eller flere) aktiver på samme tid er omfattet af flere formuearter i et nærmere bestemt brøkdelsforhold. Derved vil anpartssæreje i første række tjene som en reguleringsform for sammenblandede formuer på skifter. Når vi med dette forbehold alligevel har valgt at

mue brøkdelsæreje med 2/3 fællesejeandel og 1/3 særejeandel, er der et tilsvarende behov for beskyttelse mod misbrug, som hvis kun ægtefællens sommerhus havde været i fælleseje. Det er den anden ægtefælles økonomiske boslodsinteresser, der værnes gennem de kvantitative sociale beskyttelsesregler.

53. Se derom nærmere foran under IV.

beskrive anpartssæreje på linie med de egentlige særejearter, beror dette på, at anpartssæreje funktionelt ligger tæt på brøkdelsæreje, og at anpartssæreje i princippet også vil kunne stiftes ved ægtepagt, gave og testamente.

6.1. Om begrebet anpartssæreje

Begrebet anpartssæreje forekommer hverken i lovtæksten i Æ2 eller i lovens forarbejder.⁵⁴

Anpartssæreje er begrebsmæssigt udtryk for, at et aktiv – uden at det er i brøkdelsæreje – består af *ideelle bruttoanparter*, der hører til to eller flere af formuearterne: fælleseje, fuldstændigt særeje, skilsmisssæreje, kombinationsæreje af en eller flere bestemte typer eller brøkdelsæreje. Bruttoanparterne vil normalt blive fastlagt som en brøk eller en procentdel af det pågældende aktiv, men i særlige tilfælde kan formuearten i stedet omfatte en beløbsbestemt del af aktivets værdi⁵⁵

Anpartssæreje ligger tæt på brøkdelsæreje, men adskiller sig begrebsmæssigt fra brøkdelsæreje ved:

- at anpartssæreje – i modsætning til brøkdelsæreje – *kan opstå* ved, at ejerægtefællen selv investerer midler af forskellig formueart i et eller flere aktiver eller ved, at et eller flere aktiver tilfældigt kommer til at bestå af midler af forskellig formueart, når aktivet helt eller delvis er erhvervet ved arv, gave eller køb,
- at ejerægtefællen selv kan *opløse* et anpartssæreje.

Eksempel 1: En ægtefælle køber et parcelhus kontant for 800.000 kr. og betaler købesummen dels med 400.000 kr., der er fuldstændigt særeje, dels med 400.000 kr., der er fælleseje. Ejendommen må herefter antages at være i anpartssæreje i forholdet fuldstændigt særeje 1 : fælleseje 1. I tilfælde af at ejendommen senere belånes eller sælges, kan ægtefællen opdele provenuet på fx. 1.400.000 kr. i 700.000 kr., der er fuldstændigt særeje, og 700.000 kr., der er fælleseje.

Havde ejendommen i stedet været i brøkdelsæreje i henhold til bestemmelse i ægtepagt, gave eller testamente, ville et salgs- eller låneprovenue krone for krone være brøkdelsæreje uden adgang for ejerægtefællen til opdeling, jf. foran 5.1.4. med eksempel 1.

54. Betegnelsen blev først foreslået af *Taksøe-Jensen* i Person-, Familie- og Arveret 1984 side 102.

55. Således som det var tilfældet i den under 6.2. omtalte Østre landsretsdom af 7. oktober 1992.

6.2. Anpartssæreje i hidtidig retspraksis og teori

Anpartssæreje er – omend i forskellige situationer – såvel anerkendt som forkastet i retspraksis.

Ved UfR 1981.1074 Ø blev anpartssæreje anerkendt i domspraksis som juridisk figur:

UfR 1981.1074 Ø: En moder sad i uskiftet bo med en søn. Hun traf i testamente bestemmelse om båndlæggelse og særeje for så vidt angår arven til sønnen såvel efter hendes afdøde ægtefælle som efter hende selv. Bestemmelserne om båndlæggelse og særeje var for så vidt angår den førstafdøde ægtefælles halvdel af boet ugyldige, og en sådan ugyldighed påses ex officio.⁵⁶ I forbindelse med arveudlægget efter moderens død afviste tinglysningsdommeren at notere særeje og båndlæggelse for halvdelen af det hus, der var boets eneste aktiv. Tinglysningsdommeren fastslog, at ejendommen tinglysningsmæssigt var et samlet aktiv, for hvilket der måtte gælde en og samme retlige status. Østre landsret statuerede derimod, at det var en konsekvens af den i arveloven givne adgang til at bestemme særeje og båndlæggelse, at en sådan bestemmelse også kunne få virkning for halvdelen af ejendommen. Herefter måtte ejendommen for denne dels vedkommende anses for at være særeje, medens den anden halvdel måtte anses for at være fælleseje.

Afgørelsen angik alene det tinglysningsmæssige spørgsmål om notering af særeje, men resultatet må finde tilsvarende anvendelse for de materielle forhold.⁵⁷ Hvis der skal være reelt indhold i et sådant anpartssæreje, må anpartssærejet antages at medføre, at også værdistigninger og værdifald fordeles forholdsmæssigt mellem formuearterne.

Ved dommene UfR 1984.564 H og UfR 1987.763 H afviste Højesteret imidlertid anpartssærejeløsninger i tilfælde, hvor der af trediemand var givet en *delgave* med bestemmelse om, at *hele ejendommen* skulle være særeje.⁵⁸

56. Arveretten (København) side 200 med henvisninger og Arveret (Århus) 1991 side 63.

57. Som teksten Familieretten (København) side 98 med note 139 og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 344. Sml. *E. Lego Andersen* i Gavebegrebet side 551.

58. Se om retspraksis vedrørende særejenotering ved delgavetilfældene VLT 1931.262, UfR 1935.1114 V, UfR 1935.184 Ø, UfR 1948.637 Ø (vidtgående), UfR 1979.644 V, UfR 1980.913 V, UfR 1982.715 Ø og UfR 1988.425 Ø, hvor notering skete. Begæring om notering af særeje blev afvist i UfR 1953.1104 V, UfR 1975.999 Ø, UfR 1978.259 V, UfR 1978.736 V (omtalt af *Ugilt* i UfR 1979 B, side 217 ff), UfR 1979.491 H (omtalt af *Ugilt* i Advokaten 1980, side 81 ff og af *Spleth* i UfR 1980 B, side 315), UfR 1981.596 Ø og UfR 1982.715 Ø. Utrykt praksis er omtalt af *Danielsen- Hornslet* i Æ2-kommentaren, side 188 ff. Derimod vedrørte UfR 1975.1144 Ø (om delvis arv), den utrykte Østre landsretsdom af 29. september 1977 (13.363/1976) og de nedenfor refererede UfR 1984.564 H og UfR 1987.763 H det materielle forhold.

UfR 1984.564 H: En landbrugsejendom blev overdraget fra moder til datter med bestemmelse om, at hele ejendommen skulle være særeje. Købesummen berigtigedes ved arveforsku, modregning af udgifter til ejendommens forbedring (svarende til kontant betaling med fællesejemidler), en livsvarig livrente til svigerforældrene samt ved udstedelse af sælgerpantebreve. Gavens andel blev anset for at være 51,1% af værdien. Efter datterens død opstod der tvist mellem afgiftsmyndighederne og enkemanden om, hvorvidt hele ejendommen eller kun en andel af denne var særeje. Enkemanden påstod, at alene 51,1% af ejendommens nuværende værdi var særeje. Det blev fastslået, at hele ejendommen var særeje.

Ifølge *Hornslets* kommentar i *UfR 1985 B*, side 36 f til dommen, må det bero på en konkret vurdering af samtlige forhold, om en særejebestemmelse kan godkendes for ejendommen som helhed i tilfælde, hvor kun noget af friværdien ved overdragelsen er erlagt som gave, idet den øvrige del er berigtiget på anden måde. Ifølge kommentaren ville resultatet ikke være blevet anderledes, hvis gavens andel havde været betydelig mindre end halvdelen, fx. kun 20-25%, og en bestemt grænse nedad for gavens absolutte eller relative størrelse kan ikke sættes.

UfR 1987.763 H: En landbrugsejendom blev overdraget med en gaveandel på 13,67% af ejendommens værdi. Der var truffet bestemmelse om, at hele ejendommen skulle være særeje. Gavemodtageren skulle overtage den eksisterende pantegæld, optage et ejerskiftelån til fordel for gavegiver, indrømme gavegiver en boligret på ejendommen og overtage en række af gavegivers gældsposter i tilknytning til driften af landbrugsejendommen. Det drejede sig om kontraktsgæld vedrørende en traktor og en halmpresser samt om overtagelse af foderstofgæld. Gavemodtageren måtte således erlægge et *vederlag*, der var mere end tre gange større end gavens værdi. Højesteret fastslog, at hele ejendomme »efter en samlet vurdering af sagens omstændigheder« var særeje.⁵⁹

Østre landsret har ved en nyere dom af 7. oktober 1992 forudsat anpartssærejeløsningen i et tilfælde, hvor det statueredes, at det af trediemand alene var bestemt, at gavementet skulle være særeje.⁶⁰

Hustruens fader tilskødede hende en landbrugsejendom for en købesum af 1.950.000 kr., hvoraf 150.000 kr. berigtigedes som gave og resten ved overtagelse af prioritetsgæld og udstedelse af sælgerpant. Ifølge skødet ydedes de 150.000 kr. som gave, der »skal være særeje for modtageren«. Landsskatteretten forhøjede senere værdiansættelsen til 2.300.000 kr., således at gaven i afgiftsmæssig henseende udgjorde 500.000 kr. (21,7%). I en sag om særejets omfang forkastede *Østre landsret* – modsat skifteretten – at overdragelsen var sket med tilkendegivelse om, at hele ejendommen skulle være særeje, og statuerede, at

59. Se kommentaren til dommen hos *E. Lego Andersen* i *Gavebegrebet* side 568 f, sammenholdt med *Mogens Hornslets* kommentar til *UfR 1984.564 H* i *UfR 1985 B* side 36 f.

60. *Østre landsrets* utrykte dom af 7. oktober 1992 (16. afd. nr. 190/1992).

ejendommen var fælleseje bortset fra et beløb på 150.000 kr., der var særeje (fuldstændigt særeje).

Således som sagen var procederet, var retten afskåret fra at nå frem til, at en forholds-mæssig del af værdistigningen var fuldstændigt særeje. Dommen er således alene baseret på en fortolkning af gavebestemmelsen i skødet.

I teorien var det indtil 1980'erne vedrørende delgavetilfældene fast antaget, at en forskrift om, at hele aktivet *skulle* være særeje, *vil* slå igennem, når gavemomentet er væsentligt.⁶¹ Anpartssærejetanken var ikke fremme i ældre teori, der vistnok antog, at et aktiv altid må være af kun én formueart, således at investering af midler af anden formueart alene kan udløse et vederlagskrav.⁶²

I 1984 blev det anført,⁶³ at der, hvor en sammenblanding af midler finder sted ved investering i et aktiv, – herunder også ved delgavetilfældene – vil opstå anpartssæreje.⁶⁴ Der pegedes herved dels på de præceptive surrogationsregler, dels på, at en sådan ordning må være nødvendig, hvis den rigtige balance mellem formuearterne skal opretholdes. Det blev anført, at det for det første er usikkert, om en værdiregulering af vederlagskrav overhovedet kan finde sted. Men selv om en værdiregulering af vederlagskrav finder sted, kan denne ikke relateres til ændringer i aktivets værdi, når investeringen har bestået i at indfri gæld, der hvilede på aktivet.

Efter højesteretsdommen UfR 1987.763 H tog teorien til efterretning, at Højesteret havde forkastet anpartssærejetanken ved delgavetilfældene.⁶⁵ Flere af forfatterne pegede dog på det rimelige i anpartssærejeløsninger og enkelte forfattere har efter særejereformens gennemførelse i 1990 yderligere peget på, at dennes nydannelse om brøkdelsæreje (som er en andelsløsning for det enkelte aktiv) bør bevirke, at hele problematikken om anpartssæreje tages op til ny vurdering.

Så vidt ses er anpartssærejeløsningen – bortset fra delgave/delarv – tilfældene – aldrig blevet afvist i retspraksis.

61. *Borum*: Familieretten 2 side 256, *Ernst Andersen*: Ægteskabsret II side 68, *Trolle*: UfR 1967 B side 250 ff og Familieretten (Århus) 1980 side 402 ff.

62. Således *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1980 side 320.

63. Af *Taksøe-Jensen* i Person-, Familie- og Arveret 1984 side 101 f.

64. Opfattelsen fastholdtes og udbyggedes i Person-, Familie- og Arveret 1987 side 149 ff.

65. Se Familieretten (København) side 98, *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 338 ff, *Vesterdorf* smst. side 376, *Trønning* i UfR 1988 B side 93 og *E. Lego Andersen* i Gavebe- grebet side 550 f og side 558 ff. *Noe Munck* vurderede i Familieret (Århus) 1990, at UfR 1984.564 H kunne få konsekvenser også for de almindelige købstilfælde.

6.3. Værdiregulering af vederlagskrav i hidtidig retspraksis og teori

Efter Æ2 § 23, stk. 2, (fællesejegenoprettelseskrav på alle skifter), SL § 69b (særejegenoprettelseskrav på separations- og skilsmissekifter) og SL § 61a (særejegenoprettelseskrav på dødsboskifter) reguleres formueoverførsler mellem formuearterne gennem vederlagskrav. Her drøftes alene det centrale spørgsmål, om disse vederlagskrav⁶⁶ kan værdireguleres.⁶⁷ Problemet er, om der ved et opgør kun skal tilbageføres det kronebeløb, der for måske mange år siden blev overført, eller om det overførte beløb på en eller anden måde kan reguleres under hensyntagen til de ændringer i værdiforholdene, som siden overførslen har fundet sted. Navnlig i perioder med en kraftigere inflation vil tilbageførsler med kronebeløbet på et langt senere tidspunkt slet ikke give nogen reel udligning.

Eksempel 1: En ægtefælle har arvet en fast ejendom i 1970 med bestemmelse om, at hele ejendommen og den påhvilende prioritetsgæld skal være særeje. Ejendommens bruttoværdi var ved arveudlægget 400.000 kr. og prioritetsgælden var 200.000 kr. Efter hidtidig retspraksis er hele ejendommen og prioritetsgælden herefter særeje. Ægtefællen indfrieede få måneder senere prioritetsgælden med fællesejemidler, hvorved der i medfør af Æ2 § 23, stk. 2, opstod et vederlagskrav på 200.000 kr. I 1995 sælges ejendommen i forbindelse med et skilsmissekifte for 1.700.000 kr. Antag, at det kan beregnes, at forringelsen af pengeværdien ved inflation svarer til en nominel værdistigning for ejendommen fra 400.000 kr. til 1.300.000 kr., dvs. med 900.000 kr., og at resten af værdistigningen (1.700.000 kr. ÷ 1.300.000 kr.) = 400.000 kr. skyldes en egentlig forøgelse af ejendommens værdi i forhold til den regulerede pengeværdi. Skal en udligning nu alene finde sted med et vederlagskrav på det nominelt overførte kronebeløb på 200.000 kr., eller skal vederlagskravet beregnes med hensyntagen til forringelsen af pengeværdien ($\frac{1}{2} \times 1.300.000 \text{ kr.} = 650.000 \text{ kr.}$), eller skal også ejendommens reelle værdistigning medtages ($\frac{1}{2} \times 1.700.000 \text{ kr.} = 850.000 \text{ kr.}$)?

Motiverne til Æ2 gav ret beset et vist svar på disse spørgsmål. Det hedder i *1918-udkastet*:⁶⁸

»Man har derfor ment ingen Regler at burde give for Beregningen, men at burde overlade denne til Praksis, idet man ved at anvende Ordet »Vederlag« formentlig har ladet tilstrækkelig Plads aaben for Skønnet«. Hovedsynspunktet udtryktes således: »... at hverken den anden Ægtefælle eller den disponerende Ægtefælle selv skal lide noget Tab ved den Slags

66. Der ses herved bort fra værdiregulering af misbrugsvederlagskrav efter den kvalitative sociale beskyttelsesregel i Æ2 § 23, stk. 1. Se derom nedenfor 6.5.

67. De nærmere regler om vederlagskravs funktion ved overførsler mellem de forskellige nye formuearter, der efter Æ2 nu er til rådighed, behandles nedenfor under VIII.

68. Side 215 og 216.

praktiske og naturlige Dispositioner, og det maa derfor tilstræbes, at Forholdet mellem de to Formueområder ikke herved endelig forskydes, men at der ved Skiftet igen oprettes den rette Balance imellem dem«. Videre hedder det: »Det retfærdigste i de fleste Tilfælde vilde vel nok være at sætte Erstatningen⁶⁹ i samme Forhold til den forbedrede formuegenstand, som de anvendte Midler staar i til Formuegenstandens oprindelige Værdi«. Det tilføjes dog: »men heller ikke denne Beregningsmaade vil altid føles tilfredsstillende, og den ville i Praksis være for svær at anvende.«

Den nedenfor under 6.4. skitserede anpartssærejeløsning kan for så vidt rummes inden for *1918-udkastets* motiver, da denne løsningsmodel netop lever op til kravet om, at »forholdet mellem de to formueområder ikke herved endelig forskydes«, men at der ved skiftet »igen oprettes den rette balance imellem dem«. Anpartssærejeløsninger og genstandsregulerede vederlagskrav indebærer i øvrigt i kvantitativ henseende resultater, der ligger tæt på hinanden. Samtidig fører en afvisning af anpartssærejeløsningen og en manglende pristals- eller genstandsregulering af vederlagskrav til resultater, der ikke er forenelige med *1918-udkastets* intentioner.

Til det foran omtalte eksempel 1 kan således føjes en endnu skarpere illustration af problemstillingen:

Eksempel 2: En ægtefælle har i 1975 købt et parcelhus for 500.000 kr. med 50.000 kr. i udbetaling, der for 30.000 kr.'s vedkommende hidhører fra arvede særejemidler og for 20.000 kr.'s vedkommende hidhører fra opsparede fællesejemidler. På et skilsmissekifte i 1995 sælges ejendommen for 1.500.000 kr. Pantegælden, der oprindeligt var på 450.000 kr., er på dette tidspunkt nedbragt med 360.000 kr. til 90.000 kr. betalt med fællesejøløn. Antages det, at ejendommen kun kan være af én bestemt formueart, må dette nødvendigvis blive særeje, da størstedelen af udbetalingen hidhører herfra. Kan vederlagskravet ikke pristals- eller genstandsreguleres, bliver resultatet, at ejendommens friværdi på 1.410.000 kr. fordeles med 380.000 kr. (20.000 kr. + 360.000 kr.) til fællesejet, og resten eller 1.030.000 kr. til særejet. Indsatsen af fællesejemidler på 380.000 kr. har således i realiteten tilført fællesejet et betydeligt tab, idet de 380.000 1995-kr. langt fra svarer til købekraften af 20.000 1975-kr. + de 360.000 kr., der er betalt over perioden 1975-1995. Omvendt har særejet oppebåret en meget stor gevinst, idet de 30.000 1975-kr. nu modsvarer en værdi på over 34 – fireogtredive – gange det oprindeligt investerede beløb. Sådanne resultater ligger langt fra de ovenfor citerede mål i *1918-udkastet*. Og endnu længere ligger løsningen fra parternes forestillinger, idet parterne normalt uden videre er gået ud fra, at parcelhuset var fælleseje, måske med en forpligtelse til at kompensere særejet for dets bidrag.

69. Dvs. vederlagskravet.

Forfatterne bekendt findes der blandt de få kendte domme om vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 2, m.v. imidlertid ingen, som har værdireguleret et vederlagskrav. Der ses imidlertid ikke i nogle af disse sager at have været procederet på værdiregulering af vederlagskrav.

I *teorien* har adskillige forfattere udtalt sig til fordel for en pristalsregulering eller en genstandsregulering, der tager hensyn til ændringerne i værdien af det aktiv, der er foretaget et økonomisk indskud i.⁷⁰

Nogen afklaring af disse problemer foreligger ikke, og det må derfor konkluderes, at intentionerne fra 1918-motiverne om en afbalanceret udligning ikke synes at fungere i det praktiske retsliv.

6.4. Forfatternes overvejelser om anpartssæreje

Forfatterne finder, at der blandt andet på grund af 1990-særejereformen er grund til at genoverveje problemerne om en passende regulering på skifter i tilfælde, hvor der foreligger sammenblanding af værdier af forskellig formueart.

Ved disse overvejelser må det imidlertid nødvendigvis tillægges betydning, om det pågældende aktivs formueart er – respektive ikke er – fastlagt umiddelbart af trediemand ved gave eller testamente eller på linie hermed af ægtefællerne ved ægtepagt.

6.4.1 Aktivets formueart er ikke fastlagt umiddelbart ved gave, testamente eller ægtepagt

Et aktiv vil navnlig kunne være erhvervet af ejerægtefællen for midler af forskellig formueart, således at surrogationsreglerne er bestemmende for aktivets formueart.⁷¹ Der er i sådanne tilfælde ikke truffet nogen umiddelbar bestemmelse om aktivets formueart ved gave, arv eller ægtepagt.

70. Se således *Spleth* i UfR 1980 B side 316, *Noe Munck* i Familieretten (Århus) 1986 side 403 med note 23 og side 411 f, *E. Lego Andersen: Gavebegrebet* side 552, og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 349 f, der argumenterer for i en række tilfælde at genstandsregulere vederlagskrav. Se om problemet også *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 376, der forsigtigt argumenterer for en skønsmæssig fastsættelse af vederlagskravet bl.a. under hensyntagen til værdiudviklingen på det pågældende aktiv. Familieretten (København) side 164 udtaler blandt andet i note 318: »Indeksregulering af vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 2, og SL §§ 61 a og 69 b støder imidlertid på flere vanskeligheder. Skal vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 1, ikke indeksreguleres? Hvilken målestok skal i bekræftende fald anvendes? Målestokken for indeksregulering af vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 2, måtte vel være stigning eller fald i aktivets værdi.«

71. Aktivet kan dog også være udlagt ved arv efter ægtefæller med forskelligt virkende særejersforskrifter, uden at der er truffet bestemmelse om brøkdelsæreje, jf. UfR 1981.1074 Ø.

V. Særeje ifølge ægtepagt

Udgangspunktet for overvejelserne kan da tages i tilfælde, hvor en ægtefælle med blandede formueforhold *erhverver* et aktiv ved *samtidig* betaling med *lige store midler* fra to forskellige formuearter.

Eksempel 1: En ægtefælle køber et aktiv kontant for 400.000 kr. Købesummen betales med 200.000 kr., der er fuldstændigt særeje, og 200.000 kr., der er fælleseje.

I et sådant tilfælde forekommer det os at være det mest afbalancerede og derfor rigtige juridiske resultat at anse aktivet for at være i anpartssæreje i forholdet fuldstændigt særeje 1 : fælleseje 1. Til støtte for dette resultat kan anføres:

- at det ville være vilkårligt at antage, at aktivet fuldt ud enten var fuldstændigt særeje eller fælleseje,⁷²
- at anpartssærejeløsningen uden videre må anses for at være en følge af de præceptive surrogationsregler,⁷³
- at anpartssærejeløsningen ved senere opgør giver en afbalanceret fordeling mellem de investerede midler af forskellig formueart, uanset om aktivets værdi stiger (fast ejendom m.v.) eller falder (bil m.v.),
- at det er forudsat i motiverne til særejereformen, at de kvalitative sociale beskyttelsesregler så vidt muligt bør finde anvendelse, når der i aktivet er investeret midler, som er eller bliver fælleseje,⁷⁴
- at en lignende ordning, hvorefter brøkdelen af aktivet henhører under forskellige formuearter, nu er lovmæssigt gennemført ved særejereformen i form af særejearten brøkdelsæreje, og

72. Efter indholdet af Æ2 § 15 kan der alene opstilles en *bevismæssig* formodning for, at indskud er sket af fælleseje. Er ingen del af indskuddet fælleseje, kan der på tilsvarende måde alene opstilles en *bevismæssig* formodning for, at et indskud stammer fra formue, der hører til ægtefællens hovedformueordning.

73. At der er hjemmel til at værdiregulere gennem vederlagskrav kan ikke antages at udelukke virkningen af surrogationsreglerne, *fordi* disse regler er præceptive, *fordi* disse kollisionsstilfælde ikke blev overvejet i de gamle motiver, *fordi* der fremdeles bliver et område for vederlagskrav, jf. nedenfor 6.4.2.-3., og *fordi* andelsløsninger nu er lovmæssigt hjemlet.

74. Se nedenfor 6.8.

- at anpartssæreje principielt er godkendt som juridisk figur i dansk retspraksis ved UfR 1981.1074 Ø og indirekte ved Østre landsrets dom af 7. oktober 1992, begge refereret foran under 6.2.

Efter vores opfattelse bør det også antages, at der opstår anpartssæreje i tilfælde, hvor der straks ved erhvervelsen investeres midler af forskellig værdi fra to formuearter.

Eksempel 2: Som eksempel 1, blot at aktivet købes for 300.000 kr., der er fuldstændigt særeje og 100.000 kr., der er fælleseje. Aktivel vil derfor på tilsvarende måde komme i anpartssæreje i forholdet fuldstændigt særeje 3/4 : fælleseje 1/4.

Antog man med dele af hidtidig teori, at aktivet var fuldstændigt særeje, og at der alene var opstået et vederlagskrav i medfør af Æ2 § 23, stk. 1, ville en sådan løsning kunne mødes med følgende indvendinger:

- at det ville være en vilkårlig retstilstand, at anpartssæreje alene skulle opstå ved lige store indskud,
- at virkningerne af de præceptive surrogationsregler ville blive tilsidesat, uden at de foreliggende regler tvinger dertil,
- at reguleringen af forskydningen mellem formuearterne gennem vederlagskrav ikke synes at fungere i det praktiske retsliv,
- at de sociale beskyttelsesregler ikke ville finde anvendelse til skade for den anden ægtefælle,
- at reglerne om brøkdelsæreje, der også angår tilfælde, hvor brøkerne er forskellige fra $\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$, baner vej for »andelsløsninger«, der giver den mest hensigtsmæssige og afbalancerede fordeling mellem formuearterne, og
- at hjemmelen for brøkdelsæreje og de praktiske virkninger af særejereformen, der medfører, at langt flere ægtefæller end før har blandede formueforhold, bør bevirke en revurdering af de hidtidige forestillinger om, at der kun kan ske regulering gennem vederlagskrav.

Et aktiv kan endvidere på tilsvarende måde komme i anpartssæreje ved *oprindelige* indskud fra mere end to forskellige formuearter.

Det er endvidere vores opfattelse, at anpartssærejeløsningen også giver de mest afbalancerede resultater ved *efterfølgende* investering i et allerede erhvervet aktiv. De mest praktiske eksempler herpå er *indfrielse af pantegæld, hovedstandsættelse og forbedring*.

Eksempel 3: En ægtefælle, der som sin hovedformueordning har skilsmisssæreje, har med en udbetaling fra sit skilsmisssæreje på 200.000 kr. købt et aktiv for en kontant købesum på 400.000 kr. Aktivet var behæftet med et realkreditlån til kursværdi 200.000 kr., der blev overtaget af ægtefællen. Hele aktivet blev herefter skilsmisssæreje, og prioritetsgælden blev skilsmisssærejegæld.⁷⁵

Ægtefællen arver kort efter 200.000 kr., der er fuldstændigt særeje, og indfried, medens aktivets samlede kontantværdi fremdeles er 400.000 kr., prioritetsgælden på 200.000 kr. med de arvede fuldstændige særejemidler.

Så vidt ses bør der ingen forskel være på, om aktivet erhverves som i eksemplet anført eller straks bliver købt kontant for 400.000 kr. med betaling af 200.000 kr. af skilsmisssærejemidler og 200.000 kr. af fuldstændige særejemidler. Aktivet bør derfor også ved senere investeringer bestående i ekstraordinær indfrielse af pantegæld anses for at komme i anpartssæreje⁷⁶. Resultatet må også gælde for løbende afdrag på pantegæld, idet en regulering i overensstemmelse dermed lever bedst op til *1918-udkastets* intentioner, jf. foran under 6.3⁷⁷. Et tilsvarende ræsonnement kan med fordel anlægges ved istandsættelser.

Eksempel 4: En ægtefælle køber en ubehæftet fast ejendom for 900.000 kr. og betaler købesummen kontant. De 300.000 kr. af købesummen er fuldstændigt særeje og de 600.000 kr. er fælleseje. Forholdet mellem fuldstændigt særeje og fælleseje i ejendommen er herefter 1 : 2. Ægtefællen forbedrer senere ejendommen for 400.000 kr., der indskydes af fællesejemidler. Ejendommens værdi umiddelbart før forbedringen forudsættes kendt og er på 1.200.000 kr.

Tilvejebringelse af balance mellem formuearterne vil da ud fra et anpartssærejesynspunkt ske som følger: Ejendommens værdi var ved det seneste indskud 1.200.000 kr., hvoraf $1/3 = 400.000$ kr. var fuldstændigt særeje og $2/3 = 800.000$ kr. var fælleseje. Dette forhold ændredes ved indskuddet til, at 400.000 kr. fremdeles er fuldstændigt særeje, medens nu 1.200.000 kr. (800.000 kr. + 400.000 kr.) er fælleseje, hvorefter forholdstallene

75. Se derom nedenfor VII, 5.2.

76. Brøkerne for formuearter i et anpartssæreje vil i praksis først blive fastlagt på et skifte.

77. Det forudsættes, at den samlede nedbringelse af pantegæld ikke er uvæsentlig. Se Familieretten (København) side 163 om den samme problematik for vederlagskrav (forbruget af fællesejemidler må ikke være uvæsentligt). Som teksten *E. Lego Andersen: Gavebegrebet*, side 552 med note 7 om vederlagskrav (dog uden noget krav om væsentlighed).

for andelene fremover er 1 : 3. På et skifte er herefter 1/4 af ejendommens værdi fuldstændigt særeje og 3/4 af ejendommens værdi fælleseje. Ved beregningen tages der således højde for værdiforskellene på indskudtidspunkterne for de forskellige bidrag.

I det praktiske retsliv må andelene dog ofte fastsættes mere skønsmæssigt ud fra anslåede tal.

I dansk juridisk teori har der været en tilbøjelighed til at antage, at den én gang fastlagte formueart for et aktiv skal være upåvirket af efterfølgende overførsler, der i stedet vil kunne reguleres gennem vederlagskrav.⁷⁸ Vore overvejelser har imidlertid resulteret i, at en sådan begrænsning på ingen måde er tvingende, og at et mere logisk og velfungerende reguleringssystem vil kunne etableres, dersom man accepterer, at også et efterfølgende økonomisk bidrag til fordel for et aktiv kan få betydning for dettes formueart.

Forestillingerne om formueartens upåvirkelighed af senere økonomiske tilskud fra en anden formueart er formentlig hentet fra formueretten. Inden for familieretten kendes en sådan formueretlige tankegang blandt andet ved spørgsmålet om, hvorvidt den ene ægtefælles økonomiske bidrag m.v. til et aktiv, der ejes af den anden ægtefælle, kan ændre ejendomsretten til aktivet.⁷⁹ Sådanne formueretlige tankegange påtvinger sig imidlertid ikke ved fastlæggelsen af et aktivs formueart. Hovedbetydningen af formuearten er at foreskrive en kvantitativ fordeling på et skifte. Hovedsynspunktet må – som det også fremgår af de gamle motiver – være, at der skabes »den rette balance« mellem formuearterne ved et opgør. Den endelige løsning bør således afspejle den kvantitative investering fra forskellige formuearter, og til dette formål synes anpartssærejefiguren særlig velegnet. Målet er ret beset at finde et egnet reguleringssystem for genopretning af stedfundne forskydninger mellem formuearterne. Endvidere bør de sociale beskyttelsesregler i videst muligt omfang anses for anvendelige for aktiver, der indeholder en andel, der er eller bliver fælleseje, jf. motivudtalelsen om brøkdelsæreje til 1990 reformen, refereret foran III, 1.

Vores *resultat* bliver derfor, at der også ved efterfølgende investeringer i et aktiv bør antages at opstå anpartssæreje, såfremt aktivets formueart ikke er umiddelbart fastlagt ved gave, testamente eller ægtepagt.

78. Se eksempelvis *Noe Munck* i *Familieret* (Århus) 1990 side 348 f.

79. Se derom *Familieretten* (København) side 69-73 med påvisning bl.a. af, at sameje mellem ægtefællerne efter nyere dansk praksis ikke opstår ved efterfølgende indskud i den anden ægtefælles faste ejendom. Ganske tilsvarende *Familieret* (Århus) 1990, side 320-322. I disse tilfælde er modstykket imidlertid, at indskuddet (lånet) – i hvert fald efter en passende opsigelse – kan kræves tilbage af den anden ægtefælle, og at der kan aftales en forrentning. Et vederlagskrav kan derimod aldrig gøres gældende før et skifte finder sted.

Et særligt spørgsmål bliver det herefter, *hvilken værdi*, der skal tillægges et indskud, der anvendes til *vedligeholdelse, istandsættelse* eller *forbedring* af et aktiv.

Problemstillingen drøftedes i 1918-udkastet⁸⁰ med henblik på vederlagskrav. Det anførtes her, at vederlagskrav ved anvendelse af fællesejemidler til fordel for særeje skal fastsættes til det fulde anvendte beløb, således at det er den disponerendes egen »særejerisiko«, om dispositionen viser sig fordelagtig for særejet. I den omvendte situation, hvor særejemidler anvendes til fordel for fællesejeaktiver, fremgår det af udkastet (side 215), at der ikke blot skal være tilført bodelen en værdiforøgelse, men at denne også skal være *i behold* på skiftetidspunktet.

Imod at lade værdireguleringen være afhængig af, om der som *følge af forbedringer* er sket en *værdistigning* på et aktiv taler imidlertid, at også ren vedligeholdelse isoleret set udligner et værdifald enten straks eller senere, og at værdiforholdene, herunder værdistigninger, i praksis kan være næsten umulige at give et mere præcist talmæssigt udtryk for.

Hvorfra kan man eksempelvis vide, om – og i hvilket omfang – et køkken indlagt for 12 år siden har forøget ejendommens værdi? En talmæssig angivelse herfor kan højst baseres på et meget usikkert skøn. Om nogen egentlig beregning kan der ikke blive tale, fordi fast ejendom til stadighed svinger i værdi som følge af udviklingen i de almindelige konjunkturer, det generelle efterspørgelsesniveau på ejendomsmarkedet og beskatningsreglerne.

Hovedsynspunktet bør derfor også her være, at der tages udgangspunkt i størrelsen af det anvendte beløb, således at der ses bort fra spørgsmålet om, hvorvidt *selve overførslen* konstaterbart har medført en værdistigning eller en begrænsning af et værdifald. Er en hovedistandsættelse eller forbedring gennemført på rimelig måde og fornuftigt begrundet, bør dette udgangspunkt fastholdes, uanset om det kan antageliggøres, at investeringen ikke er i behold, og uanset, om bekostningen er afholdt af fællesejemidler eller af særejemidler. En ægtefælle har ikke krav på, at den anden ægtefælle *ikke* forringer værdien af sine fællesejemidler ved rimeligt og fornuftigt begrundede dispositioner in casu ved forbedring eller vedligeholdelse af en særejeejendom med fællesejemidler. Først hvis et indskud er sket på uforvarlig vis, dvs. var så klart tabgivende, at det vil ligge tæt på at kunne udløse et vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 1, om misbrug af fælleseje, bør der kunne bortses fra det anvendte beløb. Fra uvæsentlige indskud – herunder løbende vedligeholdelse af mindre omfang – kan der bortses.

80. Side 215 f.

6.4.2. Aktivets formueart er fastlagt umiddelbart ved gave eller testamente

Har trediemand ved *gave* eller *testamente* bestemt, at et ubehæftet aktiv skal være særeje af en nærmere bestemt art, er en sådan forskrift bindende for ejerægtefællen og – medmindre tilladelse til andet foreligger – også for ægtefællerne, der ikke ved ægtepagt gyldigt kan ændre aktivets formueart. Trediemands bestemmelse har dels kvantitativ dels kvalitativ betydning. Ejerægtefællen kan derfor ikke ændre aktivets formuestatus, så længe ægtefællen ejer aktivet. Aktivet kan nok afhændes – eller gives som gave – til trediemand, hvorefter det eventuelle provenue bliver særeje; men ejerægtefællen kan ikke gyldigt forære aktivet til den anden ægtefælle og formentlig end ikke afhænde det mod vederlag til ægtefællen. Aktivets formueart kan heller ikke ændres ved ejerægtefællens belåning af dette.

Eksempel 1: En ægtefælle har modtaget et *ubehæftet* aktiv som gave med bestemmelse om, at *hele aktivet* skal være skilsmissesæreje. Belåner ægtefællen aktivet, er låneprovenuet skilsmissesæreje og pantegælden skilsmissesærejegæld.⁸¹ Den belånte del af aktivet er i henhold til trediemands bestemmelse fremdeles skilsmissesæreje. Indfries pantegælden derefter med fællesejemidler, opstår ikke anpartssæreje. Forskriften om, at hele aktivet er skilsmissesæreje, har således forrang over for surrogationsreglen. Der opstår derimod et vederlagskrav.

I forlængelse af disse resultater må det videre antages, at vedligeholdelse og istandsættelse ikke medfører, at der opstår anpartssæreje. Der udløses derimod efter omstændighederne et vederlagskrav. Først hvor et indskud bevirker en mere grundlæggende ændring af aktivets karakter og en konstaterbar uforholdsmæssig værdiforøgelse, kan anpartssæreje opstå.

Eksempel 2: En ægtefælle ejer en arvet ubebygget grund til værdi 80.000 kr., som ifølge bestemmelse i testamente er fuldstændigt særeje. Ægtefællen opfører nu for fællesejemidler et parcelhus på grunden og betaler entreprisensummen kontant af fællesejemidler med 800.000 kr. I et sådant tilfælde opstår efter vores opfattelse anpartssæreje med deraf følgende social beskyttelse af den anden ægtefælle. Et andet resultat forekommer uacceptabelt, fordi det helt overvejende bidrag er kommet fra fællesejet. Det bør så vidt ses ikke gøre nogen forskel, om byggeriet helt eller delvist finansieres med låneoptagelse, idet udgangspunktet er, at provenue af lån, som optages af en ægtefælle, der har fælleseje som hovedformueordning, bliver fælleseje.⁸²

81. Se nærmere nedenfor VII, 3.2.1.

82. Den nedenfor under VII, 3.2.2. opstillede regel om, at gæld, som efter sin oprindelse vedrører et bestemt formål, bliver særejegæld, når formålet varetages i et bestemt formueregi, der er særeje, vil dække belåning til istandsættelse og forbedring af en særejeejendom, men efter vores opfattelse næppe opførelse af et parcelhus til en værdi, der er mange gange større end værdien af den særejegrund, ejendommen opføres på.

V. Særeje ifølge ægtepagt

6.4.3. Aktivets formueart er fastlagt umiddelbart ved ægtepagt

Hvor formuearten for et aktiv, der foretages indskud i, er fastlagt ved ægtepagt, må de foran under 6.4.2. opstillede retningslinier for tilfælde, hvor et aktivs formueart er fastlagt ved gave eller testamente, principielt finde tilsvarende anvendelse. Ejerægtefællen kan dog utvivlsomt afhænde aktivet mod vederlag til den anden ægtefælle. Men bortset derfra har ægtepagtsbestemmelsen både kvantitativ og kvalitativ betydning på samme måde, som hvis aktivets formueart var fastlagt umiddelbart af trediemand ved gave eller testamente. Vurderingen af, om der opstår anpartssæreje ved efterfølgende indskud, vil derfor næppe være anderledes.

6.4.4. Særligt om delgavetilfælde m.v.

Det ligger fast, at der, før brøkdelsæreje blev indført i dansk familieret, gennem en lang tradition havde udviklet sig en retstilstand om delgavetilfælde m.v., hvis kerne kan angives således:

Træffer trediemand i forbindelse med overførsel af et aktiv ved delgave/delarv bestemmelse om, at hele aktivet skal være særeje, bliver forskriften derom afgørende, såfremt gavementet må anses for væsentligt. Gavementet skal bedømmes i forhold til ejendommens samlede værdi og måden købesummen i øvrigt berigtiges på, herunder hvorledes en eventuel yderligere friværdi betales.

Denne praksis er på markant måde fastholdt af Højesteret ved de nyere domme UfR 1984.564 H og UfR 1987.763 H, begge refereret foran under 6.2. *E. Lego Andersen* har til støtte for resultaterne opstillet et kriterium, som tager udgangspunkt i, om en overdragelse af friværdien ved gave vil medføre, at ejendommens drift kan financiere betaling af ydelser på overtagne prioriteter, optagne ejerskiftelån og udstedt sælgerpant.⁸³ Den bærende tanke bag denne retstilstand synes at være, at aktivets værdi reelt alene består af friværdien. Retstilstanden *før særejereformen* af 1990 lå derfor rimelig fast.

Imidlertid giver de ved reformen og dennes motiver skabte muligheder for *andelsløsninger* gennem det foran under 5. omtalte brøkdelsæreje anledning til at genoverveje løsningerne for disse tilfælde.

Det principielle *udgangspunkt* bør efter forfatterens opfattelse tages i, at trediemand ikke har nogen beføjelse til at træffe videregående bestemmelser om formueart for et overført aktiv, end gavementet berettiger til. Efter Æ2 § 28 a kan bestemmelse om særeje træffes vedrørende »gave«. Overvejelser

83. Se *E. Lego Andersen: Gavebegrebet* side 550 ff, især side 563.

om, at et aktivs værdi reelt alene består af friværdien,⁸⁴ må afvises, fordi løsningen i så fald bindes til den statiske situation i overdragelsesøjeblikket og ikke tager hensyn til de økonomiske ændringer, der vil indtræde fremover.

Det er samtidig utvivlsomt, at trediemand *ingen* beføjelse har til at bestemme, at et overført aktiv, der ydes fuldt vederlag for, skal være særeje. Dette vil således være tilfældet, hvor et overbehæftet aktiv overdrages til en ægtefælle fra trediemand alene mod, at ægtefællen overtager gælden, men med forskrift om, at aktivet skal være modtagerens særeje. I et sådant tilfælde er der ingen gave og derfor intet grundlag for at foreskrive særeje. I delgavetilfældene overføres den del af aktivet, som ikke er gave, mod vederlag. Der er derfor kun hjemmel til at foreskrive særeje for gaveandelen af aktivet.

Er det aktiv, der overføres, *ubehæftet*, og er gaven fx. 25% af ejendommens værdi, medens resten af ejendommens værdi *betales kontant* med fællesejemidler, er det derfor vores opfattelse, at man må frakende en særejeforskrift fra gavegiveren vedrørende den del af ejendommen, der betales kontant vederlag for, betydning. Der opstår derfor, uanset om en sådan videregående særejeforskrift foreligger, anpartssæreje.

Det tilsvarende bør gælde, hvor en indestående *pantegæld indfries* ved overdragelsen ved betaling med midler, der er erhververens fælleseje.

Overtages den indestående gæld af en ægtefælle, der har fælleseje, og berigtiges hele friværdien ved gave, skal gavegivers forskrift om, at hele ejendommen er særeje, ifølge hidtidig retspraksis respekteres, såfremt friværdien udgør en væsentlig del af ejendommens værdi. Ved højesteretsdommen UfR 1987.763 H udgjorde den kun 13,67% af ejendommens værdi. Denne retstilstand er efter vores opfattelse ikke i harmoni med ægtefælleformuerettens præceptive grundprincipper, der skal beskytte den anden ægtefælle mod forskydninger i formueforholdene. Gældsovertagelsen er ret beset at anse for delvist vederlag, der erlægges af fællesejemidler. Selv, hvor den prioriterede ejendom er en erhvervs ejendom, som giver overskud, således at prioritetsafdrag kan betales af ejendommens overskud, vil ægtefællens arbejdskraft, som ellers ville blive vederlagt med fællesejemidler, oftest indgå deri. Med tiden kan der derved opspares en større særejeformue, som for en væsentlig del er tilvejebragt gennem ægtefællens arbejdsydelse, jf. nedenfor eksempel 3. Vi finder derfor, at der også i disse tilfælde bør opstå anpartssæreje. Skal hele ejendommen være særeje, må dette fastsættes med begge ægtefællers medvirken ved en ægtepagt.

Ganske de samme synspunkter gør sig gældende, hvor den del af ejendommens værdi, der ikke berigtiges ved gave, *betales* med provenuet af et optaget

84. Se således E. Lego Andersen anførte sted.

ejerskiftelån og/eller ved udstedelse af sælgerpant. Den nedenfor under VII, 3.2.2. omtalte regel om, at gæld, som efter sit formål vedrører en ægtefælles særeje, er særejegæld, kan kun angå gældsstiftelse til anvendelse i et formue-regi, som i forvejen er særeje, og ikke gældsstiftelse til opfyldelse af trediemands forskrift om, at værdier, som der ydes vederlag for, skal være særeje.

De følgende eksempler vil anskueliggøre, hvilke praktiske og økonomiske konsekvenser, der på sigt vil blive en følge af, at man i delgavetilfældene antager, at der foreligger anpartssæreje.

Eksempel 1: En ægtefælle, der har fælleseje, overtager et parcelhus fra sine forældre for en kontant overtagessum på 800.000 kr. Huset er ubehæftet. 200.000 kr. af overtagessummen berigtiges som gave, medens ægtefællen betaler resten af overtagessummen på 600.000 kr. kontant af fællesejemidler. Forældrene har bestemt i et gavebrev, at hele ejendommen skal være fuldstændigt særeje. Tyve år senere skal modtagerægtefællen skilles. Parcelhusets kontantværdi er da 2.000.000 kr.

Efter vores opfattelse er huset i anpartssæreje, således, at $1/4$ af værdien = 500.000 kr. er fuldstændigt særeje, og $3/4$ = 1.500.000 kr. er fælleseje. Det er ikke i retspraksis statueret, at hele ejendommen blev særeje i et tilfælde med en så betydelig kontant betaling af fællesejemidler.

Eksempel 2: Som eksempel 1, blot at huset ved overtagelsen var behæftet med et realkreditlån på 600.000 kr., som overtages af modtagerægtefællen. Efter retspraksis før særejereformen er hele huset i et sådant tilfælde fuldstændigt særeje og den overtagne pantegæld er fuldstændig særejegæld.

Efter vores opfattelse er der opstået anpartssæreje, og gælden er fællesejegæld.

Et år efter overtagelsen – medens husets værdi fremdeles er 800.000 kr. – indfrier ægtefællen realkreditlånet med fællesejemidler. Efter retspraksis er hele huset fremdeles fuldstændigt særeje, men der er opstået et vederlagskrav ved indfrielsen af særejegælden på 600.000 kr. Dette vederlagskrav kan imidlertid ikke værdireguleres efter udsvingene i ejendommens værdi. Vederlagskravet kan muligvis værdireguleres efter ændringerne i pengeværdien,⁸⁵ men har – som det vil ses – ingen forbindelse til ændringer i ejendommens værdi. Det, der skal ydes vederlag for, er indfrielsen af en gæld, hvis størrelse ikke ville ændre sig i takt med ændringer i ejendommens værdi. Det anførte bliver særligt tydeligt, hvis ejendommen falder i værdi, uden at pengenes købekraft forringes.⁸⁶ Konsekvenserne af retspraksis er således, at hele husets værdi på 2.000.000 kr. ved et opgør efter 20 år er fuldstændigt særeje, bortset fra at der kan foretages regulering med et vederlagskrav, der som udgangspunkt vil være på 600.000 kr., således at særejets værdi bliver 1.400.000 kr. Anpartsløsningen vil i stedet medføre, at særejets værdi er 500.000 kr. For-

85. Se derom nedenfor 6.5.

86. Dette var i vidt omfang tilfældet for faste ejendomme efter ændringerne i beskatningsreglerne for fast ejendom i 1987.

skellen på 900.000 kr. vil dog e.o. være mindre, dersom det antages, at vederlagskravet kan reguleres i takt med med ændringerne i pengenes købekraft.

Eksempel 3: En ægtefælle, der har fælleseje, arver en landbrugsejendom med forskrift om, at hele ejendommen skal være fuldstændig særeje. Ejendommens værdi er 10.000.000 kr. Arven er 2.000.000 kr. Ægtefællen overtager ved arveudlægget prioritetsgæld for 6.000.000 kr. og udsteder sælgerpantebreve for 2.000.000 kr. Ejendommen giver efter betaling af prioriteter og skatter et årligt overskud på 250.000 kr.

Efter vores opfattelse er ejendommen i anpartssæreje med 1/5 fuldstændigt særeje og 4/5 fælleseje, men således at prioritetsgælden på 8 mio. kr. er fællesejegæld. Efter hidtidig retspraksis er hele ejendommen fuldstændigt særeje, og prioritetsgælden er fuldstændigt særejegæld.

Efter 30 år skal ægtefællerne skilles. Ejendommen er gældfri, og dens værdi er 20.000.000 kr. Skal man følge hidtidig retspraksis og den nye regel om, at indtægt af særeje er særeje, vil resultatet formentlig blive, at man antager, at gælden er afdraget af særejemidler, således at der intet vederlagskrav er opstået. Det er dog muligt, at man kan opdele ejendommens overskud i en andel, der svarede til ægtefællens arbejdsindsats og en andel, der svarede til afkast af kapitalen.⁸⁷ Der ville dog i så fald nok være en tendens til at antage, at prioritetsgælden var blevet betalt af særejemidler, medens »arbejdslønnen« er medgået til dækning af de løbende udgifter. I så fald, såvel som i tilfælde af, at ægtefællen ikke selv har arbejdet i driften, er der intet vederlagskrav. Efter retspraksis ville derfor formentlig hele værdien af ejendommen på 20.000.000 kr. (eller i hvert fald næsten hele værdien) tilfalde ejerægtefællen. Efter vores opfattelse ville 4/5 af ejendommen = 16.000.000 kr. være fælleseje.

Eksemplerne viser, at der i mange tilfælde ikke kan skaffes den anden ægtefælle en dækkende økonomisk kompensation for indskud af fællesejemidler ved anvendelse af vederlagskrav.

Vi er naturligvis opmærksomme på, at højesteretspraksis fremdeles står uændret, men finder som anført, at hele særeje/delgave-problematikken må nyvurderes efter, at der er tilvejebragt lovmæssigt grundlag for at anvende andelsordninger i form af brøkdelsæreje.

6.5. Forfatterens overvejelser om vederlagskrav

Forfatterne finder, at der er i Æ2's motiver⁸⁸ er tilstrækkelig dækning til at fastslå, at et vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 2, og SL § 69b og 61a kan *genstandsreguleres*, dvs. værdifastsættes efter ændringer i det aktivs værdi, en investering er foretaget i.

87. Se derom nedenfor 11.

88. 1918-udkastet side 215-216.

De gamle motiver giver endvidere dækning for, at der i tilfælde, hvor en investering ikke er foretaget i et bestemt aktiv, fx. ved indfrielse af usikret gæld, skal kunne foretages en *skønsmæssig* værdiregulering. En sådan regulering vil i mange tilfælde med rimelighed kunne fastsættes til det, der vil svare til den beregnede forringelse af pengenes købekraft i den relevante periode.⁸⁹

Eksempel 1: En ægtefælle indfried en usikret gældspost på 500.000 kr., der er fuldstændigt særeje, med fællesejemidler. Der opstår herved i medfør af Æ2 § 23, stk. 2, et vederlagskrav på 500.000 kr. 10 år efter skal ægtefællerne skilles. Det vil da være rimeligt at anvende Danmarks Statistiks inflationsindeks til at regulere vederlagskravet på 500.000 kr.

Vi tillægger det ved disse vurderinger også betydning, at den anden ægtefælle er afskåret fra at rejse et egentligt formueretligt krav straks ved indskuddets foretagelse (gældsindfrielsen) og derved opnå en udligning med procesrente-regulering fra sagsanlægget. Vederlagskrav kan først gøres gældende ved et skifte og bør derfor kunne værdireguleres.

En bestemmelse i en ægtepagt om, at parterne eller en af disse giver *forhåndsafkald på vederlagskrav* i medfør af Æ2 § 23, stk. 1 og 2, til fordel for fælleseje, må antages at være ugyldig, allerede fordi det ikke gyldigt kan bestemmes, at surrogat af fælleseje skal være særeje.⁹⁰ Forhåndsafkald på vederlagskrav til fordel for særeje i medfør af SL § 61 a og § 69 b kan tilsvarende ikke meddeles gyldigt ved ægtepagt eller på anden måde, hvor særejet er stiftet ved trediemands ubetingede forskrift ved gave eller testamente.

6.6. Stiftelse af anpartssæreje ved gave, testamente og ægtepagt

Som anført kan anpartssæreje stiftes *ensidigt* af ejerægtefællen ved, at denne erhverver et aktiv mod betaling af midler fra flere formuearter, forudsat at ingen af bidragerne er af helt underordnet betydning. Anpartssæreje kan endvidere stiftes ved *arv* (eller gave), hvilket fremover især vil få praktisk betydning, hvor der i ægtefællers fællestestamenter er truffet bestemmelse om, at en arvinges arv skal være særeje. Er den førstafdøde af ægtefællerne i så fald død før den 1. oktober 1990, medens den efterlevende ægtefælle først dør senere i

89. Danmarks Statistik har løbende index på pristal, som vil være anvendelige. Derimod følger mekanismerne i lov nr. 385 af 13. juni 1990 om en satsreguleringsprocent, der blandt andet er anvendt i retsplejelovens § 330 a, stk. 1, til regulering af indtægtsgrænser ved fri proces samt i skattelovgivningen, jf. personskattelovens § 20, i det væsentligste ændringer i lønningerne på arbejdsmarkedet.

90. Se nærmere nedenfor 10.

uskiftet bo og uden at have ændret testamentet, vil 50% af arven være fuldstændigt særeje og 50% af arven skilsmisssæreje.⁹¹

Anpartssæreje kan imidlertid principielt også stiftes ved *ægtepagt*, *gave* eller *testamente*, idet det reelle indhold af en sådan bestemmelse oftest vil være, at særejeforskriften alene omfatter en ideel bruttoandel af det pågældende aktiv, medens resten følger ægtefællens hovedformueart, uden at der er foreskrevet brøkdelsæreje. Principielt kan der dog også fastsættes anpartssæreje for det fulde aktiv, uden at der deri indgår en andel, der svarer til ægtefællens hovedformueart. Det vil således fx. kunne bestemmes, at 3/4 skal være fuldstændigt særeje og 1/4 skilsmisssæreje, medens ægtefællens hovedformueordning er fælleseje.

Eksempel 1: Ægtefæller bestemmer ved ægtepagt, at halvdelen af mandens faste ejendom skal være fuldstændigt særeje uden at være i brøkdelsæreje. Mandens hovedformueordning er fælleseje. Ejendommen vil herefter være i anpartssæreje i forholdet fuldstændigt særeje 1 : fælleseje 1.

Når et aktiv er i anpartssæreje skal værdistigninger og værdifald fordeles efter andelene. Afhændes ejendommen, kan ejerægtefællen selv opdele salgsprøvet på formuearterne.

Ægtefæller kan dog også i stedet ved ægtepagt bestemme, at 200.000 kr. af den til enhver tid værende friværdi i mandens ejendom skal være fælleseje, medens resten af ejendommen skal være fuldstændigt særeje. I så fald er ejendommen også i anpartssæreje, men nu på en sådan måde, at værdistigning og værdifald alene falder på det fuldstændige særeje.⁹² De sociale beskyttelsesregler bør også finde anvendelse i sådanne tilfælde, jf. nedenfor 6.8.

6.7. Anpartssærejes genstand

Genstanden for anpartssæreje vil i praksis normalt være et enkelt aktiv. Anpartssæreje kan imidlertid også omfatte flere aktiver, typisk, hvor anpartssæreje er opstået tilfældigt ved arv eller gave, fx. hvor arven udlægges fra et uskiftet bo efter forældre, der har truffet forskellige bestemmelser om arvens formueart.

Anpartssæreje kan dog for hver ægtefælle principielt stiftes således, at det dækker hele ægtefællens formue, en begrænset del af ægtefællens formue eller ét eller flere angivne aktiver.

91. Dette følger tvingende af overgangsreglerne for særejereformen, jf. foran III, 2. Arvingen må imidlertid kunne forlange at få foretaget en opdeling allerede ved arveudlægget.

92. Se om denne mulighed nærmere nedenfor under 14 om specifikation ved pkt. 1, 1°-4°.

6.8. De sociale beskyttelsesregler

De kvalitative sociale beskyttelsesregler i Æ2 §§ 18 og 19 om forbud mod salg m.v. af ejerbolig, indbo og arbejdsredskaber m.fl., finder anvendelse, når ejendele er i anpartssæreje med en andel, der er fælleseje.⁹³ Derimod finder de kvantitative sociale beskyttelsesregler i Æ2 § 17 om forbud mod misbrug af fælleseje og de dertil knyttede regler i Æ2 § 23, stk. 1, (misbrugsvederlagskrav) og § 38, nr. 1 (bosondring) kun anvendelse på fællesejeandelen i et anpartssæreje.⁹⁴

Også de kvalitative sociale beskyttelsesregler i Æ2 § 70a og 70b (krydsende udtagelsesret og udløsningsret), i SL § 62c (efterlevendes udtagelses- og udløsningsret) og AL § 66, stk. 2, 2. led (begrænsninger i testationskompetencen) må antages at finde anvendelse på aktiver, der er i anpartssæreje med en andel, som er eller ved et dødsfald bliver fælleseje. Det modsatte vil gælde, hvor en opdeling af anpartssærejet har fundet sted ved ejerægtefællens realisation før en bobehandlings påbegyndelse.⁹⁵

6.9. Beskrivelse af anpartssæreje i dokumenter

Da begrebet anpartssæreje hverken forekommer i lovtæksten eller i motiverne, kan denne betegnelse kun anvendes i en ægtepagt m.v., hvis begrebet samtidig defineres i dokumentet. Et anpartssæreje kan defineres således: »At ... skal være i anpartssæreje, således at en andel på 1/4 er fuldstændigt særeje, og en andel på 3/4 er fælleseje, uden at der skal være brøkdelsæreje. Værdistigninger, værdifald og indtægter fordeles forholdsmæssigt på formuearterne.«

7. Aftrapningssæreje

Hjemmelen til at tidsbegrænse særeje⁹⁶ angår også tidsbegrænsning af dele (andele) af særeje. Da forskellige tidsbegrænsninger efter Æ2 § 28, stk. 2, kan indsættes for forskellige dele (andele) af særeje, kan der derfor også træffes bestemmelse om *aftrapning* af særeje. Ved aftrapning af særeje til fælleseje

93. Motivernes grundholdninger om anvendelse af de kvalitative sociale beskyttelsesregler ved brøkdelsæreje må utvivlsomt også slå igennem for anpartssæreje. Se nærmere nedenfor VIII 7.1.1.

94. Jf. VIII, 7.1.3.

95. Jf. nedenfor VIII, 7.1.2., 7.2.2. og 7.3.2.

96. Se nærmere nedenfor 8.

forstås, at andele af særejet efter forskellige tidsintervaller bliver fælleseje.⁹⁷ Aftrapning kan også ske fra en særejeart til en anden.⁹⁸

Det kan, når der træffes bestemmelse om aftrapning, fastsættes i ægtepagten, at der straks eller ved aftrapningens begyndelse skal opstå *brøkdelsæreje* om den formue, som er omfattet af særejebestemmelsen, derunder eventuelt også for fremtidige erhvervelser. Er sådan bestemmelse om brøkdelsæreje ikke truffet, må det antages, at der ved aftrapningen blot opstår *anpartssæreje*.⁹⁹ Den væsentligste forskel mellem brøkdelsæreje og anpartssæreje består i denne forbindelse i, at ejerægtefællen senere vil kunne opløse anpartssærejet, medens dette ikke gælder for et brøkdelsæreje.

Forholdet mellem de enkelte formuearters brøker ændrer sig ved aftrapning løbende. Er det fx. fastsat, at fællesejebroken ved ordningens start er 1/10 og særejebroken 9/10, og at der hvert år skal overføres 1/9 af det oprindelige særeje fra dette til fælleseje, er der efter 9 år fuldt ud fælleseje. 1/9 af særejet er således tidsbegrænset i 1 år, 1/9 i 2 år osv., således at den sidste 1/9 af særejet er tidsbegrænset i 9 år.

Aftrapningssæreje vil særlig kunne tilgodese en række forskellige behov hos nygifte par med forskellige formueforhold. Ved tilrettelæggelse af en aftrapningsordning må der dels foretages overvejelser om stillingen ved et separations- eller skilsmissekifte dels om stillingen ved et dødsboskifte.

Ved *separation og skilsmisse* vil aftrapningssæreje på den ene side kunne sikre, at den mere velhavende ægtefælle ikke fuldt ud skal ligedele sin formue, hvis ægteskabet opløses inden for en kortere årrække. På den anden side vil ordningen kunne tilgodese behovene hos den anden ægtefælle dels for, at de sociale beskyttelsesregler – eventuelt straks – bliver anvendelige, dels for, at der vil tilfalde denne ægtefælle en vis andel af formuen, hvis ægteskabet opløses ved separation og skilsmisse, særlig hvor ægtefællen har begrænset eller måske helt opgivet sin tilknytning til arbejdsmarkedet. Ved ægteskabets begyndelse lægges hovedvægten på en beskyttelse af en ægtefælles aktiver mod konsekvenserne af skilsmisse og separation. Senere i ægteskabet lægges hovedvægten på ægtefællernes fællesskab om den samlede formue. Dette vil navnlig kunne være ønskeligt for den del af formuen, der *ikke* er placeret i en erhvervsvirksomhed, men som danner grundlag for ægtefællernes privatforbrug, dvs. parcelhuse, sommerhuse, ferielejligheder, både, biler osv. Om ordningen også skal angå en erhvervsvirksomhed kan være bestemt af, om ægtefællen deltager i dennes drift. Aftrapningsordninger kan udformes således, at den væsentligste del af den formuende ægtefælles aktiver i en vis periode af ægteskabet er beskyttet

97. Aftrapning er ikke omtalt i forarbejderne, men blev drøftet i Familieretten (København) side 93 f og af *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 32 note 14.

98. Se nærmere nedenfor 8.

99. Sml. Familieretten (København) side 93 f.

V. Særeje ifølge ægtepagt

enten som fuldstændigt særeje eller som kombinationssæreje. Efter udløbet af denne periode kan en delvis aftrapning påbegyndes, fx ved, at 1/10 af særejeformuen overføres til fælleseje hvert år over en periode på 5 år, således at slutresultatet bliver, at halvdelen af den velhavende ægtefælles formue efter et antal år er fælleseje, medens den resterende del fortsat er særeje.

Er det bærende hensyn derimod situationen på *dødsboskifte*, kan det være velbegrunderet at lade aftrapning ske fra fuldstændigt særeje til kombinationssæreje eller eventuelt til skilsmisssæreje.

Ved tilrettelæggelse af en aftrapningsordning skal følgende momenter overvejes:

- om aftrapningsordningen skal bygges på et brøkdelsæreje eller på et anpartssæreje,
- hvilken formueart der skal aftrappes fra, fx. fra fuldstændigt særeje, fra skilsmisssæreje eller fra kombinationssæreje,
- hvad der skal aftrappes til, fx. kombinationssæreje, skilsmisssæreje eller fælleseje,
- om ordningen fra begyndelsen skal indeholde en fællesejeandel, for at de sociale beskyttelsesregler straks skal være anvendelige,
- fra hvilket tidspunkt aftrapningsordningen skal påbegyndes, fx. fra ægtepagtens underskrift (ægteskabets indgåelse) eller fra et senere tidspunkt,
- hvor store de brøkdeler skal være, der løbende skal overføres fra en formueart til én (eller flere) andre, fx. 1/20, 1/10 eller større,
- hvilket tidsinterval der skal være mellem de enkelte overførsler, fx. et år eller to år,
- hvor lang den samlede aftrapningsperiode skal være,¹⁰⁰ og
- om hele den pågældende formueart skal aftrappes, eller om ordningen skal ende med et brøkdelsæreje eller med et anpartssæreje.

100. Dette kan i praksis være det første af spørgsmålene, der fastlægges.

Juridisk set er et aftrapnings-særeje således blot et brøkdels-særeje eller et anpartssæreje karakteriseret ved, at de enkelte brøkdeler for de respektive formuearter ændres efter et forud fastsat tidsskema.

Aftrapning kan ikke finde sted fra fælleseje til en anden formueart. Dette følger af, at fælleseje ikke kan tidsbegrænses, jf. nedenfor under 8. Derimod kan aftrapning ifølge sikker hjemmel¹⁰¹ i forarbejderne finde sted fra »blødere« særejeformer til »hårdere« særejeformer, fx. fra skilsmisssæreje til fuldstændigt særeje.

8. Tidsbegrænsning af særeje

Som noget nyt indførte særejereformen en adgang til at tidsbegrænse særeje¹⁰² ved direkte hjemmel i Æ2 § 28, stk. 2:

»En aftale efter stk. 1 ... kan tidsbegrænses«.

Aftaler efter Æ2 § 28, stk. 1, vedrører imidlertid alene særeje, således at der ikke i Æ2 § 28, stk. 1, – eller andet steds – er nogen hjemmel til at tidsbegrænse fælleseje. Det kan derfor ikke gyldigt bestemmes, at en ægtefælle, der har fælleseje, fra den 1. januar år 2000 skal have særeje af én eller anden art.

Af motiver til Æ2's regel om tidsbegrænsning af særeje findes alene følgende udtalelse i *betænkning 3*, side 19:¹⁰³

»Endelig finder nogle af udvalgets medlemmer, at en *tidsbegrænsning* skal være mulig, således at man ved den aftalte periodes udløb falder tilbage på den lovbestemte ligedlingsordning eller på *den anden ordning, der i forvejen er aftalt*.¹⁰⁴ Dette har fundet udtryk i lovskitsens § 17, stk. 2.«¹⁰⁵

101. *Betænkning 3* side 19 omtalt straks nedenfor under 8.

102. Se om tidsbegrænsning af særeje Familieretten (København) side 92 ff og Familieret (Århus) 1990 side 334 f. Tidsbegrænsninger kunne før særejereformen ikke finde sted, jf. UfR 1988.462 H, UfR 1978.220 V, *Taksøe-Jensen: Person-, Familie- og Arveret*, 1987 side 144 og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1986 side 399. Sml. Æ2-kommentaren 1986 side 226 f.

103. Bemærkningerne til lovforslaget uddybede ikke forslaget om tidsbegrænsning og må derfor antages i det hele at have henholdt sig til betænkningens udkast.

104. Udhævet her.

105. Lovskitsens § 17, stk. 2, er identisk med den gennemførte Æ2 § 28, stk. 2.

Det følger heraf, at det ved ægtepagt kan bestemmes, at en hvilken som helst aftalt bestemmelse om særeje skal ophøre ved en tidsbegrænsnings udløb, således at ejendele, der er omfattet af særejebestemmelsen fra tidsbegrænsningens ophør bliver fælleseje eller særeje af en hvilken som helst *anden art*, der er fastsat i ægtepagten.¹⁰⁶

Den citerede motivudtalelse og begrænsningerne i adgangen til at indsætte betingelser i særejeægtepagter¹⁰⁷ medfører, at en tidsbegrænsnings udløb *ikke* kan gøres afhængig af en *uvis begivenheds* indtræden eller af indtræden af en begivenhed, som man nok ved vil indtræde, men hvis *indtrædelsestidspunkt* er uvist, fx. en persons død. Ophørstidspunktet må derfor som udgangspunkt være fastlagt således, at ophørsdatoen kan angives på oprettelsestidspunktet, dvs. principielt på underskriftsdatoen. En bestemmelse om tidsbegrænsning i fx. 10 år fra *ægteskabets indgåelse*, må dog, selvom ægteskabet først måtte blive indgået efter ægtepagtens tinglysning, anses for gyldig. Hvor en ægtepagt *tinglyses* i nær tilslutning til oprettelsen, må det formentlig også accepteres, at det er bestemt, at en tidsbegrænsningsperiode skal regnes fra tinglysningen.

Imidlertid kan en ægtepagt efter oprettelsen tinglyses *ensidigt* af den ene ægtefælle og ifølge retspraksis mange år efter oprettelsen.¹⁰⁸ Tinglyses en ægtepagt først langt senere, vil forudsætningerne for en tidsbegrænsning, der er knyttet til tinglysningstidspunktet, let være bristede. Der må derfor nok gælde den regel, at tidsbegrænsninger knyttet til tinglysningstidspunktet skal regnes fra oprettelsen (eller fra ægteskabets indgåelse, hvis vielsen ligger efter oprettelsen), såfremt tinglysning ikke har fundet sted inden for rimelig tid. En afvisning af ægtepagten fra tinglysning vil i tilfælde, hvor forsinkelsen skyldes, at tinglysningen er blevet glemt, ikke føre til ønskelige resultater. På grund af den fremhævede usikkerhed må det imidlertid frarådes at knytte tidsbegrænsningsperioder til tinglysningen.¹⁰⁹

106. Efter ordlyden af loven og programudtalelsen om aftalefriheden i *betænkning 3* side 17 gælder dette også en særejeart, der er mere byrdefuld for den anden ægtefælle. En sådan ordning kunne fx. tænkes anvendt, hvor en mand med formue indgår sit andet ægteskab med en yngre kvinde under uddannelse, som ikke har formue. Ønsker manden at oprette ægtefællebegunstigende kombinations-særeje for en del af sin formue for at sikre sin kones studier, boligforhold og levestandard, hvis han pludselig afgår ved døden, kan kombinations-særejet begrænses til fx. at vare i 6 år for derefter at blive afløst af et fuldstændigt særeje. Efter en sådan periode forventes hustruen at have afsluttet sine studier og at have fået indtægt, således at hensynet til mandens barn af første ægteskab, der skal overtage faderens forretning, nu træder mere frem og derfor taler for et fuldstændigt særeje.

107. Se derom nedenfor under 9.

108. Se nærmere nedenfor under 16.2.

109. Meget taler således for, at der fastsættes en legal frist for tinglysning af ægtepagter, fx. på 6 måneder eller eventuelt 1 år; en sådan regel findes imidlertid ikke i gældende ret.

Det kan ikke antages, at en mellemkommende separation vil afbryde en tidsbegrænsningsperiode.

En vis – eller betydelig – *tilbageholdenhed* må anbefales ved overvejelser om at indsætte forskellige tidsbegrænsninger for forskellige specificerede aktivgrupper, eksempelvis 4 forskellige aftrapningsordninger for henholdsvis obligationer, aktier, fast ejendom og fremtidige erhvervelser; her vil en ægtefælles formueforhold hurtigt kunne blive kaotiske med betydelig retsusikkerhed til følge.

9. Betingelser

Der er ikke adgang til at gøre særejeretsvirkninger afhængige af andre betingelser¹¹⁰ i ægtepagter end dem, der er direkte lovhjemlet. Efter Æ2 § 28, stk. 2, kan der i ægtepagter gyldigt optages *to typer af betingelser* for, at særeje af en bestemt art opstår eller for, at særeje af en bestemt art ophører – den ene suspensiv, den anden resolutiv. Den suspensive type af betingelser kan gøre et skilsmisssæreje til fuldstændigt særeje, når en bestemt af ægtefællerne dør først, eller når ægtefællerne dør samtidigt. Den resolutive type af betingelser, der kan bringe et aftalt særeje til at bortfalde, er tidsbegrænsninger, jf. foran under 7 og 8. Herudover kan der ikke gyldigt indsættes betingelser i ægtepagter.

Ægteskabsudvalget¹¹¹ overvejede, om der fremover burde åbnes adgang for at indsætte *andre betingelser* (såkaldte særlige betingelser) for særeje, og nævnte:

dels fire muligheder for *resolutive* betingelser, nemlig at særeje kun skulle bestå:

- så længe ægtefællerne er barnløse,
- indtil ægtefællerne får fælles bopæl,
- indtil ægtefællerne påbegynder en påtænkt fælles virksomhed,

110. Se Familieretten (København) side 100 f og Familieret (Århus) 1990 side 335 f.

111. *Betænkning 3* side 19.

V. Særeje ifølge ægtepagt

- så længe begge ægtefæller har erhvervsarbejde (og deres respektive indtægter overstiger ...),

dels to muligheder for *suspensive* betingelser, nemlig, at særeje kun skal gælde:

- hvis skilsmisse eller separation skyldes en ødelæggelse af forholdet mellem ægtefællerne, der hovedsagelig beror på den ene ægtefælles forhold, eller
- ved skilsmisse på grund af utroskab.¹¹²

Det var Ægteskabsudvalgets opfattelse, at det, når man ønskede at give ægtefæller en betydelig aftalefrihed, krævede en særlig begrundelse at nægte dem adgang til at indsætte betingelser i ægtepagter. Sådanne begrundelser fandt flertallet imidlertid i den retsikkerhed, der ellers let ville kunne opstå om, hvad der var særeje, samt i risikoen for en genindførelse af skyldprincippet ad bagdøren. Herefter fandt flertallet *ikke*, at der skal kunne fastsættes *andre betingelser* for særeje end dem, der fremgik af lovteksten.¹¹³ Eftersom lovforslagets bemærkninger henviser til betænkningen uden at tilføje noget nyt, og lovforslaget i øvrigt ikke medtog de af Ægteskabsudvalget foreslåede regler om obligatorisk vejledning i forbindelse med ægtepagtsoprettelse ved statsamtet eller skifteretten, som kunne have været egnede til at mindske den befrygtede retsikkerhed, må det anses for sikkert, at sådanne betingelser – ligesom tilfældet var før særejereformen – *ikke gyldigt* kan optages i en særejeægtepagt.¹¹⁴

Er en ægtepagtsbestemmelse om særeje gjort afhængig af en betingelse, som ikke gyldigt kan indsættes i ægtepagten (ulovlig betingelse), er der to principielt helt forskellige juridiske løsningsmuligheder: At anse den ulovlige *betingelse for uskreven* og opretholde særejebestemmelsen eller at anse selve *særejebestemmelsen* for *ugyldig*.¹¹⁵

Udgangspunktet er, at særejebestemmelsen i det *hele* skal anses for *ugyldig*. Dette er en følge af, at man i sådanne tilfælde i almindelighed *ikke kan bortse fra*, at ægtefællerne slet ikke ville have truffet bestemmelsen om særeje, såfremt de havde været bekendt med, at betingelsen ikke kunne blive virksom.

112. Tilfældegrupperne var blot tænkt som eksempler nævnt i flæng.

113. *Betænkning 3* side 19-20.

114. Som teksten Familieretten (København) side 92 og *Noe Munck* i *Familieret* (Århus) 1990 side 335 f.

115. Se om ugyldighed i andre tilfælde foran 1.5.

Eksempel 1: Nygifte ægtefæller bestemmer, at det, hver af dem ejer ved ægteskabets indgåelse, skal være ægtefællebegunstigende kombinationssæreje. Ifølge ægtepagten skal dette også gælde for fremtidige erhvervelser, men kun så længe begge ægtefæller har fuldtidsarbejde. Bliver særejebestemmelsen vedrørende fremtidige erhvervelser (fejlagtigt) ikke afvist fra tinglysning, må det antages, at den er ugyldig, således at ægtefællernes fremtidige erhvervelser bliver fælleseje, og dette må gælde, uanset om begge ægtefæller fremdeles måtte have fuldtidsarbejde. Hovedsynspunktet vil være, at ægtefællerne gensidigt har villet beskytte den, der måtte miste sit erhvervsarbejde, især i tilfælde af separation og skilsmisse. Da denne beskyttelse ikke kan opnås, kan der *ikke bortses fra*, at særejebestemmelsen slet ikke ville være blevet medtaget i ægtepagten, såfremt ægtefællerne havde været bekendt med, at betingelsen ikke kunne blive virksom. Betingelsen bør derfor ikke blot anses for uskreven med den virkning, at de fremtidige erhvervelser ubetinget er særeje, men hele særejebestemmelsen vedrørende fremtidige erhvervelser bør anses for ugyldig. Der vil derimod ikke være grundlag for at tilsidesætte særejebestemmelsen om det, ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse.

Om en ulovlig betingelse skal anses for uskreven, eller om hele den betingede særejebestemmelse skal anses for ugyldig, var i *praksis* efter de *tidligere regler* formentlig tillige afhængig af, om en prøvelse af spørgsmålet fandt sted på et sådant tidspunkt, at parterne fik adgang til at indrette sig efter afgørelsen, jf. UfR 1988.462 H, refereret nedenfor i note 116. Om dette moment fortsat skal tillægges vægt kan imidlertid diskuteres.

Eksempel 2: Velhavende parter med særbørn, der gifter sig for anden gang, bestemmer, at de skal have fuldstændigt særeje såvel for deres nuværende ejendele som for fremtidige erhvervelser, men at særejebestemmelsen vedrørende fremtidige erhvervelser skal bortfalde, såfremt de får et fællesbarn.

Anholdes den ulovlige betingelse i et sådant tilfælde straks ved tinglysningen, kan det overvejes alene at tilsidesætte tidsbegrænsningen og afvise denne fra tinglysning. Parterne får derved adgang til at overveje, om de i stedet ønsker at indsætte en lovlig tidsbegrænsning i ægtepagten eller om de ønsker at løse deres problem på anden måde, fx. ved at oprette ægtefællebegunstigende kombinationssæreje.¹¹⁶ Kommer spørgsmålet om særejets gyldighed derimod først op i en skiftesituation, bør det – uanset om parterne har fået et fællesbarn eller ikke – antages, at særejebestemmelsen for de fremtidige erhvervelser er

116. UfR 1988.462 H: Ægtepagten bestemte, at udbetalingen på 200.000 kr. til erhvervelse af en ejendom skulle være hustruens fuldstændige særeje – dog således at dette særeje 15 år efter ægteskabets indgåelse skulle indgå i formuefællesskabet. Såvel tinglysningsdommeren som landsretten og Højesteret fandt, at tidsbegrænsningen var uforenelig med den daværende Æ2 § 28 og derfor ugyldig. Det bestemtes derefter, at ægtepagten alene afvist for så vidt angik tidsbegrænsningen.

V. Særeje ifølge ægtepagt

ugyldig, og at parterne for så vidt har fælleseje. Havde parterne kendt konsekvenserne af den ulovlige betingelse, kan der ikke bortses fra, at de havde bestemt, at de fremtidige erhvervelser skulle være fælleseje.

Vælges det i sådanne tilfælde straks ved tinglysningen alene at afvise den ulovlige betingelse fra tinglysning, således at særejebestemmelsen opretholdes og tinglyses, er der imidlertid risiko for, at den ene part ønsker at gå fra særejebestemmelsen ved oprettelse af en ny ægtepagt, men er afskåret fra dette, fordi den anden part ønsker at fastholde ægtepagten. Det må derfor nok anses for at være det rigtigste, at man i sådanne tilfælde afviser også særejebestemmelsen og efter omstændighederne hele ægtepagten fra tinglysning.

Må det efter en samlet vurdering lægges til grund, at ægtefællerne med sikkerhed *ville have opretholdt* særejebestemmelsen, selvom der skal ses væk fra en ulovlig betingelse, kan særejebestemmelsen opretholdes.

Eksempel 3: Ægtefæller bestemmer, at det, de ejer ved ægteskabets indgåelse, skal være fuldstændigt særeje. Dette skal dog kun gælde, indtil der måtte blive indført regler om, at det fælleseje, ægtefællerne ejede ved ægteskabets indgåelse, ikke skal ligedeles ved separation, skilsmisse og død. Her synes det ubetænkeligt at opretholde særejebestemmelsen.

Undertiden bør en *betingelse* anses for *uskreven* og særejebestemmelsen opretholdes, fordi det, der tilsigtes opnået ved betingelsen, må anses for uacceptabelt, og en opretholdelse af særejebestemmelsen ikke i øvrigt vil føre til urimelige resultater.

Eksempel 4: Hustruen ejer ved ægteskabets indgåelse 2 mio. kr., medens manden intet ejer. Ved ægteskabets indgåelse oprettes ægtepagt om, at det ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse skal være ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, medens ægtefællerne i øvrigt skal have fælleseje. Særejebestemmelsen skal dog ikke gælde for den part, der beviseligt har været den anden part utro. Ægtepagten bliver tinglyst. Fire år senere skal ægtefællerne skilles på grund af hustruens utroskab. Deres formueforhold er i det væsentligste uændrede. I et sådant tilfælde taler meget for at opretholde særejebestemmelsen og anse betingelsen for uskreven.

Er en betingelse for særeje – lovlig eller ulovlig – ikke *optaget i ægtepagten*, men fastsat uden for denne (et såkaldt skuffeforbehold), må der bortses fra betingelsen, uanset om denne kunne have været fastsat gyldigt i ægtepagten eller dette ikke er tilfældet. Dette følger så vidt ses allerede af, at bestemmelser

om særeje kun gyldigt kan oprettes af ægtefæller i ægtepagtsform med efterfølgende prøvelse ved tinglysning.¹¹⁷

Eksempel 5: UfR 1971.194 Ø: Ægtefæller oprettede en gave- og særejeægtepagt, hvorved fællesboet overførtes til hustruens særeje. Dette var foranlediget af, at manden indlod sig på nogle risikobetonede forretninger. Ægtepagten blev godkendt men ikke sendt til tinglysning, fordi der i mellemtiden opstod ægteskabelige problemer. Uagtet at disse ikke var løst, blev ægtepagten dog nogen tid senere indsendt til tinglysning men således, at ægtefællerne efter råd fra deres advokat ved et særskilt dokument aftalte, at delingen af boet skulle ske uden hensyn til ægtepagten, såfremt den eksisterende ægteskabelige krise førte til ægteskabets forlis. Det gjorde den, hvorefter hustruen påberåbte sig ægtepagten og gjorde gældende, at forbeholdsdokumentet var ugyldigt. Hustruen fik medhold, idet ægtepagten ubestrideligt var gyldig over for trediemand, herunder over for mandens kreditorer, der i øvrigt nu havde krav på ca. 500.000 kr., og idet ægtefællerne ikke samtidigt gyldigt kunne fastsætte andre retsvirkninger i deres indbyrdes forhold.¹¹⁸

Havde det ulovlige forbehold i stedet været optaget i selve ægtepagten, skulle denne have været nægtet godkendt, eller have været afvist fra tinglysning, og særejebestemmelsen ville derved være blevet uden virkninger.

I særlige tilfælde kan en aftale uden for ægtepagten, der modificerer en særejebestemmelse i denne, anses som en gyldig *bodelingsoverenskomst*, der ændrer det ved ægtepagten tilstræbte resultat. Det er herved en forudsætning, at bodelingsaftalen er indgået med henblik på en aktualiseret skiftesituation, og at separation eller skilsmisse derefter inden rimelig tid finder sted som følge af den på aftaletidspunktet foreliggende uoverensstemmelse. I så fald skal bodelingsaftalen opretholdes.¹¹⁹

Eksempel 6: UfR 1979.752 U: Parterne underskrev en erklæring om, at en villa, der hidtil havde været fælleseje med manden som skødehaver, skulle tilfalde manden, »som var det hans særeje«. Hustruen fraflyttede samtidigt villaen. Skilsmisse fulgte fem måneder senere. Hustruen gjorde gældende, at der forelå en gavedisposition, der forudsatte oprettelse af ægtepagt. Manden hævdede blandt andet, at aftalen var indgået med forestående skilsmis-

117. Sml. *Noe Munck a.s.* side 335 f. Det i teksten hævdede synspunkt medfører, at også *forudsætninger*, der ikke fremgår af ægtepagten, må frakendes betydning, medmindre de er af en sådan karakter, at AFTL §§ 33 eller 36 kan bringes i anvendelse. En forudsætning, der fremgår af ægtepagten, er i almindelighed at anse som en ulovlig betingelse for særeje.

118. Se tillige nedenfor note 120.

119. Som teksten *E. Lego Andersen: Gavebegrebet* side 381 ff m.h. Aftaler om formueordningen indgået af separerede ægtefæller med henblik på genoptagelse af samlivet, kræver derimod ægtepagt, jf. UfR 1982.478 Ø og for så vidt angår gaveægtepagter UfR 1958.968 Ø.

se for øje. Det blev fastslået af retten, at dispositionen efter sit indhold ikke krævede ægtepagt. Den blev imidlertid delvist tilsidesat efter Æ1 § 58.¹²⁰

10. Surrogater

Efter Æ2 § 28, stk. 3, omfatter en aftale efter stk. 1, dvs. en aftale om særeje:

»hvad der træder i stedet for de ejendele, aftalen vedrører, ... medmindre andet er bestemt i aftalen.«

Reglen svarer ganske til, hvad der gjaldt før særejereformen,¹²¹ jf. den nu ophævede bestemmelse i Æ2 § 21, stk. 1, nr. 3.

Surrogation foreligger, hvor et aktiv erstatter et andet aktiv i forbindelse med køb, salg, bytte, ekspropriation, skadesforsikring, belåning af et aktiv mod pant eller, hvor et aktiv (et pengebeløb) anvendes til at afdrage eller indfri gæld, der hviler på et andet aktiv. Endvidere er værdistigning på aktive og tildeling af tegningsret eller fondsaktie surrogat, hvorimod lotterigevinst anses for indtægt.¹²²

Surrogat af aktiver, der ifølge *ægtepagt* er særeje af en bestemt art og type, er således af samme formueart og type som det erstattede aktiv, medmindre andet er bestemt i ægtepagten. Det kan i denne bestemmes, at surrogat af særeje i stedet skal være af en *hvilken som helst* anden formueart og type, fx. at surrogat af ægtefællebegunstigende kombinationssæreje skal være brøkdels-særeje med 50% fuldstændigt særeje og 50% fælleseje.¹²³

En ejerægtefælle kan derimod ikke *ensidigt* bestemme, at et særejesurrogat skal være af en anden formueart end den, der følger af loven eller af en eventuel særlig bestemmelse i ægtepagten.

Surrogat af fælleseje er altid fælleseje. Der er *ikke hjemmel* til ved ægtepagt at træffe anden bestemmelse. At surrogationsreglen for fælleseje således er

120. Se også UfR 1971.194 Ø, refereret ovenfor. Også denne sag angik så vidt ses i virkeligheden en bodelingsoverenskomst indgået med henblik på en separation eller skilsmisse, som derefter påfulgte in continenti. Der var imidlertid ikke procederet på dette synspunkt, hvorfor retten ikke kunne lægge synspunktet (anbringendet) til grund for afgørelsen.

121. Se Familieretten (København) s. 101 ff og Familieret (Århus) 1990 s. 348 ff.

122. Se Familieretten (København) side 102 f m.h. og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 348 ff m.h. og side 351.

123. Bestemmelser i testamenter og ægtepagter om, at surrogat af særeje skal være andet end særeje, forekommer kun uhyre sjældent i praksis.

præceptiv, sikrer en væsentlig social beskyttelse for den anden ægtefælle. Kunne det bestemmes ved ægtepagt, at surrogat af fælleseje skulle være sær-eje, ville en ægtefælle, der havde fået indsat en bestemmelse derom vedrørende sit eget fælleseje, nemlig ensidigt kunne ændre hele sin bodel til at være sær-eje. Ægtefællen kunne da blot realisere sine fællesejeaktiver, hvorefter allerede salgssummerne (surrogatet) ville blive sær-eje, og anskaffe værdipapirer m.v. for sine rede pengemidler.

At det kan bestemmes i en ægtepagt, at surrogat af sær-eje skal være fælles-eje, rummer derimod *ingen risiko* for den anden ægtefælle. Det blev ikke overvejet i forarbejderne, om det må anses for betænkeligt, at en ægtefælle via en surrogationsbestemmelse i en ægtepagt kan ændre sit sær-eje til en anden form for sær-eje, der er mere tyngende for den anden ægtefælle eller dennes arvinger, fx. en ændring fra ægtefællebegunstigende kombinationssær-eje til fuldstændigt sær-eje. En sådan adgang ligger imidlertid inden for ordlyden af § 28, stk. 3. Med motivernes programudtalelse om, at der skal være aftalefrihed, hvor andet ikke er fastsat, ligger det fast, at sådanne aftaler gyldigt kan indgås.

11. Indtægter

Efter Æ2 § 28, stk. 3, omfatter en aftale efter stk. 1, dvs. en aftale om sær-eje, som noget nyt:¹²⁴

»indtægter af disse ejendele, medmindre andet er bestemt i aftalen.«

Da en aftale efter stk. 1 foreskriver enten skilsmisssær-eje eller fuldstændigt sær-eje, er det umiddelbare indhold af bestemmelsen, at indtægter af skilsmis-sesær-eje som udgangspunkt bliver skilsmisssær-eje, og at indtægter af fuld-stændigt sær-eje som udgangspunkt bliver fuldstændigt sær-eje. Reglen må imidlertid også gælde indtægt af sær-eje af enhver anden art og type, der gyl-digt kan stiftes.¹²⁵ Indtægt af forskellige typer af kombinationssær-eje eller af brøkdels-sær-eje, anpartssær-eje eller aftrapningssær-eje bliver således deklaratø-risk af samme formueart som moderaktivet. Det kan gyldigt bestemmes, at indtægter af sær-eje af en bestemt sær-ejeart skal være fælleseje eller sær-eje af *en hvilken som helst* anden sær-ejeart eller type.

124. Se Familieretten (København) s. 103 og Familieret (Århus) 1990 s. 350 f.

125. En bestemmelse om, at indtægt af sær-eje eller fælleseje skal være Zugewinn-gemeinschaft (den legale tyske formueordning) er således ugyldig.

Efter den nu ophævede Æ2 § 21, stk. 2, blev *indtægt* af *særeje* fælleseje, medmindre andet gyldigt var bestemt. Ægteskabsudvalget lagde til grund¹²⁶, at de allerfleste særejeægtepakter direkte – eller indirekte¹²⁷ – indeholdt bestemmelse om, at indtægt af særeje skulle være særeje. Udvalget foreslog derfor som det naturligste, at dette blev lovens deklaratoriske hovedregel.

Der blev ikke ved særejereformens gennemførelse taget stilling til *overgangsspørgsmålene vedrørende indtægter af særeje* endsigse medtaget regler derom. I teorien har der gjort sig to forskellige opfattelser gældende.

Efter den *første opfattelse* skal spørgsmålet løses efter de i dansk ret almindelig anvendte intertemporale regler: Disse går efter fast lovgivningspraksis ud på, at en lovbestemmelse som ophæves, ikke for fremtiden kan have retsvirkninger for ældre aftaler, medmindre dette udtrykkeligt er fastsat i ændringslovens overgangsregler.¹²⁸ Da en sådan overgangsregel *ikke* er fastsat i ændringsloven vedrørende særejereformen, kan man ikke indfortolke, at den tidligere Æ2 § 21, stk. 2, skal have retsvirkninger efter ophævelses tidspunktet. Efter de almindelige ikrafttrædelsesregler er indtægter, der er faldet af særeje før den 1. oktober 1990 eller var vedhængende på dette tidspunkt, derfor blevet fælleseje, når aftalemulighederne i den ophævede § 21, stk. 2, om, at indtægt af særeje skal være særeje, ikke var udnyttet. Fra ikrafttrædelsestidspunktet erstattedes hovedreglen i Æ2 § 21, stk. 2, om, at indtægt af særeje blev fælleseje, af hovedreglen i Æ2 § 28, stk. 3, om, at indtægt af særeje bliver særeje. Dette er ensbetydende med, at indtægter, der er faldet af særeje eller blev vedhængende efter den 30. september 1990, bliver særeje, medmindre andet er aftalt i ægtepagten og uanset, hvornår ægtepagten er oprettet.¹²⁹ Det kan tilføjes, at parternes stiltiende forudsætninger om ægtepagtens indhold ikke kan være afgørende. Som anført foran under 9 kan der ikke tages hensyn til parternes forudsætninger (eller betingelser) i ægtepagter. Ægtepagters indhold må fastlægges ved fortolkning af ordlyden.

Efter den *anden opfattelse* lægges hovedvægten på, at ægtefæller har den suveræne magt til at bestemme formuearten for indtægter af særejet. Da indtægter af særeje forud for særejereformen automatisk blev fælleseje, skulle der kun træffes særlig bestemmelse om indtægternes formueart, såfremt man i stedet ønskede, at disse skulle være særeje. Ellers kunne man blot henholde sig til lovens ordning. Efter reformen er situationen den omvendte: Der skal nu (kun) træffes særlig bestemmelse, hvis ægtefællerne ønsker, at indtægterne skal være fælleseje. Er der således ikke truffet bestemmelse om indtægternes formueart forud for reformen, må dette tages som udtryk for, at ægtefællerne har ønsket, at indtægterne skulle være fælleseje. Og da ægtefæller efter reformens gennemførelse fortsat

126. *Betænkning 3* side 22.

127. Derved at ægtepagten fastsatte, at alle ægtefællens ejendele og fremtidige erhvervelser var gjort til særeje.

128. Se således fx. konkurslovens §§ 258-261 og arvelovens §§ 75-76.

129. Som teksten Familieretten (København) side 87, *Godsk Pedersen: Familie- og arveret 1990* side 32 note 22, *H. C. Abildrup: UfR 1991 B* side 216 og *Dorrit Sylvest Nielsen: Revisions- og Regnskabsvæsen nr. 8 1991* side 62 f.

suverænt bestemmer formuearten for disse indtægter, må disse herefter blive fælleseje ud fra det synspunkt, at ægtefællerne stiltiende har fastsat dette.¹³⁰ Se Familieretten (København) s. 103 og Familieret (Århus) 1990 s. 350 f. Denne løsning vil være lettest at håndtere i praksis, da formuearten for indtægter ikke herved ændrer sig pr. 1. 10. 1990.

Der foreligger ikke retspraksis.

Antages det med den først angivne opfattelse, at indtægter af særeje før og efter lovens ikrafttræden bliver af forskellig formueart, opstår særlige spørgsmål, hvor sammenblanding har fundet sted, jf. derom nedenfor under 15.

Indtægt af *fælleseje* bliver som udgangspunkt fælleseje i medfør af den almindelige regel i *Æ2* § 15, hvorefter:

»Alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, indgår i almindeligt formuefællesskab mellem dem, for så vidt det ikke er gjort til særeje, jf. § 28.«

Ved ægtepagt efter § 28, stk. 1 og 2, kan det således gyldigt bestemmes, at en ægtefælles indtægter af *fælleseje* skal være særeje af en bestemt angiven art eller kombination. Der er endvidere intet til hinder for, at en sådan aftale indgås for en nærmere afgrænset del af en ægtefælles fremtidige indtægter, fx. ægtefællens indtægter fra udleje af en bestemt angivet udlejningsejendom eller ægtefællens »løn« som direktør eller tjenestemand i en bestemt stilling. Ophører ægtefællens direktør- eller tjenstemandsansættelse ved, at ægtefællen pensioneres som følge af alder, må fortolkningen i mangel af særlige holdpunkter for andet så vidt ses blive, at direktør- eller tjenstemandspensionen bliver fælleseje.¹³¹ Det kan også gyldigt aftales, at fx. halvdelen af en ægtefælles indtægt og pension fra ægtefællens hovedstilling, skal være særeje, medens ægtefællen i øvrigt har fælleseje.

Hvor det er fastsat, at indtægterne af en formue, der er placeret i en *virksomhed*, som drives af en ægtefælle, skal være af én formueart, fx. fuldstændigt særeje, medens ægtefællens indtægter i øvrigt bliver af en anden formueart, fx.

130. Som teksten *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 351, *Grethe Laursen*: Advokaten 1991 side 52 og *Irene Nørgaard*: UfR 1991 B side 139 f.

131. Resultatet er ikke i strid med, at særeje ikke kan gøres betinget af en uvis begivenheds indtræden. Det følger derimod af specificationslæren, hvorefter kun det, der klart er omfattet af en aftale om særeje, er særeje, jf. nedenfor under 14 og 15. Når indtægter af den specificerede art ophører, fører specificationslæren til, at indtægter på andet grundlag og mulige erstatningsindtægter, der ikke er dækket af beskrivelsen af, hvad der skal være særeje, bliver fælleseje.

fælleseje, opstår det spørgsmål, om ægtefællens *vederlag for eget arbejde* i virksomheden (undertiden kaldet driftsherreløn) bliver særeje eller fælleseje.

Eksempel 1: Det er bestemt i en særejeægtepagt, at alt, hvad ægtefæller ejer ved ægteskabets indgåelse, skal være fuldstændigt særeje. Ægtefællerne har i øvrigt fælleseje. Den ene ægtefælle ejer ved ægteskabets indgåelse en landbrugsejendom. Herefter bliver »indtægterne« af landbrugsejendommen (= indtægter af særejet) særeje, jf. Æ2 § 28, stk. 3. Ligeledes bliver indtægterne af et låneprovenu, fremkommet ved belåning af ejendommen, særeje, idet låneprovenuet i medfør af surrogationsreglerne er særeje.¹³² Bortforpagter ægtefællen ejendommens jorder, bliver forpagtningsindtægten ligeledes særeje.

Spørgsmålet er herefter, om det samlede overskud af landbrugsejendommens drift bliver særeje i medfør af reglen om, at indtægt af særeje bliver særeje, eller om det skal antages, at ejendommens overskud helt eller delvist bliver fælleseje, fordi overskuddet reelt (også) repræsenterer en vederlæggelse fra ejerægtefællens løbende arbejde på gården og dermed skal være fælleseje.

Det ligger fast, at vederlaget for ægtefællens arbejdsindsats bliver fælleseje, medens den del af overskuddet, der repræsenterer et afkast af den investerede kapital, derimod bliver særeje. Overskuddet bliver derfor fælleseje i det omfang, hvori det med rimelighed kan anses for at være vederlag for ejerægtefællens arbejde. I afgørelsen indgår således en vurdering af værdien af ægtefællens arbejde i den pågældende virksomhed, dvs. et skøn over den løn, der ellers skulle have været betalt til en person, der på tilsvarende måde i stedet udførte de pågældende arbejdsopgaver. Er virksomhedens overskud væsentlig større end en sådan løn, må det overskydende beløb anses for afkast af den indestående kapital og er dermed særeje. Er overskuddet mindre, må dette fuldt ud anses for aflønning og dermed fælleseje.¹³³

Tilsvarende resultater bør nås, hvor en ægtefælle i øvrigt driver *personlig virksomhed*, eller hvor ægtefællen er *interessent* i et interessentskab, *komplementar* eller *kommanditist* i et kommanditselskab eller i øvrigt *ansvarlig deltager* eller *stille deltager* i et stille selskab. Er selskabsandelen den pågældende ægtefælles særeje, medens ægtefællens lønindtægt er fælleseje, og arbejder ægtefællen samtidig i virksomheden uden at modtage særskilt aflønning, men mod en overskudsandel, må denne på samme måde opdeles i en aflønning af arbejdsindsatsen og i et eventuelt afkast af den investerende kapital.

Mere enkelt stiller situationen sig, hvor virksomheden er organiseret som et *aktie – eller anpartsselskab*, og hvor aktierne eller anparterne er ægtefællens særeje, medens ægtefællen i øvrigt har fælleseje. Arbejder ægtefællen i virksomheden, vil dette normalt være som ansat direktør. Direktørgagen er da fælleseje, medens udbyttebetalinger på aktier eller anparter er særeje. Udbetalinger i forbindelse med kapitalnedsættelse, likvidationsudlodning osv. er som surrogater særeje.

132. Se nedenfor VII, 3.2.1.

133. Resultatet bestrykes af, at alternativet til ægtefællens arbejde i virksomheden måtte være ansættelse af en person til at udføre de pågældende opgaver netop til den anslåede løn. Herved ville virksomhedens overskud blive reduceret eller forsvinde. Samtidig ville ægtefællens eventuelle indtægt ved almindeligt lønarbejde for trediemand blive fælleseje.

Overstiger aflønningen af ægtefællen som direktør væsentligt, hvad der ville blive udbetalt i løn til en direktør med tilsvarende kvalifikationer i en tilsvarende virksomhed, kan der forlanges foretaget en regulering. Ved en sådan kan den skatteretlige praksis omkring maskeret udbytte give vejledning, idet problemstillingen i det væsentligste er den samme: at finde den rette balance mellem løn og udbytte af udbetalingerne fra selskabet.¹³⁴ Udbetales på den anden side en direktørgage, der er væsentligt lavere end den sædvanlige løn for en direktør med tilsvarende kvalifikationer i en tilsvarende virksomhed, kan det aktualisere spørgsmålet om, hvorvidt en del af udbyttebetalingen er en »maskeret lønudbetaling«. Også her kan der hentes vejledning i den skatteretlige praksis.¹³⁵

Lød ægtepagten i de angivne tilfælde i stedet på, »at min landbrugsejendom og mine indtægter fra driften af denne« eller »mine aktier i min virksomhed samt mine indtægter fra denne« skal være særeje, ville også driftsherreløn og direktørgage blive særeje.

12. Ændringer

Efter Æ2 § 28 b, stk. 1, kan en ægtepagt ændres ved en senere ægtepagt.

Ægtefæller kan frit *ændre* tidligere oprettede ægtepagter men kun gennem oprettelse af en ny (gyldig og tinglyst) ægtepagt. En ændring forudsætter således, at ægtefællerne er enige om at oprette ændringsægtepagten.

134. I perioder, hvor beskatning af lønudbetaling (for hvilken selskabet har fuld skattemæssig fradragsret) er lavere end den kombinerede selskabsbeskatning (af selskabets indtægter) og aktieudbyttebeskatning, er nogle faldet for fristelsen til at udbetale direktørgager, som langt overstiger den økonomiske værdi af ejerens indsats som direktør. De seneste skattereformer har tilstræbt at skabe neutralitet mellem beskatningsformerne, således at udbytte og løn undergives en samlet beskatning på nogenlunde ens niveau. Selv om problemet »maskeret udbytte« herefter er blevet mindre aktuelt i skatteretlig henseende, er den tidligere skatteretlige praksis af interesse for den her foreliggende problemstilling.

135. I perioder – fx. i tiden op til skattereformen af 1993 – hvor likvidationsbeskatningen for aktieselskaber og anpartsselskaber har været særlig gunstig, fulgte visse erhvervsdrivende den praksis at udbetale lave direktørgager til ejerne for herefter at tage overskuddet hjem ved at likvidere selskabet, fx. hvert tredje år. Ved hver likvidation stiftede man et nyt selskab til fortsat drift af virksomheden, hvori denne blev indskudt. Dette gjorde det muligt for ejerne under nærmere angivne forudsætninger (navnlig at den enkelte ejede en aktiepost på mindre end 25%) at tage det, der reelt var en arbejds løn, ud som likvidationsprovenu til en samlet beskatning, der var på ca. halvdelen af den personlig indkomstskat.

Bestemmelser i ægtepagter om, at ægtefællerne – eller ejerægtefællen – uden ægtepagt skal kunne ændre formueart for deres ejendele, er ugyldige.¹³⁶

Om begrænsninger i ændringsadgangen hidrørende fra trediemands forskrift i gave eller testamente se straks nedenfor under 13.

13. Bindinger fra gavebreve og testamenter

Er særeje af trediemand stiftet ved gave eller testamente, kan ophævelse af særejet eller ændring af særejet til anden særejeart ifølge Æ2 § 28 b, stk. 2, kun ske ved ægtepagt, såfremt dette *ikke strider mod* gavegiverens eller arveladerens bestemmelse. En ægtepagt er derfor ugyldig i det omfang, den indeholder bestemmelser, der strider mod sådanne trediemandsforskrifter.¹³⁷

En gavegiver eller arvelader kan også med bindende virkning for ægtefællerne bestemme, at gaven eller arven skal være *fælleseje*.¹³⁸ Dette blev direkte foreskrevet i *1918-udkastet* s. 170 f, og hverken *betænkning 3* eller de øvrige forarbejder til særejereformen har taget afstand derfra. Tværtimod har reformens indførelse af de mange nye særejearter som mulige hovedformuearter yderligere øget behovet for, at trediemand – bindende for ægtefællerne – kan foreskrive, at arven eller gaven skal være fælleseje.

136. Om resten af ægtepagten i så fald er ugyldig, må blandt andet bero på, om bestemmelsen om formløs ophævelsesadgang må opfattes som en betingelse for at indføre særeje, se nærmere foran under 9. og 1.5.

137. Trediemands bestemmelser om særeje kan heller ikke tilsidesættes ved, at særejet ved ægtepagt overføres som gave til den anden ægtefælle. En ægtepagt om en sådan overførsel skal derfor afvises fra tinglysning. I Jmt-sag 1973-4129-2 var mandens arv udlagt som særeje. Parterne overførte ved ægtepagt særejet til hustruens særeje. Ægtepagten blev godkendt af statsamtet og tinglyst. Justitsministeriet fastslog, at ægtepagten var ugyldig. Da trediemands bestemmelse om særeje ikke blot har kvantitativ men også kvalitativ betydning (m. h. t. udtagelsesret på skifte m.v.), kan en overdragelse til ægtefællen mod fuldt vederlag formentlig heller ikke gyldigt finde sted.

138. Trediemand kan have en interesse i at foreskrive dette, selv om arven eller gaven ex lege bliver fælleseje, for derved at afskære ægtefællerne fra at ændre formueart. Ifølge de nye afgiftsregler i lov nr. 426 af 14. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver, kan forældre efter § 22, stk. 2, afgiftsfrit give gaver på f.t. (1995) 28.000 kr. om året til hver af deres svingerbørn. I sådanne tilfælde vil det være naturligt for forældrene at foreskrive, at gaven skal være fælleseje, således at forældrene søger at sikre, at deres eget barn ikke ved en senere oprettet særejeægtepagt kan hindres i at få andel i disse midler ved separation og skilsmisse. I *1918-udkastet* nævnes side 171 også den situation, at faderen lægger vægt på denne formueordning, fordi hans barn derved er afskåret fra at sælge den faste ejendom uden sin ægtefælles samtykke.

Ændring af trediemands bestemmelse om formueordning kan dog finde sted ved ægtepagt, hvis dette senere *tillades* af den pågældende tredieperson selv, hvilket alene kan blive aktuelt ved gaver og arveforskud, og kun under forudsætning af, at den pågældende er habil. Endvidere kan tredieemand ved gaven eller i testamentet have *meddelt tilladelse* til, at ægtefællerne ved ægtepagt kan ændre bestemmelsen om formueart. Denne adgang kan være fri, dvs. ubundet af betingelser, eller den kan være gjort afhængig af, at særlige forhold foreligger.

I testamentskonciperingspraksis var der i 1987¹³⁹ i knap 1/5 af forskrifterne om særeje indsat supplerende bestemmelser om, at ægtefæller eventuelt under bestemte betingelser ved ægtepagt skal kunne foretage en ophævelse. De almindeligst anvendte betingelser var ifølge denne praksis:

- at modtagerægtefællen har opnået en vis alder, typisk mellem 30 og 50 år,
- at modtagerægtefællen har været i ægteskab med den samme person i et vist åremål, typisk 8-20 år,
- at der i ægteskabet er kommet fællesbørn, og/eller
- at der samtidig sker ophævelse af et muligt tilsvarende særeje hos den anden ægtefælle.

Hvor disse eller andre betingelser er fastsat ved gave eller i testamente, og betingelserne er opfyldt, kan ægtefællerne ændre formuearten ved ægtepagt.

Endelig kan såvel en gavegiver som en arvelader ved gaven eller ved testamente have *delegeret* kompetencen til at tillade ændringer, fx. til gavegivers eller arveladers efterlevende ægtefælle eller til en eksekutor. Sådanne delegerationer kan kombineres med betingelser, som den, der har fået tillagt ændringskompetence, skal påse er opfyldt, før tilladelse gives.

Er bestemmelsen om særejeart truffet for en gave, bliver denne bindende ved gaveløftet. Gavegiver kan efterfølgende give ægtefællerne tilladelse til ved ægtepagt at ændre bestemmelsen. Men gavegiver kan – når gaven først er givet – ikke gribe ind i ægtefællernes bestemmelsesret om deres formueordning og påtvinge ægtefællerne en ændring af gavens formueart. Det tilsvarende vil gælde, hvor der er tillagt en udenforstående kompetence til at tillade eller godkende ændringer i den fastlagte formueart. Den udenforstående kan da alene give tilladelse til, at ægtefællerne – såfremt de måtte ønske dette – kan ændre for-

139. Se også nedenfor IX, 5.

mueart ved en ægtepagt.¹⁴⁰ En ordning, hvorefter formuearten kunne ændres med gavegivers eller en udenforståendes tilladelse og ægtefællernes formløse tiltrædelse – uden ægtepagt – savner hjemmel, og ville i øvrigt være egnet til at medføre for stor retsusikkerhed.

Er bestemmelsen om formueart truffet i *testamente*, kan der ved delegation være tillagt den efterlevende ægtefælle kompetence til at ændre bestemmelsen for så vidt angår ikke falden arv efter den førstafdøde. Sidder den efterlevende i uskiftet bo og oprettes kodicil om ændringen, kræves der ikke ægtepagt til ændringen, ligesom ændringen kan gennemføres selv mod arvingens protest. Kompetence til at tillade ændringer af formueart kan også være delegeret til en efterlevende ægtefælle eller til en udenforstående for så vidt angår arv, der er faldet. Som ved gaver må det for sådanne tilfælde antages, at den pågældende tredieperson ikke selv kan ændre formuearten men alene tillade, at ægtefællerne ændrer den foreskrevne formueart ved ægtepagt. Dette vil gælde, uanset om kompetencen til at tillade ændringer er gjort betinget af visse omstændigheders tilstedeværelse eller er ubetinget.

14. Specifikation

Ved *specifikation* af særeje¹⁴¹ forstås i denne fremstilling, at det, der ved en ægtepagt om delvist særeje gøres til særeje, skal *angives* på en sådan måde, at det *kan adskilles* fra det, som ikke skal være omfattet af særejebestemmelsen.¹⁴² Det overordnede synspunkt eller krav er, at specifikationen skal være af en sådan karakter, at det er muligt uden særlig tvivl at udskille de aktiver, der er undergivet den pågældende formueart.

De *tidligere* regler¹⁴³ om specifikation, bestod i det væsentligste i, at der stilledes krav om opregning og beskrivelse af hver enkelt genstand, men reglerne suppleredes væsentligt ved administrativ praksis.¹⁴⁴

Spørgsmålet om ændring af reglerne om specifikation blev ikke behandlet i Ægteskabsudvalgets *betænkning 3* om formueordningen, selvom det ved denne

140. Disse resultater kan blandt andet støttes på, at ægtefællerne muligvis havde oprettet ægtepagt om gavens formueart, hvis ingen bestemmelse derom havde været fastsat ved gaveløftet.

141. Også ved gaveægtepagter skal der foreligge en vis specifikation, jf. nedenfor.

142. Sammenlign Æ2-kommentaren, 2. udg., side 282.

143. Se cirkulære nr. 5 af 23. januar 1958 med senere ændringer om godkendelse af ægtepagter, jf. cirkulærskrivelse af 8. januar 1985 om specifikationskrav for værdipapirer. Reglerne bortfaldt ved godkendelseskravets ophævelse pr. 1. oktober 1990. jf. cirkulærskrivelse nr. 136 af 27. juni 1990.

144. Jf. *Henrik Dam* UfR 1993 B, side 159 ff.

blev foreslået at ophæve godkendelsesordningen. Der blev heller ikke ved særejerreformens gennemførelse taget stilling til spørgsmålet derom ved lovgiver eller forslag om nye administrative forskrifter. Justitsministeriet udtalte imidlertid i bemærkningerne til det genfremsatte lovforslag til Æ 2 § 28:¹⁴⁵

»En bestemmelse om særeje efter nr. 1 eller nr. 2 kan i overensstemmelse med den foreslåede § 28, stk. 2, begrænses til kun at angå en del af ægtefællernes ejendele. Der kan således ligesom i dag aftales særeje vedrørende bestemte, nærmere specificerede genstande,¹⁴⁶ men som noget nyt kan der efter forslaget også aftales »brøkdels-særeje«, altså at en nærmere angiven brøk af den pågældende ægtefælles nettoformue skal være særeje.«

Systemet er herefter, at det, når særeje oprettes om *en del* af en ægtefælles ejendele, skal angives, *hvilke genstande*, herunder eventuelle pengemidler, der gøres til særeje af en nærmere angiven art.¹⁴⁷ Endvidere er det forudsat, at angivelsen skal ske i selve ægtepagten eller i et dokument, der vedhæftes denne.¹⁴⁸ Modsætningen i den citerede motivudtalelse om retsstillingen ved brøkdels-særeje kan ikke angå specifikationskravet, idet dette ganske tilsvarende vil gælde ved oprettelse af brøkdels-særeje om en *del* af en ægtefælles formue, jf. § 28, stk. 2. De genstande, der gøres til brøkdels-særeje, skal således også specificeres. Modsætningen angår derfor alene særejets art.¹⁴⁹

Da der ikke længere foreligger administrative forskrifter om *specifikationskravets praktiske indehold*, er den nærmere udformning af dette blevet overladt til retsanvendelsen. Et væsentligt bidrag til opstilling af en ny og moderniseret specifikationslære er herefter givet i UfR 1993 B, side 159 ff af *Henrik Dam*, der har fået tilslutning til nogle af sine væsentligste resultater i retsprak-

145. Bemærkningerne side 16.

146. Udhævet her.

147. I Justitsministeriets nu ophævede cirkulære nr. 5 af 23. januar af 1958 med tilhørende cikulærskrivelse af 8. januar 1985 sondredes ikke mellem tilfælde, hvor bestemmelsen om særeje skal gælde for alle ægtefællens aktiver og de tilfælde, hvor en bestemmelse om særeje kun skal gælde for en del af ægtefællens aktiver. Da hovedformålet netop er at udskille de aktiver, der skal være omfattet af en bestemt formueart, er der ikke behov for specifikation, hvor samme formueart skal gælde for alle ægtefællens nutidige og fremtidige aktiver.

148. Se om underskriftskrav på et sådant bilag nedenfor under 16.2.

149. Betegnelsen genstandssæreje som modsætning til brøkdels-særeje skal således ikke forstås som et udsagn om specifikationskravet, sammenlign *Noe Munck: Familieret* (Århus) 1990 side 325 ff. Motivudtalelsen kan derfor heller ikke tages til indtægt for, at der skulle kunne oprettes særeje om en værdiandel af en ægtefælles til enhver tid værende formue, angivet som en bestemt pengesum. Penge kan derfor kun gøres til særeje, såfremt de identificeres og adskilles fra andre penge ved sædvanlig specifikation, jf. nedenfor pkt. k og l, 1°-4°.

sis.¹⁵⁰ *Henrik Dams* hovedsynspunkt er, at hensynet til ægtefællernes retsstilling kræver et mindstemål af klarhed over, hvad der gøres til særeje. Et sådant krav kan enten opfyldes ved en *egentlig specifikation*, dvs. en opregning og identificerende beskrivelse af hver enkelt genstand, herunder pengemidler, eller ved *generelle angivelser*, der på en lige så sikker måde som opregnings-specifikation adskiller ægtefællernes ejendele i de, der gøres til særeje af en bestemt art, og de, der ikke omfattes af særejebestemmelsen. Det ligger endvidere fast, at tinglysningsdommeren skal afvise en ægtepagt, der ikke opfylder det krævede mindstemål af specifikation, jf. ex tuto UfR 1994.339 Ø.

Ved den *praktiske udformning* af specifikationskravet bliver det herefter afgørende, om man i oprettelsesøjeblikket har angivet de af ægtefællens ejendele, der gøres til særeje eller friholdes fra at blive særeje, tilpas sikkert i ægtepagten. Derefter må den enkelte genstands skæbne følges via surrogationsregler, eventuel sammenblanding med andre midler, eventuelt forbrug og eventuel bortskaffelse, for at det i prøvelsesøjeblikket kan afgøres, om en bestemt genstand, der tilhører ægtefællen, er – eller ikke er – særeje.

Dommen UfR 1994.339 Ø godkendte, at specifikation kan ske ved en angivelse af, hvad ægtefæller *ejede* på et *bestemt tidspunkt*:

Ægtefæller oprettede en ægtepagt, der dels indeholdt gavebestemmelser om, at alt, hvad ægtefællerne ejede, bortset fra pensionsordninger, skulle være i lige sameje, dels en særejeforskrift om, at alt, hvad de ejede og senere erhvervede, skulle være skilsmisssæreje med fuldstændigt særeje for efterlevende (dvs. ægtefællebegunstigende kombinationssæreje). De økonomisk betydningsfulde aktiver, der overdroges med halvdelen som gaver, var angivet i ægtepagten. Ægtefællernes pensionsordninger var dog undtaget fra samejeordningen. Ægtepagten blev afvist af tinglysningsdommeren »på grund af manglende specifikation af det overdragne«. Landsretten udtalte, at da parternes »bestemmelse om såvel sameje som skilsmisssæreje omfatter alt, hvad de ejer på tidspunktet for ægtepagtens oprettelse – dog for samejes vedkommende bortset fra pensionsordninger – findes der ikke at kunne stilles yderligere krav til specifikation af de omfattede formuegoder.«

Afgørelsen har temmelig vidtrækkende perspektiver, fordi der utvivlsomt må stilles mindst samme krav til specifikation ved gaveoverdragelser (af hensyn til kreditorerne), som der skal stilles ved særejeægtepagter.

Specifikationslærens praktiske *hovedpunkter* kan herefter opstilles således:

- a) Gøres *alle* en ægtefælles *nuværende* og *fremtidige* ejendele til særeje, er specifikation unødvendig.¹⁵¹

150. Se UfR 1994.339 Ø, refereret straks nedenfor.

151. Sml. Æ2-kommentaren, side 182.

- b) Gøres *alene* samtlige en ægtefælles *fremtidige erhvervelser* til særeje, er yderligere specifikation unødvendig. De fremtidige erhvervelser kan ikke specificeres, idet løn, dagpenge, pension, gaver og arv osv. ikke kendes i enkeltheder på oprettelsesøjeblikket. Et krav om »omvendt specifikation«, hvorved i stedet alt, hvad ægtefællen ejer i oprettelsesøjeblikket, opregnes og beskrives, bør ikke stilles.¹⁵²
- c) Gøres *alene alt*, hvad en ægtefælle *ejer i oprettelsesøjeblikket* (eller ved ægteskabets indgåelse), til særeje, er yderligere specifikation unødvendig. Situationen svarer for så vidt til situation b), hvor angivelsen af erhvervelsestidspunktet også giver en tilstrækkelig sikker adskillelse mellem aktiver, der skal være omfattet af formuearten, og aktiver, der ikke skal være omfattet.¹⁵³ Også en anden datoangivelse, fx. hvad der erhverves før eller efter den 1. januar 1997, skal/skal ikke være særeje, må herefter accepteres.
- d) Gøres *alene alt*, hvad en ægtefælle fremtidigt erhverver ved arv og gave, til særeje, er tidsangivelsen og erhvervelsesmåden tilstrækkelig specifikation.¹⁵⁴
- e) Gøres *alene en del af en ægtefælles fremtidige erhvervelser* til særeje, må disse erhvervelser adskilles fra andre fremtidige erhvervelser. Specifikation kan fx. ske gennem angivelser som: alle indtægter fra en nærmere angiven udlejningsejendom, alle indtægter fra en ægtefælles obligationer og/eller aktier (nuværende og fremtidige), eller som alle ægtefællens renteindtægter, *eller* som renteindtægter fra en bestemt specificeret konto eller indtægter fra værdipapirer i et bestemt specificeret depot («alle indtægter fra værdipapirer placeret i depot nr. xx i Y-bank, Z-afdeling»), eller som renteindtægt af visse specificerede obligationer eller som alle ægtefællens indtægter fra stillingen som direktør i et angivet selskab.¹⁵⁵
- f) Gøres *de faste ejendomme*, en ægtefælle *ejer i oprettelsesøjeblikket*, til særeje, kan der vælges imellem at angive disse ved matrikel nr. osv. eller blot som de fast ejendomme, ægtefællen er tinglyst ejer af på et bestemt

152. Som teksten *Henrik Dam a.s.* med henvisninger til tidligere administrativ praksis og *Peter Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990, side 359.

153. Som teksten *Henrik Dam a.s.* og *Peter Vesterdorf a.s.*, samt UfR 1994.339 Ø.

154. Dette resultat var fast antaget i tidligere administrativ praksis. Omvendt specifikation af nuværende ejendele krævedes således ikke.

155. Se yderligere eksempler ovenfor under 11.

V. Særeje ifølge ægtepagt

tidspunkt. Sådanne angivelser er på grund af tingbogsregistreringen lige så sikre som en opregning af hver enkelt ejendom (eller sikrere).¹⁵⁶

- g) Gøres *alene* en ægtefælles *biler* til særeje, kan registreringsdatoen på tilsvarende måde vælges som specifikationskriterium.
- h) Gøres en *del* af en ægtefælles *obligationer* til særeje, skal disse nærmere specificeres. Det er e. o. tilstrækkeligt at anvende artsbetegnelsen: »alle mine nuværende Nykreditobligationer 6% 2006«. ¹⁵⁷
- i) På trods af en vis usikkerhed om, hvad begrebet »indbo« præcist dækker, har det i tidligere administrativ praksis undertiden været antaget, at en angivelse som »det indbo, en ægtefælle ejer på *oprettelsestidspunktet*«, er en tilstrækkelig specifikation. Da en udtømmende opregning af alle indbo-genstande kan være særdeles omfattende og ofte ikke vil stå i fornuftigt forhold til, hvad der opnås ved arbejdet, bør denne praksis opretholdes. Formentlig bør også »det indbo, der på en *bestemt dato* befinder sig i ægtefællens sommerhus,« accepteres som tilstrækkelig specifikation.
- j) Specifikation ved *opregning* af *enkelte aktiver* kan altid accepteres, blot angivelsen er tilstrækkelig klar og identificerende, fx. »mit maleri af Laurits Tuxen: Kvinde i Studiet, 1892.«
- k) Ved specifikation af *pengemidler* er kravet, at de penge, der gøres til særeje – ligesom andre aktiver – skal angives »som bestemte, nærmere specificerede genstande.« De pengemidler, der gøres til særeje, skal derfor på oprettelsestidspunktet kunne adskilles klart fra ægtefællens andre pengemidler enten ved, at allerede erhvervede penge adskilles fra andre penge eller ved, at den fremtidige erhvervelsesmåde for de penge, der skal være særeje, angives.

156. På grund af eventuel tvivl om ejendomsrettens overgang, fx. i hævesager.

157. Det må dog anbefales at registrere særejet i Værdipapircentralen: De pågældende obligationer kan udskilles til en særskilt konto, og særejearten kan gennem det kontoførende pengeinstitut registreres som en »begrænset rettighed« over kontoen.

- l) Derimod må en bestemmelse om, at de »rangførste 500.000 kr., der findes i mit bo,¹⁵⁸ skal være særeje«, forkastes.¹⁵⁹ En sådan særejebestemmelse bør afvises fra tinglysning.

Angivelsen kan i øvrigt bl.a. ske på følgende måder:

- 1°) Det på oprettelsestidspunktet indestående på konto nr...
- 2°) Det beløb på 200.000 kr., jeg har indskudt i min ægtefælles ejendom, matrikel nr.
- 3°) 200.000 kr. af friværdien i min ejendom, matrikel nr.¹⁶⁰
- 4°) Det til enhver tid indestående beløb på mine konti i min ingeniørvirksomhed, der hidrører fra indtjeningen i virksomheden.¹⁶¹

At *surrogat af fælleseje ikke gyldigt kan gøres til særeje*, medfører i øvrigt en række *praktiske begrænsninger* for, hvorledes specifikation gyldigt kan foretages.

- m) En bestemmelse som »mit nuværende og fremtidige indbo skal være særeje, medens jeg i øvrigt har fælleseje«, må anses for gyldig for så vidt angår det indbo, ægtefællen ejer på oprettelsestidspunktet.¹⁶² Men anskaffes for fremtiden indbo for fællesejemidler, bliver det anskaffede i medfør af surrogationsreglen fælleseje.¹⁶³ Var dette ikke tilfældet, ville en ægtefælle,

158. Anderledes hvor de 500.000 kr. er bestemt specificerede til i oprettelsesøjeblikket at foreligge fx. på en konto eller som friværdi i en bestemt ejendom, jf. nedenfor 3.°

159. En sådan bestemmelse har undertiden været kaldt for »sumsæreje«.

160. Se UfR 1988.462 H og ØL dom af 15. maj 1968 (5. afd. nr. 25/68), refereret i Æ2-kommentaren, side 220. I så fald er ejendommen nok i anpartssæreje, men ikke med den virkning, at værdistigninger og værditab skal fordeles til særejet. Anderledes hvis formuleringen lød: »Den andel af min ejendom, som på oprettelsestidspunktet svarer til 200.000 kr., skal være særeje.« Var ejendommens værdi da 1.000.000 kr., indebærer bestemmelsen, at 200.000 kr. : 1.000.000 kr. = 1/5 af værdistigninger og værditab på ejendommen vedrører særejeandelen.

161. Derimod kan surrogater ikke medtages, såfremt virksomheden i øvrigt er fælleseje, da det ikke gyldigt kan bestemmes, at surrogat af fælleseje skal være særeje.

162. Se foran under pkt. i).

163. Anderledes tilsyneladende *Peter Vesterdorf a.s.* side 359.

der påtænkte at lade sig separere eller skille, ved et besøg i sin bank og derefter i et auktionshus hurtigt kunne ændre væsentlige dele af sin formue til at være særeje.

- n) Bestemmelser som »mit til enhver tid indestående på konto nr. ...«, eller »hvad jeg fremtidigt erhverver i lige sameje med min ægtefælle« skal være særeje, lider af samme skavank. Indsættes fællesejemidler på konto, forbliver de som udgangspunkt fælleseje.¹⁶⁴ Købes en fast ejendom i lige sameje med den anden ægtefælle, og betaler ægtefællen sin andel af købesummen med fællesejemidler, bliver ejendomsanparten ægtefællens fælleseje.
- o) De foran anførte regler finder tilsvarende anvendelse ved specificifikation af gældsposter.

Tinglysningsdommeren kan i tilfældene m) og n) vælge at afvise bestemmelsen fra tinglysning, men har næppe pligt dertil. Det kan tænkes, at indsættelser af penge på konto eller erhvervelsen af ejendomsanparten rent faktisk foretages med særejemidler af samme type, som angivet i ægtepagten, og i så fald er den for vidtgående særejebestemmelse uden selvstændig betydning. Størst retssikkerhed for ægtefællerne opnås dog utvivlsomt ved, at der sker afvisning fra tinglysning.¹⁶⁵

Som nævnt skal også det, der overføres ved en *gaveægtepagt*, specificeres og specificationskravene ved gaveægtepagter bør af hensyn til kreditorernes retsstilling ikke være lempeligere end specificationskravene ved særejeægtepagter.¹⁶⁶ Efter UfR 1994.339 Ø kan specificifikation af gensidige gaveoverførsler med det sigte, at ægtefællerne skal eje alle deres nuværende ejendele i lige sameje, ske, ved at lade gaveægtepagten angå de af ægtefællerne pr. oprettelsestidspunktet ejede aktiver. Efter udformningen af dommens præmisser kan der næppe stilles et yderligere krav om, at ægtepagten skal opregne de økonomisk mest betydningsfulde af aktiverne i ægtepagten, selvom dette er praktisk og var tilfældet i den pågældende sag.

164. Se om sammenblanding nedenfor under 15.

165. I klare tilfælde vil den ægtefælle, hvis berettigede forventninger om særeje eller fælleseje skuffes, kunne rette et krav mod sin juridiske rådgiver. UfR 1990.164 H pålagde advokatansvar for manglende tinglysning af særejeægtepagt over for efterlevende hustru, der led tab ved, at ægtepagten ikke kunne lægges til grund for et skifte efter mandens død.

166. Som teksten *Henrik Dam*: UfR 1993 B, s. 164 f.

15. Ophør af særeje

Særeje stiftet ved ægtepagt ophører ved *skilsmisse*, *omstødelse* eller *ejerægtfællens død*, men udløser i så fald sine retsvirkninger.

Derimod ophører særeje ikke ved *bosondring* og *separation*. Bortfalder en separation, vågner særejeægtepagten op igen.¹⁶⁷

Efter skilsmisse vågner en særejeægtepagt derimod ikke op, såfremt parterne gifter sig igen.¹⁶⁸

Ægteskabsudvalget overvejede at foreslå indført adgang til, at en ægtefælle ensidigt ved *opsigelse* skulle kunne ophæve en ægtepagt med virkning for fremtiden, men opgav dette, selvom man var opmærksom på, at der kan opstå mindre rimelige situationer, fx. hvor ægtefæller har indgået en særejeægtepagt under den forudsætning, at de har lige store indtægter, hvorefter den ene ægtefælle mister eller opgiver sit erhverv. Ægteskabsudvalget henviste løsningen af sådanne tilfælde til eventuel tilsidesættelse efter den – ikke gennemførte – § 19 i udvalgets lovskitse, efter hvilken bestemmelser om særeje skulle kunne fraviges, navnlig hvis en ægtefælle ellers vil blive stillet åbenbart urimeligt (eventuelt: væsentlig ringere end stemmende med billighed).¹⁶⁹

Det ligger herefter fast, at en ægtefælle ikke ensidigt kan *opsige* en særejeægtepagt. En bestemmelse om adgang til opsigelse kan heller ikke gyldigt optages i selve ægtepagten, idet dette vil stride mod reglerne om, at der hverken kan optages (resolutive) betingelser i ægtepagten eller tidsbegrænsninger, der udløses ved uvisse begivenheders indtræden, jf. foran under 8 og 9.

Hvor en ægtepagt stiller den ene ægtefælle særlig urimeligt, bør man nok indtil videre med baggrund i motiverne i stedet anlægge en forholdsvis liberal fortolkning af reglerne i AFTL § 33 og 36 om indtræden af ugyldighed – også

167. UfR 1965.348 V. Særeje stiftet ved separation bortfalder ved separationens ophør, således at de fremtidige bodele består af det, ægtefællerne hver især ejede ved separationens bortfald (dvs. af særejerne og altså ikke af de gamle bodele) jf. Æ2-kommentaren side 185, Familieretten (København) side 107 og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 158f. og side 353. Er et skifte af fællesjeje ikke afsluttet ved en separations bortfald, skal der formentlig ses bort fra den ved separationen indtrådte ophævelse af formuefællesskabet. Fællesboet ophører pr. separationsdagen, men ophøret effektueres først ved skiftets afslutning; fællesboet fortsætter derfor for så vidt indtil udlægget på skiftet, jf. for offentlige skifter SL § 66 (rådighed) og § 67 (hæftelse). Resultatet er også praktisk, idet eventuelle ændringer i formueforholdene da straks kan fastlægges ved en samlet ægtepagt, se Familieretten (København) side 107 note 177 og *Irene Nørgaard* i Familieret (Århus) 1990 side 158.

168. UfR 1962.733 Ø.

169. *Betænkning 3* side 65.

hvor de omstændigheder, der har aktualiseret den urimelige retsstilling først er indtrådt efter ægtepagtens oprettelse.¹⁷⁰

En bestemmelse i en særejeægtepagt om, at ægtefæller formløst skal kunne ophæve særeje er ugyldig, jf. Æ2 § 28 b, stk. 1, modsætningsvist, samt grund-sætningen om, at særeje ikke kan betinges resolutivt af andet end en forud fastsat tidsfrist. Efter omstændighederne vil selve særejebestemmelsen også være ugyldig.¹⁷¹

Under ægteskabet kan særeje ifølge ægtepagt tillige ophøre på følgende må-der:

- ved udløb af en *tidsbegrænsning*,
- ved en *særejeophævelsesægtepagt*,
- ved *forbrug eller bortgivelse*,
- ved *surrogation*, hvor det er bestemt, at surrogatet skal være fælleseje, samt
- efter omstændighederne ved *sammenblanding*.

Er særejeordningen gjort *tidsbegrænset*, ophører den pågældende særejeart automatisk ved tidsfristens udløb og erstattes da af fælleseje eller af en anden særejeart fastsat i ægtepagten. En særlig form for tidsbegrænsning er aftrap-ningssæreje, hvor én brøkdel af særejet ad gangen ændrer formueart, se herom ovenfor under 7.

Ved en ren *særejeophævelsesægtepagt* vil det pågældende særeje blive er-stattet af fælleseje. Det kan imidlertid i stedet bestemmes i ægtepagten, at de pågældende ejendele og/eller gældsposter i stedet skal være særeje af en anden art. Ved en *delvis* ophævelse af særejebestemmelser vedrørende en vis formue, må *sepcifikation* finde sted i ægtepagten enten af det, der vedblivende skal være særeje, eller af det, der gøres til fælleseje eller til en anden formueart.

Ophør af særeje ved *forbrug* eller *bortgivelse* af aktiver til trediemand kan ikke udløse vederlagskrav i medfør af SL § 61a eller § 69b, da midlerne ikke

170. Sammenlign *Peter Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 362 f med note 35.

171. Jf. foran under 9.

er anvendt til bedste for bodelen.¹⁷² Omvendt kan en ægtefælle med blandet formueordning vælge at lade sit løbende forbrug dække af fællesejemidler og spare tilsvarende op af sit særeje, uden at den anden ægtefælle eller dennes arvinger af denne grund kan rejse krav om vederlag i medfør af Æ2 § 23, stk. 1, (misbrug) eller Æ2 § 23, stk. 2, (overførsel til særeje eller til Æ2 § 15, stk. 2, retlighed).¹⁷³ Er der derimod tale om, at ægtefællen lader en passivpost, der er særejegæld, og som derfor principalt skal dækkes af særeje, blive dækket af fælleseje, vil dette efter de nedenfor under VII opstillede synspunkter om gæld, udløse et vederlagskrav, jf. Æ2 § 23, stk. 2, eller dennes analogi. Et tilsvarende krav bør også kunne udløses ved dækning af fællesejegæld med særejemidler efter (analogi af) SL §§ 61 a eller 69 b.

Selv om det kun yderst sjældent forekommer i praksis, kan det lovligt bestemmes, at *surrogater* af særeje skal være fælleseje. Sælges et sådant særejeaktiv, bliver provenuet derved fælleseje.

Spørgsmålet om ophør af særeje ved *sammenblanding* af særejemidler af en bestemt særejeart med midler af anden særejeart eller med fælleseje foreligger ofte i praksis og giver anledning til en række problemer.

Finder *sammenblanding* sted af særejemidler med midler, der hører til en ægtefælles *hovedformueart*, fx. fælleseje, har hovedsynspunktet nok traditionelt været, at særejemidlerne forsvinder, så snart de ikke længere kan identificeres.¹⁷⁴ Det kan først fastslås, at det familieretlige status quo-princip¹⁷⁵ må føre til, at alene bevismæssig tvivl skal kunne komme en fællesejeordning eller en anden hovedformueart til gode. Spørgsmålet bliver herefter, hvor meget der skal til, for at man kan fastslå, at en identifikation af særejet ikke længere kan finde sted.

172. Det anførte må også gælde, hvor forbruget af særeje har muliggjort en opsparing af fællesejemidler.

173. Først hvis forbruget falder inden for rammerne af et misbrug efter Æ2 § 23, stk.1, (formueformindskelse ved betydeligt personligt forbrug) kan et vederlagskrav efter hidtidig praksis gennemføres, se nærmere Familieretten (København) side 160-163 m.h. og Familieret (Århus) 1990 s. 370. Ændrer en ægtefælle, der som sin hovedformueordning har fuldstændigt særeje og tillige ejer et begrænset fælleseje, og som derfor hidtil har dækket sit løbende forbrug af særejemidler, sit betalingssystem med en nært forestående skiftesituation for øje, således at forbruget i stedet systematisk bliver dækket af fællesejet, bør dette dog e.o. kunne aktualisere et vederlagskrav efter § 23, stk. 1.

174. Således: Familieretten (København) s. 105 om den legale formodning for fælleseje i Æ2 § 15, stk. 1, og om en tilsvarende formodning, hvor ægtefællen har en anden hovedformueordning end fælleseje.

175. Se derom foran IV, 2.7.

Eksempel 1: Mandens hovedformueordning er fælleseje, og han har en lønkonto i et pengeinstitut, på hvilken hans indtægter indgår, og hvorfra hans udgifter trækkes. Han modtager nu 50.000 kr., der er surrogat fra salg af en ejendom, der var fuldstændigt særeje i henhold til ægtepagt. Manden ejer ikke andre særejemidler. Når de 50.000 kr. indsættes på kontoen, bliver det et spørgsmål, hvordan formuearten for pengene på kontoen nærmere skal fastlægges.

To ydersituationer giver næppe anledning til tvivl:

Det må være givet, at de 50.000 kr. kan trækkes ud med *bevarelse* af beløbets særejestatus, såfremt det beror på en fejltagelse, at banken indsatte beløbet på indlånskontoen – dog forudsat, at manden reagerer straks.

Det må også være givet, at særejet er *forsvundet*, hvis der er forløbet en længere årrække, og der løbende er indsat og hævet meget betydelige fællesejebeløb på kontoen.¹⁷⁶

Men hvorledes skal man stille sig, hvis indestående på kontoen var 10.000 kr., da indsættelsen af de 50.000 kr. fandt sted, og der derefter er indgået 20.000 kr. (fællesejemidler) og senere udtrukket 30.000 kr., således at indestændet på opgørelses-tidspunktet (fx. et skifte) er $10.000 \text{ kr.} + 50.000 \text{ kr.} + 20.000 \text{ kr.} \div 30.000 \text{ kr.} = 50.000 \text{ kr.}$ Det er sikkert, at *mindst* $20.000 \text{ kr.} = 50.000 \text{ kr. (særejeindskuddet)} \div 30.000 \text{ kr.}$ (udtrækket) rent faktisk er fuldstændigt særeje. Eventuelt kunne *hele* indestændet på 50.000 kr. være fuldstændigt særeje, hvis man antog, at det alene var fællesejemidler, der – som hidtil – var blevet trukket ud. Løsningen bør dog nok være, at der midlertidigt antages at være etableret et anpartssæreje, således at særejeandelen nu udgør $5/8$, idet særejet udgør 50.000 kr. af det samlede indskud på kontoen på 80.000 kr. = $5/8$.

Tilsvarende resultater bør nås, såfremt ægtefællens hovedformueordning i stedet fuldt ud er særeje, og de 50.000 kr. er den sidste rest af et fælleseje.

Konklusionen må således blive, at en sammenblanding af (betydeligere) midler for flere formuearter på en konto m.v. undertiden må føre til, at det til enhver tid indestående på kontoen anses for at være i en form for *anpartssæreje*. På et skifte må en mere eller mindre skønsmæssig afgørelse træffes. Bevismæssig tvivl om, hvad der er passeret, vil komme et fælleseje eller ægtefællens hovedformueart til gode. Er et indskudt beløb af en fremmed formueart derimod »forsvundet« over en periode i forbindelse med almindelige transaktioner, herunder forbrug, er der ikke grundlag for at foretage en skønsmæssig fordeling.

Sammenblendes midler af to formuearter, af hvilken ingen er fælleseje eller ægtefællens hovedformueordning, skal en opdeling derimod altid søges gennemført, eventuelt skønsmæssigt, medmindre bidraget for den ene formueart må anses for at være af underordnet betydning.

176. Hvor ingen del af udtrækket er anvendt til forbrug, og ægtefællens nettobodel er positiv, vil indbetalingen af særejemidlerne imidlertid kunne udløse et vederlagskrav efter SL §§ 61a og 69b. Dette vil også gælde, hvis saldoen på kontoen var negativ ved indsættelsen.

Eksempel 2: Hustruen har fællesje og har arvet en obligationspost, der er skilsmisssæreje samt en aktiepost, der er ægtefællebegunstigende kombinationssæreje. De arvede midler administreres i et pengeinstitut således, at beløb fra udtrækning af obligationer, obligationsrenter, beløb fra salg af tegningsrettigheder på aktier og aktieudbytter indsættes på en fælles konto i banken, der er holdt adskilt fra hustruens øvrige konti, men fra hvilken der løbende foretages genkøb af obligationer og nyttegning af aktier. På et dødsboskifte er det herefter nødvendigt på grundlag af de kendte pengestrømme at foretage en – eventuelt skønsmæssig betonet – fordeling mellem skilsmisssærejet og kombinationssærejet.

På disse konflikter finder dansk rets almindelige regler om *påberåbelsesbyrde*, *bestridelse* og om *bevisbyrde* anvendelse ved bedømmelsen af, om en ægtefælles formueaktiver hører til den ene eller til den anden formueart. Heraf følger blandt andet, at den part, som i en skiftesituation gør gældende, at et vist aktiv har en bestemt formuestatus, får medhold, hvis den anden part ikke bestrider anbringendet derom. Endvidere vil den part, som gør gældende, at et aktivs formuestatus ikke er fælleseseje eller ikke hører til den formueart, der er den pågældende ægtefælles hovedformueordning, have en vis bevisbyrde herfor, når anbringendet derom bestrides af den anden part. Denne bevisbyrde vil være strengest, hvor hovedforordningen er fællesje.

16. Formkrav

Ægtepagter skal oprettes *skriftligt, underskrives* af parterne og *tinglyses* for at få retsvirkninger efter deres indhold.

16.1. Skriftlighed og underskrifter

Efter Æ2 § 35 er skriftlighed en gyldighedsbetingelse for ægtepagter. Skriftlighedskravet følger tillige af reglerne i tinglysningsystemet.

Bestemmelsen fastsætter videre, at ægtepagter skal oprettes:

»under parternes hånd; også en umyndig part skal underskrive. Værgens eller lavværgens samtykke meddeles ved underskrift på ægtepagten.«

Delegation til en fuldmægtig til at underskrive på en parts vegne kan herefter ikke ske. Parternes underskrifter behøver ikke at afgives samtidigt.¹⁷⁷

177. Underskrift med faksimilestempel anerkendes ikke, UfR 1988.741 Ø.

Manglende evne til at handle fornuftmæssigt medfører ugyldighed, der ikke kan afhjælpes ved en værges underskrift.¹⁷⁸ Derimod kan en umyndig part, der kan handle fornuftmæssigt, underskrive.

Om værgen for en umyndig¹⁷⁹ eller lavværget¹⁸⁰ skal tiltræde, afgøres efter de almindelige regler i myndighedslovgivningen, hvorefter blandt andet rent erhvervende retshandler ikke kræver tiltrædelse.¹⁸¹ Ved særejeægtepagter kræver enhver ændring, der kan stille den umyndige ringere – enten fordi de sociale beskyttelsesregler bortfalder, eller fordi den umyndige stilles ringere på et skifte – herefter værgetiltrædelse, medmindre ægtepagten alene angår midler, der er den umyndiges selverhverv m.v.¹⁸² I visse tilfælde kræves tillige, at statsamtet tiltræder dispositionen.¹⁸³ Når værgens tiltrædelse herefter er nødvendig, medfører det – trods lovens udtrykkelige ordlyd – efter almindelig opfattelse ikke ugyldighed, at værgens tiltrædelse ikke foreligger ved underskrift på ægtepagten, såfremt det blot kan bevises, at tiltrædelse allerede foreligger eller opnås inden tinglysningen.¹⁸⁴

Det er ikke nødvendigt, at parternes og en eventuel værges underskrift er bekræftet af vitterlighedsvidner, for at tinglysning kan ske¹⁸⁵ eller for, at ægtepagten er gyldig.¹⁸⁶

178. *1918-udkastet* side 188. Denne regel ændres ikke ved værgemålslovens ikrafttrædelse den 1. januar 1997.

179. Fra 1. januar 1997 en mindreårig eller en person, hvis retlige handleevne er frataget.

180. Indtil 1. januar 1997.

181. *Ernst Andersen: Familieret*, 3. udg. 1971 side 89, *Æ2-kommentaren* 2. udg. 1986 side 266, *Familieretten (København)* side 153 note 290, *Familieret (Århus)* 1990 side 355 samt UfR 1977.922 H.

182. Værgetiltrædelse kræves således ikke ved overførsler fra den anden ægtefælles fuldstændige særeje til dennes fælleseje, men derimod, hvis overførslen finder sted fra den umyndiges fuldstændige særeje til den umyndiges fælleseje.

183. Se værgebekendtgørelsens § 16, 3. pkt. Efter ML § 52 (fra 1. januar 1997 værgemålslovens § 3, stk. 5) skal sagen forelægges for statsamtet ved uenighed mellem forældre til en gift mindreårig.

184. *Familieretten (København)* side 153, note 291 og *Vesterdorf i Familieret (Århus)* 1990 side 356. Anderledes *Borum: Familieretten* 1941 side 282.

185. Tinglysninglovens kap. 7 indeholder ikke et sådant brev.

186. UfR 1944.281 H.

16.2. Tinglysning

Efter Æ2 § 37 skal en ægtepagt »for at blive gyldig« indtegnes i ægtepagtsbogen. Efter tinglysningslovens § 49, jf. § 53, stk. 2, er *tinglysning i personbogen* imidlertid trådt i stedet for indtegnning i ægtepagtsbogen. Efter en ny bekendtgørelse om tinglysning i personbogen¹⁸⁷ føres personbogen fra den 1. april 1994 på EDB ved retten i Århus, hvorfor genparter af alle ægtepagter, herunder tillæg, der er tinglyst den 1. april 1994 eller senere, er offentligt tilgængelige ved dette embede.

Kravet om tinglysning af ægtepagter er en *gyldighedsbetingelse*, også for ægtepagts *gyldighed mellem ægtefællerne indbyrdes*. En utinglyst ægtepagt er derfor som ægtepagt betragtet uvirksom over for alle, dvs. både med hensyn til stiftelse af særeje, jf. Æ2 § 28, og ved gaveægtepagter for så vidt angår gavens gyldighed, jf. Æ2 § 30. Derimod kan en utinglyst ægtepagt have andre retsvirkninger, fx. e. o. som en bodelingsoverenskomst eller som et (formløst) testamente.¹⁸⁸ Endvidere har en utinglyst ægtepagt den retsvirkning, at enhver af ægtefællerne ensidigt kan tinglyse ægtepagten, jf. nedenfor.

En *ensidig* adgang til tilbagetræden fra en tidligere oprettet *utinglyst* ægtepagt bør formentlig i visse tilfælde tillades, når kravet herom rejses før ægtepagts tinglysning.

I praksis er det forekommet, at en velhavende ægtefælle før ægteskabets indgåelse opnår underskrift fra den anden ægtefælle, som intet ejer, på en ægtepagt om særeje, hvorefter den velhavende ægtefælle sikrer sig dokumentet, men undlader at tinglyse dette. Parterne har efter vielsen i sådanne tilfælde fælleseje, men den velhavende ægtefælle kan til enhver tid, fx. på grund af påstået utroskab eller mistanke derom, ensidigt tinglyse ægtepagten. Denne retsstilling er urimelig for den anden ægtefælle og uforenelig med grundlæggende tankegange bag ægtefælleformueretten (her: at en særejeordning er suspensivt betinget af en ægtefælles ægteskabelige adfærd, og at den anden ægtefælle reelt ensidigt kan fastsætte formueordningen ved at tinglyse respektivt undlade at tinglyse ægtepagten). En sådan retstilstand bør derfor ensidigt kunne bringes til ophør, fx. ved, at den anden ægtefælle tilbagekalder sin underskrift på ægtepagten og anmelder dette for tinglysningsdommeren med krav om, at tinglysning af ægtepagten efter begæring af den anden ægtefælle kun kan ske med oplysning om, at underskriften er tilbagekaldt, jf. grundprincippet i tinglysningslovens § 33.¹⁸⁹

187. Nr. 187 af 15. marts 1994.

188. Se tvivlende *Peter Vesterdorf* i *Familieret* (Århus) 1990 side 360.

189. Måske bør en ægtefælle *generelt* have adgang til at blive frigjort fra en ægtepagt, når der er hengået særlig lang tid efter ægtepagts oprettelse. I denne retning også Æ2-kommentaren side 296. Synspunktet vil være, at ægtefællens forudsætninger om, at ægtepagten tinglyses i rimelig tidsmæssig forbindelse med oprettelsen, er bristet.

Tinglysningen af ægtepagter får retsvirkninger fra indførslen i personbogen med tilbagevirkende kraft til og med den dag, hvor anmeldelse skete til dagbogen, TL § 46.¹⁹⁰

Såfremt der ved ægtepagten gives en gave, og dette sker i form af en fast ejendom eller en bil, skal overdragelsen, for at få fulde retsvirkninger over for trediemand, tillige tinglyses henholdsvis på ejendommens blad i tingbogen¹⁹¹ henholdsvis i bilbogen, der også føres ved retten i Århus.¹⁹² Er ægtepagten en ren særejeægtepagt (dvs. uden noget gavemoment), kan tinglysning derimod ikke ske i tingbogen eller bilbogen. For fast ejendoms vedkommende og for registrerede værdipapirer kan *notering* om særeje finde sted henholdsvis på ejendommens blad i tingbogen¹⁹³ eller i værdipapircentralen.¹⁹⁴

Anmeldelse af ægtepagter til tinglysning i personbogen skal nu ske til retten i Århus, også selvom hovedægtepagten tidligere er tinglyst andetsteds.¹⁹⁵

Ved anmeldelsen skal anmelderens navn, adresse og eventuelle telefonnummer angives øverst i højre hjørne på ægtepagtens første side, jf. bekendtgørelse om tinglysning i personbogen (Tlp) § 6, stk. 2, nr. 1. Retsafgift og stempelafgift skal anføres øverst på første side, Tlp § 6, stk. 2, nr. 2. Ægtepagten skal angive ægtefællernes navne og CPR-numre samt eventuelle værgers eller lavværgers navne, Tlp § 10. Er der til ægtepagten knyttet en fortegnelse over formuegenstande, der er omfattet af ægtepagten, skal også denne være underskrevet af ægtefællerne, Tlp § 18. En ægtepagt, der består af flere sider, skal sammenhæftes, og de beskrevne sider skal nummereres fortløbende, Tlp § 5, stk. 2. Ægtepagten skal være oprettet på papir i A4 format. Tinglysningsgenparten skal være oprettet på godkendt genpartspapir og skal gengive ægtepagtens tekst uden overflødige mellemrum. Genpartens tekst må ikke afbrydes af blanke sider, jf. Tlp § 15.

190. UfR 1955.168 Ø.

191. Indeholdes skødet i ægtepagten, kan ægtepagten tillige lyses som skøde. Ligger ejendommen uden for Århus retskreds, skal der dog senere svares ekstra tinglysningsafgift, når skødet tinglyses i den pågældende retskreds.

192. Bekendtgørelse nr. 304 af 10. maj 1993. Tilsvarende regler gælder for registrerede skibe, luftfartøjer og værdipapirer.

193. Dette sker for så vidt angår fast ejendom afgiftsfrit, jf. UfR 1985.254.

194. Den kontoførende bank opretter en konto (et depot) for de pågældende værdipapirer, hvorefter særejenoteringen registreres som en begrænset rettighed over kontoen, jf. Æ2-kommentar 1986 s. 280.

195. Er en tidligere ægtepagt eller et tillæg tinglyst ved et forkert værning, er ægtepagten ugyldig, jf. UfR 1955.168 Ø. En sådan ugyldighed bliver ikke helbredt ved de nye regler om værning.

Anmeldelse til tinglysning kan foretages ensidigt af en af parterne, men ikke af trediemand. Ægtefællerne kan dog give en advokat fuldmagt til at foretage anmeldelse til tinglysning. Anmeldelsen til tinglysning behøver ikke at foregå i tilslutning til ægtepagtens oprettelse, men kan ske endog mange år senere.¹⁹⁶ Tinglysning kan også ske efter samlivsophævelse¹⁹⁷, efter at forhandlinger om separation og skilsmisse er indledt eller sag derom er rejst¹⁹⁸, men ikke efter en ægtefælles død,¹⁹⁹ og ikke efter at separation eller skilsmisse er meddelt, idet formuefællesskabet ophører fra bevillingens eller dommens dato.

Tinglyste ægtepagter offentliggøres ved, at der gives meddelelse om ægtepagtsoprettelsen i Statstidende. Denne offentliggørelse i en afdeling af Statstidende, det såkaldte »Tingblad«, er ikke tillagt retsvirkninger og har derfor alene praktisk betydning som et oplysningsmiddel for offentligheden. Enhver er berettiget til efter skriftlig anmodning at få oplyst, om bestemt angivne personer har oprettet ægtepagt og om, hvor ægtepagten er blevet tinglyst. Selve ægtepagtens indhold er offentligt tilgængeligt på tinglysningskontoret.

16.3. Ikke krav om godkendelse

Tidligere skulle de fleste ægtepagter oprettet under ægteskabet *godkendes* for at blive gyldige. Dette krav bortfaldt med virkning fra og med den 1. oktober 1990, ved at de tidligere bestemmelser derom i Æ2 § 36 ophævedes.²⁰⁰ Hvor fornøden godkendelse af en ægtepagt, der er anmeldt til tinglysning inden den 1. oktober 1990, ikke forelå, er ægtepagten fremdeles ugyldig.²⁰¹

196. Se UfR 1966.451 V – et halvt år efter oprettelsen, UfR 1983.789 V – fire år efter oprettelsen, UfR 1971.772 H – seks år efter oprettelsen. Se også UfR 1962.905 V og UfR 1966.257 H. Ved afgørelsen i UfR 1971.365 Ø afvistes en ægtepagt blandt andet, fordi den var anmeldt til tinglysning to år efter oprettelsen, og fordi den betegnede sig som et testamente. Som påvist af *Bent Iversen* i FM 1971, side 97 ff, var disse afvisningsgrunde uberettigede; ægtepagten kunne imidlertid have været afvist på grund af manglende klarhed. Se tillige foran om, hvorvidt en ægtefælle kan træde tilbage fra sin underskrift på en utinglyst særejeægtepagt.

197. UfR 1971.772 H.

198. UfR 1962.905 V.

199. UfR 1966.80 H, jf. UfR 1990.164 H.

200. En oversigt over hvilke ægtepagter, der indtil den 1. oktober 1990 krævede godkendelse, findes i Familieret (Århus) 1986 side 422-426 m.h. og i Æ2-kommentaren, 2. udg., side 273-293.

201. Således *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 356 f.

V. Særeje ifølge ægtepagt

Som allerede nævnt foreslog Ægteskabsudvalget af 1969 ved § 12 i betænkningens lovskitse,²⁰² at ægtepagter for fremtiden skulle oprettes skriftligt og underskrives eller vedkendes af parterne for statsamtet eller skifteretten, samt at der i forbindelse med underskriften eller vedkendelsen skulle ske en vejledning af parterne om deres retsstilling og om virkningerne af ægtepagten. Kravet om underskrift eller vedkendelse *for en offentlig myndighed* og om *vejledning* skulle tillige være en gyldighedsbetingelse. Dette forslag blev ikke medtaget i lovforslaget vedrørende særejereformen og blev dermed ikke gennemført, selvom Justitsministeriet i øvrigt havde fulgt Ægteskabsudvalgets forslag om at ophæve godkendelsesordningen og i bemærkningerne tilsluttede sig betænkningens udtalelse om, at den gældende godkendelsespraksis ensidigt havde præg af en formynder-skabsordning for hustruen. Ægteskabsudvalget havde endvidere anbefalet, at det foreslåede system også skulle gennemføres for ægtepagter, der er indgået før ægteskabet, eller som alene angår fremtidige erhvervelser. Heller ikke dette forslag blev gennemført.

202. Se *betænkning 3* side 64.

VI Særeje efter trediemands bestemmelse

1. Stiftelse

Særeje kan efter Æ2 § 28a stiftes ved, at en gavegiver eller arvelader

»vedrørende gave eller arv, herunder tvangsarv, træffe(r) tilsvarende bestemmelse som efter § 28. Bestemmelsen vedrørende arv skal træffes i et testamente.«

Derimod kan særeje ikke stiftes i forbindelse med en *gensidigt bebyrdende aftale* mellem en ægtefælle og trediemand eller mellem ægtefæller indbyrdes. Baggrunden for den første regel er navnlig, at en ægtefælle ellers ensidigt ved arrangementer med trediemand vilkårligt ville kunne ændre væsentlige dele af sin formue fx. fra at være fælleseje til at være særeje. Begrundelsen for den anden regel er, at ægtefæller derved ville kunne omgå ægtepagtskravet.

1.1. Gave

Loven definerer ikke, hvad *gave* er, og gavebegrebet varierer fra retsforhold til retsforhold. I relation til stiftelse af særeje skal gave forstås som en vederlagsfri overdragelse af et formuegode, hvor ydelsen erlægges på giverens bekostning og ikke sker til opfyldelse af en retspligt, fx. en underholdspligt. Ydelsen skal reelt komme fra trediemands formue og ikke fra den anden ægtefælles formue eller fra modtagerægtefællens egen formue (gave givet til ægtefællen på betingelse af, at denne tilbagegiver en tilsvarende ydelse til trediemand), idet særeje i disse tilfælde kun kan stiftes efter ægtepagtsreglerne, jf. Æ2 §§ 28 og 30. Særejeforskrift kan også træffes, hvor en overdragelse sker til opfyldelse af en moralsk pligt. Gavehensigt kræves ikke.¹

1. En meget indgående gennemgang findes hos *Lego Andersen: Gavebegrebet*, 1988, side 535 – 571. Forfatteren medtager under gavebegrebet også ydelser bestående i værdien af gælds- eftergivelse, rentefrihed af et pengelån, rente- og indtægtsnydelser, lån til brug, arbejdspræstationer og kaution. De tre første tilfælde har en vis interesse i nærværende sammen-

Bestemmelse om særeje må træffes senest ved gavens overgivelse. Hvor der før overgivelsen foreligger et gaveløfte, som stifter ret for modtageren, skal særejebestemmelsen dog være truffet i forbindelse med dette eller træffes senest samtidigt med, at dette kommer frem.²

Der stilles ingen krav til formen for særejebestemmelsen. En udtalelse i en kommentar til en højesteretsdom har dog skabt en vis usikkerhed om, hvorvidt skriftlighed kræves.

I sagen UfR 1967.249 H var udtrykkelige særejebestemmelser optaget i gavebreve fra en fader til en søn vedrørende aktieoverdragelser i 1950, 1952 og 1953, men ikke ved en mindre gave bestående af aktier i 1951 og ikke i forbindelse med en overdragelse af aktier til betydelige værdier ved delvis gave i 1954. Selvom det måtte anses for godtgjort, at faderen *ønskede*, at alle de modtagne aktier skulle være sønnens særeje, ligesom tilfældet var for gaver til hans andre børn, fandt Højesterets flertal – 5 dommere ud af 7 – ikke, at det med tilstrækkelig sikkerhed var godtgjort, at de i 1951 og 1954 overdragne aktier var særeje. De 2 dissenterende dommere lagde bl.a. vægt på, at den manglende bestemmelse ved den seneste og større gave kunne skyldes, at man *ønskede* at camouflere gaven som en gensidigt bebyrdende overdragelse over for skattemyndighederne, hvorefter disse dommere voterede for, at særeje var stiftet.

Den ved afgørelsen anlagte linie for fortolkning af gyldigheden af særejebestemmelser i forbindelse med gaveløfter indebærer ifølge en *kommentar* til dommen,³ at der næsten er tale om et krav om skriftlighed. Dette er efter forfatterens opfattelse at strække dommens præjudikatvirkning for vidt. Der var efter det i sagen oplyste ikke afgivet nogen som helst *tilkendegivelse* om særeje. At det må anses for bevist, at giver *ønsker*, at en gave skal være særeje, men af den ene eller anden grund ikke tilkendegivet dette, kan ikke være tilstrækkeligt til at stifte særeje. Den modsatte regel, der skulle bygge på antagelser om giverens *ønsker*, ville endvidere være vanskelig at praktisere og medføre alt for stor retsusikkerhed. *Afgives* derimod en tilkendegivelse om særeje, men foreligger den ikke skriftligt, er problemet derimod, om der kan tilvejebringes et tilstrækkeligt sikkert *bevis* for, at tilkendegivelsen er afgivet.⁴

hæng. Tilfælde, hvor trediemand ved en delvis gave foreskriver særeje for hele det overdragne aktiv, er behandlet foran V, 6.4.4.

2. Se UfR 1968.559 Ø om et forkøbsretsdokument af 20. april 1954, der indeholdt et gave-moment, hvorefter der den 9. august 1956 tinglystes dokument om, at ejendommen skulle være datterens særeje. Rettens begrundelse for at afvise særeje var bl.a., »at der ikke i det første dokument er anordnet særeje for erhververen, og at sælgeren formentlig er afskåret fra 2 år efter at berigtige en fejl eller ændre på indholdet i en kontrakt, hvorved erhvervelsen gøres til særeje.«
3. Af *Jørgen Trolle* i UfR 1967 B, side 250.
4. I UfR 1980.232 V var det i et *testamente* bestemt, at arven til testatorernes døtre skulle være særeje. Den ene datter døde imidlertid før testatorerne. Testatorernes børnebørn indtrådte i deres moders arveret. Et barnebarns ægtefælle gjorde senere gældende, at arven var fælles-

Østre Landsrets utrykte dom af 7. oktober 1992⁵ er i overensstemmelse med den foran i teksten tilkendegivne opfattelse, selvom dommen direkte vedrørte en fortolkning af (omfanget af) en utvivlsom særejebestemmelse: Hustruens fader overdrog en landbrugs-ejendom til hende for en købesum på 2.300.000 kr. Af købesummen berigtigedes ifølge skødet 150.000 kr. som en kontant gave, der skulle være modtagerens særeje. Restkøbesummen berigtigedes ved overtagelse af gæld. Efter at Landskatteretten havde forhøjet ejendommens værdi med 350.000 kr., således at gavemomentet reelt var 500.000 kr., hævdede hustruen i forbindelse med ægtefællernes separation, at hele ejendommen var særeje. Hustruen henviste til, at det klart fremgik af omstændighederne ved overdragelsen, at dette havde været gavegiverens *ønske*, hvilket bestyrkedes afgørende af, at andre gaver fra faderen var gjort til særeje. Skifteretten statuerede, at hele landbrugsejendommen var særeje. Landsretten fastslog derimod, at kun de 150.000 kr. var særeje. Resten af ejendommen var fælleseje.

Konklusionen bliver herefter, at der *ikke* kræves skriftlighed ved særejetilkendegivelser i forbindelse med gaver, men at skriftlighed af bevismæssige årsager i allerhøjeste grad må anbefales.⁶

1.2. Arveforskud

Reglerne i Æ2 § 28a om stiftelse af særeje ved gave finder tilsvarende anvendelse, hvor en vederlagsfri overdragelse ydes som *arveforskud*. Det er ikke tilstrækkeligt, at det er bestemt i et testamente, at den arv, der ydes forskud på, skal være særeje.⁷ Bestemmelse om særeje i forbindelse med ydelse af arveforskud skal derfor være truffet senest samtidig med arveforskuddets ydelse.

eje. Vestre landsret antog med støtte i det under bevisførelsen oplyste, at det havde været testatorenes *ønske*, at den arv, som efter datterens død ville tilfalde børnebørnene, skulle være disses særeje. Testatorerne havde efter datterens død udtrykkeligt spurgt deres advokat, om særejebestemmelsen dækkede børnebørnene og fået en bekræftende besvarelse. Vestre landsret fandt herefter, at viljesprincippet slog igennem, og at arven var særeje. Dommen er meget vidtrækkende, fordi en tilkendegivelse kun forelå efterfølgende og alene over for den advokat, der havde konciperet testamentet, og ikke havde nogen som helst støtte i testamentet. Dommen må anses som udtryk for, at testatorerne ved advokatens rådgivning efterfølgende var bragt i en vildfarelse om testamentsbestemmelsens betydning, og at retten herefter ved korrigerende fortolkning fandt frem til, hvad der var testatorenes mening, jf. *T. Svenné Schmidt* i Arveret (Århus) 1991, side 176, navnlig note 11. Se kritikken af dommen i afsnittet om testamentsfortolkning i Arveretten (København) side 232 ff.

5. 16. Afd. 190/1992.
6. Dette gælder efter særejereformen så meget desto mere, som der kan opstå tvivl om, hvilken eller hvilke særejearter der er foreskrevet.
7. UfR 1975.473 Ø fastslog dette. Afgørende er det så vidt ses, at man ikke på tidspunktet for forskuddet kan vide, om forskuddet til sin tid vil kunne afkortes (fuldtud). Som teksten *Noe*

Hvor en efterlevende ægtefælle, der sidder i uskiftet bo, yder forskud på arv af den del af det uskiftede bo, som er arv efter førstafdøde, kan bestemmelse om særeje – uanset om sådan bestemmelse er truffet af førstafdøde – træffes af den efterlevende. Resultatet kan ses som en følge af, at et arveforskud ret beset er en gave blot med bestemmelse om senere afkortning.⁸

1.3. Testamente

En arvelader kan ved *testamente* bestemme, at såvel friarv som tvangsarv skal være særeje for arvingen – også selv om arvingen er arveladerens ægtefælle, jf. Æ2 § 28a. Særeje opstår i så fald ved arvefaldet.

Det er tilstrækkeligt, at der foreligger en formløs testamentarisk bestemmelse, såfremt der ikke protesteres mod denne af nogen, som i medfør af AL § 55 vil være berettiget dertil.⁹ Efter AL § 55 er det i denne henseende afgørende, om den, der rejser protest, »vil arve«, hvis testamentet erklæres ugyldigt.

Det er ikke afgjort i retspraksis, om en ægtefælle er berettiget til at rejse indsigelse mod en formløs testamentarisk forskrift om særeje vedrørende arv, der tilfalder den anden ægtefælle.¹⁰

Vesterdorf i Arveret (Århus) 1991 side 132 note 53 vil afskære ægtefællen fra at protestere mod en særejebestemmelse vedrørende den anden ægtefælles arv, *fordi* vedkommentene ikke »vil arve« såfremt særejebestemmelsen tilsidesættes, *fordi* Æ2 § 28a ikke entydigt stiller krav om, at særejebestemmelsen skal træffes ved en formgyldig testamentarisk disposition, og *fordi* en ægtefælle ikke kan rejse indsigelse mod en formløs bestemmelse, der begrænser den anden ægtefælles arv.¹¹

Munck i Familieret (Århus) 1990 side 342 f. Også hvor arveafkald meddeles mod vederlag, kan arveladeren – som ved gaver – foreskrive, at vederlaget skal være særeje.

8. Se derom Arveretten (København) side 305 ff. Er en nærmere angiven bestemmelse om særeje truffet ved udbetalingen, og indeholder førstafdødes eller efterlevendes testamente en derfra afvigende forskrift, bør bestemmelsen, der blev truffet ved udbetalingen, slå igennem, også for den del af forskuddet, som senere viser sig at kunne afkortes. Sml. *E. Lego Andersen: Gavebegrebet* side 537 og 548 f, der ikke tager hensyn til, at et arveforskud eventuelt ikke vil kunne afkortes. Resultaterne i teksten stemmer med afgørelsen UfR 1975.473 Ø.
9. Se om AL § 55 Arveretten (København) side 207 f og *Vesterdorf* i Arveret (Århus) 1991 side 131 ff.
10. At modtagerægtefællen selv kan protestere ligger fast, selvom modtagerægtefællen derved indirekte kan bestemme, om arven skal være særeje eller ikke. Den tilsvarende retstilstand er anerkendt ved båndlæggelse, hvor en arving i medfør af AL § 59 kan protestere mod båndlæggelse af tvangsarv (eller unnlade at protestere).
11. I samme retning Familieretten (København) side 99 med note 142.

Et hermed beslægtet problem kendes fra konkursretten ved spørgsmål om, hvorvidt kreditorerne i et konkursbo kan protestere mod en båndlæggelsesbestemmelse vedrørende skyldnerens arv. Det konkursretlige spørgsmål kan muligvis anses for løst ved KKL § 34, stk. 1, der foreskriver, at arv, der tilfalder skyldneren, indgår i konkursboet, medmindre andet følger af arveladerens *gyldige* bestemmelse, dvs. at en formløs båndlæggelse ikke får virkning over for konkursboet.¹² Indsigelse mod et testamente, der *begrænser* skyldnerens arv, kan derimod ifølge KKL § 34, stk. 2, ikke rejses af konkursboet, ifølge forarbejderne fordi en sådan ret er anset for at være personlig, jf. betænkning II, nr. 606/1971 om Konkurs og Tvangsakkord, side 98 ff.

Ved afgørelsen af det familieretlige spørgsmål bør der næppe slutes fra konkurstillfældet, som angår en væsentlig anden situation, og hvis retsgrundlag i øvrigt forekommer noget tvivlsomt, ligesom det anførte resultat så vidt ses ikke er godkendt i retspraksis. Den noget formelle betragtning, at det forhold, at arven bliver fælleseje, hvis en protest følges, ikke er en »arveret« for den anden ægtefælle, bør næppe anses for afgørende. Der stiftes trods alt herved en indirekte ret for den anden ægtefælle, som ikke er fjernere end fx. en subsidiær rentenydelsesret, som der ville kunne protesteres på grundlag af. Fulgte man konsekvent dette synspunkt, ville arvingen heller ikke selv kunne protestere mod en formløs testamentarisk disposition om særeje, da arvingen jo »vil arve« *uanset* om testamentets særejebestemmelse erklæres ugyldig. Det er nok rigtigt at fastslå, at man ved formuleringen af ÆL § 55 alene har haft den egentlige arveretlige fordeling for øje, og ikke det senere skifte mellem arvingen og dennes ægtefælle.

Vi antager herefter, at ægtefællen ikke kan protestere og tillægger det herved betydning, at anliggendet efter dets karakter alene findes at burde angå retsforholdet mellem arveladeren og arvingen. En tilrettelæggelse af ægtefællernes formueforhold må iøvrigt ske ved ægtepagt med *begge ægtefællers* medvirken.

1.4. Båndlæggelse

Efter AL kapitel 11 kan en arvelader i testamente træffe bestemmelse om, at al friarv samt hans livsarvingers tvangsarv skal båndlægges. AL § 62, stk. 3, indeholder en udfyldningsregel, som anvendes, hvor der ikke i testamentet tillige er taget stilling til, om den båndlagte arv skal være særeje for arvingen:

12. Således *Mogens Munch*: Konkursloven 7. udgave 1993 side 289 ff, især side 293. Fortolkningen kunne imidlertid også anlægges således: Bestemmelsen om båndlæggelse er formløs og derfor ugyldig, men ugyldigheden er alene anfægtelighed. Når en testamentarisk bestemmelse er anfægtelig, indtræder ugyldighed kun, hvis nogen, der vil *arve* i tilfælde af ugyldighed protesterer. Kun skyldneren vil arve i stedet, in casu ved at arven modtages fritaget for båndlæggelse. Efter denne fortolkning bliver en formløs båndlæggelse således bindende for konkursboet. Betænkning II om Konkurs og Tvangsakkord nr. 606/1971 side 98 f giver intet bidrag til, hvilken fortolkning der skal anlægges.

VI. Særeje efter trediemands bestemmelse

»Båndlagt arv er fuldstændigt særeje,¹³ medmindre andet er bestemt ved testamente. Dette gælder, selv om bestemmelsen om båndlæggelse tilsidesættes i medfør af § 59«.

Selvom 2. pkt. i AL § 62, stk. 3, ikke er helt klart formuleret, er meningen klar nok. Hvad enten arven faktisk båndlægges, eller der sker fritagelse for båndlæggelse i medfør af AL § 59,¹⁴ bliver arven fuldstændigt særeje. En testamenterisk forskrift om båndlæggelse kan imidlertid også blive uden båndlæggelsesvirkninger for arvingen – overhovedet eller for fremtiden – efter andre regler i AL kapitel 11.

Dette kan være tilfældet:

- efter AL § 63 ved at arven frigives, fordi det er en velfærdssag for arvingen,
- i medfør af AL § 58, stk. 2, når det bestemmes, at der skal ske fritagelse for båndlæggelse, fordi arven har ringe værdi, eller
- fordi en tidsbegrænsning af båndlæggelsen er udløbet på tidspunktet for arvens udlodning eller udløber senere, jf. AL § 64.

Det er, som AL § 62, stk. 3, er formuleret, *tvivlsomt*, om arven i disse tilfælde (for)bliver fuldstændigt særeje eller om den bliver fælleseje.¹⁵

Efter én opfattelse¹⁶ skal arven altid være fuldstændigt særeje, når der i testamentet findes en båndlæggelsesforskrift vedrørende arven. Det tillægges herved betydning, at loven i det væsentligste tilfælde – nemlig § 59 situationerne – lader den frigivne arv blive særeje. Derfra bør der naturligst sluttes analogt til de mindre væsentlige tilfælde. Endvidere kan der ikke bortses fra, at arveladeren har undladt at medtage en udtrykkelig særejeforskrift i testamentet, fordi han gik ud fra, at arven ville blive særeje, når der er truffet bestemmelse om båndlæggelse. Det nedenfor anførte synspunkt om vanskeligheder på separations- og skilsmissekifter bør ikke tillægges betydning, når loven har tilsidesat det i den væsentligste gruppe – § 59 tilfældene.

13. Bestemmelsen blev konsekvensændret ved særejereformen pr. 1. oktober 1990.

14. Efter AL § 59 kan båndlæggelsesbestemmelsen tilsidesættes efter påstand fra arvingen, såfremt denne godtgør, at han er i stand til på forsvarlig måde at råde over arven på egen hånd. Sker dette, bliver båndlæggelsen således aldrig effektueret, medmindre arvingen er under 25 år, jf. AL § 59, stk. 2.

15. Se Arveretten (København) side 219 f m. h., *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990, s. 346 f og *Vesterdorf* i Arveret (Århus) 1991 side 217 m.h.

16. Som *Taksøe-Jensen* tilslutter sig.

Efter en anden opfattelse¹⁷ findes det mest hensigtsmæssige resultat nok at være, at det antages, at hvis arven er *blevet båndlagt* og dermed *er blevet fuldstændigt særeje*, vedbliver den med at være fuldstændigt særeje også efter båndlæggelsesbestemmelsens ophør.¹⁸ Bliver båndlæggelsen derimod ikke effektueret, skal arven være fælleseje.¹⁹

Spørgsmålet er ikke afgjort i retspraksis.

Indtægt af fuldstændigt særeje opstået i medfør af båndlæggelsesbestemmelser om *arv* bliver fuldstændigt særeje i medfør af Æ2 §§ 28, stk. 3, jf. 28a, såfremt arveladeren er død efter den 1. oktober 1990 (ikrafttrædelsesdatoen for særeje-reformen).

Indtægter, der er faldet før den 1. oktober 1990, eller som var vedhængende pr. denne dato, er derimod blevet fælleseje i medfør af de indtil den 1. oktober 1990 gældende bestemmelser i Æ2 § 21, stk. 3.

Der knytter sig derimod en vis usikkerhed til, hvad der skal være formuearten for indtægter, der er faldet efter den 1. oktober 1990, såfremt arveladeren er afgået ved døden før denne dato. Der kan derom henvises til overvejelserne foran under V, 11. Spørgsmålet er uafklaret i retspraksis.

Der findes ingen til AL § 62, stk. 3, svarende regel vedrørende *gaver*. Båndlagt gave bliver derfor fælleseje, medmindre andet følger af gavebrevet eller af en af ægtefællerne oprettet ægtepagt.

1.5. Livs- og ulykkesforsikring

Ved *livs- og ulykkesforsikring* antages det, at forsikringstageren kan træffe bestemmelse om, at forsikringssummen skal tilfalde den begunstigede som særeje. Dette gælder, hvad enten begunstigelsen er genkaldelig, jf. FAL § 102, stk. 2, eller uigenkaldelig, jf. FAL § 108, stk. 2.

Hvor forsikringssummen først tilfalder den begunstigede *efter* forsikringstagerens *død*, kan bestemmelsen om særeje være truffet enten ved testamente *eller* – efter en analogi af reglerne i Æ2 § 28a – i overensstemmelse med formkravene i FAL § 103 om indsættelse af begunstigede. Efter disse kan

17. Som tiltrædes af *Noe Munck*.

18. Der lægges herved vægt på, at formålet med AL § 63, stk. 2, bl.a. var at sikre, at båndlagte kapitler ikke skulle inddrages under et fællesboskifte, medmindre dette særlig var bestemt i testamentet. Baggrunden var, at sådanne midler havde givet anledning til betydelige vanskeligheder på sådanne skifter. Hvis båndlæggelsen derfor aldrig er blevet gennemført, er der ikke samme behov for at foreskrive særeje, hvorfor man må kunne falde tilbage på det almindelige hovedprincip om fælleseje i Æ2 § 15.

19. Dette gælder dog naturligvis ikke i § 59 tilfældene.

forskriften enten ske ved skriftlig meddelelse til selskabet eller ved optagelse i eller påtegning på policen af selskabet.

Tilfalder forsikringssummen i stedet den begunstige i forsikringstagerens *levende live*, vil formkravene i FAL § 103 efter analogien af reglerne i Æ2 § 28a om gave være anvendelige.²⁰

2. Grænserne for bestemmelsesretten

2.1. Hvilke formuearter kan trediemand foreskrive?

Æ2 § 28a fastsætter, at en gavgiver eller arvelader kan »træffe *tilsvarende bestemmelse*²¹ som efter § 28« vedrørende gave eller arv.

Ægteskabsudvalget tog ikke i enkeltheder stilling til, hvor grænserne for trediemands bestemmelsesret skal sættes, men udtalte blot:²²

»Trediemand bør på samme måde som ægtefællerne selv kunne bestemme særeje alene for separations- og skilsmissetilfælde (»skilsmisssæreje«), men tillige således, at bestemmelsen også gælder for dødsfaldssituationen (»fuldstændigt særeje«). Trediemands bestemmelse om særeje er antagelig ofte truffet med henblik på en eventuel separation eller skilsmisse, men et hensyn fx. til børnebørnene kan føre til at udstrække beslutningen til at gælde også dødsfaldssituationen.«²³

Når der herefter kan – og kun kan – træffes »tilsvarende« bestemmelse om særeje, må en umiddelbar sproglig forståelse føre til, at grænserne for, hvad der gyldigt kan aftales af parterne ved ægtepagt, gælder tilsvarende for trediemandsbestemmelser.

Trediemand kan derfor træffe bestemmelse om *særejeart*, dvs. om, at gaven eller arven skal være fuldstændigt særeje, skilsmisssæreje, kombinationssæreje af type 1-4 – men i almindelighed ikke af typerne 5-8²⁴ (fordi bestemmelser

20. Selvom ægtefællen er indsat som uigenkaldeligt begunstiget, og der således foreligger en gave, kræves ikke ægtepagt, jf. Æ2 § 30, stk. 1, 2. pkt., og dette gælder uanset om forsikringens størrelse svarer til ægtefællernes kår, se *1918-udkastet*, side 175.

21. Udhævet her.

22. *Betænkning nr. 3* side 21.

23. Justitsministeriets bemærkninger til lovforslaget (side 15-16 og 21) indeholdt intet særligt herom, og må derfor antages at have henholdt sig til betænkningens forslag. Lovforslagets bemærkninger er citeret foran under III og nedenfor i bilag 2.

24. Se foran under 1.2.4.

truffet af trediemand alene kan angå selve gavens eller arvens formueart og da gave eller arv kun sjældent tilfalder svigerbørn),²⁵ brøkdelsæreje, anpartssæreje og aftrapningsæreje.

Trediemand kan endvidere træffe bestemmelse om, at gaven eller arven skal være fælleseje.²⁶

Træffes bestemmelse om *en anden formueart* end de nævnte, er bestemmelsen uvirksom. Spørgsmålet bliver i så fald, om forskriften i det hele er *ugyldig*, således at gaven eller arven bliver modtagerens fælleseje – eller en anden hovedformueordning fastsat ved ægtepagt – eller om forskriften skal søges fortolket således, at gaven eller arven i stedet tillægges status af en af de tilladte formuearter. Herom findes ikke praksis. De almindelige fortolkningsprincipper for gavebreve og testamenter skal imidlertid finde anvendelse, således at det afgørende bliver, om gavegiverens eller arveladerens ønske kan udfindes. Kan det – eventuelt ved bevisdata uden for gavebrevet eller testamentet – fastslås, hvad der har været giverens eller arveladerens ønske, bliver dette resultat i medfør af viljesprincippet afgørende.²⁷

Eksempel 1: Testamentet, der er konciperet af arveladeren selv, bestemmer, at arven til datteren »ikke skal kunne tilfalde« datterens nuværende ægtefælle. Testator har i et brev til datteren udtalt: »Jeg har ved det i dag oprettede testamente fastsat, at din arv efter mig ikke skal kunne tilfalde Mogens, hvis I skal skilles og heller ikke, hvis du dør før ham.« Det oplyses endvidere, at testator var bekendt med, at svigersønnen, Mogens, var insolvent.²⁸

En sådan bestemmelse må fortolkes som en tilkendegivelse om, at arven skal være fuldstændigt særeje i datterens nuværende ægteskab. Da bestemmelser om, at særeje skal være betinget af ægteskab med en bestemt person, ikke gyldigt kan træffes²⁹, må det ud fra viljesprincippet antages, at arven bliver fuldstændigt særeje, men således at datteren kan ændre det fuldstændige særeje ved ægtepagt i sit eventuelle ægteskab med en ny ægtefælle.

-
25. Trediemand kan ikke træffe bestemmelse om formuearten for modtagers øvrige aktiver og endnu mindre for modtagers ægtefælles aktiver.
 26. Se foran V, 13. med omtale af motivudtalelsen fra *1918-udkastet*, hvis betydning ikke kan anses for bortfaldet ved særejereformen.
 27. Sml. *E. Lego Andersen* i Gavebrevet side 536.
 28. Testator kan derimod ikke gyldigt foreskrive, at arven til datteren efter hendes død ikke skal kunne tilfalde svigersønnen, når datteren ikke har givet afkald på tvangsarv (men sådan bestemmelse kan nok træffes for friarv gennem en successionsrækkefølge).
 29. Jf. nedenfor 2.3.

2.2. Tidsbegrænsning af særeje

Bestemmelser om *tidsbegrænsning* af særeje i gavebreve og testamenter kan lige så lidt, som tilfældet er ved ægtepagter, knyttes til en uvis begivenheds indtræden.³⁰ Det bør dog antages, at det gyldigt kan bestemmes, at en fastsat tidsbegrænsning regnes fra gavens eller arvens modtagelse, selvom dette tidspunkt ligger længe efter gavebrevets eller testamentets oprettelse. Ved arv kan modtagelsen i så fald fastsættes til enten at være dødsdagen eller dagen for arveudlægget.³¹

Derimod kan der – som hidtil – frit indsættes tidsmæssige betingelser for, hvornår modtageren af gaven eller arven ved *ægtepagt* kan fravige særejebestemmelsen, fx. til at gælde fra det tidspunkt, hvor en arvings ægtefælle dokumenterer at være blevet solvent.³² Retsstillingen er således forskellig alt efter, om trediemand knytter *selve særejets* tidsmæssige ophør til en uvis begivenheds indtræden, eller om han knytter modtagerens adgang til *ved ægtepagt* at ophæve særejet til en sådan begivenheds indtræden, jf. nedenfor 2.3.

2.3. Betingelser

Ordlyden i Æ2 § 28a må endvidere antages at være til hinder for, at der kan indsættes *andre betingelser* for særeje i gavebreve og testamenter end de betingelser, der gyldigt kan indsættes for særeje ifølge ægtepagt, jf. derom foran under V,9.³³ Hvor en ulovlig betingelse for særeje herefter er optaget i et gavebrev eller i et testamente, beror det på en fortolkning, om *betingelsen* skal anses for uskreven eller om *selve særejeforskriften* skal anses for *ugyldig*. Afgørende er også her viljesprincippet.

Eksempel 1: Et testamente bestemmer, at datterens (betydelige arv) skal være fuldstændigt særeje, men kun så længe hun er gift med N.N. Det er oplyst, at testator altid har opfattet N.N. som »golddigger«.

Betingelsen er ugyldig. Fortolkningen bør føre til, at arven bliver fuldstændigt særeje. Der kan dog i betingelsen e.o. indfortolkes en tilladelse til, at datteren i et nyt ægteskab med en anden mand ved ægtepagt kan ophæve særejebestemmelsen, således at hun fx. i stedet får fælleseje.

30. Se herom foran under V, 8. m.h.

31. Der foreligger ikke retspraksis, sml. foran under V, 9. Der henvises i øvrigt til den mere indgående omtale af tidsbegrænsninger af ægtepagter foran under V, 8.

32. Dette blev klart forudsat i bemærkningerne til lovforslaget, side 21.

33. Som teksten Familieretten (København) side 100 f og *Noe Munck* i Familieret (Århus) 1990 side 345 f navnlig note 47.

Som nævnt under 2.2. kan en *tilladelse* fra gavegiver eller arvelader til, at modtageren *ved ægtepagt* skal kunne træffe bestemmelse om anden formueordning end den ved gavebrevet eller testamentet fastsatte, meget vel være betinget.³⁴ En sådan betingelse kan dog være ulovlig, hvis den er i strid med lov og ærbarhed eller tilsigter at gribe ind i modtagerens beslutningsret om sine personlige anliggender på en måde, som ikke bør tilstedes.³⁵

2.4. Surrogater og indtægter.

Reglerne om *surrogater* og *indtægter* af særeje stiftet ved ægtepagt finder tilsvarende anvendelse for særeje stiftet efter trediemands bestemmelse. Det kan således ikke bestemmes ved gavebrev eller ved testamente, at surrogat af fælleseje skal være særeje.³⁶

2.5. Delgavetilfælde m.v.

Hvor trediemand ved gavebrev eller testamente overfører et behæftet aktiv, og modtageren overtager pantegælden, bør trediemand efter vores opfattelse ikke gyldigt kunne bestemme, hvilken formueart den behæftede del af ejendommen og pantegælden skal have.³⁷

Ekempel 1: Ved gave overdrager en fader et familiesommerhus til en værdi af 600.000 kr. til sin datter med bestemmelse om, at hele sommerhuset skal være hendes særeje. Datteren har i øvrigt fælleseje i sit ægteskab. Sommerhuset er behæftet med en prioritetsgæld på 400.000 kr., som datteren overtager, således at gavens værdi er 200.000 kr. Ifølge højesteretspraksis fra før særejereformen kan gavegiver bestemme, at hele ejendommen (dvs. også den behæftede del) skal være særeje, hvorfor også pantegælden i så fald vil blive særeje. Som det nærmere er drøftet foran under V, 6.2. og 6.4.4. må der så vidt ses sættes spørgsmålstegn ved, om denne højesteretspraksis også vil blive opretholdt efter særejereformens gennemførelse. Meget taler for i disse tilfælde at anvende de mere fleksible løsninger, som anpartssærejeløsningen tilbyder.

34. Se om den hidtidige konciperingspraksis for testamente foran under V, 13.

35. Se herom Arveretten (København) side 180-182 og *T. Svénné-Smidt* i *Arveret* (Århus) 1991 side 164-168. Som tilfælde, hvor en betingelse bør anses for uskreven, kan nævnes, at sær-ejet skal kunne ændres til fælleseje, hvis arvingens ægtefælle melder sig ind i et politisk parti og har været medlem af dette i 5 år.

36. Der henvises i øvrigt til den mere indgående omtale af surrogater og indtægter for særeje stiftet ved ægtepagt foran under V, 10. og 11.

37. Se nærmere nedenfor under VII, 3.2.3. og 5.2., jf. foran V, 6.4.4.

2.6. Specifikation

Gøres den samlede arv eller den fulde gave til særeje, gælder der ikke noget krav om *specifikation*³⁸ af det, der skal være særeje.

I visse tilfælde fremgår den fornødne specifikation af et testamente: »skal arve mit sommerhus og mine obligationer i depotet i Den Danske Bank«, og det samme er næsten altid tilfældet for gavebrevs vedkommende. Er gaven afgiftspligtig, skal det gaveoverdragne herudover specificeres i gaveanmeldelsen til den lokale Told- og Skatteregion. Identifikationsproblemer opstår for gavers vedkommende således hovedsagelig ved de afgiftsfri gaver til børn m.fl. på højst 80.000 kr. årligt eller til svigerbørn m.v. på højst 28.000 kr. årligt (1995-tal), når der ikke er oprettet gavebrev. For arvs vedkommende løses identifikationsproblemet i øvrigt ved bevis for, hvad der blev arveudlagt.

Skal kun *en del* af en gave eller en arv være særeje, og foreskrives der ikke brøkdelsæreje eller anpartssæreje om hele gaven eller arven, gælder der et krav om, at de aktiver, der skal være særeje, skal kunne identificeres. Da viljesprincippet er det fremherskende ved trediemandsstiftet særeje, er det afgørende, om man med rimelig sikkerhed kan påvise de aktiver, som efter trediemands bestemmelse skal være modtagers særeje. Kan dette ikke ske, har gaven eller arven den formueart, der følger af de legale regler eller af en ægtepagt.

Går en specifikation i et testamente ud på, at et barns legale arv skal være fælleseje, bortset fra et sommerhus, der skal være fuldstændigt særeje, og findes sommerhuset ikke i arveladerens dødsbo, må hele arven i almindelighed blive fælleseje, fordi formålet med bestemmelsen normalt vil have været at sikre, at sommerhuset kunne forblive i arvingens (slægtens) eje. Findes sommerhuset derimod i boet og bliver dette i stedet arveudlagt som fuldstændigt særeje, og sælges det derefter af arvingen, vil salgssummen – i mangel af bestemmelse i testamentet om det modsatte – som surrogat være fuldstændigt særeje.

Har en arvelader i et testamente – uden at træffe bestemmelse om brøkdelsæreje – fastsat, at fx.halvdelen af arvingens arv skal være særeje af en eller anden art, og fastsættes der intet nærmere herom i forbindelse med arveudlægget, er arvingens arv udlagt som anpartssæreje.³⁹ Arvingen kan herefter selv opdele arven i en halvdel, der er særeje, og en anden halvdel, der er fælleseje.

38. Se V, 14. om specifikation ved særejebestemmelser i ægtepagter.

39. Se foran under V, 6.

2.7. Ophør af særeje

Særeje stiftet ved gavebrev eller testamente *ophører* først endeligt ved ejerægtesfællens død, men udløser i så fald sine retsvirkninger.

Derimod ophører sådant særeje *ikke* ved bosondring, separation eller skilsmisse, idet gaven eller arven også er særeje i modtagerens senere ægteskab med en ny ægtefælle.

Ved kombinationssæreje gælder dog særlige regler. Hvor gave eller arv er gjort til modtagerens ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, vil gaven eller arven være modtagerens skilsmissesæreje under modtagerens ægteskab med dennes første ægtefælle. Dør modtageren før ægtefællen, bliver det modtagne fælleseje. Dør modtagerens ægtefælle før modtageren, bliver det modtagne derimod fuldstændigt særeje. Indgår modtageren nyt ægteskab, bliver gaven eller arven imidlertid påny ægtefællebegunstigende kombinationssæreje.

Om særejes ophør ved forbrug og sammenblanding med andre midler, gælder ganske det samme for gave- og arvesærejer som for særejer stiftet ved ægtepagt, hvorfor der henvises til fremstillingen foran under afsnit V, 15. Modtageren kan derimod ikke ændre eller ophæve trediemandsbestemte særejer ved ægtepagt, medmindre dette tillades af gavegiveren eller arveforskudsyderen, eller gavebrevet eller testamentet giver adgang til, at sådan ændring eller ophævelse kan ske, jf. nærmere foran under V, 13.

En af Ægteskabsudvalget foreslået regel om adgang til med statsamtets tiltrædelse at tilsidesætte trediemandsbestemt særeje ved ægtepagt blev som nævnt foran under V, 15. ikke gennemført i forbindelse med særejereformen.

VII Særeje og gæld

1. Problemstillingen og dens praktiske konsekvenser

I Danmark har det såvel i lovgivning og retspraksis som i litteraturen hidtil kun i beskedent omfang været behandlet, hvilken formueart en ægtefælles gældsposter har. Med den stigende udbredelse af særejer, der alene angår en del af en ægtefælles formue, vil spørgsmål om gælds formueart imidlertid få tiltagende praktisk betydning ved separation, skilsmisse og død. Men dernæst kan en rokade med gælds formueart ret beset have lige så stor eller større økonomisk virkning end en ægtepagt om ændring af formueart for en ægtefælles aktiver.¹ Problemstillingens betydning understreges af, at der nu er lovgivet udtrykkeligt om gælds formueart i de andre nordiske lande.²

I dette afsnit overvejes spørgsmålene om formueart for ægtefællers gæld derfor grundlæggende, og der opstilles med udgangspunkt i de foran under IV opstillede 8 grundprincipper for ægtefælleformueretten retningslinier for, hvorledes gæld skal fordeles ved et opgør, når en ægtefælles formueordning er blandet.³ En række af resultaterne, som er sammenfattet nedenfor under 6, er nye. De er imidlertid søgt bragt i harmoni med de resultater, vi er nået til for aktivernes vedkommende, og er i overensstemmelse med de foreliggende retskilder. Vi er opmærksomme på, at nogle af vore resultater i det følgende vil afvige fra, hvad man antog før særejereformen. Efter reformen er der imidlertid større behov for at søge at opstille et samlet system, der er i harmoni med løsningerne vedrørende aktiverne, og som samtidig afbalancerer parternes interesser i overensstemmelse med intentionerne bag lovgivningen.

1. Se nedenfor 4.2. med eksempel 3.

2. Norsk Ekteskapslov av 4. juli 1991 § 53 og svensk Äktenskapsbalk af 14. maj 1987 11:2.

3. Spørgsmålet om gælds formueart blev behandlet af *Henrik Dam og Taksøe-Jensen* i UfR 1995 B, side 201 ff: Hvornår gæld er særeje – Et spejlbillede af reglerne om aktiverne eller noget andet? Denne artikels hovedresultater har vi med visse modifikationer kunnet lægge til grund i det følgende.

VII. Særeje og gæld

Terminologisk anvendes betegnelser for gælds formueart, der svarer til dem, der er anvendt om aktivers formueart, altså fællesejegæld, fuldstændig særejegæld, skilsmisssærejegæld, kombinationssærejegæld, brøkdelsærejegæld, anpartssærejegæld og aftrapningssærejegæld.

Det ligger fast, at en ægtefælles gæld er af samme formueart som ægtefælens aktiver, når ægtefælens formueordning ikke er blandet.

Eksempel 1: En ægtefælle H har i det hele fælleseje. H's eksisterende gældsposter er derfor fællesejegæld. Stifter H nu ny gæld, bliver også denne gæld fællesejegæld.

Ganske det tilsvarende vil gælde, hvis H fuldtud har en anden formueordning, fx. i det hele brøkdelsæreje med 50% fælleseje og 50% fuldstændigt særeje.

Har en ægtefælle derimod en blandet formueordning, opstår der spørgsmål om, til hvilken formueart ægtefælens gæld skal henregnes. Gæld, der er af en bestemt formueart, skal ved et skifte søges afregnet *fuldt ud* i aktiver, som er af *samme formueart* som gælden, før en eventuel overskydende del af gælden afregnes i aktiver af anden formueart.⁴

Eksempel 2: En ægtefælle har i det hele fælleseje. Ægtefælens eksisterende gældsposter er derfor fællesejegæld. Ægtefællen arver nu en obligationspost, der ifølge testamentet skal være fuldstændigt særeje. I så fald skal ægtefælens ældre eksisterende fællesejegæld ved et opgør principalt søges dækket af eller afregnet i ægtefælens fællesejeaktiver, således at kun en eventuel overskydende fællesejegæld skal belastes ægtefælens særejeaktiver.⁵

Efter SL § 68, stk. 1, foregår et skifte af fællesboet på den måde, at hver ægtefælles bodel opgøres for sig, hvorefter halvdelen af hver ægtefælles positive nettobodel (værdien af aktiverne med fradrag af værdien af gælden) ved boslodsudvekslingen skal afstås til den anden ægtefælle eller dennes dødsbo; et underskud på en ægtefælles bodel skal derimod efter de nugældende danske regler ikke deles.

Overstiger værdien af en ægtefælles fællesejeaktiver værdien af ægtefælens fællesejegæld, er ægtefælens *nettobodel positiv*.

Ved et skifte i anledning af ægtefælens *død* beregnes boslod til den anden ægtefælle af den positive nettobodel. Efter at boslodsudvekslingen har fundet sted, beregnes der derefter arvelodder til dem, der skal arve af den førstafdøde ægtefælles fælleseje, dvs. af bosloden = halvdelen af ægtefælens egen positi-

4 Dette følger indirekte af bestemmelsen i SL § 65, stk. 2, 1. pkt., og er fast praksis.

5 Reglen om, at en overskydende gæld på fællesejet i et sådant tilfælde ved et skifte skal dækkes af særejet, følger dels af, at ægtefællen over for kreditorerne hæfter med hele sin formue, dels af, at kun nettoformue skal fordeles mellem ægtefællerne eller deres dødsboer ved et skifte af fælleseje.

ve nettobodel med tillæg af halvdelen af den anden ægtefælles eventuelle positive nettobodel. Overtager den efterlevende ægtefælle derimod fællesboet til uskiftet bo, indgår den førstafdødes fællesejeaktiver og fællesejegæld i det uskiftede bo, således at den efterlevende ægtefælle kommer til at hæfte for den afdøde ægtefælles fællesejegæld. Med den førstafdødes *fuldstændige særeje* forholdes der anderledes. Ingen del af fællesejegælden – men alene den fuldstændige særejegæld, jf. nedenfor – belastes særejet, så længe nettobodelen er positiv. Det fuldstændige nettosæreje skal ubetinget skiftes og falder uden boslodsudveksling i arv til dem, der skal arve af den afdødes fuldstændige særeje. En eventuel overskydende gæld på det fuldstændige særeje, skal belastes fællesejet, også hvor fællesejet overtages til uskiftet bo. Førstafdødes særbo kan ikke insolvensbehandles, såfremt der er dækning i førstafdødes bodel og i skiftetilfælde boslod, eller den efterlevende ægtefælle overtager fællesboet til uskiftet bo.

Skyldes opgøret *separation eller skilsmisse*, beholder ejerægtefællen sit nettosæreje,⁶ medens ægtefællernes fælleseje skiftes. Summen af de positive nettobodele ligedeles derefter ved boslodsudvekslingen kvantitativt mellem ægtefællerne. Hver ægtefælle beholder sin gæld.

Retsstillingen bliver anderledes, hvis værdien af ægtefællens fællesejegæld overstiger værdien af ægtefællens fællesejeaktiver, således at *nettobodelen er negativ*.

Skyldes et opgør ægtefællens *død* og *overstiger* værdien af den afdøde ægtefælles gæld således værdien af ægtefællens bodelsaktiver, ansættes ægtefællens bodel ved boslodsudvekslingen til nul. En negativ saldo deles ikke. Det er ikke afklaret i retspraksis, om en overskydende gæld på den afdøde ægtefælles bodel skal dækkes først af den afdødes fuldstændige særeje eller af en eventuel boslodsandel fra den anden ægtefælle, når den afdøde ægtefælles særbo og fællesbo taget under et efter boslodsudvekslingen er solvente. Den første løsning stemmer bedst med familieformuerettens princip om særhæften, der fører til, at en ægtefælles gæld ved retsforfølgning vil blive dækket fuldt ud, inden der ved et skifte foretages en udligning mellem ægtefællerne.⁷

I tilfælde af *separation* og *skilsmisse* beholder hver ægtefælle derimod i disse tilfælde værdien af alle sine aktiver og hele sin gæld og modtager den halve værdi af den anden ægtefælles eventuelle positive nettobodel som boslod.

6. Uanset særejets art.

7. I praksis dækkes fællesejekreditorerne så vidt vides oftest af hele den afdøde ægtefælles bodel og boslod, det vil sige også af boslodsandelen fra den anden ægtefælle, før de dækkes af det fuldstændige særeje. Opnår kreditorerne dækning *før* skiftet, vil de imidlertid som nævnt blive dækket af særejet.

Eksempel 3: Ændres eksempel 2 derhen, at ægtefællen som sin *hovedformueordning* har *fuldstændigt særeje* og nu arver en obligationspost, der er *skilsmisssæreje*, er al ægtefæl- lens gæld fortsat fuldstændig særejegæld.

Denne gæld skal ved et opgør først søges dækket af eller afregnet i ægtefæl- lens fuldstændige særejeaktiver og kun i tilfælde af, at den fuldstændige sære- jegælds værdi overstiger værdien af de fuldstændige særejeaktiver, skal den overskydende gæld belastes skilsmisssærejet.

Hvor en ægtefælle har en blandet formueordning, vil spørgsmålet om, hvil- ken formueart ægtefællens gæld skal henregnes til, imidlertid oftest ikke stille sig så klart som forudsat i de gennemgåede eksempler.

I det følgende undersøges det først, om der i *lovgivning, praksis og litteratur* findes bidrag til løsning af spørgsmålet om gælds formueart (nedenfor 2). Der- næst undersøges det, hvilken formueart en ægtefælles gæld får ved gældens *stiftelse* (nedenfor 3). Videre undersøges det, om en ægtefælles gæld, der ved stiftelsen har fået en bestemt formueart, senere kan *omlægges* enten af ægte- fællen selv eller ved ægtepagt (nedenfor 4). De nåede resultater afprøves der- næst på en række særlige tilfældegrupper, nemlig ved indfrielse af pantegæld (nedenfor 5.1.), ved overtagelse af gæld (nedenfor 5.2.), ved brøkdelsæreje (nedenfor 5.3.), ved anpartssæreje (nedenfor 5.4.), ved aftrapningssæreje (nedenfor 5.5.), og ved sammenblanding af gæld af forskellig formueart (nedenfor 5.6.). Sluttelig sammenfattes resultaterne (nedenfor 6).

2. Lovgivning, praksis og litteratur

I medfør af skiftelovens § 65, stk. 2, 1. pkt., skal gæld, der »hører til« en ægte- fælles bodel, indgå ved delingen af fællesboet. Til fortolkning af bestemmelsen findes i forarbejderne⁸ alene følgende udtalelse:

»Gæld, som efter sin Oprindelse særlig vedrører en Ægtefælles Særeje kan dog kun forlanges dækket af dens Gifteeje,⁹ forsaavidt Dækning ikke kan faas af dens øvrige Mid- ler.«

8. Se bemærkningerne til det fremsatte lovforslag i Rigsdagstidende 1919-20, Tillæg B, sp. 780.

9. Dvs. fælleseje.

Ægteskabsudvalget af 1957 udtalte,¹⁰

»--- at gæld stiftet af en ægtefælle, der er ejer af både særejemidler og fællesejemidler, kan være af en sådan beskaffenhed, at den må siges alene eller i hvert fald delvis at vedrøre ægtefællens særejeformue ---«

Ægteskabsudvalget af 1969 tog ikke i sine betænkninger stilling til spørgsmålet om gælds formueart.

Der findes ikke offentliggjort retspraksis om gælds formueart.

I litteraturen er problemstillingen kun behandlet i beskedent omfang:

Ernst Andersen¹¹ udtalte i 1956:

»Når ægtefæller har en blandet formueordning, må der for *passivernes* vedkommende eventuelt tages stilling til, hvilke gældsposter der angår særeje, og hvilke der vedrører bodel og kan trækkes fra ved nettobodsberegningen. --- Prioritetsgæld i særejeejendom og gæld vedrørende hovedstandsættelse kan ikke fradrages ved nettobodsberegningen, hvis der er dækning i særejet. Er særejeværdipapirer håndpantset for et lån, der er anvendt til dækning af udgifter, der omfattes af retsvirkningslovens § 2, må særejet anses som delvis forbrugt, og lånet kan ikke fradrages i bodelen.«

Bernhard Gomard tiltrådte i 1964 *Ernst Andersens* udtalelse og tilføjede:¹²

»Gæld stiftet af en ægtefælle, der både ejer særejemidler og fællesejemidler, kan angå særejeformuen alene, f.eks. forretningsgæld i en virksomhed, der er særeje, ---«

Per Holkmann Olsen og *Niels Viltoft* udtalte i 1986:¹³

»Er der særeje hos den ene eller begge ægtefæller, har dette dog betydning for opgørelsen af bodelene, idet gæld, som udspringer af særejet, ikke kan fratrækkes i vedkommende ægtefælles bodel, så vidt gælden kan dækkes af særejet, mens den evt. overstigende gæld må dækkes af bodelen. Det kan ikke udelukke adgangen til at fradrage gælden i bodelen, at den påhviler et særejeaktiv – f.eks. et udlæg i en særejeejendom – hvis vedkommende ægtefælle kan godtgøre, at gælden udspringer af en disposition over fællesboet.«

10. *Betænkning* nr. 305 af 1962 om skifte mellem ægtefæller s. 32, der imidlertid ikke førte til nogen lovændringer.

11. *Ægteskabsret* II, 1956, s. 198.

12. *Skifteloven med kommentarer*, 1964, side 207.

13. *Skifteloven med kommentarer*, 1986, side 348.

VII. Særeje og gæld

*Taksø-Jensen og Vorstrup Rasmussen udtalte i 1990:*¹⁴

»Belåning af et aktiv, der er særeje, medfører at låneprovenuet er særeje, og at gælden, der belaster særejet, alene vedrører særejet. --- Overstiger den gæld, der alene vedrører en ægtefælles særeje, værdien af særejet, er den overskydende del af gælden passiv på bodelen.«

»Er en del af ægtefællernes formue formuefællesskab, resten brøkdels-særeje, må gæld, der ikke er pantsikret, som udgangspunkt fordeles forholdsmæssigt mellem fællesejet og brøkdels-særejet efter disse formueandele nettoværdier.«

*Irene og Jørgen Nørgaard udtalte i 1990:*¹⁵

»En gældspost (et lån) vedrører ikke særeje i relation til reglen i SKL § 65, stk. 2, 1. pkt., blot fordi den hviler på særejet i den forstand, at særejeaktiver er pantsat til sikkerhed for lånet. Hvis en ægtefælle (M) er indehaver af en erhvervsvirksomhed, som hører til formuefællesskabet, og M har håndpantset et ejerpantebrev i sin særejerejendom til sikkerhed for virksomhedens kassekredit, er kassekrediten i sin helhed et bodelspassiv i relation til reglen i § 65, stk. 2, 1. pkt.

Er et lån *forbrugt* under sådanne omstændigheder, at forbruget kan henføres under bestemmelsen i RVL § 2, jfr. herom ovenfor kapitlerne 6 og 16, og er lånet sikret ved pant i et særejeaktiv tilhørende en af ægtefællerne, må det afgøres efter et skøn over de konkrete omstændigheder – herunder forbrugets art, det pantsatte særejeaktivs karakter og fordelingen mellem formuefællesskabsmidler og særejemidler – i hvilket omfang pantegælden i relation til reglen i SKL § 65, stk. 2, 1. pkt., skal antages at være et særejepassiv henholdsvis et bodelspassiv. Det gælder ikke som en almindelig regel, at gæld hidrørende fra forbrugslån i videst muligt omfang skal betragtes som en bodelspassiv.«

»Hvis en ægtefælle har fået udbetalt 100.000 kr. i bistandshjælp med tilbagebetalingspligt, fordi vedkommende har en erstatning for erhvervsevnetab »i vente«, og han/hun derefter bliver separeret eller skilt, er de 100.000 kr. ikke et passiv i boopgørelsen. Gælden må afholdes ud af § 15, stk. 2 – aktivet (hvad enten de sociale myndigheder har fået transport på erstatningskravet eller ikke).«

*Henrik Dam udtalte i 1993:*¹⁶

»En gældspost formodes som hovedregel at angå et særejeaktiv, når gælden er pantsikret i aktivet. Som eksempel kan nævnes et lån med pantsikkerhed i fast ejendom.«

14. Familieretten (København) side 320 med note 113.

15. Familieret (Århus) 1990 side 541 med note 22.

16. UfR 1993 B, side 164.

Disse udtalelser i litteraturen har i et vist omfang en kasuistisk karakter og er ikke fuldt overensstemmende. De respekterer imidlertid alle de gamle motivers udsagn om, at gæld, som efter sin oprindelse særlig vedrører en ægtefælles særeje, principalt skal søges afregnet i dette.

I norsk ret er der nu ved Ekteskapslov af 4. juli 1991 (EKTL) lovgivet om fordeling af gæld mellem særeje og fælleseje m.v.:

Gæld, som en ægtefælle har pådraget sig ved erhvervelse af eller forbedring eller vedligeholdelse af ejendele, der er fælleseje, skal principalt fradrages i værdien af fællesejets aktiver.¹⁷

Gæld, som en ægtefælle har pådraget sig ved erhvervelse af eller forbedring eller vedligeholdelse af ejendele, som er særeje, skal principalt fradrages i værdien af særejets aktiver.¹⁸

Anden gæld fordeles forholdsmæssigt mellem fælleseje og særeje.¹⁹

Reglerne finder tilsvarende anvendelse, når ægtefællen ejer fællesejeaktiver, som skal holdes ude fra ligedeling (dvs. rettigheder, som svarer til de danske Æ2 § 15, stk. 2-rettigheder).

I svensk ret er der nu ved Äktenskapsbalken af 14. maj 1987 (ÄKTB) lovgivet om fordeling af gæld.²⁰

Gæld, som der er förmånsrätt för i et aktiv, der er særeje, skal principalt afregnes i særejet.²¹ Det samme gælder for gæld, som ægtefællen har pådraget sig ved vedligeholdelse og forbedring af ejendom, som er særeje, eller som på anden måde kan henføres til ejendommen.

Rettigheder, som svarer til de danske Æ2 § 15, stk. 2 – rettigheder, og som er unddraget ligedelingsnormen, sidestilles i denne henseende med særeje.

Al anden gæld skal principalt dækkes af fælleseje. At der trods forslag derom ved SOU 1981:85 side 374 ikke findes en regel om forholdsmæssig fordeling af anden gæld, må ses i sammenhæng med den vidtgående adgang til at »jämke«, dvs. fordele skønsmæssigt i medfør af ÄKTB. 12:1. At der ikke findes nogen direkte regel om forholdsmæssig fordeling i svensk ret er i øvrigt blevet kritiseret i svensk litteratur. Adgangen til at jämke indebærer, at en skønsmæssig, forholdsmæssig fordeling kan finde sted i visse tilfælde.

17. EKTL § 53, stk. 3a samt *Lødrup*: Familieretten 1992 side 229.

18. EKTL § 53, stk. 3b.

19. EKTL § 53, stk. 3c.

20. ÄKTB 11: 2.

21. Förmånsrätt omfattar udover panteret en række lovhjemlede fordringer mod fast ejendom.

3. Fastlæggelse af gælds formueart ved stiftelsen

I den følgende analyse undersøges det, hvilken formueart en ægtefælles gæld får ved *stiftelsen*.

Som selvstændig formueart betragtes i disse sammenhænge også fællesejendomme, der er omfattet af Æ2 § 15, stk. 2, (såkaldte personlige og uoverdragelige rettigheder), og unddraget ligedeling.

Nedenfor 3.1. redegøres først for nogle principielle overvejelser om fastlæggelse af gælds formueart. Under 3.2.1. – 3.2.6. opstilles derefter regler for, hvornår gæld bliver af en særlig formueart ved stiftelsen. For gæld, som ikke bliver af en særlig formueart ved stiftelsen – såkaldt anden gæld – drøftes det nedenfor under 3.3., om sådan anden gæld som udgangspunkt skal afregnes forholdsmæssigt mellem en ægtefælles nettoformueandele af forskellig formueart, eller om anden gæld altid principielt skal søges afregnet i aktiver, der er af den formueart, som er ægtefællens hovedformueart eller forbrugsformueart, dvs. typisk i fælleseje.

3.1. Principielle overvejelser

Begrebsbestemmelser

De foreliggende retskilder er som angivet foran under 2 yderst sparsomme. Vores analyser, bl.a. af lovgivningen i Norge og Sverige samt af de foran under 2 citerede udtalelser i dansk litteratur, viser dernæst, at der på flere områder vil være mulighed for med respekt af retskilderne at vælge mellem forskellige mulige regler om gælds formueart. Sådanne valgmuligheder foreligger især på følgende områder:

- hvor langt skal den nedenfor under 3.2.1. opstillede regel om, at pantesikret gæld får samme formueart som det pantsatte aktiv udstrækkes? Det er klart, at den skal omfatte direkte belåning ved underpantsætning af en særeejeendom, hvor provenuet i medfør af surrogationsreglen bliver særeeje, og gælden derfor også må være særeeje. Men skal reglen tillige omfatte tilfælde, hvor et lån fra stiftelsen sikres ved håndpant, fx. i et i forvejen eksisterende ejerpantebrev?
- den nedenfor under 3.2.2. opstillede regel om, at gæld, som stiftes til et særligt formål, der varetages i et bestemt formueregi, får dette formueregis formueart, gælder fx. hvor usikret gæld stiftes til driften af en virksomhed, der er særeeje. Skal reglen imidlertid praktisk strækkes så langt, at det afgø-

rende for gældens formueart skal være, hvad et låneprovenu overhovedet er anvendt til?

- hvor usikret gæld stiftes og provenuet anvendes til forbrug, vil gældens formueart typisk blive den formueart, som er ægtefællens hovedformueart, dvs. meget ofte fælleseje. Hvis ægtefællen ejer væsentlige særejeværdier og visse fællesejeaktiver, vil den umiddelbare virkning derfor blive, at hele den usikrede gæld skal afregnes i fællesejeaktiverne til skade for den anden ægtefælle. Når det betænkes, at særejeaktiverne typisk vil have været afgørende for, hvor omfattende en usikret gæld ægtefællen har kunnet stifte, og at ægtefællen har haft pligt til at forsørge den anden ægtefælle også af sine særejemidler, vil der i mange tilfælde ske en forrykning af den familieformuemæssige balance, såfremt hele gælden anses for at henhøre til fællesejet. Sådanne urimelige virkninger for den anden ægtefælle tvinger derfor til overvejelser om, hvorvidt det kan anerkendes, at sådan usikret gæld fordeles forholdsmæssigt mellem nettoværdierne af ægtefællens respektive aktivers formueart. Men hvor langt skal i givet fald en sådan regel om forholdsmæssig fordeling udstrækkes?

Til brug for disse overvejelser kan følgende mere overordnede hensyn tillægges betydning:

- reglerne skal være i harmoni med de grundprincipper, der gælder for fastlæggelsen af formuearten for ægtefællers aktiver, jf. derom foran IV, navnlig således, at balancen mellem de forskellige formuearter ikke forrykkes,
- reglerne bør så vidt muligt søges fastlagt således, at de ikke er i strid med ægtefællernes gennemsnitlige forventninger,
- reglerne bør så vidt muligt opstilles således, at udfaldet i den enkelte sag ikke kommer til at bero på tilfældigheder, og
- reglerne bør søges opstillet således, at de vil være så let praktikable som muligt.

I det følgende anvender vi begreberne hovedformueart og forbrugsformueart således:

Ved en ægtefælles *hovedformueart* forstås den formueart, fremtidige erhvervelser, om hvilke intet særligt er bestemt af trediemand eller ægtefælle ved

ægtepagt, vil få. En ægtefælles hovedformueordning kan være begrænset til kun at dække en relativ beskedne del af en ægtefælles samlede formue. Er alt, hvad ægtefællen ejede ved ægteskabets indgåelse, gjort til ægtefællebegunstigende kombinationssæreje og kun fremtidige erhvervelser til fælleseje, og har ægtefællen arvet en udlejningsejendom, der er fuldstændigt særeje, vil typisk kun mere beskedne beløb, der er opsparet af den løbende indtægt, være fælleseje. Alligevel er fælleseje ægtefællens hovedformueart.

Ved en ægtefælles *forbrugsformueart* forstås den formueart, det løbende forbrug hovedsagelig finansieres af. Dette vil oftest være den samme formueart som hovedformuearten, dvs. typisk fælleseje. Helt overvejende vil forbrugsformuearten være formuearten for lønindtægter og senere i livet formuearten for pensionsudbetalinger. Undertiden vil forbrugsformuearten afvige herfra og dermed også fra hovedformuearten, navnlig hvor ægtefæller lever af rente- og udbytteindtægter fra en ægtefælles særejeformue.

3.2. Gæld, som ved stiftelsen får en særlig formueart

De nedenfor under 3.2.1. – 3.2.6. opstillede regler kan medføre, at gæld ved stiftelsen får en anden formueart end den, der er ægtefællens hovedformueart.

3.2.1. Pantelikret gæld som modstykke til låneprovenue

Sælges et aktiv, får salgsprovenuet i medfør af det præceptive surrogationsprincip samme formueart som det erstattede aktiv.²² Surrogationsreglen finder også anvendelse for *låneprovenue*, der fremkommer ved underpantsætning af et aktiv; ved belåningen erstattes en del af aktivets værdi nemlig med værdien af låneprovenuet (surrogatet).

Antog man, at låneprovenuet ikke var surrogat, ville virkningerne blive uacceptable, når der senere fandt et forbrug sted af låneprovenuet. Belåning af et særejeaktiv, når ægtefællen fx. i øvrigt havde fælleseje, måtte i så fald medføre, at såvel pantegælden som låneprovenuet blev fælleseje, idet allerede selve belåningen ellers ville medføre en forskydning mellem fællesejet og særejet.²³ Når låneprovenuet, der var fælleseje, derefter blev

22. Se foran IV, 2., 6. princip. Andet kan dog for særejeaktivers vedkommende *på forhånd* være bestemt ved ægtepagt eller foreskrevet af trediemand, se derom Æ2 § 28, stk. 3, og § 28a. Bestemmelser om, at surrogater af et særejeaktiv skal være af en anden formueart end det erstattede aktiv, ses imidlertid så godt som aldrig i praksis; ifølge *Henrik Dams* endnu ikke offentliggjorte empiriske undersøgelser forekom sådanne bestemmelser kun i 0,38% af ægtepagterne.

23. Se foran IV, 2., 7. princip.

forbrugt, ville ægtefællens nettofælleseje være blevet formindsket, fordi pantegælden var fællesejegd.

Eksempel 1: En ægtefælle M ejer en ubehæftet bil til værdi 200.000 kr., der er fælleseje. M har i øvrigt i det hele skilsmisssæreje. M optager nu et lån på 90.000 kr. mod tinglyst underpant i bilen. Bilens nettoværdi ved et salg er nu reduceret til at være 110.000 kr. Låneprovenuet på 90.000 kr. er imidlertid surrogat for bilen og derfor fælleseje.

Det må antages, at *pantegæld* bliver af samme formueart som det låneprove-nue, der fremkommer ved en belåning, og at den *belånte del af aktivet* ikke ændrer formueart ved belåningen.

Eksempel 2: En ægtefælle H ejer en arvet ubehæftet fast ejendom, der ifølge *testamente* er fuldstændigt særeje. H har i øvrigt fælleseje. Ejendommens værdi er 1 mio. kr. Belånes ejendommen for 400.000 kr., er låneprovenuet fuldstændigt særeje.

Prioritetsgælden og den behæftede del af ejendommen må nu for det første enten begge være fælleseje eller begge fuldstændigt særeje, idet der ellers allerede ved selve belåningen ville ske en forskydning mellem H's fuldstændige særeje og H's fælleseje med en værdi på 400.000 kr.

At såvel prioritetsgælden som den behæftede del af ejendommen skulle være fælleseje, fordi fælleseje er H's hovedformueordning, må afvises, allerede fordi det er bestemt af trediemand, at hele ejendommen skal være særeje.²⁴

Forholdene vil ikke være anderledes, hvis ejendommen var fuldstændigt særeje i medfør af ægtepagt, fordi H ikke ensidigt kan ændre derpå.²⁵ Resultatet bør fornuftigvis heller ikke være anderledes, hvis ejendommen var fuldstændigt særeje i medfør af surrogation. Antog man, at såvel gælden som den behæftede del af ejendommen i så fald begge var fælleseje, ville formueforholdene blive unødigt udviklede. Hverken de foreliggende retskilder eller reale grunde taler for at vælge en sådan løsning i underpantssætningstilfældene.

Der kan derfor opstilles følgende – måske ikke overraskende – men væsentlige grundsætning:

-
24. Trediemands bestemmelse har ikke blot kvantitativ betydning men også kvalitativ betydning. H kan sælge aktivet eller forbruge det, men så længe H ejer aktivet, kan dets formueart ikke ændres. Se tillige foran IV, 2., 3. princip.
 25. Se nærmere nedenfor 4.1. om en ægtefælles manglende adgang til ensidigt at kunne foretage ændringer af sin gælds formueart.

VII. Særeje og gæld

Når et aktiv af en bestemt formueart underpant sættes, bliver gælden og låneprovenuet af samme formueart som aktivets hidtidige formueart, og den belånte del af aktivet ændrer ikke formueart ved belåningen.²⁶

Reglen finder anvendelse, såvel hvor aktivets formueart er fastlagt af tredie-mand ved forskrift i forbindelse med gave eller i testamente, som hvor ægtefæller i en ægtepagt har truffet bestemmelse om et aktivs formueart. Den finder imidlertid også anvendelse i øvrigt, således hvor aktivets formueart følger af den legale fællesejeordning eller hviler på surrogation.

Eksempel 3: M ejer en ejendom, som han i sin tid har købt kontant for 1 mio. kr. ved betaling med 600.000 kr., der var fuldstændigt særeje, og 400.000 kr., der var fælleseje. Ejendommen kom således i anpartssæreje i forholdet 3 : 2. Ejendommens værdi er nu steget til 1.500.000 kr., hvilket beløbsmæssigt svarer til, at 900.000 kr. af værdien er fuldstændigt særeje, og 600.000 kr. fælleseje. M optager nu (uden at træffe særlige bestemmelser) et prioritetslån på 1 mio. kr. I medfør af surrogationsreglerne er 600.000 kr. af låneprovenuet fuldstændigt særeje og 400.000 kr. af låneprovenuet fælleseje. Endvidere er 600.000 kr. af prioritetsgælden fuldstændig særejegæld og 400.000 kr. af prioritetsgælden fællesejegæld. Af ejendommens friværdi er 300.000 kr. herefter fuldstændigt særeje (nemlig 900.000 kr. ÷ 600.000 kr.), og 200.000 kr. fælleseje (nemlig 600.000 kr. ÷ 400.000 kr.).

Den opstillede regel, der er en følge af de bindende surrogationsregler, finder derimod *ikke* anvendelse, hvor en allerede stiftet gæld af én formueart *efterfølgende* sikres ved pant m.v. i et aktiv af en anden formueart. Her er låneprovenuet ikke surrogat af aktivet. Systemets hovedgrundsætninger er endvidere til hinder for, at en ægtefælle ensidigt kan flytte rundt med sine værdier mellem de respektive formuearter ved at ændre gældsposters formueart, se nærmere nedenfor 4.1.²⁷

Eksempel 4: En ægtefælle arver en ubehæftet ejendom til kontantværdi 1 mio. kr. Et testamente bestemmer, at ejendommen skal være fuldstændigt særeje. Ægtefællen har i øvrigt fælleseje. Ægtefællens lønindtægter indgår på en kassekredit med maksimum 100.000 kr., der allerede inden ægtefællen arvede, var overtrukket med 200.000 kr., således at trækket var på 300.000 kr. Efter at ægtefællen har arvet, forlanger banken sikkerhed.

Hele gælden på 300.000 kr. var fællesejegæld. Når den af banken forlangte sikkerhed derefter etableres ved tinglysning af et ejerpantebrev i den faste ejendom, der er fuldstændigt særeje, og en efterfølgende håndpant sætning af ejerpantebrevet til sikkerhed for

26. Som teksten i det væsentligste *Ernst Andersen, Ægteskabsret II 1956* side 198, citeret foran 2, og *Familieretten (København)* side 320, citeret foran 2.

27. Se også foran IV, 2., 1. og 3. princip.

kassekreditten (eller ved udstedelse af et pantebrev i den faste ejendom for gældsposten), er gælden på de 300.000 kr. fortsat fællesejegæld. Dækkes gælden ved realisation af ejendommen, opstår et vederlagskrav i medfør af SL. § 61 a eller § 69 b. Antog man, at gælden skiftede formueart ved en efterfølgende pantesikring, ville en ægtefælle som nævnt ensidigt kunne flytte rundt med sine værdier mellem sine respektive formuearter.

I *grænsetilfælde*, hvor en låneoptagelse finder sted forinden men i tæt forbindelse med et aktivs erhvervelse, finder reglen dog anvendelse, såfremt der *reelt* er tale om et forhåndsforbrug af aktivets værdi.

Eksempel 5: En ægtefælle arver 1 mio. kr., der er fuldstændigt særeje. Arven er endnu ikke udloddet. Ægtefællen har i øvrigt fælleseje. Låner ægtefællen nu 500.000 kr. under omstændigheder, hvor låneprovenuet efter en samlet bedømmelse reelt må anses for surrogat af arven, idet det aftales, at denne skal indbetales til banken til indfrielse af gælden, eller at arven skal underpantesættes til sikkerhed for gælden, er låneprovenuet og gælden fuldstændigt særeje.²⁸

Er lånet imidlertid optaget *efter*, at arven er udloddet og *uden pantesikring*, men nok som følge af den forbedrede økonomiske situation, må det bedømmes efter andre regler, hvilken formueart gælden har, se derom nedenfor under 3.3. om anden gæld.

Hvor nye lån bevilges mod *håndpant* i ejerpantebreve eller i værdipapirer, vil grundsætningen om, at det belånte aktivs formueart bliver afgørende for gældens formueart, ofte ikke føre til hensigtsmæssige resultater.

Eksempel 2: H har arvet et gældfrit sommerhus, der er hendes fuldstændige særeje. Ægtefællerne har i øvrigt formuefællesskab. H anskaffer nu ny bil. Købet af bilen kan enten finansieres ved optagelse af et billån i ægtefællernes bank mod tinglyst underpant i bilen eller ved optagelse af et billån i banken mod sikkerhed i et ejerpantebrev i sommerhuset. Efter rådgivning i deres pengeinstitut vælger ægtefællerne den sidste løsning – med brug af et allerede eksisterende ejerpantebrev – som den økonomisk mest fordelagtige.

Da ægtefællernes indtægt og øvrige formue i øvrigt er fælleseje, og da deres løbende forbrug og erhvervelse af varige forbrugsgoder hidtil har været finansieret over fællesejet, vil det komme som en overraskelse for ægtefællerne, dersom billånet og bilen skulle være særeje på et skilsmissekifte. Om bilen bliver købt på en kreditkøbskontrakt, hvorved gælden ville blive fællesejegæld, eller ved optagelse af det omtalte banklån, hvorefter gælden ud fra en surrogationstankegang skulle være hustruens særejegæld, må – i ægtefælleformueretlig sammenhæng – anses for at bero på tilfældigheder. På tilsvarende måde kan det i ægtefælleformueretlig henseende anses for en tilfældighed, om banken stiller krav om sikkerhed. Ægtefællerne vil i sådanne tilfælde normalt have en forventning om, at gælden og aktivet bliver af den formueart, der er ægtefællens forbrugsformueart

28. Se den tilsvarende tankegang hos *Irene og Jørgen Nørgaard* i *Familieret* (Århus) 1990 side 541 ved eksemplet om bistandshjælp. Udtalelsen er citeret foran under 2.

(hovedformueart) – in casu fællesejegæld.²⁹ Endelig ville løsninger byggende på en surrogationstankegang i mange tilfælde kunne blive meget komplicerede, hvor den stillede sikkerhed hidrørte fra flere formuearter, fx. fra et ejerpantebrev i det fuldstændige særeje-sommerhus og fra en obligationspost arvet som ægtefællebegunstigende kombinations-særeje.

De nævnte synspunkter vil i særlig grad gøre sig gældende, hvor provenuet af et forbrugs-lån sikret ved håndpant er anvendt til løbende forbrug.

Vi finder derfor, at hovedreglen må blive, at gæld, der stiftes ved optagelse af lån mod håndpant, bliver af den formueart, som er ægtefællens forbrugsformueart.³⁰ Undtagelse derfra kan dog ud fra en skønmæssig vurdering gøres, hvor anskaffelsen af det lånefinansierede aktiv falder uden for den pågældende families forbrugsmønster. Ved vurderingen bør der tages hensyn til værdien af det anskaffede aktiv og til, om ejerægtefællens indtægter fra forbrugsformuearten og eventuelle bidrag til de løbende betalinger fra den anden ægtefælle er så betydelige, at gælden kan ventes at blive tilbagebetalt af sådanne midler inden for en relativ kort periode. Er dette ikke tilfældet, vil ejerægtefællen naturligt opleve, at der er tale om et forbrug af eller en belåning af dennes særeje. Undtagelse fra den opstillede hovedregel må endvidere gøres, hvor der er tale om investering af låneprovenu i værdifaste aktiver, fx. ved optagelse af et lån mod sikkerhed i en særejeobligationsbeholdning til køb af yderligere værdipapirer. I sådanne tilfælde vil det – også i medfør af den nedenfor under 3.2.2. opstillede regel – være rigtigst at antage, at gælden er af samme formueart som de belånte aktivers.

3.2.2. *Gæld, som er stiftet til et særligt formål*

Udtalelsen i de ældre motiver³¹ om at gæld, som efter sin oprindelse særlig vedrører en ægtefælles særeje, ikke kan forlanges dækket af fællesejemidler, før det er konstateret, at der ikke er dækning i særejet, må anses for at ligge til grund for lovbestemmelsen i SL § 65, stk. 2, 1. pkt. Reglen er accepteret af hele teorien. Det kan udledes af reglen:

29. Ægtefælleme ville også have svært ved at forstå, at en løbende nedbringelse af lånet med fællesejemidler skulle efterlade et vederlagskrav, efter at bilen 15 år senere var blevet sendt til afhugning.

30. Der vil imidlertid kunne blive tale om at foretage en forholdsmæssig fordeling af sådan gæld på samme måde som ved usikret gæld, jf. nedenfor 3.3.

31. Citeret foran under 2.

at usikret gæld,³² som stiftes til et bestemt formål, der er knyttet til bestemte aktiver og/eller passiver, får samme formueart som disse.

Den retsstiftende kendsgerning er, at gælden er stiftet til et særligt formål, der varetages i et bestemt eksisterende formueregi.

Nogle eksempler til belysning:

Eksempel 1: En ægtefælles tandlægeklinik er skilsmissesæreje. Ægtefællen har i øvrigt fælleseje. Gælden på en usikret forretningskassekredit er skilsmissesæreje.³³

Eksempel 2: En ægtefælle ejer et arvet sommerhus, der er kombinationssæreje. Huset lejes ud. Indtægter og udgifter samles på en usikret kassekredit, hvis maksimum er 30.000 kr. Huset skal nu hovedindsættes for 70.000 kr. Kassekreditens maksimum forhøjes derfor til 100.000 kr. Efter istandsættelsen er hele gælden på 100.000 kr. på kassekrediten kombinationssærejegæld.

Formålet med en gældsstiftelse vil normalt være identisk med den faktiske anvendelse af provenuet. Undertiden vil låneprovenuet dog blive anvendt til et andet formål end det, der var formålet med at stifte gælden. I så fald må den faktiske anvendelse blive udslagsgivende. Konsekvensen deraf vil være, at gældens formueart vil blive bestemt af, hvad låneprovenuet bliver anvendt til.

Bliver en del af låneprovenuet anvendt til forbrug, må den modsvarende gæld have den formueart – forbrugsformuearten – som ægtefællens lønindtægter m.v. er af, dvs. typisk fælleseje. Bliver en del af provenuet anvendt til vedligeholdelse af et aktiv, som fx. er skilsmissesæreje, må en modsvarende del af gælden være skilsmissesæreje osv.

I det moderne samfund er en persons pengestrømme imidlertid ofte samlet over en eller nogle få konti i et pengeinstitut, over hvilke også usikrede lån i et vist omfang bliver optaget. Låneoptagelser finder derfor hyppigt sted løbende ved træk på konti, på hvilke der tillige indgår indtægter. Forsøg på ved et opgør at fastslå, hvad fx. en usikret kassekredits saldo over en årelang periode blev anvendt til, ville i de fleste tilfælde ikke give brugbare resultater, ligesom udredningerne ville være meget arbejdskrævende. For mere velhavende ægtefæller, der disponerer hyppigt, ville sådanne udredninger ikke kunne gennemføres med brugbare resultater til følge.

32. Eller i klasse hermed gæld sikret ved håndpant, som er af ægtefællens forbrugs- eller hovedformueart, jf. foran 3.2.1.

33. Som teksten *Bernhard Gomard: Skifteloven med kommentarer*, 1964, side 207, citeret foran 2.

Den opstillede regel er derfor kun praktisk anvendelig, hvor der kan opnås rimelig klarhed over, hvad proventet af en *foreliggende* gæld er anvendt til. En snævrere anvendelse behøver imidlertid ikke at føre til u hensigtsmæssige resultater, selvom forskellige låneprovenuer er blevet investeret i varige forbrugsgoder, dersom man vælger at foretage en forholdsmæssig fordeling af anden gæld. Antager man med fremstillingen nedenfor under 3.3., at anden gæld som udgangspunkt skal fordeles forholdsmæssigt efter værdien af ægtefællens nettoaktiver af forskellig formueart, vil virkningen af, at en ægtefælle løbende investerer proventet af lån i aktiver af forskellig formueart, blive, at fordelingsstallet for gælden påvirkes med forøgelsen af de respektive aktivers værdi.

Eksempel 3: En ægtefælle ejer et arvet ubehæftet sommerhus, der er særeje, og har i øvrigt fælleseje. Ægtefællens pengestrømme er samlet over en usikret kassekredit, hvorpå ægtefællens løn indgår. Ved et opgør er gælden på kassekrediten 300.000 kr. Det kan ikke udredes med nogenlunde rimelig sikkerhed, hvad de over en længere årrække hævdede beløb på kassekrediten er anvendt til. Det reelle forhold er imidlertid, at der er anvendt 1.800.000 kr. til forbrug, 200.000 kr. til vedligeholdelse og flere fornyelser af sommerhuset og 250.000 kr. til køb af en bil, hvis værdi nu er 150.000 kr. Sommerhusets værdi er ved vedligeholdelsen og ombygningerne i virkeligheden forøget fra 450.000 kr. til 600.000 kr. Er nettosærejets værdi 600.000 kr. og nettofællesejets værdi 600.000 kr., vil en forholdsmæssig fordeling af gælden på den usikrede kassekredit føre til, at 150.000 kr. af gælden belastes særejet og 150.000 kr. fællesejet. Det vil ses, at forholdstallene således påvirkes af de i behold værende andele af investeringerne.

At lade anden gæld undergive en forholdsmæssig fordeling fører derfor i tilfælde, hvor de reelle forhold ikke kan udredes, gennemsnitligt til rimelige resultater.³⁴

3.2.3. Trediemands bestemmelse

Trediemand kan ved gavebrev eller testamente bestemme, at gave eller arv skal være af en bestemt formueart, jf. Æ2 § 28a. Bestemmelser om gavers eller arvs formueart kan begrænses til at angå en del af en gave eller en del af en arv.

Bestemmer trediemand, at *kun friværdien* i et aktiv, der overføres ved gave eller arv, skal være særeje, får den belånte del af aktivet og pantegælden den formueart, der svarer til ægtefællens hovedformueart.

34. Endvidere fritages man for at inddrage overvejelser om skønsmæssigt betonedede vederlagskrav, hvor provenu af anden gæld er investeret i aktiver af anden formueart end gældens og gælden derefter er nedbragt med midler fra ægtefællens hovedformueordning.

Eksempel 1: Østre landsrets utrykte dom af 7. oktober 1992 (16 afdl. 190/1992): Fader bestemte i gaveskøde til søn, at udbetalingen på en fast ejendom, der berigtigedes ved en gave på 150.000 kr., skulle være særeje (fuldstændigt særeje). Prisen for ejendommen var 1.950.000 kr. Der blev overtaget prioriteter og udstedt sælgerpantebrev for ialt 1.800.000 kr. Statueret, at alene udbetalingen på de 150.000 kr. og *ikke* hele ejendommen var særeje.³⁵

Overføres et behæftet aktiv ved gave eller arv til en ægtefælle, og har trediemand foreskrevet, at *hele aktivet* skal være særeje, har det i højesteretspraksis³⁶ hidtil været antaget, at trediemand derved indirekte også kunne træffe bestemmelse om pantegældens formueart, der således bliver særejegæld. Efter vores opfattelse kan det med vægt gøres gældende, at trediemands bestemmelse må anses for uvirksom i det omfang, den rækker ud over aktivets friværdis. Den behæftede del af aktivet og gælden vil således få den formueart, der svarer til ægtefællens hovedformueart.³⁷

Konklusionen bliver således, at selvom det er antaget i hidtidig højesteretspraksis, at trediemand kan fastlægge særejearten for den *behæftede* del af den overdragne ejendom, kan der efter særejerereformen med styrke argumenteres for, at trediemand *alene* har beføjelse til at træffe bestemmelse om formuearten for den *ubehæftede* del af aktivet.

3.2.4. Bestemmelse ved ægtepagt

En ægtefælle kan inden for rammerne af de under 3.2.1. (surrogation) og 3.2.2. (gæld stiftet til et særligt formål) angivne muligheder placere en belåning således, at gældens formueart fastlægges på en bestemt måde. Men derudover kan en ægtefælle ikke ensidigt bestemme, hvilken formueart en gæld skal have ved dens stiftelse. Dette følger af, at ændring af formueart for gæld kan være lige så vidtrækkende eller efter omstændighederne af vidererækkende betydning end ændring af formueart for aktiver.³⁸ Systemets hovedgrundsætninger er derfor til hinder for, at en ægtefælle ensidigt fastlægger sin gælds formueart

35. Dommen er refereret foran V, 6.2.

36. Se foran V, 6.1. – 6.4., især 6.4.4.

37. Undtagelse derfra vil kunne gøres, hvor det overførte aktiv indgår i et formueregi, der på anden måde er gjort til særeje, jf. foran 3.2.2. om gæld, som efter sin oprindelse vedrører et særligt formål, der varetages i et bestemt eksisterende formueregi. Som eksempel kan nævnes, at en behæftet traktor med forskrift om særeje overføres ved gave til en ægtefælle, hvis landbrug er særeje.

38. Se nedenfor 4.2. med eksempel 3.

VII. Særeje og gæld

ved gældens stiftelse. Kravet om ægtepagt indebærer en fundamental og vidtrækkende beskyttelse af den anden ægtefælles interesser.³⁹

Derimod kan ægtefæller ved *ægtepagt* utvivlsomt bestemme, at *fremtidig stiftet gæld* skal være af en bestemt formueart. Dette følger dels af, at ægtefæller ved ægtepagt kan ændre *allerede stiftet* gælds formueart, se nærmere derom nedenfor under 4.2., dels af, at det kan bestemmes, at en ægtefælles *fremtidige erhvervelser*, herunder erhvervelse af aktiver for provenuet af nystiftet gæld, helt eller delvis skal være af en bestemt formueart;⁴⁰ gælden bliver da nødvendigvis af samme formueart.⁴¹

3.2.5. Rente af gæld

Rente af gæld får samme formueart som modergælden, medmindre andet gyldigt er bestemt ved ægtepagt. Dette følger af en analogi af reglen i Æ2 § 28, stk. 3, om, at indtægt af særeje er særeje, medmindre andet er bestemt, eller af princippet i reglen i Æ2 § 15, stk. 1.

3.2.6. Surrogater af gæld

Surrogater af gæld får samme formueart som stamgælden, medmindre andet gyldigt er bestemt ved ægtepagt. Dette følger af en analogi af reglen i § 28, stk. 3, om, at surrogat af særeje er særeje, medmindre andet er bestemt, eller af princippet i reglen i Æ2 § 15, stk. 1.

Som eksempler på surrogation af gæld kan nævnes, at gæld konverteres fra at bestå i naturalforpligtelser til at være pengeforpligtelser eller omvendt. Indfries gæld ved en ny gældsstiftelse, fx. i forbindelse med bankskifte, er den nye gæld at anse for surrogat af den tidligere gæld.

3.3. Anden gæld

Tilbage står at tage stilling til formuearten for nystiftede gældsposter, hvis formueart ikke ved stiftelsen er specifikt fastlagt i medfør af surrogationsreglen (foran 3.2.1.), eller fordi gælden blev stiftet til et bestemt formål (foran

39. Se foran IV, 2., 2., 3., 6. og især 7. princip.

40. Det kan ved ægtepagt gyldigt bestemmes, at visse nærmere specificerede fremtidige erhvervelser skal være særeje, se V, 14. Det kan fx. således gyldigt bestemmes, at en ægtefælles løn – men ikke andre fremtidige erhvervelser – skal være særeje. Erhvervelse af aktiver for fremtidig nystiftet gæld må anses for fremtidig erhvervelse.

41. Se derom foran 3.2.1. og som eksempler derpå nedenfor 4.2.

3.2.2.), eller fordi gældens formueart eventuelt måtte være gyldigt bestemt af trediemand (foran 3.2.3.) eller af ægtefællerne selv ved ægtepagt (foran 3.2.4.) eller fordi gælden er rente eller surrogat af gæld (foran 3.2.5-6.)

I det praktiske retsliv anses sådan *anden gæld* som udgangspunkt for at være af den formueart, der på gældens stiftelsestidspunkt var ægtefællens hovedformueart.

En almindelig regel om, at nystiftet anden gæld skal afregnes i aktiver af den formueart, der svarer til ægtefællens hovedformueordning, vil ikke sjældent føre til *mindre rimelige* resultater, jf. de indledende principielle synspunkter derom foran under 3.1. De tidligere regler derom i Norge og Sverige er derfor som nævnt blevet ændret ved lovgivning.

Hos os har man i det praktiske retsliv i hvert fald i et vist omfang i stedet foretaget *skønsmæssige* fordelinger af anden gæld, når afregning i ægtefællens aktiver af forskellig formueart skulle finde sted.⁴² En fordeling støttedes endvidere af Ægteskabsudvalget af 1957⁴³ og er ikke uforenelig med bestemmelsen i SL § 65.

Det bør derfor overvejes, om det i almindelighed ikke vil føre til mere afbalancerede resultater at tage *udgangspunkt* i en *forholdsmæssig fordeling* af anden gæld på ægtefællens formuearter.⁴⁴ Sammensætningen af den aktivmasse, der har dannet det økonomiske grundlag for den opnåede kredit, samt grundsætningen om, at en ægtefælle har pligt til at forsørge den anden ægtefælle ved hjælp af alle sine aktiver, herunder også ved belåning af særejeaktiver, taler med styrke derfor.

Eksempel 1: Hustruens hovedformueordning er fælleseje. Hun ejer alene et parcelhus til en værdi af 500.000 kr. med en prioritetsgæld på 200.000 kr. Gælden er således fællesejegæld. Hun arver nu en obligationspost på 300.000 kr., der er fuldstændigt særeje. Efter arveudlægget optager hun i banken et usikret kassekreditlån med et maksimum på 200.000 kr. På tidspunktet for et senere opgør er de fulde 200.000 kr. trukket på kassekreditten og anvendt til almindeligt forbrug. Skal de 200.000 kr. nu til skade for den anden ægtefælle ved et opgør anses for fuldt ud at være fællesejegæld? Realiteten var jo nok, at hustruen alene fik kassekreditten, fordi hendes økonomiske soliditet var forøget som følge af arven på 300.000 kr. Dette synspunkt kan isoleret set trække i retning af, at den usikrede gæld

42. Denne vej er så vidt ses også – omend indirekte – anbefalet i litteraturen, se navnlig *Irene og Jørgen Nørregaards* udtalelser citeret foran under 2.

43. Se udtalelsen i betænkning nr. 305 af 1962 fra Ægteskabsudvalget af 1957, side 32, om, at gæld »delvis« kan vedrøre en ægtefælles særformue.

44. Forholdsmæssig fordeling af anden gæld er nu ved lov udtrykkeligt gjort til reglen i Norge, ligesom der for anden gælds vedkommende kan »jämkes« til forholdsmæssig fordeling i Sverige, se foran 2.

VII. Særeje og gæld

delvis skal anses for særejegæld. På den anden side havde hustruen formentlig ikke fået en kassekredit af en sådan størrelse, hvis hun ikke tillige havde ejet fællesejeejendommen med en tilsvarende friværdi. Dette synspunkt trækker isoleret set i retning af delvis fællesejegæld. Det reelle grundlag for kreditten taler således for en forholdsmæssig fordeling af gælden på formuearterne.⁴⁵

Grundlaget for finansieringen synes således i et tilfælde som det foreliggende at tale for, at der foretages en forholdsmæssig fordeling af den usikrede gæld mellem fuldstændig særejegæld og fællesejegæld. Det kan som nævnt også tillægges en vis betydning, at ægtefællerne har pligt til at bidrage til det fælles underhold med såvel fælleseje- som særejemidler. En forholdsmæssig fordeling vil føre til, at gælden i eksempel 1 fordeles efter forholdet mellem nettoværdien af fællesejeejendommen (500.000 kr. ÷ 200.000 kr.) = 300.000 kr. og nettoværdien af de fuldstændige særejeobligationer på 300.000 kr., dvs. i forholdet 1 : 1. Resultatet bliver, at 100.000 kr. af den usikrede gæld anses for fuldstændig særejegæld og 100.000 kr. anses for fællesejegæld.

Eksempel 2: M har ifølge ægtepagt kombinationssæreje, dog at fremtidige erhvervelser skal være fælleseje. Den gæld, der er stiftet før ægtepagtens oprettelse, er herefter kombinationssærejegæld.

5 år senere er nettoværdien af M's kombinationssæreje på i alt 800.000 kr. Midlerne er placeret i en ubehæftet fast ejendom til værdi 400.000 kr. og i obligationer til kursværdi 400.000 kr. Nettoværdien af M's fælleseje, der er bil og indbo, er 200.000 kr. M optager nu et usikret forbrugslån på 200.000 kr., der anvendes til dækning af udgifterne til et kombineret ferie- og studieophold i udlandet for M. Parterne skal derefter skilles.

Gælden er stiftet efter ægtepagtens tinglysning og skulle derfor fuldt ud være fællesejegæld, idet fælleseje er M's hovedformueordning, men er dette rimeligt? Lånet kunne næppe have været optaget og kunne i hvert fald typisk ikke have været optaget usikret, såfremt M ikke havde haft sit kombinationssæreje. Kombinationssærejet har derfor udgjort en del af grundlaget for kreditten.

Så vidt ses taler ganske meget – herunder finansieringsbaggrunden og ægtefællens pligt til at forsørge af hele sin formue – for også i et tilfælde som eksempel 2 at foretage en forholdsmæssig fordeling, efter hvilken 4/5 af den usikrede gæld = 160.000 kr. anses for at være kombinationssærejegæld og 1/5 = 40.000 kr. anses for at være fællesejegæld.

Eksempel 3: En registreret partner K1 har fælleseje og ejer netto 200.000 kr., der er placeret i obligationer, indbo og bil. K1 har arvet et slægtssmykke til en værdi af 50.000 kr.,

45. Det bør derimod næppe tillægges betydning, om obligationsposten ligger i depot i den bank, som har bevilget den usikrede kassekredit.

der ifølge testamente er hendes fuldstændige særeje. K1 optager derefter et usikret forbrugslån på 100.000 kr. i et pengeinstitut.

I et sådant tilfælde vil det derimod være mere nærliggende ved et opgør at afregne hele gælden i fællesejet, fordi hovedformålet med en særejebestemmelse vedrørende et smykke ikke er af økonomisk art men af ideel art, nemlig at sikre smykket for arvingen og dennes slægt. Dertil kommer, at et smykke næppe vil spille nogen rolle som kreditgrundlag.

Fordelene ved at tage *udgangspunkt* i en regel om forholdsmæssig fordeling er:

- at den er *let at administrere*,⁴⁶
- at den i mange tilfælde vil *føles retfærdig*, fordi den – især i de mere komplicerede tilfælde, hvor forholdene ikke kan udredes klart – vil give de implicerede en oplevelse af, at sol og vind deles lige,
- at man, hvis man lovgav om forholdsmæssig fordeling af anden gæld, med god ret kunne sige, at *ratio legis* navnlig ville være, at alle ægtefællens nettoomsætningsaktiver dannede grundlag for kreditgivning vedrørende anden gæld,
- at en ægtefælle i princippet har pligt til at *forsørge* den anden ægtefælle med hele sin formue, herunder også ved belåning af sin særejeformue, og
- at beregningsformen indebærer den yderligere fordel, at aktiver af en hvilken som helst formueart, som er erhvervet for provenuet af anden gæld, og som er i behold ved et opgør, vil påvirke forholdstallet i den rigtige retning.⁴⁷

Konklusionen bliver således, at *anden gæld* bør fordeles *skønsomt* mellem formuearterne med udgangspunkt i en *forholdsmæssig fordeling* efter de enkelte formuearters nettoværdier på opgørelsestidspunktet.

46. Det blev således forudsat i lovforarbejderne til den norske regel om forholdsmæssig fordeling af gæld, at reglen i de fleste tilfælde ville blive enkel at praktisere, jf. herom NOU 1987:30 side 128 sp. 2 og Holmøy og Lødrup: Ekteskabsloven med kommentarer, Juridisk Forlag, Oslo 1994, side 359 f.

47. Se herved foran 3.2.2. med eksempel 3.

Er en ægtefælles *gæld ældre* og i det hele uberørt af senere erhvervelser af aktiver af anden formueart, kan det derimod være nærliggende at undlade at foretage en forholdsmæssig fordeling af sådan gæld.

4. Efterfølgende omlægning af gælds formueart

Når formuearten for en ægtefælles gæld er fastlagt ved gældens stiftelse, bliver det et spørgsmål, om gældens formueart efterfølgende kan ændres enten af skyldnerægtefællen selv eller ved ægtepagt af ægtefællerne i forening.

4.1. Skyldnerægtefællens énsidige bestemmelse

Ændring af formueart for en ægtefælles gæld kan være af lige så vidtrækkende eller efter omstændighederne af vidererækkende betydning end ændring af formueart for ægtefællens aktiver.⁴⁸ Ejerægtefællen kan ikke énsidigt ændre sin gælds formueart. Bestemmelser derom vil være ugyldige, fordi de er i strid med systemets hovedgrundsætninger.⁴⁹ Kravet om ægtepagt indebærer en fundamental og vidtrækkende beskyttelse af den anden ægtefælles interesser.

Eksempel 1: En ægtefælle ejer aktiver for 500.000 kr., der er fælleseje, og har arvet en fast ejendom til værdi 1. mio. kr., der er ægtefællebegunstigende kombinationssæreje. Ejendommen er behæftet med 500.000 kr., der er kombinationssærejegæld. Ægtefællen bestemmer nu, at gælden skal være fælleseje. Denne bestemmelse er ugyldig.

En ægtefælle kan heller ikke ved at flytte pantegæld, der er særejegæld, fra et særejeaktiv til fællesejeaktiver ændre gældens formueart. Indfries gælden med fællesejemidler, opstår derimod et vederlagskrav eller i visse tilfælde anparts-særeje, se derom nedenfor 5.1.

4.2. Omlægning ved ægtepagt

Der har ikke hidtil i dansk ret været taget stilling til, om ægtefæller ved ægtepagt kan bestemme, at allerede stiftede gældsposter af én formueart skal være af en bestemt anden formueart. Æ2 § 28 omtaler kun »ejendele«, og der findes

48. Se nedenfor 4.2. med eksempel 3.

49. Se foran IV, 2., især 1. og 2. princip.

som anført⁵⁰ ingen direkte vejledning i forarbejderne. Selvom forarbejderne er tavse, har det imidlertid været forudsat, at en ægtefælles gæld skal fordeles mellem ægtefællens aktiver af forskellig formueart og dermed også, at gæld vil være af en bestemt formueart. Det har derfor også været forudsat, at forskrifter i ægtepagter, gavebreve og testamenter om aktivers formueart kan have betydning for formuearten for såvel allerede stiftede gældsposter som for gældsposter, der stiftes i fremtiden. Der rejser sig derfor bl.a. det spørgsmål, om ægtefæller ved ægtepagt direkte kan træffe bestemmelse om gældsposters formueart. Da der efter dansk ret ikke er gjort begrænsninger i en sådan aftalefrihed, men tværtimod i de seneste forarbejder findes en programudtalelse⁵¹ om, at der skal være aftalefrihed i det omfang denne ikke udtrykkeligt er afskåret, må det antages, at direkte ændringer af gælds formueart ved ægtepagt kan finde sted. De følgende eksempler er egnet til at belyse problematikken.

Eksempel 1: En ægtefælle har fuldt ud fælleseje. Det bestemmes nu ved ægtepagt, at alt, hvad ægtefællen ejer og fremtidigt erhverver, skal være fuldstændigt særeje. Ægtefællens usikrede kassekredit bliver derved fuldstændigt særeje. Træffer ægtefællerne ved senere ægtepagter bestemmelser om, at enkelte af ægtefællens aktiver skal være af en anden formueart, vil gælden på kassekrediten fremdeles være fuldstændig særejegæld.

Eksempel 2: En ægtefælle, der har fælleseje, ejer en ubehæftet fast ejendom til værdi 800.000 kr., en obligationspost til værdi 400.000 kr., en bil til værdi 50.000 kr. og indbo til værdi 50.000 kr. Ægtefællen har endvidere en usikret gældspost på 100.000 kr.

a. Træffes ved ægtepagt alene bestemmelse om, at den faste ejendom og obligationerne skal være fuldstændigt særeje, er resten af aktiverne til værdi 100.000 kr. fremdeles fælleseje. Gældsposten er også fælleseje. Bodelens værdi er derfor nu = 0 kr.

b. Træffes i stedet bestemmelse om, at ejendommen, obligationerne og nu tillige bilen skal være fuldstændigt særeje, er indboet og gælden fremdeles fælleseje. Bodelens værdi er derfor nu ÷ 50.000 kr.

c. Træffes i stedet bestemmelse om, at alle aktiverne – ejendom, obligationer, bil og indbo – skal være fuldstændigt særeje, men at ægtefællen *i øvrigt* skal have fælleseje *også* for så vidt angår fremtidige erhvervelser, må det være utvivlsomt, at den usikrede gæld stadig er fællesejegæld og principalt skal afregnes i fremtidige erhvervelser, der bliver fælleseje. Bodelens værdi er derfor nu negativ med 100.000 kr. At den usikrede gæld fortsat er fællesejegæld bliver særlig tydeligt, hvis det i stedet var bestemt, at ejendommen skulle

50. Foran under 2.

51. *Betænkning 3* side 17, refereret foran V, 4.1.

VII. Særeje og gæld

være fuldstændigt særeje, obligationerne kombinationssæreje og bil og indbo skilsmisse-særeje.

d. Træffes i stedet bestemmelse om, at alt, hvad ægtefællen »ejer« på oprettelsestidspunktet, skal være fuldstændigt særeje, medens fremtidige erhvervelser skal være fælleseje, er den usikrede gæld indirekte gjort til fuldstændigt særejegyld.

e. Træffes i stedet bestemmelse om, at alt, hvad ægtefællen »ejer og fremtidigt erhverver«, skal være fuldstændigt særeje, bortset fra ejendom, obligationer, bil og indbo, er gælden blevet fuldstændigt særejegyld.

Det vil ses, at ægtefæller rent faktisk ved at foretage den fornødne specification af, hvad der skal være særeje, ved ægtepagt frit kan bestemme, hvilken formueart en usikret gældspost skal have. Man kan derfor lige så godt tage skridtet fuldt ud og erkende, at ægtefæller ved ægtepagt kan træffe *direkte bestemmelse* om hver enkelt usikret gældspost for sig.⁵²

Retsstillingen er efter reformen i 1991 anderledes i Norge. *Kirsti Strøm Bull*⁵³ antager således for norsk rets vedkommende, at der kun er adgang til ved ægtepagt at træffe bestemmelse om formuearten for *aktiver*. Efter de nye norske regler er kun de aftaler, som loven positivt giver hjemmel for, tilladte. *Kirsti Strøm Bull* kritiserer denne retstilstand og finder det vanskeligt at forstå, at der ikke kan træffes aftaler om gælds formueart, når sådanne aftaler – omend ikke med samme frihed som i Danmark – kan træffes for aktivernes vedkommende. Forfatteren oplyser, at spørgsmålet ikke har været drøftet i det norske ægteskabsudvalg eller i Justitsministeriet i forbindelse med forberedelsen af den norske ægteskabsreform.

Forholdene vil ikke være anderledes, hvis gælden er *sikret ved pant* i et bestemt aktiv m.v., hvorfor også en sådan gældspost kan tillægges en anden formueart end det behæftede aktivs.

Eksempel 3: En ægtefælle ejer en arvet fast ejendom til værdi 1.500.000 kr. og optager efterfølgende et prioritetslån i ejendommen på 1.000.000 kr. Hele ejendommen er ifølge trediemands bestemmelse i testamente fuldstændigt særeje. Prioritetsgælden og låneprovenuet er da ligeledes fuldstændigt særeje, jf. foran 3.2.1. Ægtefællen har i øvrigt fælleseje, hvis nettoværdi er 200.000 kr. Bestemmer ægtefællerne nu ved ægtepagt, at prioritetsgælden skal være fælleseje, strider dette hverken i kvantitativ eller kvalitativ henseende mod trediemands bestemmelse om, at *ejendommen* skal være fuldstændigt særeje.

52. Bestemmelser i ægtepagter om gældsposters formueart forekom i adskillige tilfælde i det af *Henrik Dam* undersøgte materiale fra 1989 og 1992.

53. *Kirsti Strøm Bull:* Avtaler mellom Ektefeller, Oslo 1993 side 53 f.

Eksemplet illustrerer det tidligere fremhævede forhold, at en rokade med gælds formueart kan have samme eller e.o. vidererækkende betydning end en rokade med aktivers formueart. Den anden ægtefælle vil i eksemplet overhovedet først få en aktuel boslodsret af ægtefællens bodel, såfremt ægtefællen forøger værdien af sit fælleseje med mere end 800.000 kr.

Den påviste adgang til at omlægge gælds formueart ved ægtepagt gør det nødvendigt at overveje, om ægtefæller ved ægtepagt også kan bestemme, at en gældspost af én formueart skal ændres til at være af *den særejeart*, som trediemand har foreskrevet for gave eller arv. Herved afsvækkes eller elimineres nemlig efter omstændighederne den økonomiske betydning af trediemands bestemmelse om formueart, idet gælden nu belaster den pågældende formueart.

Eksempel 4: En ægtefælle Æ har som gave modtaget en ubehæftet ejendom til værdi 1.000.000 kr., der i henhold til gavebrevet fuldtud er fuldstændigt særeje. Æ har i øvrigt fælleseje. Æ's usikrede kassekredit på 400.000 kr. er derfor fælleseje. Kan ægtefællerne nu gyldigt ved ægtepagt bestemme, at kassekreditgælden skal være fuldstændig særejegæld med den virkning, at nettoværdien af det fuldstændige særeje begrænses?

Til fordel for en bekræftende besvarelse taler, at en ægtefælle under alle omstændigheder kan disponere på en sådan måde, at betydningen af trediemands særejebestemmelse elimineres. Dette kan ske ved, at ægtefællen sælger eller belåner særejeaktivet, forbruger provenuet og sparer tilsvarende op på sit fælleseje m.v. Ægtefællerne kan også ved ægtepagt overføre ægtefællens fællesejektiv til den anden ægtefælle og lade den usikrede gældspost henstå som gældspost hos den ægtefælle, der ejer særejeaktiverne. Trediemand kan således ikke hindre, at en ægtefælles forhold udvikler sig på en sådan måde, at den kvantitative betydning af særejebestemmelsen udhules eller helt elimineres.⁵⁴ Programudtalelsen i *betænkning 3*⁵⁵ om, at der skal være vidtgående aftalefrihed for ægtefællerne, må også tillægges betydning.

Imod taler, at en ægtepagt om gældsomlægning på en hidtil ikke erkendt, let og enkel måde kan eliminere den kvantitative betydning af trediemands særejeforskrift.

Da en ændring af gælds formueart ved ægtepagt ubestrideligt kan finde sted, ses der herefter ikke at være tilstrækkelige holdepunkter for at frakende sådanne gældsomlægninger betydning, selvom de får virkning for trediemands sær-

54. Også den kvalitative betydning af trediemands særejeforskrift kan elimineres ved, at ægtefællen sælger eller forærer aktivet til trediemand.

55. Side 17.

ejeforskrift.⁵⁶ Konsekvensen heraf bliver, at sådanne gældsoplægninger som gyldige livsdispositioner også skal respekteres af ægtefællernes arvinger.

5. Reglernes konsekvenser i særlige tilfælde

I det følgende undersøges det, hvorledes de opstillede regler om gælds formueart vil virke i forskellige tilfældegrupper i samspil med reglerne om aktivers formueart.

Hvis det anerkendes, at *anpartssæreje* kan opstå i forbindelse med indskud ved erhvervelse af et aktiv, er der som foran anført under V.6. ikke noget langt skridt til at anerkende, at også *efterfølgende* overførsler fra en anden formueart kan etablere anpartssæreje. Domspraksis giver imidlertid ikke nogen vejledning herom, allerede fordi disse problemstillinger ikke har været forelagt til prøvelse ved domstolene.

Det antages herefter, at anpartssæreje kan opstå ved efterfølgende investeringer i et aktiv, hvis formueart ikke er fastlagt umiddelbart ved tredjemands bestemmelse ved gavebrev eller i testamente eller af ægtefællerne ved ægtepagt.

5.1. Indfrielse af pantegæld

Er et aktivs særejeart *umiddelbart fastlagt* ved gave, testamente eller ægtepagt, og underpantsettes aktivet derefter, får prioritetsgælden som anført foran under 3.2.1. samme formueart som aktivet.

Indfrier ejerægtefællen derefter prioritetsgælden med midler af anden formueart, er retsstillingen følgende: Det ligger fast, at såvel prioritetsgælden som den behæftede del af aktivet var særeje før indfrielsen. Da særejebestemmelsen ikke blot har kvantitativ men også kvalitativ betydning, må det antages, at ejendommen ikke ved gældsindfrielsen er kommet i anpartssæreje, men at gældsindfrielsen alene har stiftet et vederlagskrav.⁵⁷

Har en ægtefælle derimod for midler, der er særeje af en bestemt art, *købt* et ubehæftet aktiv, og optager ægtefællen senere et prioritetslån i aktivet, er pri-

56. Det kan tilføjes, at en regel om anfægtelse i mange tilfælde ville være umulig at administrere på en rimelig sikker måde.

57. Den anden ægtefælle kan således fx. ikke, hvor indfrielsen er sket med fællesejemidler, udøve krydsende udtagesret i medfør af skiftelovens § 70a, stk. 2, 2. led.

oritetsgælden særeje og låneprovenuet særeje.⁵⁸ Indfries nu prioritetsgælden med fællesejemidler, taler meget – og særlig det præceptive surrogationsprincip – for at antage, at der opstår anpartssæreje. Situationen svarer til, at ægtefællen fra begyndelsen købte ejendommen dels for særejemidler dels for fællesejemidler. Det anførte vil gælde, uanset om særejegælden indfries på én gang eller nedbringes løbende.

Hvor en pantegæld nedbringes gradvis ved betaling af terminsydelser, bør der dog kunne bortses fra mindre væsentlige nedbringelser.⁵⁹ Sagerne vil imidlertid ofte blive rejst på tidspunkter, hvor de samlede – hver for sig mindre væsentlige – afdrag udgør et væsentligt beløb på et skifte.

5.2. Overtagelse af gæld

Erhverver en ægtefælle et allerede *behæftet aktiv*, får den behæftede del af aktivet og den overtagne gæld den formueart, som følger af ægtefællens hovedformueordning. Det anførte gælder uanset, om det erhvervede aktiv ifølge trediemands bestemmelse for en dels vedkommende skal være særeje af en bestemt foreskrevet art.⁶⁰

Eksempel 1: H har fælleseje, men har arvet 200.000 kr., der er fuldstændigt særeje. Hun køber nu et sommerhus for 500.000 kr., der er behæftet for 300.000 kr. H overtager gælden på 300.000 kr. Udbetalingen erlægges med de 200.000 kr., som er fuldstændigt særeje. Sommerhuset kommer nu i anpartssæreje, idet friværdien er fuldstændigt særeje i medfør af surrogationsreglen, medens den behæftede del af ejendommen og pantegælden antages at være fælleseje. Dette svarer til, at H enten betalte de 300.000 kr. med fællesejemidler eller selv optog et nyt ejerskiftelån. Når husets værdi er steget til 1 mio. kr., og gælden er nedbragt med fællesejemidler til 100.000 kr., er fordelingstallet for aktivets formuearter fremdeles 200.000 kr. (fuldstændigt særeje) : 300.000 kr. (fælleseje). På et skifte er derfor $\frac{2}{5}$ af 1 mio. kr. = 400.000 kr. fuldstændigt særeje, og $\frac{3}{5}$ af 1 mio. kr. = 600.000 kr. fælleseje ÷ fællesejepantegælden på 100.000 kr. = 500.000 kr.

Det tilsvarende vil gælde, såfremt eksemplet ændres derhen, at udbetalingen ved købet i stedet erlægges med 100.000 kr., der er fuldstændigt særeje, og 100.000 kr., der er fælleseje, medens prioritetsgælden på 300.000 kr. fremdeles overtages. Fordelingstallet for

58. Se foran 3.2.1.

59. Dette svarer til, hvad der allerede er antaget for vederlagskrav og særejeoprettelseskrav i dele af teorien, se fx. Familieretten (København) side 163.

60. Om delgavetilfældene, hvor trediemand tillige har foreskrevet, at også den behæftede del af et overdraget aktiv skal være særeje, se foran V, 6. med omtale af højesteretspraksis fra tiden før særejereformen.

VII. Særeje og gæld

aktivet vil da i stedet være fuldstændigt særeje 1 (100.000 kr.) : fælleseje 4 (100.000 kr. + 300.000 kr.).

Overtages usikret gæld, får gælden den formueart, der følger af ægtefællens hovedformueordning.

5.3. Brøkdelsæreje

Reglerne om gæld og brøkdelsæreje er enkle. Al gæld – usikret som sikret – der er omfattet af en bestemmelse om brøkdelsæreje, er brøkdelsærejegæld.

Ejerægtefællen kan ikke ændre på formuearten for de aktiver og passiver, der er omfattet af en bestemmelse om brøkdelsæreje, fordi brøkdelsærejet altid vil være fastlagt af trediemand eller ved ægtepagt. Indfries brøkdelsærejegæld med midler af en anden formueart, opstår derfor alene et vederlagskrav. Dette gælder også, hvor den indfrieede gæld var pantesikret.

Har en ægtefælle delvist brøkdelsæreje, delvist en anden formueart, kan der e.o. ske en forholdsmæssig fordeling af gæld, der ikke er omfattet af brøkdelsærejet, se foran 3.3. om anden gæld.⁶¹

Eksempel 1: En ægtefælle ejer arvede midler på netto 2 mio, kr. Midlerne er i brøkdelsæreje med 90% kombinationssæreje og 10% fælleseje. Ægtefællen har i øvrigt fælleseje, bestående af aktiver for 1 mio. kr. og usikrede gældsposter på 300.000 kr. En forholdsmæssig fordeling af de usikrede gældsposter på 300.000 kr. fører da til, at 2/3 af gælden = 200.000 kr. er brøkdelsærejegæld og 1/3 = 100.000 kr. er fællesejegæld. Brøkdelsærejegælden må demæst afregnes i brøkdelsærejeaktivernes friværdis.

5.4. Anpartssæreje

Reglerne om gæld og anpartssæreje er ens, uanset om et anpartssæreje er stiftet ved, at en ægtefælle har erhvervet aktivet ved betaling med midler hidrørende fra forskellige formuearter m.v., eller anpartssærejet måtte være fastlagt af trediemand ved *gave* eller *testamente* eller af ægtefællerne selv ved *ægtepagt*.

Belånes et ubehæftet aktiv i anpartssæreje, bliver gælden deklaratorisk anpartssærejegæld.

Eksempel 1: En ægtefælle har købt et hotel mod kontant betaling af 2. mio. kr., der var fuldstændigt særeje, og 1. mio. kr., der var fælleseje. Optager ægtefællen nu et prioritetslån i ejendommen på 1.800.000 kr., bliver 2/3 = 1.200.000 kr. af låneprovenuet fuldstæn-

61. Se Familieretten (København) side 320 note 113.

diget særeje og $1/3 = 600.000$ kr. fælleseje. Prioritetsgælden bliver anpartssærejegæld med $2/3$ fuldstændigt særeje og $1/3$ fælleseje.

Indfries en prioritetsgæld, der er anpartssærejegæld, får den til gælden svarende del af ejendommen i medfør af det præceptive surrogationsprincip samme formueart som formuearten for de midler, gælden indfriedes med.

Eksempel 2: H's sommerhus til værdi 600.000 kr. er i anpartssæreje med $2/3 = 400.000$ kr. fuldstændigt særeje og $1/3 = 200.000$ kr. fælleseje, dvs. i forholdet 2 : 1. Huset er behæftet med en prioritetsgæld på 300.000 kr., der er anpartssærejegæld, dvs., at 200.000 kr. af gælden er fuldstændig særejegæld og 100.000 kr. af gælden er fællesejegæld. Indfries nu hele gælden med fuldstændige særejemidler, og er husets værdi fremdeles 600.000 kr., ændres formuearten for den andel af ejendommen, der var behæftet med fællesejegæld, dvs. for 100.000 kr.'s vedkommende, og huset er herefter i anpartssæreje i forholdet 500.000 kr. fuldstændigt særeje og 100.000 kr. fælleseje, dvs. i forholdet 5 : 1.

5.5. Aftrapningssæreje

Et aftrapningssæreje vil i praksis normalt være baseret på et brøkdelsæreje men kan principielt også være baseret på et anpartssæreje.

Er et aftrapningssæreje baseret på et *brøkdelsæreje*, og skal særejeandelen aftrappes over en vis periode, omfatter aftrapningsbestemmelsen tillige den gæld, der er brøkdelsærejegæld.

Ægtefæller kan ved *ægtepagt* herudover bestemme, at enhver gældspost – sikret som usikret – der helt eller delvis er *særejegæld*, skal aftrappes, typisk til fællesejegæld.

5.6. Sammenblanding af gæld af forskellig formueart.

Sammenblandes gæld af forskellig formueart, opstår anpartssæreje om gæld.

Eksempel 1: En ægtefælle, der ellers fuldt ud har fælleseje, ejer et arvet sommerhus, der ifølge testamente er fuldstændigt særeje. Efter arveudlægget optog ægtefællen et banklån på 80.000 kr., sikret ved ejerpantebrev i ejendommen til istandsættelse af sommerhuset. Denne gæld er fuldstændig særejegæld.⁶² På en særlig oprettet sommerhuskonto i et pengeinstitut indgik alene lejeindtægter og der blev alene afholdt udgifter vedrørende sommerhuset. I forbindelse med et salg af sommerhuset overførtes bankgælden, der da var på 75.000 kr., til ægtefællens kassekredit, på hvilken der var trukket 50.000 kr.

62. Jf. foran 3.2.1. og 2.

VII. Særeje og gæld

Da gælden på kassekreditten på 50.000 kr. var fællesejegæld, og gælden fra sommerhuskontoen var fuldstændig særejegæld, kom gælden på kassekreditten i anpartssæreje i forholdet fællesejegæld 2 : fuldstændig særejegæld 3.

Indfries hele gælden på kassekreditten med fællesejemidler, opstår i medfør af Æ2 § 23, stk. 2, et vederlagskrav.

Da ny gældsstiftelse – bortset fra renter af gælden – er fællesejegæld, vil forholdstallet ved yderligere træk på kassekreditten blive ændret. Ret hurtigt vil en forholdsmæssig fordeling imidlertid rent praktisk ikke kunne foretages, hvorfor hele gælden må henregnes til fælleseje.

6. Sammenfatning

Resultaterne kan sammenfattes således:

Gælds formueart fastlægges ved stiftelsen efter følgende kriterier:

- underpantsætning af et aktiv medfører, at låneprovenuet og prioritetsgælden bliver af samme formueart som aktivet. Det samme gælder undertiden også ved håndpantsætning (foran 3.2.1.),
- gæld, der stiftes til et bestemt formål, der er knyttet til bestemte aktiver i et eksisterende formueregi, bliver af samme formueart som disse (foran 3.2.2.),
- trediemand antages *ikke* ved gavebrev eller testamente at kunne bestemme formuearten for gæld, der hviler på det overdragne aktiv og som overtages (foran 3.2.3.),
- ægtefæller kan ved ægtepagt fastlægge, hvilken formueart fremtidig stiftet gæld skal have (foran 3.2.4.),
- rente af gæld får deklaratorisk samme formueart som modergælden (foran 3.2.5.),
- surrogat af gæld får deklaratorisk samme formueart som stamgælden (foran 3.2.6.),
- anden gæld, dvs. gæld, der ikke er fastlagt til at være af en bestemt formueart, kan, når ægtefællen har en blandet formueordning, fordeles skønsmæssigt, og udgangspunktet for en skønsmæssig fordeling bør i mange tilfælde med fordel tages i en forholdsmæssig fordeling (foran 3.3.).

Efterfølgende omlægning af gælds formueart kan:

- ikke foretages énsidigt af ejerægtefællen (foran 4.1.),
- frit foretages af ægtefællerne ved ægtepagt (foran 4.2.).

Det kan særligt fremhæves, at:

- der ved indfrielse af gæld, som hviler på et bestemt aktiv, med midler af en anden formueart, opstår anpartssæreje, medmindre aktivets formueart umiddelbart er fastlagt ved gavebrev, testamente eller ægtepagt (foran 5.1.),
- gæld, der overtages i forbindelse med erhvervelse af et aktiv, får den formueart, der svarer til ægtefællens hovedformueart (foran 5.2.),
- al gæld – usikret som sikret – der er omfattet af en bestemmelse om brøkdels-særeje, er brøkdels-særejegæld (foran 5.3.),
- belåning af et aktiv i anpartssæreje medfører, at gælden deklaratorisk bliver anpartssærejegæld (foran 5.4.),
- bestemmelser om aftrapning af særeje finder også anvendelse på gæld, der er omfattet af særejebestemmelsen (foran 5.5.), og
- sammenblandes gæld af forskellig formueart, opstår anpartssæreje om gæld (foran 5.6.).

VIII Særejes retsvirkninger

1. Oversigt

Efter særejereformen i 1990 består der ved siden af de to traditionelle grundformer fælleseje og særeje (nu: fuldstændigt særeje), som tidligere omtalt fem nye særejearter: Skilsmisssæreje, kombinationssæreje, brøkdelsæreje, anpartssæreje og aftrapningssæreje.

Som omtalt foran under I er det reelt nye, at reformen har åbnet for en række nye kombinationer af de to velkendte grundformuearter fælleseje og særeje. Gennemgangen i det følgende indledes derfor naturligt med retsvirkningerne af fælleseje og fuldstændige særeje. Dette er så meget mere nærliggende, som de nye særejearter oftest vil indeholde et fællesejeelement.¹ Derefter gennemgås retsvirkningerne af de fem nye særejearter, hvor interessen særlig vil samle sig om de punkter, hvor anvendelsen af de almindelige fællesejeregler respektive særejeregler giver anledning til særlige overvejelser.

Fremstillingen er i systematisk opbygget således, at de enkelte formuearters begreb er præsenteret foran under I, medens den nærmere redegørelse for hjemmelsgrundlaget for de enkelte formuearter er givet foran under V om særeje ved ægtepagt og under VI om særeje efter trediemands bestemmelse. Det er med denne opbygning uundgåeligt, at der i dette afsnit om retsvirkninger vil forekomme nogle gentagelser, hvilket vi imidlertid har fundet hensigtsmæssigt af hensyn til bogens anvendelighed som håndbog.

Nedenfor gennemgås retsvirkningerne af de enkelte formuearter opdelt på tre hovedsituationer:

- under ægteskabet,
- ved skifte som følge af separation eller skilsmisse, og
- ved skifte som følge af en eller begge ægtefællers død.

1. Dette gælder altid for skilsmisssæreje og kombinationssæreje, og vil oftest være tilfældet ved brøkdelsæreje, anpartssæreje og aftrapningssæreje.

2. Fælleseje

2.1. Retsvirkninger under ægteskabet

2.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (*inter vivos*)

Efter Æ2 § 18 må en ægtefælle

»ikke uden den anden ægtefælles samtykke afhænde eller pantsætte fast ejendom, der er fælleseje, såfremt ejendommen tjener til familiens bolig, eller hvis ægtefællernes eller den andens ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet til den. Sådant ejendom må heller ikke uden samtykke af den anden ægtefælle bortlejes eller bortforpagtes, såfremt dette vil medføre, at den ikke længere kan tjene til fælles bolig eller som grundlag for erhvervsvirksomheden«.²

En tilsvarende begrænsning af en ægtefælles rådighed følger af Æ2 § 19, hvorefter en ægtefælle

»ikke uden den anden ægtefælles samtykke« må »afhænde eller pantsætte løsøre, der er fælleseje, for så vidt det hører til indboet i det fælles hjem eller til den anden ægtefælles fornødne arbejdsredskaber, eller det tjener til børnenes personlige brug«.³

Beskyttelsen efter Æ2 §§ 18 og 19 udstrækkes også til tiden *efter* en samlivsophævelse og ophører først, når der efter bosondring, separation eller skilsmisse er taget bindende stilling til hvem af ægtefællerne, der skal udtage det pågældende aktiv.⁴

Sanktionerne ved overtrædelser af Æ2 §§ 18 og 19 er adgang til *omstødelse* over for ondtroende erhververe eller panthavere ved, at den berettigede ægtefælle anlægger sag herom senest 3 måneder efter, at ægtefællen har fået kundskab om dispositionen og senest et år efter tinglysningen af overdragelsen eller pantsætningen, jf. Æ2 §§ 18, stk. 2, og 19, stk. 2.⁵ Der er dog forskel på bevisbyrdekravet, idet ægtefællen i § 18-sager har bevisbyrden for tredjemands onde tro, medens bevisbyrden er vendt om i § 19-sager.

2. Se om reglens anvendelsesområde: Æ2-kommentaren side 137 ff, Familieretten (København) side 112-118 og 121 og *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 378 ff.

3. Se om reglens anvendelsesområde: Æ2-kommentaren side 162 ff, Familieretten (København) side 119-121 og *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 380 ff.

4. UfR 1939.267 H (efter samlivsophævelse) og UfR 1976.604 Ø (under anke af boopgørelsen).

5. Se nærmere Æ2-kommentaren side 154 ff og s. 165 ff, Familieretten (København) side 116-118 og side 120-121 og *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 387-394.

2.1.2. Begrænsninger i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (mortis causa)

Ligesom en ægtefælle under ægteskabet er undergivet visse begrænsninger i sin adgang til at foretage livsdispositioner, er der foreskrevet begrænsninger i ægtefælles adgang til at råde ved testamente. Genstanden for beskyttelsen er stort set den samme som efter Æ2 §§ 18 og 19.

Efter AL § 66, stk. 2, kan en ægtefælle kun med den anden ægtefælles samtykke *testere* over følgende genstande, der hører til ægtefællens egen bodel:

- »1) fast ejendom, der tjener til familiens bolig, eller hvortil ægtefællernes eller den anden ægtefælles erhvervsvirksomhed er knyttet,
- 2) indbo i det fælles hjem,
- 3) den anden ægtefælles arbejdsredskaber.«

Overtrædes reglen, er testamentet anfægteligt.

2.1.3. Misbrug af rådighed

Efter Æ2 § 17 er en ægtefælle

»pligtig at udøve sin rådighed over fælleseje således, at det ikke utilbørligt udsættes for at forringes til skade for den anden ægtefælle.«

Overtræder en ægtefælle forbudet i § 17, kan den anden ægtefælle efter Æ2 § 38, nr. 1, forlange bosondring med den virkning, at fællesboet deles efter reglerne i SL kap. 6 om skifte ved separation og skilsmisse m.v., jf. Æ2 § 41. Såfremt vanrøgten, misbruget eller den uforsvarlige adfærd i væsentlig grad har formindsket bodelen, kan den anden ægtefælle efter Æ2 § 23, stk. 1, forlange vederlag derfor af det beholdne fællesbo eller i fornødent fald for halvdelen af det manglende beløb af den misbrugende ægtefælles særeje.⁶

Et krav kan først rejses af en ægtefælle på et skifte som følge af separation, skilsmisse, bosondring eller den anden ægtefælles død jf. Æ2 § 24. Efter en ægtefælles død kan et krav tillige rejses af dennes arvinger.

6. Se om reglens anvendelsesområde: Æ2-kommentaren side 133-137 side 195-201 og side 301-304, Familieretten (København) side 109-111 og side 156-164 samt *Vesterdorf i Familieret* (Århus) 1990 side 364-376.

2.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.

2.2.1. Kvantitative regler

På et separations- eller skilsmissskifte m.v. finder der efter SL § 68 *ligedeling* sted af begge ægtefællers positive nettobodel. Fra lighedingsreglen gælder en række undtagelser om skævdeling: Om ægtefællers adgang til forlods at udtage bestemte personlige aktiver og aktiver til brug for børnene (SL § 68a), om skævdeling ved kortvarige ægteskaber (SL § 69a) og en skævdelingsregel i SL § 70, der skal sikre en ægtefælle det »bohaves og andet løsøre«, der er nødvendigt til at opretholde hjemmet, og som ægtefællen ikke på anden måde har udsigt til at kunne skaffe sig.⁷

Ved blandede formueordninger vil det ofte forekomme, at der sker forskydninger mellem fælleseje og særeje, fx hvor en ægtefælle har anvendt opsparede midler fra sin lønkonto, der er fælleseje, til at opføre en tilbygning til familiens villa, som ægtefællen har arvet som fuldstændigt særeje. Sådanne forskydninger kan i visse tilfælde reguleres ved, at det pågældende aktiv anses for at være kommet i anpartssæreje med en fællesejeandel og en fuldstændig særejeandel. I det omfang kompensationen ikke kan gennemføres på denne måde, sker regulering ved hjælp af vederlagskrav. Ret til et vederlag for *forøgelse af særeje* tilkommer efter Æ2 § 23, stk. 2, en ægtefælle eller dennes arvinger, såfremt:

»den anden ægtefælle har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af sit særeje eller at sådanne rettigheder, som omhandles i § 15, stk. 2.«

Vederlagskrav for *forøgelse af fælleseje* kan rejses efter SL § 69b:

»Har en ægtefælle anvendt midler af sit særeje til bedste for sin bodel, kan han forlods udtage vederlag herfor af sin bodel.«

Som eksempel kan nævnes, at en ægtefælle har anvendt sin fuldstændige særeje til at financiere en ombygning af familiens sommerhus, der tilhører ægtefællen som fælleseje.

Vederlagskrav kan kun gøres gældende på et skifte. Opnås der ikke her (fuld) dækning for kravet, bortfalder den ufyldstgjorte del af dette, jf. Æ2 § 24 for Æ2 § 23-kravs vedkommende. Der er dog den forskel mellem veder-

7. Se om disse regler Familieretten (København) side 324-326 og Familieret (Århus) 1990 side 552 ff og 555 ff.

lagskrav efter Æ2 § 23, stk. 2, (forbedring af særeje) og SL § 69b (forbedring af bodel), at Æ2 § 23 stk. 2-krav kan rettes mod det beholdne fællesbo (dvs. mod de to nettobodele) og om nødvendigt for halvdelens vedkommende mod den anden ægtefælles særeje, jf. Æ2 § 23, stk. 2, og Æ2 § 23, stk. 1, in fine, medens SL § 69b-krav alene kan fyldestgøres i ægtefællens egen bodel.

2.2.2. Kvalitative regler

Hver ægtefælle har efter SL § 70a, stk. 2, 1. led, fortrinsret til at udtage genstande fra sin egen bodel. Efter reglen i SL § 70a, stk. 2, 2. led, kan en ægtefælle endvidere udøve *krydsende udtagelsesret* ved at udtage genstande, der hører til den anden ægtefælles bodel, i følgende tilfælde:⁸

- 1) Fast ejendom, der udelukkende eller hovedsagelig er beregnet til familiens bolig, kan udlægges til den anden ægtefælle, såfremt boligen skønnes at være af den væsentligste betydning for denne ægtefælle af hensyn til hjemmets opretholdelse.
- 2) Fast ejendom, der har tjent til sommerbolig for familien, kan udlægges til den anden ægtefælle, såfremt sommerboligen skønnes at være af den væsentligste betydning for denne.
- 3) Erhvervsvirksomhed kan udlægges til den anden ægtefælle, såfremt virksomheden udelukkende eller dog i det væsentlige er blevet drevet af denne.
- 4) Arbejdsredskaber og andet erhvervsløse kan udlægges til den anden ægtefælle i det omfang, dette skønnes rimeligt af hensyn til fortsættelsen af erhvervet.
- 5) Bohave og andet løse, der har hørt til det fælles hjem, kan udlægges til den anden ægtefælle i det omfang, dette skønnes rimeligt af hensyn til oprettelsen af hjemmet, eller i øvrigt fordi genstandene særligt har tjent den pågældende ægtefælles behov.

Efter SL § 70b kan udlæg efter vurdering finde sted, selv om værdien af det udlagte overstiger en ægtefælles lod i boet. Det overskydende beløb betales i så fald kontant, eventuelt afdragsvist.

8. Se om reglens anvendelsesområde: Familieretten (København) side 326-330 med henvisninger og Irene og Jørgen Nørgaard i Familieret (Århus) 1990 side 561-569 med henvisninger.

2.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død

2.3.1. Kvantitative regler

Såvel den førstafdøde som efterlevende ægtefælles nettobodel *ligedeles* på et dødsboskifte.⁹ Efterlevende modtager herved sit boslod, dvs. summen af halvdelen af egen nettobodel og halvdelen af førstafdødes nettobodel, hvilket beregningsteknisk finder sted ved en udveksling af halve nettobodel mellem den efterlevende ægtefælle og den anden ægtefælles dødsbo. Førstafdødes boslod fordeles mellem dennes arvinger.¹⁰

Den efterlevende ægtefælle kan i stedet for et skifte vælge at sidde i uskiftet bo, såfremt de øvrige betingelser derfor er til stede.¹¹

2.3.2. Kvalitative regler

Den efterlevende ægtefælle har i medfør af SL § 62c, stk. 1, den videst tænkelige kvalitative adgang til at udtage genstande fra hele fællesboet:

Den efterlevende ægtefælle er berettiget til af fællesboet at fordrø udlæg efter vurdering for sin boslod og arvelod også i fast ejendom. Ønsker ægtefællen og arvinger udlæg i samme ting, har ægtefællen fortrinnet.

Reglen suppleres af bestemmelsen i stk. 2:

Overstiger værdien af de ejendele, som den efterlevende ægtefælle ønsker udlagt, hans boslod og arvelod, skal han desuagtet være berettiget til at få dem udlagt mod at udbetale det overskydende beløb kontant til de øvrige arvinger.¹²

-
9. Skævdelsingsreglen i SL § 69 a om kortvarige ægteskaber finder ikke anvendelse. Det gør derimod reglerne i SL § 62 a (personlige genstande m.v.) og SL § 62 b, stk. 1 (genstande til opretholdelse af hjemmet).
 10. Til arvingekredsen hører også ægtefællen. Se tillige reglerne om suppleringsarv i SL § 62 b, stk. 2.
 11. Efterlader den afdøde ægtefælle sig særbørn, har den efterlevende ægtefælle ikke noget retskrav på at sidde i uskiftet bo med disse børn, men kun med ægtefællernes eventuelle fællesbørn. Myndige særbørn kan hver for sig give tilladelse til uskiftet bo. For umyndige særbørn kan tilladelse til uskiftet bo meddeles af skifteretten, AL § 9.
 12. Se om reglerne nærmere Arveretten (København) side 64 f, 120 f og 192 ff og *Vesterdorf* i Arveret (Århus) 1991 side 42 f.

3. Fuldstændigt særeje¹³

3.1. Retsvirkninger under ægteskabet

3.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (*inter vivos*)

Reglerne i Æ2 §§ 17-19, 38 og 23, stk. 1, om misbrug, samtykkekrav, bosondring og vederlagskrav finder *ikke* anvendelse for ægtefællers fuldstændige særeje.

3.1.2. Begrænsninger i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (*mortis causa*)

En ægtefælle kan med respekt af tvangsarvereglerne ved testamente kvalitativt råde frit over alle aktiver inden for sit fuldstændige særeje, jf. AL § 66, stk. 1.

3.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.

3.2.1. Kvantitative regler

Grundreglen i SL § 68, stk. 1, om, at begge ægtefællers positive nettobodele ligedeles ved et skifte i anledning af bosondring, separation og skilsmisse, finder *ikke* anvendelse for fuldstændigt særeje. I *kvantitativ* henseende udtager hver ægtefælle fuldt ud sin særejeformue (sine fuldstændige særejeaktiver med den påhvilende fuldstændige særejegæld) uden at skulle dele denne nettoformue med den anden ægtefælle.

Dette udgangspunkt modificeres dog af reglen i Æ1 § 56, hvorefter det ved dom kan bestemmes, at en ægtefælle, der har særeje, skal yde den anden ægtefælle et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende.¹⁴ De kompensationer, der i retspraksis har været udmålt efter Æ1 § 56, er dog væsentligt mindre, end hvad der ville følge af en ligedeling, dersom det fuldstændige særeje i stedet havde været fælleseje.

13. Retsvirkningerne af fuldstændigt særeje er uberørt af særejereformen bortset fra, at indtægter af fuldstændigt særeje nu deklaratorisk er fuldstændigt særeje, jf. Æ2 § 28, stk. 3. Endvidere kan fuldstændigt særeje nu tidsbegrænses. Endelig kan de sociale beskyttelsesregler via et brøkdels-særeje med en andel, der er fælleseje, gøres anvendelige for særeje.

14. Se om reglens anvendelsesområde: Æ1-kommentaren side 226-257 med henvisninger, Familieretten (København) side 284-285 og side 295-297 samt *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 side 236-244.

3.2.2. Kvalitative regler

De *kvalitative* regler i SL § 70a, stk. 2, 2. led, om krydsende udtagelsesret og i § 70b om adgang til at udløse den anden ægtefælle kontant (omtalt foran under 2.2.2.) gælder ikke for fuldstændigt særeje, idet ejerægtefællen udtager alle aktiver, der er omfattet af denne formueart. En ægtefælle har således ingen mulighed for at udtage et aktiv fra den anden ægtefælles særejeformue, end ikke selv om dette aktiv udelukkende tjener til ægtefællens eget personlige brug eller er erhvervet til børn, som ægtefællen har fået forældremyndigheden over eller er nødvendige arbejdsredskaber og bohave for ægtefællen.

3.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død

3.3.1. Kvantitative regler

På dødsboskifter *udtager* ejerægtefællen eller dennes bo ægtefællens fuldstændige særejeformue (særejeaktiver med tilhørende gældsposter), med hvilken der selv ikke med arvingernes samtykke kan sidde i *uskiftet bo*.¹⁵

Tilkendelse af kompensation efter reglen i Æ1 § 56 til sikring af, at en ægtefælle ikke bliver stillet urimeligt ringe i økonomisk henseende, kan ikke ske på skifte efter en ægtefælles død. I stedet arver den efterlevende den førstafdøde, se herved særligt reglerne i AL §§ 6 og 7 og i SL §§ 62a og 62b, stk. 1 og 2.

Der kan i medfør af de tidligere omtalte regler i Æ2 § 23, stk. 2, og SL § 61a, forlanges vederlag for tidligere overførsler mellem fuldstændigt særeje og fælleseje.

Ved *blandede formueforhold* er det uafklaret, om en ægtefælle kan flytte sin kvantitative testationskompetence på _ fra fælleseje til fuldstændigt særeje eller fra fuldstændigt særeje til fælleseje, eller om der som ved de legale regler er »vandtætte skodder« mellem fælleseje og fuldstændigt særeje.¹⁶

3.3.2. Kvalitative regler

I *kvalitativ* henseende kan den efterlevende ægtefælle efter SL § 62d kun fordr *udlæg efter vurdering* inden for ægtefællens arv af fuldstændigt særeje med fortrinsret over for de øvrige arvinger. Der er således ikke adgang til mod udløsning at udtage mere, end hvad der kan rummes inden for den kvantitative værdi af ægtefællens arvelod i særejet.

15. Se UfR 1989.950 V.

16. Se *Taksø-Jensen* i Arveretten (København) side 196, *Vestendorf* i Arveret (Århus) 1991 side 193 ff med henvisninger, *Irene Nørgaard* i UfR 1988 B side 109 f samt *Taksø-Jensen* i Tillæg til Arveretten (København) 1993 side 17 ff.

Den efterlevende ægtefælles adgang til at fordrø udlæg efter vurdering af fuldstændigt særeje dog være begrænset ved, at førstafdødes testamente i medfør af AL § 66, stk. 1, tillægges det pågældende aktiv til andre end den efterlevende. Dette gælder således uanset, om det pågældende aktiv ville have været beskyttet for ægtefællen efter AL § 66, stk. 2, (se herom foran under 2.1.2.), såfremt aktivet i stedet havde været fælleseje. Der gælder dog derved den begrænsning, at der ikke med bindende virkning for den efterlevende ægtefælle ved testamente kan tillægges livsarvinger fortrinsret til udlæg for deres tvangsarv, se AL § 26, stk. 2, 2. pkt.

4. Skilsmisssæreje

4.1. Retsvirkninger under ægteskabet

4.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (*inter vivos*)

Da skilsmisssæreje som udgangspunkt har fulde særejevirkninger under ægteskabet, finder reglerne i Æ2 §§ 17-19, § 38, nr. 1, og § 23, stk. 1, om misbrug, ægtefællesamtykke til visse dispositioner, bosondring og vederlagskrav *ikke* anvendelse. Retsstillingen svarer ganske til den, der gælder for fuldstændigt særeje.

4.1.2. Begrænsning i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (*mortis causa*)

Da skilsmisssæreje får fællesejevirkninger ved dødsboskifter, er der i teorien enighed om at anse en ægtefælles råden ved testamente for undergivet de samme begrænsninger i AL § 66, stk. 2, 2. led, som gælder for fælleseje.¹⁷ Den testamentariske bestemmelse får først betydning efter ægtefællens død, hvor skilsmisssærejets særejeretsvirkninger er bortfaldet. Ægtefællens testamentariske dispositioner er således *kvantitativt* begrænset til den halve boslod. *Kvalitativt* er ægtefællen undergivet de begrænsninger, der følger af AL § 66, stk. 2, 2. pkt., omtalt foran under 2.1.2.

17. Se *Vesterdorf* i *Arveret* (Århus) 1991 side 193 ved note 16 og *Taksøe-Jensen*: *Tillæg til Arveretten* (København) 1993 s. 15 f.

4.2. Skifte som følge af separation og skilsmisse m.v.

4.2.1. Kvantitative regler

Da skilsmissesæreje har fulde særevirkninger ved separation og skilsmisse, skal der ikke finde nogen deling sted af ægtefællernes skilsmissesærejeformue. Ejerægtefællen udtager derfor kvantitativt og kvalitativt frit sin særejeformue. Der henvises i det hele til fremstillingen foran i 3.2.1.-2. om fuldstændigt særeje, herunder om adgangen til at rejse krav efter Æ1 § 56, der også finder anvendelse for skilsmissesæreje.

Efter Æ2 § 23, stk. 2, og SL § 69b kan en ægtefælle forlange *vederlag*, hvis *den anden ægtefælle* har anvendt midler af sin bodel til erhvervelse eller forbedring af sit særeje, eller hvis den *pågældende ægtefælle selv* har anvendt midler af sit særeje til forbedring af sin bodel. Det er givet, at disse regler kan anvendes på skifter i anledning af *bosondring, separation og skilsmisse*, når overførsler har fundet sted mellem p.d.e.s. en ægtefælles bodel og p.d.a.s. ægtefællens skilsmissesæreje eller fuldstændige særeje. Derimod finder reglerne på disse skifter ikke anvendelse på overførsler mellem ægtefællens skilsmissesæreje og fuldstændige særeje, fordi begge disse formueordninger er særeje.

4.2.2. Kvalitative regler

Reglerne om krydsende udtagelsesret m.v. i SL § 70a og § 70b finder ikke anvendelse på særejeaktiver og derfor heller ikke på skilsmissesærejeaktiver.

4.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død

4.3.1. Kvantitative regler

Når den første af ægtefællerne dør, bliver begge ægtefællers skilsmissesæreje til fælleseje. Dette indebærer, at hver ægtefælles skilsmissesæreje i *kvantitativ* henseende udgør eller lægges sammen med ægtefællens (øvrige) bodel. Ved et skifte finder boslodsudveksling derefter sted på grundlag af hver ægtefælles nettofælleseje (nettobodel, herunder nettoskilsmissesæreje).

Efter Æ2 § 23, stk. 1, kan en ægtefælle eller dennes arvinger forlange *vederlag* af det beholdne fællesbo for et misbrug, der er foretaget af den anden ægtefælle af dennes bodel, eller om fornødent for halvdelens vedkommende i den anden ægtefælles særeje. Det er givet, at ægtefællen ikke kan forlange *vederlag* for misbrug af skilsmissesæreje efter Æ2 § 23, stk. 1, på et skifte i anledning af *bosondring, separation eller skilsmisse*. Det er derimod tvivlsomt, om sådant *vederlag* kan forlanges af en ægtefælles arvinger – eller af en ægtefælle over for den førstafdøde ægtefælles arvinger – idet skilsmissesæreje jo ændres

til fælleseje ved død.¹⁸ Formentlig må en sådan vederlagsret nægtes ud fra det synspunkt, at en ægtefælle, hvis en sådan vederlagsret indrømmedes, ville være bedre stillet over for den anden ægtefælles arvinger end over for den anden ægtefælle selv. Tilsvarende ville den anden ægtefælles arvinger være bedre stillet over for ægtefællen end den afdøde ægtefælle selv ville have været på et skilsmisse- eller separationskifte.¹⁹

Vederlagskrav for overførsler mellem en ægtefælles bodel og skilsmisssæreje efter reglerne i Æ2 § 23, stk. 2, og SL § 61a falder bort i dødsfaldstilfælde, hvor begge formueordninger får status af fælleseje. Det er imidlertid yderligere et spørgsmål, om overførsler mellem en ægtefælles skilsmisssæreje og fuldstændigt særeje skal kunne udløse et vederlagskrav på et dødsboskifte. Dette bør formentlig antages, idet der oftest vil være tale om postering af midler, der er i behold, og disse regler har karakter af reguleringsregler til genopretning af »den rette balance imellem« formueområderne, som det udtrykkes i Æ2-motivernes formulering.²⁰ En sådan regel vil også stemme overens med de resultater, der fremkommer, hvis der ved en overførsel opstår anpartssæreje.²¹

Overtager den efterlevende ægtefælle fællesboet til *uskiftet bo*, indgår begge ægtefællers hidtidige skilsmisssærejer i det uskiftede bo.

4.3.2. Kvalitative regler

I *kvalitativ* henseende finder reglen i SL § 62c om den efterlevende ægtefælles legale *udtagelses- og udløsningsret* ved dødsboskifte af fælleseje fuldt ud anvendelse over ægtefællernes tidligere skilsmisssærejer. Den efterlevende ægtefælle har derfor ret til at fordrø udlæg efter vurdering med fortrinsret over for de andre arvinger i alle genstande, der tilhørte ægtefællernes tidligere skilsmisssærejer. Overstiger værdien af de ejendele, som den efterlevende ægtefælle ønsker udlagt, ægtefællens boslod og arvelod, kan ægtefællen desuagtet få genstandene udlagt mod at indbetale det overskydende beløb kontant

18. Således *Vesterdorf* i *Familieret* (Århus) 1990 side 373.

19. Skiftelovsudvalget foreslår i betænkning nr. 1270/1994 om Skifte af Dødsboer side 334 f i en præciserende ny redaktionel udformning af reglen, at sådanne vederlagskrav skal være udelukket. Lovforslaget, fremsat den 8. december 1995, er i overensstemmelse dermed, jf. lovforslag nr. 122/1995-96 § 4.

20. Se *1918-udk.* s. 215.

21. Som teksten vistnok *Vesterdorf a.s.* side 373 med note 39 a og udtrykkeligt Betænkning om Skifte af Dødsboer nr. 1270/1994 side 334 f samt lovforslag nr. 122/1995-96 § 4.

til boet. Er der umyndige livsarvinger, giver SL § 63 endvidere ægtefællen en mulighed for at opnå henstand med betalingen.

5. Kombinationssæreje

5.1. Retsvirkninger under ægteskabet

Da et kombinationssæreje altid er bygget på et skilsmissesæreje, er der fuldt ud skilsmissesærejevirkninger under ægteskabet, hvorfor der kan henvises til gennemgangen foran under 4.1.

Fastlæggelse af en ægtefælles testationskompetence giver dog anledning til overvejelser, idet ægtefællen i testationsøjeblikket ved kombinationssæreje ikke kan vide om det, der testes over, bliver fælleseje eller fuldstændigt særeje på dødsboskiftet. Ved fastlæggelse af ægtefællers testationskompetence får reglerne i AL § 66, stk. 2, 2. pkt., derfor betydning for de arvefald, hvor testators formue bliver fælleseje.

5.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.

Da kombinationssæreje fuldt ud har virkninger som skilsmissesæreje på skilsmisse- og separationsskifte, kan der henvises til fremstillingen foran under 4.2. om skilsmissesæreje.

5.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død

5.3.1. Kvantitative regler

Den kvantitative fordeling af værdierne i en ægtefælles kombinationssæreje mellem den efterlevende ægtefælle og den førstafdøde ægtefælles bo er helt afhængig af, hvilken type af kombinationssæreje der er tale om. Medfører den fastsatte type, at den af kombinationssærejet omfattede formue efter en bestemt ægtefælles død bliver fælleseje, har den efterlevende ægtefælle – respektive den førstafdøde ægtefælles bo – krav på, at kombinationssærejet indgår ved beregningen af boslod. Ligeledes kan den efterlevende ægtefælle vælge at sidde i uskiftet bo med dette kombinationssæreje. Indebærer ordningen derimod, at kombinationssærejet ved dødsfaldet bliver fuldstændigt særeje, skal dette skiftes, såfremt det tilhører den førstafdøde ægtefælles bo, mens det

holdes ude fra et skifte, såfremt det tilhører den efterlevende ægtefælle. De forskellige typer af kombinationssæreje fører til følgende fordelinger:²²

Type 1. Kun hustruens formue er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der bliver fuldstændigt særeje ved hustruens død som den førstafdøde. Dør manden først, bliver hustruens kombinationssæreje fælleseje.

Type 2. Kun mandens formue er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der bliver fuldstændigt særeje ved mandens død som den førstafdøde. Dør hustruen først, bliver mandens kombinationssæreje fælleseje.

Type 3. Kun hustruens formue er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der bliver fuldstændigt særeje ved mandens død som den førstafdøde. Dør hustruen først, bliver hendes kombinationssæreje fælleseje.

Type 4. Kun mandens formue er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der bliver fuldstændigt særeje ved hustruens død som den førstafdøde. Dør manden først, bliver hans kombinationssæreje fælleseje.

Type 5. Begge ægtefællers formuer er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der går ud på, at den førstafdøde ægtefælles kombinationssæreje bliver fuldstændigt særeje, uanset hvem af ægtefællerne der dør først. Den efterlevende ægtefælles kombinationssæreje bliver fælleseje.

Type 6. Begge ægtefællers formuer er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der går ud på, at den efterlevende ægtefælles kombinationssæreje bliver fuldstændigt særeje, uanset hvem af ægtefællerne der dør først. Den førstafdøde ægtefælles kombinationssæreje bliver fælleseje.

Type 7. Begge ægtefællers formuer er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der går ud på, at begge ægtefællers kombinationssæreje bliver fuldstændigt særeje, hvis hustruen dør først. Dør manden først, bliver begge ægtefællers kombinationssæreje fælleseje.

Type 8. Begge ægtefællers formuer er helt eller delvist gjort til kombinationssæreje, der går ud på, at begge ægtefællers kombinationssæreje bliver fuldstændigt særeje, hvis manden dør først. Dør hustruen først, bliver begge ægtefællers kombinationssæreje fælleseje.

Er det ikke ved type 1-8 tillige fastsat, at kombinationssærejerne bliver fuldstændigt særeje i tilfælde af ægtefællernes *samtidige død*, bliver kombinationssærejerne i så fald fælleseje.

22. Se om typerne foran under I, 2.4.

Det spørgsmål har været rejst, om reglerne om kombinationssæreje kan være i strid med *tvangsarvereglerne*.²³ Dette er ikke tilfældet, allerede fordi tvangsarvereglerne alene angår, hvad der *falder i arv* efter en ægtefælle med respekt af ægtefællens dispositioner inter vivos. En arvelader kan derfor ved livsgave forære hele sin formue bort, uden at det krænker tvangsarvereglerne. Ganske vist kan ægtefællen ikke tilsidesætte tvangsarvereglerne ved dødsdager.²⁴ Men oprettelse af kombinationssæreje er ikke nogen dødsdage, fordi ægtefællernes retsstilling inter vivos ikke forbliver uændret – der bringes et »offer« af den ene ægtefælle, bl. a. fordi kombinationssærejet ikke er genstand for lighedeling ved separation og skilsmisse.

Eksempel 1: Ægtefællerne har fælleseje. Manden ejer 600.000 kr. og hustruen ejer 600.000 kr. Manden har et særbarn. Ægtefællerne har ikke andre børn. De ønsker, at særbarnet skal arve mindst muligt efter ægtefællerne. Ingen vil bestride, at ægtefællerne kan oprette en ægtepagt om, at hustruens 600.000 kr. skal være fuldstændigt særeje, medens mandens formue forbliver fælleseje. Derved reduceres barnets arv i tilfælde af mandens død som den førstafdøde til det halve. Men manden påtager sig det offer inter vivos, at hustruens formue er særeje, hvorved han ved separation eller skilsmisse ikke får andel i denne formue.

Oprettes i stedet ægtepagt om, at hustruen skal have kombinationssæreje af type 3 = skilsmissesæreje med fuldstændigt særeje for hustruen ved mandens død, bliver særbarnets tvangsarv ved mandens død som den førstafdøde reduceret fra at være $\frac{1}{2} \times 600.000$ kr. + $\frac{1}{2} \times 600.000$ kr. = 600.000 kr. $\times \frac{2}{3}$ (arvebrøken) $\times \frac{1}{2}$ (tvangsarven) = 200.000 kr. til at være $\frac{1}{2} \times 600.000$ kr. $\times \frac{2}{3}$ (arvebrøken) $\times \frac{1}{2}$ (tvangsarven) = 100.000 kr. Manden har imidlertid påtaget sig det offer, at hustruens formue er særeje under ægteskabet, navnlig ved separation og skilsmisse.²⁵

5.3.2. Kvalitative regler

Anvendeligheden af de *kvalitative regler* i SL §§ 62c og 62d om den efterlevende ægtefælles udtagesret m.v. er afhængig af, om den førstafdøde ægtefælles kombinationssæreje i den konkrete dødsfaldssituation bliver fælleseje eller fuldstændigt særeje.

Bliver den førstafdødes formue *fælleseje*, finder reglerne i SL § 62c anvendelse.

23. Se *F. Bang-Olsen*: Adv. 1993 side 216, men derimod *Henrik Dam m.fl.* smstds., side 217 f.

24. Arveretten (København) side 273 ff, *Lego Andersen*: Gavebegrebet side 485 ff og *Vesterdorf* i Arveret (Århus) 1991 side 314 ff.

25. Retskildemæssigt har loven om særejereformen i øvrigt som en senere lov i forhold til arveloven af 1963, i hvilken tvangsarvereglerne findes, ændret denne ud fra *lex posterior* princippet (»En senere lov går forud for den tidligere«).

Bliver den førstafdødes formue *fuldstændigt særeje*, anvendes i stedet reglerne i SL § 62d og AL § 66, stk. 1.

Det tilsvarende gælder for anvendeligheden af reglerne om vederlagskrav i Æ2 § 23, stk. 1 og 2, og i SL § 61a.²⁶ Bliver den førstafdøde ægtefælles kombinationssæreje fælleseje, kan der således formentlig rejses krav om vederlag for overførsler mellem førstafdødes kombinationssæreje og førstafdødes fuldstændige særeje.²⁷

Spørgsmålene om, hvorvidt det gyldigt kan bestemmes, at en ægtefælles *død som den længstlevende* medfører, at »skilsmisssæreje« bliver fuldstændig særeje, samt om virkningen af ægtefællers *samtidige dødsfald* er behandlet foran under V, 4.1.2 og 4.1.4.

6. Brøkdelsæreje

6.1. Retsvirkninger under ægteskabet

6.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (*inter vivos*)

Afgørende for retsstillingen er, om der indgår en fællesejeandel i brøkdelsærejet. Er dette tilfældet, behandles *alle* aktiver under brøkdelsærejet efter de for fællesejeaktiver gældende *kvalitative* regler, hvorfor der kan henvises til 2.1.1. ovenfor.²⁸ Indgår der derimod *alene* særejearter i brøkdelsærejet – dvs. fuldstændigt særeje, skilsmisssæreje eller kombinationssæreje – behandles aktiverne efter særejereglerne.

6.1.2. Begrænsninger i en ægtefælles adgang til at råde ved testamente (*mortis causa*)

Brøkdelsæreje har betydning for en ægtefælles *kvantitative* testationskompetence, idet brøkdelen af de forskellige formuearter bliver afgørende for størrelsen af den formue, der falder i arv efter ægtefællen ved dennes død som den førstafdøde.

26. Vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 1, kan formentlig ikke komme på tale ved »misbrug« af en ægtefælles skilsmisssæreje, jf. foran 4.3.1., hvor også reglerne om vederlagskrav efter Æ2 § 23, stk. 2, og SL § 61 a er omtalt.

27. Se ovenfor 4.3.1.

28. Dette fremgår af bemærkningerne til lovforslaget s. 16 (gengivet i FT 1989/90, Tillæg A, sp. 979 f), jf. foran under III.1.

VIII. Særejes retsvirkninger

Eksempel 1: M og H har formuefællesskab bortset fra M's virksomhed, der er i brøkdels-særeje med $\frac{1}{3}$ fælleseje, $\frac{1}{3}$ skilsmisssæreje og $\frac{1}{3}$ fuldstændigt særeje. Ved M's død før H omfatter arven efter ham den fulde $\frac{1}{3}$ af virksomheden (salgsprovenuet), der er fuldstændigt særeje. Derimod indgår fællesejedelen og skilsmisssærejedelen med i alt $\frac{2}{3}$ af virksomheden (provenuet) i M's nettobodel som grundlag for boslodsudvekslingen på dødsbo-skiftet. M's kvantitative testationskompetence bestemmes således af arten og størrelsen af de enkelte formuearter, der indgår i brøkdels-særejet.

Et brøkdels-særejes sammensætning har også betydning for ægtefællens *kvalitative* testationskompetence. Afgørende bliver her, om der indgår en fællesejeandel i brøkdels-særejet (i form af en egentlig fællesejeandel, en skilsmisssærejeandel eller en kombinationssærejeandel, der bliver fælleseje på skiftet). Indgår der en sådan fællesejeandel, finder AL § 66, stk. 2, 2. pkt., anvendelse, således at afdødes testation over bolig og indbo samt erhvervsvirksomhed og arbejdsredskaber kun er bindende for den efterlevende ægtefælle, hvis denne har samtykket i testationen, se 2.1.2.

6.1.3. Misbrug af råden

Misbrugsreglerne i Æ2 § 17, jf. § 38, nr. 1, og § 23, stk. 1, er anvendelige i forhold til den del af et brøkdels-særeje, der er fælleseje,²⁹ men derimod ikke på særejeandele, hvor der netop er særejeretsvirkninger under ægteskabet. Spørgsmål om vanrøgt, misbrug og anden uforsvarlig adfærd i Æ2 § 38 og om væsentlig formindskelse af bodelen i Æ2 § 23, stk. 1, skal derfor alene vurderes i forhold til et brøkdels-særejes fællesejeandel.

6.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.

6.2.1. Kvantitative regler

Ved et separations- eller skilsmissskifte m.v. indgår den nettoandel af et brøkdels-særeje, der er fælleseje, ved beregning af bodel.

Eksempel 2: M og H har fælleseje bortset fra M's virksomhed, der er i brøkdels-særeje med $\frac{1}{2}$ som fælleseje og $\frac{1}{2}$ som særeje. Virksomhedens nettoværdi er 4.000.000 kr. M har herudover nettoaktiver for 2.000.000 kr., og H har nettoaktiver for 80.000 kr. M's bodel udgør herefter 2.000.000 kr. + 2.000.000 kr. ($\frac{1}{2} \times 4.000.000$ kr.) = 4.000.000 kr., hvoraf 2.000.000 kr. kvantitativt afgives til H ved boslodsudvekslingen. H afgiver samtidigt 40.000 kr. (80.000 kr. : 2) til M i boslodsudveksling.

29. Familieretten (København) s. 166 med eksempel 3 og *Vesterdorf* i Familieret (Århus) 1990 s. 369 med note 17.

6.2.2. Kvalitative regler

Indgår der en fællesejeandel i et brøkdelsæreje, medfører dette, at *alle* aktiver under brøkdelsærejet omfattes af SL § 70a, stk. 2, 2. led, om krydsende udtagsesret, ligesom der er mulighed for at anvende reglen i SL § 70b om adgang til at få udlagt aktiver til en større værdi end bosloddet mod at betale det overkydende beløb. Indgår der derimod *alene* særejearterne – fuldstændigt særeje, skilsmisssæreje og/eller kombinationssæreje – i brøkdelsærejet, finder disse sociale beskyttelsesregler ikke anvendelse på et separations- og skilsmissskifte m.v.

6.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død

6.3.1. Kvantitative regler

Den *kvantitative* fordeling af værdierne i en ægtefælles *nettobrøkdelsæreje* mellem den efterlevende ægtefælle og den førstafdøde ægtefælles bo er afhængig af, hvilke formuearter brøkdelsærejet består af.

Førstafdødes brøkdelsæreje skal opløses. I værdien af de af brøkdelsærejet omfattede aktiver fradrages brøkdelsærejegælden. Herefter skal den eller de nettoandele af brøkdelsærejet, som var eller i medfør af reglerne om skilsmisssæreje og/eller kombinationssæreje ved dødsfaldet blev *fælleseje*, opgøres og behandles efter reglerne om fælleseje. Den eller de nettoandele af brøkdelsærejet, som var eller ved dødsfaldet blev fuldstændigt særeje, behandles derimod efter reglerne om fuldstændigt særeje. Den andel, der er *fuldstændigt særeje*, skal herefter skiftes. Den andel, der er fælleseje, *kan* der derimod sidde i uskiftet bo med.

Når ægtefællernes fællesbo skiftes, må også *efterlevendes* brøkdelsæreje, der indeholder en andel, der var eller ved dødsfaldet blev fælleseje, opgøres og opdeles i den eller de nettoandele, der var eller blev fælleseje, og den eller de nettoandele, som var eller blev fuldstændigt særeje.

Overtager den efterlevende ægtefælle derimod fællesboet til uskiftet bo, og indeholder efterlevendes *nettobrøkdelsæreje* såvel en andel, der var eller blev fælleseje, som en andel, der var eller blev fuldstændigt særeje, bør det så vidt ses antages, at der uden videre kan sidde i uskiftet bo med fællesejeandelen, således at denne forbliver en andel af længstlevendes brøkdelsæreje.³⁰

30. Sml *Vesterdorf* i Arveret (Århus) 1991 side 51 f, der vil ændre brøkdelsærejet og udregne en fordelingsnøgle for ansættelse af værdien af den efterlevendes fuldstændige særejeandel i forhold til værdien af *hele* det uskiftede bos formue. Herimod *Taksø-Jensen: Tillæg til Arveretten* 1993 side 11 f.

VIII. Særejes retsvirkninger

Eksempel 1: Manden dør først. 800.000 kr. af hans nettoformue var eller blev ved dødsfaldet fælleseje. Enken ejer 1.200.000 kr. i et brøkdelsæreje, i hvilket $\frac{1}{2}$ er fælleseje og $\frac{1}{2}$ er fuldstændigt særje. Enken overtager fællesboet til uskiftet bo. Da såvel de kvantitative delingsregler som reglerne om udtagelsesret efter SL § 62c først får aktualitet, når den efterlevendes formue helt eller delvist skal skiftes, og da misbrugsreglerne i AL §§ 19-22 kan sættes i relation også til fællesejeandelen af brøkdelsærejet, ses der ikke at være hensyn, som nødvendiggør en opdeling af brøkdelsærejet. Fællesboopgørelsen kan udfærdiges med en brøkangivelse af fællesejeandelen, og der skal alligevel gives oplysning i fællesboopgørelsen om det fuldstændige særje, jf. AL § 13, stk. 1. Afgørende bliver endvidere, at værdiforholdene mellem fælleseje og fuldstændigt særje så vidt ses bør fastholdes isoleret inden for brøkdelsærejets rammer.

6.3.2. Kvalitative regler

Ved skifte af et brøkdelsæreje, der indeholder en andel, som var eller ved dødsfaldet blev fælleseje, finder reglerne i SL § 62c om den efterlevende ægtefælles *udtagelses- og udløsningsret* fuldt ud anvendelse for alle aktiver, som er omfattet af førstafdødes og efterlevendes brøkdelsæreje.

Reglerne om *vederlagskrav*, finder tilsvarende anvendelse over for nettoandelen i begge ægtefællers brøkdelsærejer, når disse bringes til skifte.

7. Anpartssæreje

7.1. Retsvirkninger under ægteskabet

7.1.1. Begrænsninger i en ægtefælles dispositionsret (*inter vivos*)

Afgørende for retsstillingen må også her være, om der indgår en fællesejeandel i anpartssærejet.³¹ Er dette tilfældet, behandles alle aktiver under anpartssærejet efter de for fællesejeaktiver gældende *kvalitative* regler, hvorom der kan henvises til 2.1.1. ovenfor. Indgår der derimod *alene* særejearter i anpartssærejet – dvs. fuldstændigt særje, skilsmisssæreje og/eller kombinationssæreje – behandles aktiverne i kvalitativ henseende efter særejereglerne, jf. foran 3.1.1.

31. Der er ingen direkte støtte herfor i motiverne, men lovforslagets udtalelser i bemærkningerne om brøkdelsæreje må efter deres formål anses for tilsvarende anvendelige.

7.1.2. Begrænsninger i en ægtefællens adgang til at råde ved testamente (*mortis causa*)

Anpartssæreje har betydning for en ægtefælles *kvantitative* testationskompetence, idet størrelsen af de forskellige andele bliver afgørende for, hvor meget der falder i arv efter ægtefællen ved dennes død som den førstafdøde.

Eksempel 1: M og H har formuefællesskab bortset fra M's faste ejendom, der er i anpartssæreje med $\frac{1}{2}$ fælleseje og $\frac{1}{2}$ fuldstændigt særeje. Ved M's død før H omfatter arven efter ham den fulde $\frac{1}{2}$ af ejendommen, der er fuldstændigt særeje. Derimod indgår den anden $\frac{1}{2}$, der er fælleseje, i M's bodel som grundlag for udvekslingen af boslodder på dødsbo-skiftet, således at M's kvantitative testationskompetence også er bestemt af formuearterne og disses størrelse i anpartssærejet.

Et anpartssærejes sammensætning får også betydning for ejerægtefællens *kvalitative* testationskompetence. Afgørende bliver her, om der indgår en fællesejeandel i anpartssærejet i form af en egentlig fællesejeandel, en skilsmisse-særejeandel eller en kombinationssærejeandel, der bliver fælleseje på det aktuelle skifte. Indgår en sådan andel, må det antages, at AL § 66, stk. 2, 2. pkt., finder anvendelse, således at afdødes testation over bolig og indbo samt erhvervsvirksomhed og arbejdsredskaber kun bliver bindende for den efterlevende ægtefælle, hvis denne har samtykket i testationen, jf. foran 2.1.2.³²

7.1.3. Misbrug af råden

Misbrugsreglerne i Æ2 § 17, jf. § 38, nr. 1 og § 23, stk. 1, er anvendelige i forhold til en fællesejeandel i et anpartssæreje, men derimod ikke på andele, der er skilsmissesæreje eller kombinationssæreje, hvor der netop er særejevirkninger under ægteskabet. Spørgsmål om vanrøgt, misbrug og anden ufor-svarlig adfærd jf. Æ2 § 38, nr. 1, og om væsentlig formindskelse af bodelen efter Æ2 § 23, stk. 2, skal derfor vurderes i forhold til fællesejeandelen.

7.2. Skifte som følge af separation eller skilsmisse m.v.

7.2.1. Kvantitative regler

Ved et separations- eller skilsmisseskitte m.v. indgår fællesejeandelen af et anpartssæreje ved beregningen af ejerægtefællens bodel som grundlag for boslodsudvekslingen mellem ægtefællerne.

32. Der er ingen direkte støtte herfor i motiverne, men lovforslagets udtalelser i bemærkningerne om brøkdels-særeje må efter deres formål anses for tilsvarende anvendelige.

7.2.2. Kvalitative regler

Indgår der en fællesejeandel i et anpartssæreje, medfører dette, at *alle* aktiver under anpartssærejet omfattes af SL § 70a, stk. 2, 2. led, om krydsende udtagesret, ligesom der er mulighed for at anvende reglen i SL § 70b om adgang til at få udlagt aktiver til en større værdi end bosloddet mod at betale det overkydende beløb, jf. foran 2.2.2. Indgår der derimod *alene* særejearter – fuldstændigt særeje, skilsmisssæreje eller kombinationssæreje – i anpartssærejet, finder disse sociale beskyttelsesregler ikke anvendelse på separations- eller skilsmissekiftet.

7.3. Skifte som følge af en (eller begge) ægtefællers død

7.3.1. Kvantitative regler

De *kvantitative delingsregler* for brøkdelsæreje finder tilsvarende anvendelse for anpartssæreje, se derom foran 6.3.1.

Overtager den efterlevende ægtefælle fællesboet til *uskiftet bo*, og ejer efterlevende genstande, som er i anpartssæreje, kan der ikke stilles krav om, at den efterlevende skal opløse sit anpartssæreje og adskille det i en fuldstændig særejedel og en fællesejedel.³³ Ejede den *afdøde* ægtefælle genstande, der er i anpartssæreje, skal særejeandelen skiftes, medens den længstlevende ægtefælle kan sidde i uskiftet bo med fællesejeandelen.

7.3.2. Kvalitative regler

En ægtefælles *udtagelses- og udløsningsret* efter SL § 62c må antages fuldt ud at finde anvendelse over for førstafdødes aktiver, der indeholder en anpart, som var eller blev fælleseje.³⁴

33. Se foran 6.3.1. om brøkdelsæreje.

34. Der er ingen direkte støtte herfor i motiverne, men lovforslagets udtalelser i bemærkningerne om brøkdelsæreje må efter deres formål anses for tilsvarende anvendelige.

8. Aftrapningssæreje

Aftrapningssæreje er et brøkdelsæreje eller anpartssæreje karakteriseret ved, at nærmere angivne brøkdeler af formuen med et fastsat tidsinterval ændrer status fra en særejeart til en anden formueart. De foran under 6 og 7 beskrevne regler for brøkdelsæreje og anpartssæreje vil derfor ligefuldt finde anvendelse på aftrapningssærejet, der reelt blot er et brøkdelsæreje eller anpartssæreje kombineret med en bestemmelse om tidsbegrænsning af særejeformuearten. *Kvantitativt* vil det få betydning, på hvilket trin af aftrapningsforløbet et skifte finder sted, medens de *kvalitative* regler vil være uberørt deraf, indtil aftrapningen eventuelt medfører, at brøkdelsærejet eller anpartssærejet helt er bortfaldet.

IX Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

1. Begreber og terminologi

1.1. Om generationsskifte

Udtrykket generationsskifte anvendes her som betegnelse for, at *ejskab* til *formueværdier* overgår til næste generation. Det falder således uden for det juridiske generationsskiftebegreb at tale om et generationsskifte, når en person i en virksomhedsledelse, fx. en administrerende direktør, udskiftes med en ny, uden at der samtidig sker ændringer i ejerforholdene.

Ikke blot en overgang af værdier til *børn*, *børnebørn* (overspringelse af generation), *ægtefælle*, *beslægtede* eller *besvogrede* personer falder inden for generationsskiftebegrebet, men efter omstændighederne også en overgang til ubeslægtede, eller til et selskab eller en fond m.v.¹ Et generationsskifte foregår imidlertid i praksis oftest således, at den kapital, der skifter ejer, helt eller delvis går videre til personer, som den eller de tidligere ejere er beslægtet, gift eller besvogret med.

Overførsel af kapital ved et generationsskifte kan foregå ved *gave*, *salg*, *arv* eller ved kombinationer deraf. Overføres ejendomsretten til aktiverne fuldt ud ved gave og/eller salg tales om *fremrykket* generationsskifte. Hvor et generationsskifte gennemføres i en række tempi, fx. ved flere gaver og/eller salg samt eventuelt til slut ved arv, tales om *glidende* generationsskifte.

At ejerskab til en virksomheds kapital overføres forudsætter ikke nødvendigvis, at virksomheden har en positiv *egenkapital*. Overdragelse af fx. en overbehæftet landbrugsejendom til næste generation er også et generationsskifte.

1. Det karakteristiske for et generationsskifte er, at formålet med dispositionerne er at sikre de personer, der overtager aktiverne (virksomheden), og/eller at sikre aktiverne (virksomheden). Et virksomhedssalg til bedst mulig pris falder derfor uden for generationsskiftebegrebet.

I almindelighed bruges betegnelsen generationsskifte om tilfælde, hvor der sker et ejerskifte af kapital, der danner grundlag for driften af en *erhvervsvirksomhed*. I den følgende fremstilling medtages under begrebet generationsskifte *tillige* tilfælde, hvor ægtefæller ikke ejer en erhvervsvirksomhed, men er ejere af en større *passiv kapital*², eller har mere *almindelige formueforhold*. Angår et generationsskifte ikke en erhvervsvirksomhed, tales i det følgende om *privat* generationsskifte.

1.2. Generelt om særejeordningers betydning ved generationsskifte

Anvendelse af egnede særejeordninger ved tilrettelæggelse af generationsskifter kommer for det første på tale i de tilfælde, hvor ægtefæller *opretter* særeje for at opnå gardering mod *separations- og skilsmisserisiko*.³ I så fald bør der samtidig tages stilling til, hvilken slags særeje ægtefællen bør have set ud fra en generationsskiftemæssig synsvinkel. Det vil i de kommende år antagelig dreje sig om henved 3.000 tilfælde årligt.⁴

Anvendelsen af særeje ved tilrettelæggelse af generationsskifter har for *andre ægtefæller* interesse, fordi ejerskab til kapital ved en ægtefælles død kan overføres til den anden ægtefælle ved *boslodsudveksling*. Brug af særejearten *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* kan føre til, at der, uanset hvilken af ægtefællerne der dør først, ved den førstafdødes død på en gang opnås en *ønsket* overførsel af værdier ved boslodsudveksling til den efterlevende ægtefælle og samtidig undgås en *uønsket* overførsel af værdier ved boslodsudveksling til den afdøde ægtefælles bo.⁵ En række af særejearterne er derfor reguleringsmekanismer, som gør det muligt at formindske eller forøge livsarvingernes *adgang til at arve* såvel den førstafdøde ægtefælle som den efterlevende ægtefælle.⁶ Hvor uskiftet bo ikke kan eller ikke bør anvendes, kan såvel sær-

2. Det vil først og fremmest sige formuer, der er anbragt i pengerepræsentativer som obligationer, pantebreve, børnsnoterede aktier osv. men efter omstændighederne også i fast ejendom.
3. Ifølge *Henrik Dams* endnu ikke offentliggjorte empiriske undersøgelser blev ca. 70% af de i 1987 oprettede særejeægtepagter tinglyst inden ægteskabets indgåelse, medens tallet på grund af særlige forhold i 1992 var faldet til at være ca. 42% - eller i tal ca. 2.100. Det reelle tal for særejeægtepagter oprettet ved ægteskabets indgåelse eller i forbindelse dermed er imidlertid højere og sikkert op imod 3.000 årligt, idet en ikke uvæsentlig del af ægtepagterne bliver tinglyst inden for en kortere periode efter ægteskabets indgåelse.
4. Se foran note 3 og under II, 1. og 2.
5. Den samme virkning kan ved en samtidig anvendelse af særejearterne fuldstændigt særeje og skilsmissesæreje kun opnås i tilfælde af en bestemt ægtefælles død. Forholdene belyses nærmere neden for under 2. i en række eksempler.
6. Se om anvendelse af arvingbegunstigende kombinationssæreje nedenfor 2.1.3. med eksempel 2.

børns som fællesbørns arveret efter den førstafdøde ægtefælle således tillige i vidt omfang *udskydes* med den længstlevende ægtefælles overlevelsestid.

Disse muligheder er på grund af den forældede danske lovgivning om fælleseje⁷ i første række af afgørende betydning for de mange *familier med sær-børn*, som ønsker, at den efterlevende ægtefælle i det væsentligste skal kunne holde sammen på ægtefællernes aktiver. Selv om uskiftet bo undertiden kan anvendes i disse familier, er uskiftet bo med samtykke fra førstafdødes sær-børn ikke nær så betryggende et retsinstitut for en efterlevende ægtefælle som ægtefællebegunstigende kombinationssæreje og gensidigt testamente. Er et samtykke til uskiftet bo således afgivet for et mindreårigt særbarn, kan barnet efter AL § 18, stk. 1, forlange skifte, når det bliver myndigt, og dør barnet efter at være blevet myndigt, skal nyt samtykke oftest indhentes fra det afdøde barns livsarvinger.⁸

De nye særejmuligheder har imidlertid af flere årsager også væsentlig interesse for ægtefæller, der alene har *fællesbørn*, navnlig for derved at reservere gengiftemuligheden i tilfælde af den anden ægtefælles død.⁹

Hele registeret af særejmuligheder skal endvidere tages i betragtning ved enhver tilrettelæggelse af generationsskifter om *større værdier* eller om *erhvervsvirksomheder*. Det kan ved at anvende særejearten *fuldstændigt særeje* forhindres, at der ved boslodsudveksling overføres værdier til en efterlevende ægtefælle. Suppleres et fuldstændigt særeje om den formue, der hører til en erhvervsvirksomhed, med et afkald fra den anden ægtefælles side på arv af det fuldstændige særeje, føres hele erhvervsvirksomheden uden om den anden ægtefælle, såfremt denne bliver den efterlevende.¹⁰ Omvendt foreligger der i praksis en del tilfælde, hvor en efterlevende ægtefælle skal overtage førstafdødes virksomhed enten for at videreføre virksomheden selv eller for at »holde« virksomheden, indtil det afklares, hvem virksomheden endelig skal generationsskiftes til. Efter at ægtefællens arveret er blevet afgiftsfri, ligger det i sådanne tilfælde nu lige for at udnytte disse muligheder ved oprettelse af ægtefællebegunstigende kombinationssæreje om virksomheden og gensidigt testamente.

Af væsentlig interesse ved tilrettelæggelse af generationsskifter er endvidere særejearten *brøkdelsæreje*. Dette følger for det første af, at der ved brøkdelsæreje

7. Se derom foran II.

8. Se Arveretten (København) s. 102 og Arveret (Århus) 1991 s. 67. De henved 50.000 oprettede testamente jf. foran II, 2.1., der søger at presse særbørn til at afgive samtykke til uskiftet bo, opererer derfor i vidt omfang på et usikkert grundlag.

9. Se derom foran II, 1. og 2. samt eksempel 4 nedenfor under 4.

10. Se nedenfor 4. med eksempel 1.

om en ægtefælles formue kan etableres et *delingsforhold* mellem de værdier, som skal indgå i den afdøde ægtefælles bo, og de værdier, der ved boslodsudveksling skal overføres til den anden ægtefælle, som ligger et hvilket som helst sted mellem en deling $\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$ og en deling $1 : 0$. Dernæst kan der ved brøkdelsæreje med en indbygget aftrappingsordning opnås en *gradvis effekt*, navnlig ved forøgelse af en fællesejendel, som kan være ønskelig for en del ægtefæller efter ægteskabets indgåelse. Hvor en ægtefælles forskellige nettoformueandele *svinger uens i værdi*, kan den brøkdæl af ægtefællens samlede formue, der skal være af en bestemt formueart, fastlægges sikrere ved et brøkdelsæreje om hele ægtefællens formue end ved at lade bestemte af ægtefællens nettoaktiver blive af den pågældende formueart.¹¹ Brøkdelsæreje stiller dernæst ikke krav om særskilt administration af de forskellige dele af ægtefællens formue som i tilfælde, hvor flere ved specifikation opdeltede formueandele fremover skal holdes adskilte. Derved undgås kontrolsystemer m.v., som det kan være arbejds- og omkostningskrævende at holde styr på. Endelig vil de *sociale beskyttelsesregler* være anvendelige, hvis et brøkdelsæreje indeholder en andel, der er eller bliver fælleseje.

Særeje har også betydning ved tilrettelæggelse af *forældres* generationsskifter derved, at de som gavegivere eller arveladere på en langt smidigere måde end før og derfor med færre betænkeligheder kan *sikre gave og arv* ved særejeforskrifter for deres børn m. fl.

Ved overvejelser om tilrettelæggelse af ægtefællers generationsskifte bør det nu endvidere holdes for øje, at såvel den ene ægtefælles arv efter den anden ægtefælle som gaver mellem ægtefæller i medfør af § 3, stk. 1, litra a, og § 22, stk. 3, i lov nr. 426 af 14. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver er helt *afgiftsfri*.¹²

I det følgende ses der nøjere på anvendelse af særeje ved tilrettelæggelse af generationsskifter for ægtefæller med mere *almindelige formueforhold* (op til 3-5 mio. kr.), hvor ægtefællerne har særbørn, fællesbørn, blandede børn eller er barnløse (nedenfor 2), når ægtefæller ejer *større formuer* (nedenfor 3) eller en *erhvervsvirksomhed* (nedenfor 4) og sluttelig på, hvilke særejebestemmelser det kan være hensigtsmæssigt for *forældre* at fastsætte for gaver og arv til deres børn m.v. (nedenfor 5).

11. Se eksempel 2 nedenfor under 4.

12. Er ægtefællerne separerede eller fraskilte, skal der svares 15% i boafgift af arv, lovens § 1, stk. 2, litra e, medens det er noget uklart, hvad der gælder med hensyn til gaver, jf. lovens § 22, stk. 3, (ordlyden) og bemærkningerne til lovforslaget (L 254 af 4. maj 1995) side 28.

2. Private generationsskifter

Almindelige formueforhold

Ved tilrettelæggelse af private generationsskifter for ægtefæller med almindelige formueforhold kan der, som det påvises nedenfor, opnås markante fordelingsmæssige og sociale *fordele* ved at anvende en række nye muligheder for ved ægtepagt at indføre forskellige særejeordninger (nedenfor 2.1.). Disse ordninger bør imidlertid *kun* bringes i anvendelse, hvis konsekvenserne af, at ægtefællerne får særeje, overvejes nøje, og ægtefællernes formueforhold samtidig tilrettelægges således, at der *sikres dem begge* en retsstilling, der såvel under ægteskabet som ved separation og skilsmisse giver en fordelingsmæssig og social balance, der svarer til, hvad den legale fællesejeordning i stedet ville føre til (nedenfor 2.2.).

2.1. Særejeordningers fordele for forskellige familietyper

For ægtefæller med mere almindelige formueforhold fremgår det som påvist foran under II, at det traditionelle fælleseje og instituttet uskiftet bo ikke længere er egnet til at betrygge retsstillingen for den *efterlevende ægtefælle* på en blot nogenlunde rimelig måde, såfremt ægtefællerne har særbørn.¹³ Heller ikke ægtefællernes ønsker om, hvorledes deres formue skal *fordeles* mellem deres børn, bliver i disse ægteskaber imødekommet på rimelig måde ved de legale regler. Gennem årene har et meget stort antal ægtefæller derfor søgt at forbedre den efterlevendes retsstilling og opnå en rimeligere fordeling af arven mellem deres børn ved oprettelse af gensidige testamenter med et indhold, som søger at presse bestemte grupper af særbørn til at give samtykke til uskiftet bo. De derved opnåede resultater er imidlertid langt fra optimale. Som nævnt er uskiftet bo med samtykke fra særbørn i mange tilfælde et temmeligt usikkert retsinstitut at bygge den efterlevendes retsstilling på.

Efter særejereformen kan en anvendelse af forskellige særejeordninger medvirke afgørende til, at ægtefællernes ønsker om betryggelse af den efterlevendes retsstilling og om arvens fordeling mellem deres børn i væsentlig højere grad imødekommes end ved oprettelse af et traditionelt testamente. Endelig kan en ny teknik for

13. Forskellige undersøgelser peger i retning af, at der efterhånden vil være særbørn i henvend halvdelen af ægteskaberne med børn, dvs. i ca. ½ mio. ægteskaber.

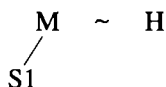
testamenter med brug af såkaldte » successionsrækkefølger«¹⁴ føre til, at ægtefællernes ønsker i endnu højere grad vil kunne imødekommes.

Også ægtefæller, som alene har *fællesbørn*, kan have væsentlig interesse i at anvende disse muligheder.

I det følgende gennemgås til illustration en række udvalgte tilfældegrupper med påvisning af, hvorledes ægtefællers typiske ønsker¹⁵ bedst vil kunne opfyldes.

2.1.1. Den ene ægtefælle med særbørn

Har kun *en* af ægtefællerne *særbørn*, medens den anden ægtefælle er barnløs, og ønsker ægtefællerne, at særbørnene under *alle omstændigheder* skal arve *mindst muligt* efter ægtefællerne, kan ægtefællernes formueordning med henblik på generationsskifte med fordel tilrettelægges således, at den ægtefælle, der har særbørn, får skilsmisssæreje, medens den barnløse ægtefælle får fuldstændigt særeje.

Eksempel 1: Manden har et særbarn. Hustruen er barnløs. Ægtefællerne forventer ikke at få fællesbørn.¹⁶ De har fælleseje og ejer hver 600.000 kr.

Ægtefællerne *ønsker*, at særbarnet under alle omstændigheder skal arve mindst muligt efter dem. Et arveafkald fra særbarnet ligger ikke for.¹⁷

Dør *manden først*, arver særbarnet *legalt* 400.000 kr.¹⁸ Denne lod reduceres, når manden får skilsmisssæreje og hustruen fuldstændigt særeje, til at blive 200.000 kr.¹⁹ og kan ved testamente yderligere reduceres til tvangsarven på $\frac{1}{2} = 100.000$ kr.

Dør *hustruen først*, arver manden *legalt* hele hendes formue på 600.000 kr. Ved mandens død som den *længstlevende* kan særbarnets lod uden særejeordning ved testamente

14. Disse omtales nærmere nedenfor under 2.1.1. ved note 20.

15. Som de fremgik af testamentsundersøgelsen, jf. foran II, 4.

16. Se nedenfor 2.1.4. om tilfælde, hvor ægtefællerne forventer at få fællesbørn.

17. Navnlig *fordi* barnet er mindreårigt, *fordi* ægtefællernes formueforhold ikke tillader et arveafkald mod vederlag eller *fordi* ægtefællerne ikke ønsker at rette henvendelse til barnet.

18. $600.000 \text{ kr.} + 600.000 \text{ kr.} = 1.200.000 \text{ kr.} : 2 = 600.000 \text{ kr.}$ (boslod) $\times \frac{2}{3}$ (arvebrøken) = 400.000 kr.

19. $600.000 \text{ kr.} : 2 = 300.000 \text{ kr.}$ (boslod) $\times \frac{2}{3}$ (arvebrøken) = 200.000 kr.

med *successionsrækkefølge* reduceres fra legalt at være 1.200.000 kr. til at være 450.000 kr.²⁰

Oprettes imidlertid tillige *ægtepagt* om, at mandens formue er skilsmissesæreje og hustruens fuldstændigt særeje, kan særbarnets arv ved mandens død som den længstlevende ved testamente reduceres til at være 375.000 kr.²¹

Når den ene ægtefælle (hustruen) har særeje, må også den anden ægtefælle af hensyn til den sociale balance have særeje (mandens skilsmissesæreje), jf. nedenfor 2.2.

Anvendes ægtefællebegunstigende kombinationssæreje i stedet for fuldstændigt særeje for hustruens formue, bliver virkningerne de samme, hvis manden dør først, men særbarnets lod kan da kun ved testamente reduceres til at være 450.000 kr.²² ved mandens død som den længstlevende.

Ønsker ægtefællerne derimod, at den enes sær børn nok skal *arve* ægtefællerne men først *efter* den længstlevende ægtefælles død,²³ kan den barnløse ægtefælle med fordel have ægtefællebegunstigende kombinationssæreje eller fuld-

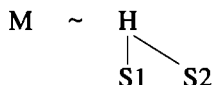
20. Betegnelsen *successionsrækkefølge* er valgt i stedet for det nu forældede udtryk fideikommisarik substitution. For *friarvs* vedkommende kan testator indsætte én person til at arve (succedere) på 1. plads som ejer, og en anden person til at arve (succedere) på 2. plads som ejer, blot der ikke indsættes to ufødte arvinger efter hinanden. Betingelserne for arvefaldet, der viderefører arven fra arvingen på 1. plads til arvingen på 2. plads, kan ved friarv frit fastsættes i testamentet. Denne betingelse vil i praksis oftest være, at den på 1. plads indsatte dør. Arven i *successionsrækkefølgen* går i så fald umiddelbart videre til den på 2. plads indsatte, uden at tvangsarvingerne efter den på 1. plads indsatte tager tvangsarv af arven i *successionsrækkefølgen*. Ved anvendelsen af en *successionsrækkefølge* som i eksemplet, hvorved hustruen indsætter *manden* til at arve friarven (halvdelen af bosloden = 300.000 kr.) på 1. plads og *andre* end mandens sær barn på 2. plads, bliver særbarnets tvangsarv herfter reduceret til at være $\frac{1}{2} \times 900.000$ kr. (bosloden på 600.000 kr. + tvangsarven på 300.000 kr.) = 450.000 kr. Det er ikke fuldt afklaret i retspraksis, om den friarv, der indsættes i *successionsrækkefølgen*, kan forøges ved, at den på 1. plads indsatte giver afkald på tvangsarv over for testator. I eksemplet kan manden give afkald på tvangsarv efter hustruen. Anerkendes det, at et sådant afkald på tvangsarv ikke kan medføre, at mandens tvangsarvinger kan få medhold i en protest mod ordningen, vil særbarnets tvangsarv i eksemplet yderligere kunne reduceres til at være $\frac{1}{2} \times 600.000$ kr. = 300.000 kr. Der foreligger en vis retspraksis, som peger i retning af, at sådanne ordninger vil holde, se UfR 1928.609 Ø, UfR 1990.819 Ø og UfR 1993.799 Ø. Dette spørgsmål og en række andre spørgsmål vedrørende *successionsrækkefølger* vil blive drøftet indgående i en bog om testamenter, der forventes udgivet af *Taksø-Jensen* på et senere tidspunkt. I det følgende ses der bort fra den muligt forøgede effekt, der eventuelt kan opnås ved et afkald på tvangsarv fra den, der indsættes på 1. plads i en *successionsrækkefølge*.

21. $\frac{1}{2}$ (tvangsarvebrøken) \times 750.000 kr. (bosloden på 300.000 kr. + mandens tvangsarv efter hustruen på 450.000 kr.) = 375.000 kr.

22. Ved hustruens død indsættes $\frac{1}{2} \times 600.000$ kr. (boslod) = 300.000 kr. i en *successionsrækkefølge*; halvdelen (tvangsarven) af resten = $\frac{1}{2} \times (1.200.000$ kr. \div 300.000 kr.) = 450.000 kr.

23. Dette vil ifølge testamentsundersøgelsen i praksis ret ofte være tilfældet, såfremt sær barnet kom med i den nye familiedannelse.

stændigt særeje og ægtefællen med særbørn enten ægtefællebegunstigende kombinationssæreje eller skilsmisssæreje.

Eksempel 2: Hustruen har særbørnene S1 og S2. Manden er barnløs. Ægtefællerne forventer ikke at få fællesbørn.²⁴ De ejer hver 600.000 kr. og har fælleseje.

Ægtefællerne *ønsker*, at manden skal arve mest muligt ved hustruens død som den førstafdøde, og at hustruens børn skal arve begge ægtefæller ved den længstlevendes død. Ægtefællerne *ønsker* ikke at forlade sig på, om samtykke til uskiftet bo eventuelt vil kunne opnås.

Dør hustruen først, arver hendes særbørn *legalt* hver 200.000 kr. = i alt 400.000 kr., der ved testamente kan reduceres til tvangsarven på 200.000 kr.²⁵

Får manden i stedet *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* eller *fuldstændigt særeje*²⁶ og hustruen *skilsmisssæreje* eller *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*, vil særbørnene ved hustruens død som den førstafdøde *legalt* arve hver 100.000 kr. = i alt 200.000 kr., der ved testamente kan reduceres til tvangsarven på 50.000 kr. til hver eller i alt 100.000 kr.²⁷ Hustruens formue skal være særeje af hensyn til skilsmisssituationen, men det er uden civilretlig betydning, om det bliver skilsmisssæreje eller ægtefællebegunstigende kombinationssæreje.²⁸

Kan samtykke til uskiftet bo opnås, og er der (undtagelsesvist) ikke en særlig risiko for, at betydningen af et sådant samtykke senere kan bortfalde,²⁹ er den nævnte særejeordning dog kun nødvendig, hvis hensynet til den barnløse ægtefælles *gengiftemulighed* prioriteres foran særbørnenes arveret. Er dette ikke tilfældet, kan ægtefællerne have fælleseje, medmindre risikoen for en uønsket

24. Om tilfælde, hvor ægtefællerne forventer at få fællesbørn, se nedenfor 2.1.4.

25. 600.000 kr. + 600.000 kr. = 1.200.000 kr. : 2 = 600.000 kr. (boslod) x 2/3 (arvebrøken) x 1/2 (tvangsarven).

26. Vælges fuldstændigt særeje, arver hustruen ved mandens død 600.000 kr. Vælges ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, modtager hustruen boslod med 300.000 kr. og arver 300.000 kr. Valget mellem disse to muligheder har ikke længere afgiftsmæssig betydning. Ved arv kan der for den andel, der er friarv, træffes bestemmelse om båndlæggelse, ligesom der kan indsættes klausuler for arvets videre skæbne (successionsrækkefølger m.v.).

27. Manden udtager sin særejeformue på 600.000 kr. og tager boslod af hustruens formue med 300.000 kr. De resterende 300.000 kr. deles med tvangsarven på 100.000 kr. til særbørnene, således at der tilfalder manden 200.000 kr. i arv.

28. Se om de afgiftsmæssige konsekvenser deraf nedenfor 2.1.3.

29. Se derom AL § 18, stk. 1 og 2, og foran 1.2. ved note 8.

fordeling i tilfælde af separation og skilsmisse, navnlig for nygifte ægtefæller, eller afgiftsmæssige hensyn taler for, at særeje under alle omstændigheder skal oprettes. I så fald bør ægtefællerne begge have skilsmissesæreje men eventuelt med en aftrappingsbestemmelse.

Ønsker ægtefællerne, at den enes *særbørns arveret* skal gå *forud* for den barnløse *ægtefælles ret* (boslodsret og arveret), og at særbørnene definitivt *kun skal arve*, hvad deres fader eller moder ejer, som det i praksis ret ofte forekommer ved pensionistægteskaber, eller hvor den barnløse ægtefælle ønsker at klare sig for sin egen indtægt og formue, bør den *ægtefælle, der har særbørn*, have fuldstændigt særeje, der suppleres med et arveafkald fra den barnløse ægtefælles side.

Ønsker den *barnløse ægtefælle ikke*, at *ægtefællen* skal modtage noget, hvis den barnløse ægtefælle dør først, bør *også den barnløse ægtefælle* have fuldstændigt særeje, der suppleres med et arveafkald fra den anden ægtefælle.

Ønsker den *barnløse ægtefælle* derimod, at den *anden ægtefælle* nok skal arve den barnløse, men at den anden ægtefælles *børn* så vidt muligt *ikke* skal have andel i denne arv, bør *den barnløse ægtefælle* have fuldstændigt særeje, der suppleres med et testamente, der blandt andet skal fastsætte en successionsrækkefølge, ved hvilken den efterlevende ægtefælle indsættes til at arve friarven på 1. plads og den eller dem, der skal arve senere, indsættes på 2. plads.

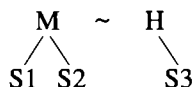
2.1.2. Begge ægtefæller med særbørn

For ægtefæller, der *begge har særbørn* men ingen fællesbørn, fører de legale regler om ægtefællers formueordning og om ægtefællers og børns arveret i de allerfleste tilfælde til resultater, der ligger langt fra ægtefællernes ønsker. Ægtefællernes *principale* interesse vil, når deres formuer er moderate og i det væsentligste placeret i familiens bolig m.v., i almindelighed være at sikre den efterlevende ægtefælle mest muligt. Demæst ønsker de hyppigt at favorisere nogle af børnene og ofte tillige at ligestille disse arvemæssigt efter ægtefællerne. Efter de legale regler arver den længstlevendes særbørn – når uskiftet bo ikke kan eller ikke ønskes anvendt – 2/3 af ægtefællernes formue, medens den førstafdødes særbørn kun arver 1/3.³⁰ Ønsker om favorisering og ligestilling angår navnlig børn, der er kommet med i ægtefællernes nye familiedannelse. Undertiden ønskes derfor alle ægtefællernes børn ligestillet. Arven til børn, som ægtefællerne ikke har (nærmere) forbindelse med, og/eller som ikke er

30. Jf. nedenfor eksempel 1. Denne legale retstilstand vil virke særligt påfaldende, hvis ægtefællerne dør med kort mellemrum, fx. i forbindelse med en færdselsulykke.

kommet med i deres nye familiedannelse, ønskes til gengæld ofte begrænset, eventuelt mest muligt; sådanne børn er i øvrigt nu i stedet i mange tilfælde kommet med i en anden ny familiedannelse, hvor de eventuelt bliver ligestillet med andre børn.

Alle disse ønsker tilgodeses betydeligt bedre – end efter det legale system – ved, at ægtefællerne begge opretter ægtefællebegunstigende kombinations-særeje og supplerer ægtepagten med et gensidigt testamente.

Eksempel 1: Manden har to særbørn, med hvilke han ikke har nærmere forbindelse. Ægtefællerne forventer ikke at få fællesbørn.³¹ Hustruen har ét særbarn, som bor hos ægtefællerne. De kan ikke regne med samtykke til uskiftet bo fra mandens særbørn. Ægtefællerne har fælleseje. Manden ejer 600.000 kr. Hustruen ejer 600.000 kr.

Ægtefællerne ønsker:

- at den efterlevende ubetinget skal arve mest muligt og i anden række,
- at mandens særbørn skal arve mindst muligt, og
- at hustruens særbarn skal arve mest muligt.

Dør manden først, og er der ikke oprettet *ægtepagt* og *testamente*, vil mandens særbørn efter de legale regler ved et skifte arve hver 200.000 kr.³² Tilbage til hustruen er der 800.000 kr. Et kontant tilsvarende af 400.000 kr. kan, hvis en væsentlig del af værdierne er placeret i fast ejendom, i mange tilfælde vanskeligt betales uden realisation. Ved hustruens død som den længstlevende, arver hendes særbarn under forudsætning af uændrede værdiforhold 800.000 kr.

Dør hustruen først, kan manden antagelig få tilladelse til at sidde i uskiftet bo. Tør han forlade sig på et sådant samtykke, og kan han sidde i uskiftet bo til sin død,³³ arver hustruens særbarn efter de legale regler 600.000 kr. og mandens særbørn hver 300.000 kr. Skifter manden i stedet ved hustruens død, skal der afstås 400.000 kr. til hustruens særbarn.³⁴ Ved mandens død som den længstlevende arver hans to særbørn da hver 400.000 kr.

31. Om tilfælde, hvor ægtefællerne forventer at få fællesbørn, se nedenfor 2.1.4.

32. 600.000 kr. + 600.000 kr. = 1.200.000 kr. : 2 = 600.000 kr. (boslodden) x 2/3 (arvebrøken) = 400.000 kr., dvs. 200.000 kr. til hver.

33. Se AL § 18, stk. 1 og 2 og foran 1.2. ved note 8.

34. Se om beregningen note 32.

Ved at oprette *traditionelt*³⁵ *testamente* til fordel for den efterlevende kan følgende opnås:

Den efterlevende ægtefælle skal kun afstå tvangsarven på 200.000 kr. i arv til børnene ved et skifte ved den førstafdøde ægtefælles død.

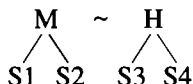
Dør manden først, arver hans særbørn hver 100.000 og hustruens særbarn til sin tid 1.000.000 kr.

Dør hustruen først, arver hendes særbarn, hvis der skiftes, 200.000 kr. Ved *mandens død* som den *længstlevende* kan ægtefællerne ved traditionelt testamente beskære arven til hver af mandens særbørn til 250.000 kr.³⁶ Hustruens særbarn arver således i alt 700.000 kr. Sidder manden i uskiftet bo med hustruens særbarn til sin død, arver hver af hans særbørn deres tvangsarv på 150.000 kr.³⁷ og hustruens særbarn 900.000.³⁸

Oprettes i stedet *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* for begge ægtefællers formuer og *gensidigt testamente* med *successionsrækkefølge*, bliver resultaterne i stedet:

Dør manden først, arver hver af hans særbørn 50.000 kr.³⁹ og hustruen overtager 1.100.000 kr., der tilfalder hendes særbarn ved hendes død som den længstlevende.

Dør hustruen først, kan manden antagelig sidde i uskiftet bo med hustruens formue på 600.000 kr., medens han udtager 600.000 kr. som sit fuldstændige særeje. Kan manden sidde i uskiftet bo til sin død som den længstlevende, arver hans særbørn hver 225.000 kr.,⁴⁰ medens hustruens særbarn i alt vil arve 750.000 kr. Skiftes der straks ved hustruens død, vil der tilfalde hustruens særbarn 100.000 kr., medens der ved mandens død som den længstlevende tilfalder hvert af hans særbørn 237.500 kr.⁴¹ og hustruens særbarn 625.000 kr., således at hendes barn i alt har arvet 725.000 kr. efter ægtefællerne.

-
35. Betegnelsen *traditionelt testamente* anvendes i det følgende om testamenter, der ikke betegner sig af *successionsrækkefølger*.
36. $1.000.000 \text{ kr.} : 2 = 500.000 \text{ kr.}$ (tvangsarven), der fordeles med 250.000 kr. til hver af børnene.
37. $\frac{1}{2}$ (tvangsarven) \times 600.000 kr. (boslodden) : 2 = 150.000 kr.
38. $\frac{1}{2} \times 600.000 \text{ kr.}$ (friorven af mandens boslod) + 600.000 kr. (hustruens boslod) = 900.000 kr.
39. Boslodden er nu kun 300.000 kr.
40. $\frac{1}{2}$ (tvangsarven) \times (600.000 kr. (mandens fuldstændige særeje) + 300.000 kr. (mandens boslod)) = 450.000 kr. : 2 = 225.000 kr.
41. $\frac{1}{2}$ (tvangsarven) \times (600.000 kr. (mandens fuldstændige særeje) + 300.000 kr. (mandens boslod) + 50.000 kr. (mandens tvangsarv)) = 475.000 kr. : 2 = 237.500 kr. De 150.000 kr. er indsat i en *successionsrækkefølge*.

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

Eksempel 2: Manden har to særbørn, hvoraf det ene er med i hans nye familiedannelse. Han har ingen forbindelse med det andet barn, S1. Hustruen har to særbørn, der begge er med i hendes nye familiedannelse. Ægtefællerne har fælleseje og ejer hver 600.000 kr. De forventer ikke at få fællesbørn.

De ønsker:

- at den længstlevende ubetinget skal overtage mest muligt, og i anden række
- at mandens ene særbarn, S1, skal arve mindst muligt, og
- at de tre andre børn skal stilles arvemæssigt lige efter ægtefællerne.

Legalt vil den førstafdøde ægtefælles to særbørn ved et skifte arve hver 200.000 kr.,⁴² og den efterlevende vil beholde 800.000 kr. Den efterlevendes to særbørn arver derefter ved længstlevendes død hver 400.000 kr.

Ved *traditionelt testamente* kan følgende opnås:

Manden dør først. Hans særbørn arver da ved et skifte hver 100.000 kr.,⁴³ og hustruen beholder 1.000.000 kr. Ved hendes død som den længstlevende kan de tre særbørn i familiedannelsen, S2, S3 og S4 ligestilles arvemæssigt, idet de da hver vil have modtaget 366.667 kr. efter ægtefællerne. Samme resultat kan opnås, hvis hustruen kan – og tør forlade sig på at – sidde i uskiftet bo med mandens andet særbarn, S2.

Dør hustruen først og skiftes boet, arver hver af hendes to særbørn 100.000 kr. Ved mandens død som den længstlevende arver hans ene særbarn, S1, 250.000 kr.,⁴⁴ medens de tre andre børn kan ligestilles med en arv efter ægtefællerne på 316.667 kr. til hver. Kan manden sidde i uskiftet bo til sin død – og tør han forlade sig derpå – kan arven til hans ene særbarn, S1, begrænses til 150.000 kr.,⁴⁵ medens de tre andre børn hver vil arve 350.000 kr. efter ægtefællerne.

Oprettes i stedet *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* for begge ægtefæller og gensidigt testamente med *successionsrækkefølge*, bliver resultaterne som følger:

Manden dør først. Det særbarn, S1, manden ikke har forbindelse med, udskiftes med 50.000 kr.⁴⁶ Hustruen kan eventuelt sidde i uskiftet bo med mandens andet særbarn med 550.000 kr. og ejer 600.000 kr. som fuldstændigt særeje. Ved hendes død som den længstlevende i uskiftet bo arver de tre resterende særbørn S2, S3 og S4 hver 383.333 kr. Dette resultat opnås også, hvis mandens andet særbarn S2 forinden udskiftes med 50.000 kr.

42. $600.000 \text{ kr.} + 600.000 \text{ kr.} = 1.200.000 \text{ kr.} : 2 = 600.000 \text{ kr.}$ (boslod) $\times 2/3$ (arvebrøken) = 400.000 kr. : 2 = 200.000 kr.

43. $1/3$ (tvangsarvebrøken) $\times 600.000 \text{ kr.} = 200.000 \text{ kr.} : 2 = 100.000 \text{ kr.}$

44. Barnets tvangsarv er $1/4$ af 1.000.000 kr.

45. $1/4$ (barnets tvangsarvebrøk) af 600.000 kr. (mandens halvdel af det uskiftede bo).

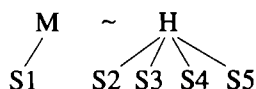
46. Se beregningen ved note 39.

Hustruen dør først. Manden udtager sit fuldstændige særeje på 600.000 kr. og sidder eventuelt i uskiftet bo med 600.000 kr. eller udskifter hustruens to særbørn med hver 50.000 kr. Ved mandens død som den længstlevende arver det særbarn, han ikke havde forbindelse med, i tilfælde af uskiftet bo 225.000 kr.⁴⁷ De tre andre særbørn ligestilles derefter med en arv på 325.000 kr. til hver efter ægtefællerne. Næsten samme resultat kan opnås i tilfælde af skifte før mandens død.

Kan *samtykke til uskiftet bo* på forhånd opnås fra hustruens to særbørn, tør manden forlade sig på at kunne blive siddende i uskiftet bo, og kan der bortses fra muligheden af, at manden senere vil ønske at skifte det uskiftede bo for at indgå et nyt ægteskab, kan hans formue med fordel gøres til *skilsmisssæreje*⁴⁸ i stedet for at være ægtefællebegunstigende kombinationssæreje. Dette medfører da, at arven til mandens ene særbarn, S1, når manden dør som den længstlevende, kan begrænses yderligere til at være 150.000 kr.⁴⁹ De tre andre børn arver da hver 350.000 kr.

Ægtefæller, der hver har særbørn, ønsker ikke sjældent og navnlig, når de *gifter sig i en højere alder*,⁵⁰ at mandens børn skal arve hele hans formue, hvis han dør som den førstafdøde, og at hustruens børn skal arve hele hendes formue ved hendes død som den førstafdøde. Kan de hver for sig som efterlevende klare sig for egen indtægt og formue, bør ægtefællerne oprette ægtepagt om fuldstændigt særeje og meddele gensidigt arveafkald.

Undertiden ønsker ægtefæller, der har sammenbragte særbørn og en formue af en vis størrelse, at deres generationsskifte tilrettelægges således, at særbørnene kommer til at arve lige efter dem, også selvom »prisen« må være, at der skal afstås mere til børnene ved den førstafdøde ægtefælles død.

Eksempel 3: M og H ejer nu hver 1.200.000 kr. og har fælleseje. M har særbarnet ,S1, og H har fire særbørn, S2 – S5.

Ægtefællerne *ønsker* at ligestille de 5 børn arvemæssigt efter ægtefællerne og har intet imod, at der skal afstås noget til børnene ved den førstafdøde ægtefælles død.

Bibeholder de *fællesejet*, kan der ved et gensidigt *testamente* med *successionsrækkefølge* opnås følgende:

47. $\frac{1}{2} \times (600.000 \text{ kr. (fuldstændigt særeje)} + 300.000 \text{ kr. (boslod)}) = 450.000 \text{ kr.} : 2 = 225.000 \text{ kr.}$

48. Men ikke til fælleseje når hustruen har kombinationssæreje.

49. $\frac{1}{2} (\text{tvangsarven}) \times 600.000 \text{ kr. (bosloden)} : 2 = 150.000 \text{ kr.}$

50. Eller når de er meget velhavende.

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

Dør M først, arver S1 400.000 kr.,⁵¹ og børnene bliver senere ligestillet med hver 480.000 kr. ved H's død som den længstlevende.

Dør H først, arver S2 – S5 hver 100.000 kr.⁵² Ved M's død som den længstlevende tager M's særbarn derefter tvangsarv med 700.000 kr.⁵³, hvorefter H's fire særbørn hver har arvet 425.000 kr. En ligestilling er således langt fra opnået.

Oprettes i stedet *fuldstændigt særeje* om H's formue og *skilsmissesæreje* om M's formue og *gensidigt testamente* med *successionsrækkefølge*, kan ligestilling opnås.

Dør H først, arver hendes fire særbørn hver 150.000 kr. i tvangsarv.⁵⁴ Ved M's død som den længstlevende tager S1 tvangsarv med 450.000 kr.,⁵⁵ hvorefter børnene bliver ligestillet med 480.000 kr. til hver.

2.1.3. Ægtefæller med fællesbørn

Testamentsundersøgelsen⁵⁶ viste, at en del ægtefæller med fællesbørn, der *alene* har *fællesbørn*, og som opretter testamente om arvens fordeling, bestemte, at længstlevende i skiftetilfælde skal arve mest muligt. Sådanne bestemmelser sigter mod at gardere en efterlevende ægtefælle, der måtte ønske at indgå et nyt ægteskab, imod ved ægteskabets indgåelse at skulle afstå en andel på 1/3 af ægtefællernes samlede formuer i arv til børnene, ved at reducere denne andel til at være 1/6.

Ønsker ægtefællerne for alvor at gardere den efterlevende i tilfælde af skifte efter den førstafdødes død, kan de med fordel oprette ægtefællebegunstigende kombinationssæreje og derved yderligere reducere den andel af deres samlede formuer, der gennemsnitligt⁵⁷ skal afstås, til at være 1/12. Fællesbørnenes arv efter den længstlevende kan, hvis det ønskes, sikres på særlig måde ved i det gensidige testamente at medtage forskellige bestemmelser i forbindelse med fastsættelse af en successions-

51. $1/3$ (tvangsarvebrøken) af 1.200.000 kr. (boslodden) = 400.000 kr.

52. Friarven på 600.000 kr. ($1/2$ af H's boslod på 1.200.000 kr.) sættes i en successionsrækkefølge. M arver i tvangsarv 200.000 kr. = $1/3$ af tvangsarven på 600.000 kr. og S2 – S5 deler de resterende 400.000 kr. i tvangsarv med 100.000 kr. til hver.

53. $1/2 \times$ M's formue (på oprindelig 1.200.000 kr. + M's tvangsarv efter H på 200.000 kr.) = 700.000 kr.

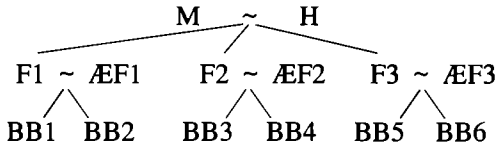
54. 1.200.000 kr. (H's fuldstændige særeje) + 600.000 kr. (H's boslod af M's formue) = 1.800.000 kr. Deraf sættes friarven på 900.000 kr. i successionsrækkefølge, medens tvangsarven på 900.000 kr. deles med $1/3$ = 300.000 kr. til M og 600.000 kr. til H's fire særbørn, dvs. med 150.000 kr. til hver.

55. $1/2$ (tvangsarvebrøken) \times 900.000 kr. (M's oprindelige boslod på 600.000 kr. + tvangsarven på 300.000 kr. fra H) = 450.000 kr.

56. Se nærmere foran II, 2.3.

57. Nemlig hvis ægtefællernes formuer er lige store.

rækkefølge.⁵⁸ Sådanne ordninger vil tillige give den længstlevende mulighed for at drage fordel af de meget liberale (gunstige) nye gaveafgiftsregler, idet længstlevende da vil kunne overføre mere til fællesbørnene ved afgiftsfri gaver⁵⁹ inden sin død. Oprettes ægtefællebegunstigende kombinationssæreje og gensidigt testamente, kan den efterlevende yderligere vælge at skifte straks ved førstafdødes død.

Eksempel 1: Ægtefæller ejer hver 600.000 kr. og har hver tre gifte fællesbørn, der hver har to børnebørn. Har ægtefællerne fælleseje og sidder efterlevende i uskiftet bo, skal der i tilfælde af indgåelse af nyt ægteskab *legalt* afstås 2/3 af 600.000 kr. = 400.000 kr. til fællesbørnene. Denne lod reduceres ved oprettelse af *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* og *gensidigt testamente* til at være 100.000 kr.

Sidder længstlevende i stedet i uskiftet bo til sin død med hele fællesboet på 1.200.000 kr., kan efterlevende alene ved gaver overføre indtil 600.000 kr. til børn og børnebørn.⁶⁰ Der skal i så fald ved længstlevendes død betales boafgift med mindst 15% af (600.000 kr. ÷ 180.000 kr. (Bundfradraget i 1995-tal)) = 63.000 kr. Oprettes i stedet ægtefællebegunstigende kombinationssæreje og gensidigt testamente, vil de tre fællesbørn ved et skifte i den længstlevendes levende live afgiftsfrit arve hver 33.333 kr. Længstlevende har da forbeholdt sig hvert år at kunne give afgiftsfri gaver af de resterende 1.100.000 kr. til børn

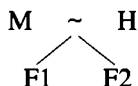
-
58. Det kan fx. gyldigt bestemmes, at længstlevendes rådighed over friarven og det fuldstændige særeje begrænses på samme måde som for en ægtefælle, der sidder i uskiftet bo, og at fællesbørnene straks skal arve op til det halve (friarven) af førstafdødes formue, hvis den efterlevende ikke opretter ægtepagt om fuldstændigt særeje ved indgåelse af nyt ægteskab. Derudover kan fællesbørnenes arveret af længstlevendes boslod og fuldstændige særeje eventuelt fastsættes uigenkaldeligt til at være et vist minimum.
59. Ydelse af afgiftsfri gaver vil efter ændringerne i bundgrænserne for gaver i lov nr. 426 af 14. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver ifølge telefonisk oplysning fra Boligministeriet fremdeles ikke få konsekvenser for giverens ret til at modtage boligstøtte til plejehjemsophold efter reglerne i § 8 i lov om individuel boligstøtte. Reglerne i lov om social pension, jf. §§ 22 og 23 i bekendtgørelse nr. 511 af 4. juli 1990 om social pension, vedrørende forhøjelse af indtægtsgrundlaget ved bortgivelse, har ligeledes kun været anvendt, hvor der blev bortgivet afgiftspligtige gaver.
60. Dette følger af bemærkningerne til §§ 22 og 23 til lovforslaget vedrørende lov nr. 426 af 1. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver, hvor det side 28 udtales: »En person, der sidder i uskiftet bo, kan afgiftsmæssigt alene give gaver af sin egen del af fællesboet. Af den afdøde ægtefælles midler kan der ikke længere gives gaver.« Selvom denne regel vanskeligt kan praktiseres, må den naturligvis respekteres.

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

og børnebørn med i alt 9 x 40.000 kr. og til svigerbørn med 3 x 14.000 kr. eller i alt 402.000 kr.⁶¹

At ægtefæller med fællesbørn ofte ønsker at begunstige deres fællesbørn med gaver, har naturlig sammenhæng med, at børn på grund af den forhøjede levealder i vort samfund nu i almindelighed først arver deres forældre, når børnene er fra 45 – 60 år, og derfor ikke længere har samme behov for tilskud til etablering i bolig og erhverv som yngre personer. Mange forældre med fællesbørn bestemmer derfor ved testamentet tillige, at arven delvist skal springe en generation over til børnebørn.

Testamentsundersøgelsen viste *endvidere*, at ægtefæller undertiden ønsker at begrænse et fællesbarns arv til mindre end tvangsarven.⁶² Kan de ved førstafdødes død undvære en vis del af deres formue, og ligger et arveafkald (mod vederlag) ikke for, vil de med fordel kunne oprette *arvingbegunstigende kombinationssæreje* og supplere formueordningen med et testamente med successionsrækkefølge.

Eksempel 2: M og H ejer hver 1.200.000 kr. og har fællesejere. De har fællesbørnene F1 og F2.

Ægtefællerne *ønsker* at begrænse arven til F1 mest muligt, og at F2 skal arve mest muligt og gerne delvist ved den førstafdødes død. Et arveafkald ligger ikke for.

Ved oprettelse af *traditionelt*⁶³ testamente til fordel for længstlevende kan ægtefællerne højst begrænse F1's arv til tvangsarven = 1/4 af 2.400.000 kr. = 600.000 kr. således, at F2 arver 1.800.000 kr.

Bibeholdes fællesejet, og oprettes *testamente med successionsrækkefølge* om friarven efter førstafdøde = 600.000 kr., og således at længstlevende indsættes på 1. plads og F2 på

61. 1995 tal. (I 1996 er tallene 41.100 kr. og 14.400 kr.). Ejer ægtefællerne i stedet hver 2.400.000 kr., og er der ikke givet gaver, medens førstafdøde var i live, kan de samlede bo- og gaveafgifter, såfremt længstlevende overlever førstafdøde med 11 år, reduceres fra at være 666.000 kr. til at være 33.000 kr.

62. Frekvensen for sådanne bestemmelser var beskednen, men forekom dels som led i tilrettelæggelse af generationsskifter, dels med en tydelig overrepræsentation for adoptivbørn adopteret efter 1923-adoptionsloven uden testationsforbehold (dvs. med tvangsarveret) og for adoptivbørn adopteret efter 1956-loven eller senere.

63. Dvs. testamente uden successionsrækkefølge.

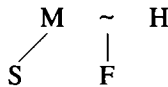
2. plads, er F1's arv efter ægtefællerne reduceret til 550.000 kr.⁶⁴ Dette gælder ved korrekt koncipering af testamentet, uanset om efterlevende sidder i uskiftet bo eller ikke.⁶⁵

Oprettes i stedet såvel ægtepagt om *arvingebegunstigende kombinationssæreje* som testamente med *successionsrækkefølge* om friarven, opnås følgende:

Ved *førstafdødes død* er førstafdødes 1.200.000 kr. fuldstændigt særeje. Til førstafdødes bo hører endvidere i boslod 600.000 kr. Der kan således – uanset om fællesboets skiftes eller ikke – sættes $\frac{1}{2} \times 1.800.000$ kr. = 900.000 kr. ind i en successionsrækkefølge, således at F1's tvangsarv efter ægtefællerne bliver reduceret til at være 300.000 kr. efter førstafdøde og 225.000 kr. efter længstlevende = 525.000 kr. »Prisen« er imidlertid, at længstlevende ved skiftet af førstafdødes fuldstændige særeje skal afstå $\frac{1}{3}$ af førstafdødes fuldstændige særeje på 1.200.000 kr. = 400.000 kr. i tvangsarv eller 200.000 kr. til hver af børnene. Giver længstlevende tillige afkald på tvangsarv efter førstafdøde til fordel for F2 = 300.000 kr., og udskiftes 200.000 kr. (særejeandelen) af denne arv straks ved førstafdødes død til F2, er F1's arv efter ægtefællerne reduceret til at være 300.000 kr. efter førstafdøde og 150.000 kr. efter længstlevende = 450.000 kr. Resultatet kan støttes på Ufr 1993.799 Ø.⁶⁶

2.1.4. Ægtefæller med særbørn og fællesbørn

Har ægtefællerne fællesbørn og én af dem *et særbarn*, hvis arv ønskes begrænset, skal den ægtefælle, der har særbarnet, alt efter ægtefællernes prioritering af deres øvrige ønsker enten have skilsmissesæreje eller ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, medens den anden ægtefælle skal have fuldstændigt særeje eller ægtefællebegunstigende kombinationssæreje.

Eksempel 1: Manden har et barn uden for ægteskab, S, hvis arv ønskes begrænset mest muligt. Ægtefællerne har et fællesbarn, F, og ejer 600.000 kr. hver. Samtykke til uskiftet bo eller arveafkald fra S's side ligger ikke for.

Har ægtefællerne *fælleseje*, kan særbarnets arv ved gensidigt *testamente* med brug af *successionsrækkefølge* begrænses til 100.000 kr., hvis *manden dør* først, og til 175.000 kr.,

64. F1 arver 200.000 kr. i tvangsarv efter førstafdøde. 600.000 kr. sættes i en successionsrækkefølge med længstlevende på 1. plads og F2 på 2. plads. Ved længstlevendes død arver F1 $\frac{1}{2}$ (tvangsarvebrøken) af $\frac{1}{2} \times 1.400.000$ kr. (længstlevendes boslod på 1.200.000 kr. + tvangsarven efter førstafdøde på 200.000 kr.) = 350.000 kr. F1 arver således ialt 550.000 kr.

65. Se Arveretten (København) side 97 – 98.

66. Ejer ægtefællerne i stedet hver 20.000.000 kr., kan arven efter forældrene til det ene af børnene således reduceres fra at være 10.000.000 kr. til at være 7.500.000 kr.

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

hvis *hustruen dør først*, og der skiftes,⁶⁷ samt til 150.000 kr., hvis manden som længstlevende sidder i uskiftet bo til sin død.⁶⁸

Prioriterer ægtefællerne en nedsættelse af særbarnets arveret højere end mandens mulighed for at overtage mest muligt ved hustruens død som den førstafdøde, skal *hustruen* have *fuldstændigt særeje* og *manden skilsmisssæreje*. Mandens særbarn arver i så fald alene 50.000 kr. ved mandens død som den førstafdøde,⁶⁹ og 87.500 kr. ved mandens død som den længstlevende.⁷⁰

Prioriterer ægtefællerne den efterlevendes gengiftemulighed med størst mulig formue højere end en nedsættelse af særbarnets arveret, skal *begge* ægtefæller have *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*. Særbarnet vil i så fald arve 237.500 kr. ved mandens død som den længstlevende.⁷¹

Har ægtefællerne et eller flere *fællesbørn* og har de *begge* et eller flere særbørn, hvis arv de *ikke* ønsker at begrænse, men er der risiko for, at særbørnene ikke meddeler samtykke til uskiftet bo eller for, at et samtykke senere kan bortfalde,⁷² og er det *hovedønsket*, at der skal udskiftes så lidt som muligt ved særbarnets faders eller moders død som den førstafdøde, skal *begge* ægtefæller have *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*.

Har den ene ægtefælle *flere særbørn*, den anden ægtefælle ingen særbørn og har ægtefællerne kun et *fællesbarn*, og ønsker ægtefællerne ubetinget at *ligestille* alle børn efter ægtefællerne, skal den ægtefælle, som *ikke* har særbørn, have *skilsmisssæreje* og den ægtefælle, der har *særbørn*, *fuldstændigt særeje*.

67. Friarven af H's boslod = $\frac{1}{2} \times 600.000$ kr. = 300.000 kr. Denne friarv sættes ind i en successionsrækkefølge med M på 1. plads og F på 2. plads. M arver i tvangsarv $\frac{1}{3}$ af 300.000 kr. = 100.000 kr., og fællesbarnet arver sin tvangsarv på 200.000 kr. Ved M's død arver S derefter $\frac{1}{4}$ af (600.000 kr. + 100.000 kr.) = 175.000 kr.

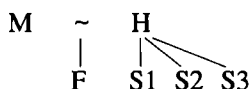
68. $\frac{1}{4}$ af mandens boslod på 600.000 kr. = 150.000 kr.

69. $\frac{1}{2}$ (særbarnets andel) \times 100.000 kr. (børnenes tvangsarv på $\frac{1}{3}$ af bosloden på 300.000 kr.) = 50.000 kr.

70. Ved hustruens død som den førstafdøde sidder manden i uskiftet bo med sit skilsmisssæreje på 600.000 kr., der er blevet fælleseje. Hustruens fuldstændige særeje skiftes, således at friarven på 300.000 kr. sættes ind i en successionsrækkefølge med manden på 1. plads og fællesbarnet på 2. plads. Fællesbarnet arver 200.000 kr. i tvangsarv. Mandens tvangsarv på 100.000 kr. indgår i det uskiftede bo. Ved mandens død i uskiftet bo arver særbarnet herefter $\frac{1}{4}$ af halvdelen af det uskiftede bo = $\frac{1}{4} \times \frac{1}{2} \times 700.000$ kr. = 87.500 kr.

71. $\frac{1}{4}$ (tvangsarvebrøken) \times 600.000 kr. (mandens fuldstændige særeje) + 300.000 kr. (mandens boslod) + 50.000 kr. (mandens tvangsarv af hustruens boslod) = 237.500 kr.

72. Se foran 2.1. ved note 8.

Eksempel 2: Hustruen har tre særbørn, og ægtefællerne har et fællesbarn. De har fælleseje og ejer hver 1.200.000 kr.

De *ønsker* primært at ligestille alle fire børn i arvemæssige henseende, og sekundært at den efterlevende ægtefælle kan beholde mest muligt ved den førstafdøde ægtefælles død.

Har ægtefællerne *fælleseje*, kan børnene kun ligestilles efter et testamente med successionsrækkefølge, hvis manden dør først. Dør hustruen først, vil fællesbarnet minimalt arve 800.000 kr.⁷³ og de tre særbørn maksimalt 533.333 kr.⁷⁴

Får ægtefællerne begge *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*, kan en ligestilling af børnene i arvemæssig henseende i endnu mindre grad finde sted, hvis hustruen dør først.

Får manden i stedet *skilsmisssæreje*, hustruen *fuldstændigt særeje*, og oprettes gensidigt testamente med *successionsrækkefølge*, bliver situationen i stedet:

Dør manden først, kan ligestilling uden videre opnås med en arv på 600.000 kr. til hvert af de 4 børn.

Dør hustruen først, skiftes hendes fuldstændige særeje med 100.000 kr. i tvangsarv til hvert af de fire børn og med 200.000 kr. i tvangsarv til manden.⁷⁵ Manden kan nu sidde i uskiftet bo med sin formue på 1.200.000 kr. + tvangsarven af H's formue = 200.000 kr. eller med 1.400.000 kr. Friarven på 600.000 kr. sættes ved testamente ind i en successionsrækkefølge med manden på første plads og hustruens særbørn på 2. plads. Ved mandens død som den længstlevende i uskiftet bo er fællesbarnets samlede tvangsarv på 537.500 kr.,⁷⁶ således, at fuld ligestilling er opnået med en arv på 600.000 kr. til hvert barn.

73. Fællesbarnets tvangsarv af H's boslod er 1/4 (hvert barns lod) af 400.000 kr. (børnenes tvangsarv af H's boslod = $\frac{1}{2} \times 1.200.000 \text{ kr.} \times \frac{2}{3} = 400.000 \text{ kr.}$) = 100.000 kr. Fællesbarnets tvangsarv af M's formue er, når der indsættes 600.000 kr. i en successionsrækkefølge med M på 1. plads og H's tre særbørn på 2. plads, som følger: $\frac{1}{2}$ (tvangsarvebrøken) \times 1.400.000 kr. (M's oprindelige boslod på 1.200.000 kr. + tvangsarven af H's boslod på 200.000 kr.) = 700.000 kr. Fællesbarnet har således modtaget 100.000 kr. ved hustruens død og 700.000 kr. ved mandens død, eller i alt 800.000 kr.

74. $2.400.000 \text{ kr.} \div \text{fællesbarnets tvangsarv på } 800.000 \text{ kr.} = 1.600.000 \text{ kr. divideret med } 3 = 533.333 \text{ kr.}$

75. Sidder manden i uskiftet bo, indgår tvangsarven i dette, medmindre det er bestemt, at tvangsarven skal være fuldstændigt særeje.

76. Fællesbarnets tvangsarv udgjorde ved hustruens død 100.000 kr. Dertil kommer tvangsarven på $\frac{1}{2}$ af mandens andel på $\frac{1}{2} \times 1.400.000 \text{ kr.} = 700.000 \text{ kr.}$ af det uskiftede bo = 350.000 kr. Endelig skal fællesbarnet tage mødrene tvangsarv af de resterende 700.000 kr. i det uskiftede bo med $\frac{1}{2}$ (tvangsarvebrøken) \times 1/4 (antallet af børn) = 87.500 kr.

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

Hadde hustruen i stedet *fire sørbørn* og ægtefællerne et fællesbarn, ville fællesbarnets tvangsarv, når manden blev den længstlevende, blive på 500.000 kr., således at en ren arveretlig ligestilling med hver af børnene med en arv på 480.000 kr. ikke ville kunne finde sted.⁷⁷

2.1.5. Barnløse ægtefæller

For barnløse ægtefæller kan oprettelse af særeje være af interesse, hvor den ene ægtefælle ved ægteskabets indgåelse *ejер væsentligt mere* end den anden ægtefælle. Valget af særejeart bør afhænge af generationsskifteønskerne, herunder af om ægtefællerne forventer at få børn.

Eksempel 1: Manden ejer 3 mio. kr., deriblandt et parcelhus og indbo samt en arvet værdipapirportefølje, der ikke er særeje ifølge testamentet. Han er 48 år. Hustruen er 31 år og ejer intet. Ægtefællerne er barnløse og venter ikke at få fællesbørn. Parterne indgår ægteskab.

De *ønsker* for separations- og skilsmissetilfælde *dels* at reservere en væsentlig del af mandens formue for ham, *dels* at fastlægge en passende og med tiden stigende økonomisk sikring for hustruen samt at gøre de sociale beskyttelsesregler anvendelige.

Får de *fælleseje*, er det uberegneligt, hvad reglen om skævdeling i kortvarige ægteskaber uden økonomisk fællesskab af betydning i SL § 69a vil føre til.

Opretter ægtefællerne ægtepagt om *fuldstændigt særeje* for begge ægtefællers formue, er det uberegneligt, hvad urimeligt-ringe reglen i Æ1 § 56 vil føre til i tilfælde af separati-on og skilsmisse, ligesom de sociale beskyttelsesregler ikke vil finde anvendelse.

Ægtefællerne kan derfor med fordel oprette *brøkdels-særeje* for mandens formue med en andel, der er fælleseje. Den særejeart, der skal vælges, vil afhænge af generationsskifteønskerne. Ønsker manden fx., at kun en del af hans formue skal kunne tilfalde hustruen eller hendes slægt, kan brøkdels-særejet fx. bestå af 50% fuldstændigt særeje, 30% ægtefællebegunstigende kombinationssæreje, der aftrappes til fælleseje over 10 år, og 20% fælleseje, idet ordningen da kan suppleres med et afkald fra hustruens side på arv af mandens fuldstændige særeje. Oprettelse af testamentet er derfor for så vidt unødvendigt.

Har ægtefællerne derimod *i fællesskab tilvejebragt* formuen over en årrække, bør de som udgangspunkt have fælleseje.

Om tilfælde, hvor ægtefællerne forventer at få fællesbørn, henvises til 2.1.3. foran.

77. I et sådant tilfælde, hvor fuld ligestilling efter de arveretlige regler ikke kan opnås, kan forældrene imidlertid efter § 18 i lov nr. 426 af 14. juni 1995 om afgift af dødsboer og gaver ved testamentet bestemme, at den boafgift, sørbørnene ellers skulle tilsvare, helt eller delvist skal bæres af fællesbarnet, således at reel ligestilling alligevel kan opnås.

2.2. Tilsikring af social balance for ægtefællerne

Når ægtefæller får fuldstændigt særeje, skilsmisssæreje eller kombinations-særeje, bortfalder virkningerne af fællesejets *ligedelingsregel* ved separation og skilsmisse og af alle de *socialle beskyttelsesregler*⁷⁸ under ægteskabet. Oprettets brøkdels-særeje med en andel, der er fælleseje, finder de kvalitative sociale beskyttelsesregler dog fuldt ud anvendelse, men reglerne i Æ2 § 17 (forbud mod misbrug af fælleseje), § 23, stk. 1, (vederlagskrav ved misbrug af fælleseje) og § 38, nr. 1, (bosondring ved misbrug af fælleseje) kun for så vidt angår fællesejeandelen.⁷⁹ Den sociale tryghed, som fælleseje medfører for ægtefæller, indtil en af ægtefællerne dør, prisgives således umiddelbart til fordel for, at social tryghed for den efterlevende af ægtefællerne og/eller en ønskelig arveretlig fordeling i stedet kan opnås efter den ene eller begge ægtefællers død.

Imidlertid kan ægtefællers formueforhold tilrettelægges således, at indførelse af særeje *ikke medfører tab* af social tryghed under ægteskabet og ved separation og skilsmisse. En sådan tilrettelæggelse kræver imidlertid betydelig omhu og kan medføre visse ulemper, som i givet fald må afvejes over for de fordele, oprettelse af særeje kan medføre ved generationsskiftet.

Ved de nærmere overvejelser af, hvorledes tilrettelæggelse af ægtefællers formueforhold bedst kan ske, når ægtefællerne alene ejer relativt moderate formuer, stiller forholdene sig væsentligt forskelligt for ægtefæller, som har været gift længe og i fællesskab har tilvejebragt deres formue (det etablerede par), og for ægtefæller, der gifter sig nu (det nygifte par m.v.).

2.2.1. Det etablerede par

Når en særejeordning indføres, skal såvel en tilrettelæggelse af ejerforholdene om ægtefællernes *nuværende* ejendele som en stillingtagen til formuearten for deres *fremtidige* erhvervelser overvejes.

Ægtefællernes *nuværende ejendele* bør ved gaveægtepagt fordeles således, at ægtefællerne kommer til at eje nogenlunde lige meget. Ellers prisgives den ene ægtefælles grundret til lighedeling ved separation og skilsmisse. Det enkleste er at drage omsorg for, at det ved ægtepagt sikres, at ægtefællerne *ejer alt i lige sameje*. Derved opnås en lignende beskyttelse som den, der følger af de sociale beskyttelsesregler, uden at det er nødvendigt at anvende en særejeart med en fællesejeand

78. Se om disse foran I, 2.1.2.

79. Se nærmere foran VIII, 6.

del.⁸⁰ En sådan tilrettelæggelse forudsætter imidlertid, at overdragelserne af de halve anparter af ægtefællernes respektive ejendele er reelle overdragelser, således at den anden ægtefælle i enhver henseende bliver virkelig medejer.⁸¹ Samtidig bør nødvendige overdragelsesdokumenter udfærdiges.⁸² Ved fast ejendom vil pantegæld i visse tilfælde forfalde i anledning af ejerskifte og overdrageren skal, uanset om pantegælden forfalder i tilfælde af et ejerskifte, give meddelelse om ejerskiftet med den virkning, at kreditor kan forlange gældsovertagelsen berigtiget.⁸³ Tinglyses ejerskiftet ikke, kan den anden ægtefælles kreditorer fremdeles foretage eksekution i hele ejendommen.⁸⁴ Registreringer i Værdipapircentralen og andre sikringsarter m.v. bør ligeledes gennemføres.

Ægtefællers *fremtidige erhvervelser* kan ikke på forhånd ligedeles. Efter Æ2 § 30, stk. 2, kan det ikke »gyldigt vedtages, at det, som den ene ægtefælle fremtidigt erhverver, uden vederlag skal tilfalde den anden.«⁸⁵

Er der grund til at tro, at den ene ægtefælle på anden måde end ved arv og gave, fremover kan komme til at erhverve væsentligt mere end den anden ægtefælle, således at der kan blive tale om opsparing, bør ægtefællernes fremtidige erhvervelser være *fælleseje*. At overlade det til ægtefællerne selv at udligne fremtidige forskelle i opsparing ved overskudsdeling efter reglen i Æ2 § 31 er, når den ene ægtefælle derefter opnår et overskud, ingen sikring af den anden ægtefælle. Den anden ægtefælle har ikke noget retskrav på, at en overførsel finder sted, og ægtefæller kan let glemme at foretage sådanne overførsler. Er ægtefællerne imidlertid pensionerede eller mere velhavende kan også fremtidige erhvervelser imidlertid ofte gøres til *særeje*, uden at dette vil give social slagside.

Ægtefællers *pensionsordninger* kan i vidt omfang ikke overdrages. Hvor en overdragelse kan ske, vil denne for visse pensionsformer – når den finder sted før

80. Ved sameje sikres det, at den ene ægtefælle ikke kan sælge aktivet på egen hånd eller teste-re over det fulde aktiv. Et misbrug af rådighed begrænses af ægtefællens medejerskab, der indebærer, at ægtefællerne som udgangspunkt skal være enige om enhver disposition over aktivet. Ingen af ægtefællerne har dog ret til at udtage aktivet på skifte. Kan enighed om, hvem der skal udtage aktivet, ikke opnås, må aktivet i sidste instans sælges ved en offentlig auktion.

81. I modsat fald ville samejebestemmelserne være ugyldige som ensbetydende med, at der var aftalt ligedeling af *særeje* ved separation og skilsmisse, se foran V, 1.1.

82. En utinglyst overdragelse af fast ejendom udløser stempelpligt.

83. Se ex tuto pantebrevsformular A, pkt. 8 og Beretning om pantebrevsformularer for fast ejendom, 1971, side 43 ff.

84. Dette følger af TL § 1.

85. Ægtepagter med bestemmelse derom, som desværre forekommer i et ikke ganske ringe omfang i praksis, er derfor for så vidt ugyldige, se foran V, 1.2.

separation eller skilsmisse – endvidere udløse et skattetilsvær.⁸⁶ Særlige overvejelser er endvidere nødvendige, hvor en ægtefælle har *virksomhedsskatteordning*.⁸⁷

2.2.2. Det nygifte par m.v.

Nygifte, som ejer noget af betydning, opretter ofte ægtepagt om særeje for det, de ejer på *oprettelsestidspunktet*, for at gardere mod en uønsket *ligedeling* i tilfælde af separation og skilsmisse. Tidligere blev sådanne formuer i praksis gjort til fuldstændigt særeje; nu kan de imidlertid mere hensigtsmæssigt gøres til den særejeart, som passer til parternes generationsskifte. Der skal i disse tilfælde naturligvis ikke drages omsorg for, at ægtefællerne fra begyndelsen kommer til at eje nogenlunde lige meget, men det bør med de nu foreliggende muligheder af sociale grunde *altid overvejes*, om der bør fastsættes en aftrappingsordning for oprettede særejer. Denne kan alt efter parternes nærmere forhold gå fra en særejeart til fælleseje og/eller til en anden særejeart.

Ved særeje mistes imidlertid tillige den ønskelige beskyttelse efter de *sociale beskyttelsesregler*. Dette kan der tages højde for ved oprettelse af brøkdels-særeje med en mindre eller større fællesejeandel.

Ægtefællernes fremtidige erhvervelser bør i almindelighed gøres til fælleseje.

På sigt kan ægtefællerne drage omsorg for, at nyerhvervelser anskaffes i lige sameje med henblik på en eventuel opfølgingsægtepagt på et senere tidspunkt.

86. Der er imidlertid intet til hinder for, at det i en ægtepagt bestemmes, at et indestående på fx. en kapitalpension pr. en bestemt dato gøres til særeje, og at fremtidige indskud derefter bliver betalt af løn, der er fælleseje, og derfor bliver fælleseje, se foran V, 15. om fordeling af sammenblandede midler af forskellig formueart. Ønskes en kapitalpension *ikke delt* i tilfælde af separation og skilsmisse, kan det i ægtepagten bestemmes, at indestændet pr. oprettelsestidspunktet skal være særeje, og at det beløb, der ifølge lovgivningen årligt kan indsættes med skattefradragret på en kapitalpension, skal tages af ægtefællens indtægt i ægtefællens hovedstilling og indsættes på kontoen som særeje. En sådan specifikation af, hvilke dele af en ægtefælles fremtidige erhvervelser, der skal være særeje, er tilstrækkelig og ordningen derfor holdbar, se foran V, 11. Er sådan bestemmelse truffet, men finder indstættelse ikke sted på kontoen, er den pågældende del af lønnen imidlertid særeje.

87. Opsparede midler på en ægtefælles konto i en virksomhedsskatteordning kan ikke overdrages uden udløsning af beskatning, idet der alene er betalt en skat på 34% af opsparingen i virksomhedsordningen, hvorved forskelsbeskatningen op til personlig indkomstskat er udsendt. Kontoen kan derfor heller ikke overdrages delvist til den anden ægtefælle, uden at beskatning udløses. Er alle en ægtefælles indtægter af selvstændig erhvervsvirksomhed ved ægtepagt gjort til særeje, og er disse indtægter omfattet af en virksomhedsskatteordning, opstår en vis risiko for social uligevægt, idet ægtefællen før en separation eller skilsmisse kan undlade at trække midler ud fra kontoen i virksomhedsskatteordningen til forbrug. Det bør derfor overvejes, om ægtefællens fremtidige erhvervelser, omfattet af virksomhedsskatteordningen, skal være fælleseje, medens indestændet på virksomhedskontoen ved ægtepagtens oprettelse gøres til særeje.

2.2.3. En ægtefælle insolvent

Er den ene ægtefælle insolvent, bør den anden ægtefælle i almindelighed oprette ægtepagt om fuldstændigt særeje.⁸⁸

3. Private generationsskifter

Større formuer

Ved tilrettelæggelse af generationsskifter for ægtefæller, af hvilke den ene eller begge uden at eje en erhvervsvirksomhed ejer *større formuer*, vil de fleste af de hensyn, som foran under 2 er omtalt for ægtefæller med mere almindelige formueforhold, også gøre sig gældende. Der kan derfor henvises til de der opstillede retningslinier. Ønskerne om tilrettelæggelse af formueordning vil imidlertid ved større formuer tillige blive påvirket af en række andre hensyn.

For det første vil meget velhavende ægtefæller ofte have modtaget en væsentlig del af deres formue ved *gave eller arv*. I de fleste af disse tilfælde vil det være bestemt, at det modtagne skal være fuldstændigt særeje og kun i en mindre del af disse tilfælde med en supplerende tilladelse til, at modtageren *kan ændre* det fuldstændige særeje ved ægtepagt.⁸⁹ Tilrettelæggelsen må derfor særlig ved sådanne generationsskifter påbegyndes med en nøjagtig undersøgelse af, hvilke dele af de pågældende ægtefælleformuer, der er fri for bindinger, og hvilke dele, der er omfattet af bindinger, samt af om disse sidste kan ophæves nu eller senere.⁹⁰ Er dette ikke tilfældet, bliver tilrettelæggelsesopgaven mere eller mindre bundet.

For det andet er der typisk ikke samme behov for, at ægtefællernes samlede formuer skal tilfalde den ægtefælle, der bliver den *efterlevende*, for at denne så vidt muligt skal kunne holde sammen på hjemmet og opretholde den hidtidige levestandard. Den efterlevende ægtefælle skal nok sikres, men dette kan i fuldt mål lade sig gøre med en *del* af formuen. Interessen vil derfor ikke sjældent samle sig om at

88. Se om grænserne for det tilladelige over for den anden ægtefælles kreditorer foran V, 1.6.

89. En gennemgang i 1991-1994 hos praktikere af 30 generationsskiftesager på Øerne om større formuer viste, at der i de 20 af disse helt eller delvis var bindinger med hensyn til formueart for modtagere af gave eller arv. I de 9 af sagerne forelå der supplerende tilladelse til ændring af formueart for en del af eller hele formuen, typisk efter 8-10 års ægteskab med den samme ægtefælle. I 5 af sagerne var der bindinger fra gavebrev, hvis bestemmelse endnu ville kunne ændres af gavegiver.

90. Se herom foran VI, 13. Giver testamentet eller gavebrevet mulighed for, at en særejebestemmelse kan ændres fra en bestemt fremtidig dato, kan der straks oprettes ægtepagt om en sådan ændring med virkning fra den fremtidige dato.

tilrettelægge ægtefællernes formueordning således, at den efterlevende på en smidig måde sikres en passende andel af formuerne, medens resten fordeles til børn eller andre ved den førstafdøde ægtefælles død eller tidligere. I hvilket omfang de nye regler i lov om afgift af dødsboer og gaver om fuldstændig afgiftsfrihed for ægtefællen vil ændre derpå, således at ægtefæller i højere grad vil foretrække at lade den efterlevende ægtefælle »holde« formue en vis tid for børn eller andre, kan på indeværende tidspunkt⁹¹ ikke bedømmes.⁹²

For det tredje lægger meget velhavende ægtefæller med livsarvinger stor vægt på, hvorledes deres formue skal fordeles mellem deres livsarvinger, og på, hvornår deres livsarvinger skal modtage midlerne ved gave eller arv. Sådanne ægtefæller har endvidere erfaringsmæssigt hyppigere end andre ægtefæller børn med andre end ægtefællen. Tilrettelæggelsen af deres formueforhold skal tilpasses disse ønsker, og der kan til dette brug være behov for at anvende hele registeret af formuearter og kombinationer af disse. Ønsker ægtefællerne, at et eller flere af deres børn ikke skal arve, viser erfaringen, at en for alle parter acceptabel løsning ofte kan opnås ved et arveafkald mod vederlag. Vederlaget kan i praksis i almindelighed aftales til et lavere beløb, end arvingens tvangsarv ville udgøre, dels fordi arvingen modtager vederlaget straks, dels fordi ingen kan vide, hvor meget der til sin tid vil blive i tvangsarv. Også ønsker om generationsoverspringelse til børnebørn – eller for barnløse ægtefæller til niecer og nevøer – er hyppigere hos meget velhavende ægtefæller.

Behovet for at skabe en social rimelig retsstilling ved separation og skilsmisse for en ægtefælle, som gifter sig med eller er gift med en meget velhavende, men som ikke selv ejer formue af betydning, er i mange tilfælde påtrængende, fordi den velhavende ægtefælle næsten altid ønsker at oprette, eller har fået oprettet ægtepagt om fuldstændigt særeje.

De følgende eksempler belyser, hvorledes ægtefællers formueordning kan tilrettelægges under hensyntagen til, hvilke børn de har, hvilke formuer de begge ejer, og ikke mindst til, hvilke ønsker de har. Da situationerne og ønskerne kan varieres ubegrænset, og da hele registeret af formueordninger derfor kan blive aktuelt, er der kun tale om en begrænset kasuistik.

Eksempel 1: Nygift barnløst par, hvoraf den ene er velhavende.

Manden er 30 år og ejer 6 mio. kr. Hustruen er 25 år og ejer 100.000 kr. Der er ingen særejebindinger på mandens formue. Mandens formue består af et parcelhus til en værdi af 800.000 kr. og værdipapirer for resten. Begge ægtefæller har vellønnet arbejde. Parterne har levet sammen i 2 år, indgår ægteskab nu og forventer at få børn.

91. 1. januar 1996.

92. Se i øvrigt nedenfor eksempel 3.

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

Ægtefællerne *ønsker* ikke en lighedeling i tilfælde af separation eller skilsmisse men derimod nok at stille hustruen rimeligt, samt at de sociale beskyttelsesregler skal finde anvendelse. Manden *ønsker*, at hele hans formue skal tilfalde hustruen i tilfælde af hans død.

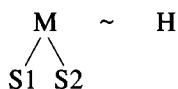
For at tilgodese disse ønsker kan 5 mio. kr. af mandens formue gøres til *ægtefællebe-
gunstigende kombinationssæreje* og 1 mio. kr. af mandens samlede formue til *fælleseje*. Mandens samlede formue bør derfor lægges ind i et brøkdels-særeje med 5/6 som ægtefællebe-
gunstigende kombinationssæreje og 1/6 som fælleseje. Hustruens nuværende formue bør gøres til ægtefællebe-
gunstigende kombinationssæreje. Parternes fremtidige erhvervelser skal være fælleseje.⁹³ Retsstillingen er herefter følgende:

De *socialt beskyttelsesregler* gælder fuldt ud for mandens formue. Ved *separation og skilsmisse* beholder hustruen sine 100.000 kr. og modtager i boslod 500.000 kr. + det halve af parternes fremtidige opsparing af fælleseje.

Dør manden først, og før parterne har fået livsarvinger, tilfalder der hustruen 3 mio. kr. i boslod, hun arver 3 mio. kr. og beholder sine 100.000 kr. Dør manden efter, at parterne har fået livsarvinger, kan hustruen sidde i uskiftet bo med hele mandens formue på 6 mio. kr.

Dør hustruen først, udtager manden 5 mio. kr. af sin formue som fuldstændigt særeje og kan, hvis parterne har fået livsarvinger, sidde i uskiftet bo med fællesejet på 1.100.000 kr.

Formueordningen kan suppleres med en aftrapning af mandens ægtefællebe-
gunstigende kombinationssæreje. Der skal tillige oprettes et ret omfattende *gensidigt testamente*.

Eksempel 2: Nygift par, den ene meget velhavende og med særbørn.

Manden er 42 år, revisor og har 2 voksne særbørn fra et tidligere ægteskab. Han ejer 12 mio. kr., der for den væsentligste del er bundet i erhvervsejendomme. Hustruen er 25 år, barnløs og ejer 400.000 kr. Parterne, der indgår ægteskab nu, forventer at få kun et fællesbarn men først på et senere tidspunkt, idet hustruen for tiden er under uddannelse.

Parterne *ønsker* at sikre hustruen med hensyn til de sociale beskyttelsesregler men kun i beskedent omfang ved en deling i tilfælde af separation og skilsmisse, før ægteskabet har vist sig at være stabilt. Manden *ønsker* i tilfælde af hans død som den førstafdøde, at hans særbørn i etableringsøjemed straks skal arve 2/3 af hans formue og at hustruen skal modtage 1/3 af hans formue, såfremt parterne ved hans død ikke har fået (eller får)⁹⁴ et arvebe-

93. Træffes ingen bestemmelse om formueindtægter, bliver disse efter Æ2 § 28a, jf. § 28, stk. 3, af samme formueart som det aktiv, indtægten falder af. Ønskes dette opretholdt samtidig med, at det udtrykkeligt bestemmes, at fremtidige erhvervelser skal være fælleseje, skal ægtepagten tillige præcisere, at formueindtægter ikke bliver fælleseje, hvilket ofte glemmes i praksis.

94. Efter AL § 5, stk. 1, har barnet arveret fra undfangelsen, betinget af, at det fødes levende.

rettiget fællesbarn. Er dette derimod tilfældet, ønsker han, at hans særbørn skal arve hver $1/9$ af hans formue straks ved hans død og fællesbarnet $1/9$.

Mandens formue kan da med fordel gøres til *brøkdels*særeje med $8/24$ som *fuldstændigt* særeje, $15/24$ som *ægtefælle*begunstigende kombinationssæreje og $1/24$ som *fælleseje*. Kombinationssærejet *aftrappes delvist* til fælleseje med $1/24$ om året i 5 år. Hustruens formue gøres til *ægtefælle*begunstigende kombinationssæreje. Parternes fremtidige erhvervelser gøres til fælleseje, bortset fra mandens formueindtægter. Hustruen meddeler ubetinget afkald på arv af mandens fuldstændige særeje og afkald på arv af hans kombinationssæreje og fælleseje resolutivt betinget af, at parterne får fællesbørn. Mandens særbørn meddeler samtykke til uskiftet bo suspensivt betinget af, at ægtefællerne får fællesbørn. Retsstillingen er herefter følgende:

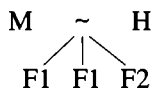
De sociale beskyttelsesregler finder fuldt ud anvendelse for hele mandens formue.

Ved *separation* og *skilsmisse* udtager hustruen sine 400.000 kr. og modtager, såfremt separationen eller skilsmissen kommer inden for et år i boslod 250.000 kr. Denne boslod forhøjes derefter med 250.000 kr. om året i 5 år.

Dør manden først, før der er aftrappet på kombinationssærejet, og før parterne har fået fællesbørn, udtager hustruen boslod af mandens formue med $\frac{1}{2} \times 16/24$ af 12 mio. kr. = 4 mio. kr. og beholder sine 400.000 kr. Af mandens formue arves 8 mio. kr. af hans særbørn.

Dør manden først og før aftrapning, men *efter* at parterne har fået et arveberettiget fællesbarn, arver mandens særbørn og fællesbarnet hver $1/3$ af hans fuldstændige særeje = 1 $1/3$ mio. kr. til hver. Hustruen sidder i uskiftet bo med resten af hans formue, der er på 8 mio. kr., og beholder sine 400.000 kr. som fuldstændigt særeje.

Formueordningen skal suppleres med et gensidigt testamente.

Eksempel 3: Etableret par med fællesbørn.

Ægtefællerne er begge 58 år. De har 3 fællesbørn. Hustruen ejer 20 $\frac{1}{2}$ mio. kr., hvoraf 13 $\frac{1}{2}$ mio. kr. er fælleseje og 7 mio. kr. er fuldstændigt særeje ifølge testamente, der ikke giver adgang til at ændre formueart. Manden ejer 500.000 kr., der er fælleseje.

Parterne *ønsker* :

- ligedeling ved separation og skilsmisse,
- at begge skal kunne tilgodese børn, børnebørn og svigerbørn med gaver, og
- at $1/3$ af deres samlede formuer skal tilfalde børnene ved den førstafdøde ægtefælles død.

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

Ved *gaveægtepagt* overføres herefter 10 mio. kr. fra hustruens fælleseje til manden. 7 mio. kr. af mandens formue gøres til *fuldstændigt særeje* og ægtefællerne meddeler gensidigt arveafkald på arv af de fuldstændige særejer.

Ved *separation og skilsmisse* udtager hver part derefter under forudsætning af uændrede værdiforhold 10 ½ mio. kr.

Ved den *førstafødte ægtefælles død* arver børnene tilsammen 7 mio. kr., og den efterlevende sidder i uskiftet bo med 7 mio. kr. og ejer 7 mio. kr. som fuldstændigt særeje.

Begge ægtefæller kan endvidere årligt give væsentlige *afgiftsfri gaver* til børn, børnebørn og svigerbørn.

4. Erhvervsmæssige generationsskifter

Ved tilrettelæggelse af generationsskifter for ægtefæller, hvoraf den ene eller begge helt eller delvist ejer en *erhvervsvirksomhed*, gør de foran under 2 og 3 omtalte hensyn sig gældende for så vidt angår ægtefællernes *privatformuer*. Udgangspunktet er derfor, at ægtefællernes privatformuer skal overvejes tilrettelagt efter de samme principper, som er omtalt og eksemplificeret foran under 2. og 3.

Hvor en erhvervsvirksomhed ejes af den *ene ægtefælle*, bør hensynet til, at denne ægtefælle i tilfælde af separation og skilsmisse uforstyrret kan fortsætte i sit erhverv, få en *dominerende* indflydelse på overvejelserne om tilrettelæggelse af ægtefællernes formueordning, idet den anden ægtefælle som lønmodtager m.v. i tilfælde af separation og skilsmisse fuldt ud udtager sine fremtidige indtjeningsmuligheder. Dette hensyn taler dels for, at en ægtefælle, uanset hvilke børn ægtefællerne måtte have, og uanset om ægtefællerne er nygifte eller ikke, skal beskytte sin erhvervsudøvelse ved at oprette særeje om sin erhvervsvirksomhed, dels for, at den pågældende ægtefælles privatformue, som kan udgøre en nødvendig økonomisk reserve til imødegåelse af økonomiske tilbageslag i virksomheden, i fornødent omfang medinddrages under denne beskyttelse.

Eksempel 1: Manden er 45 år og driver en detailforretning, hvis værdi er 6 mio. kr. (varelager 4 mio. kr.). Han ejer værdipapirer til værdi 1 mio. kr. samt parcelhus, indbo og bil til værdi 1 mio. kr. Hustruen er 33 år og ejer ved ægteskabet, der indgås nu, ½ mio. kr. Hun har vellønnet arbejde.

Mandens virksomhed og efter omstændighederne tillige hans værdipapirer bør i et sådant tilfælde ubetinget gøres til *særeje*. Valget af særejeart må i første række afhænge af, hvad manden ønsker, der skal ske med hans virksomhed i tilfælde af hans død som den førstafødte af ægtefællerne. Skal mandens søn fra et tidligere ægteskab overtage virksomheden, bør virksomheden m.v. i de

fleste tilfælde gøres til *fuldstændigt særeje*, og hustruen bør meddele afkald på tvangsarv af dette særeje. Skal hustruen i en overgangsperiode – indtil en efterfølger for manden er fundet – stå for virksomhedens drift, eller er hun som ansat i denne den nærmeste til at overtage og videreføre virksomheden, eller ligger det klart, at virksomheden skal sælges i tilfælde af mandens død, bør virksomheden m.v. som udgangspunkt gøres til *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*.

Ægtefællernes *øvrige privatformuer* bør tilrettelægges efter de foran under 2 og 3 omtalte retningslinjer.

Eksempel 2: H på 29 år ejer 2/3 af et gods, halvdelen af et andet gods samt større skove i udlandet. Hendes forældre har tilladt, at særejebestemmelser i de gavebreve, ved hvilke hun har modtaget formueværdierne, kan ændres på nærmere angiven måde ved ægtepagt. Den samlede virksomhedsformue er på netto 40 mio. kr., men har stærkt svingende værdier for de enkelte andele. Privatformuen er på 400.000 kr.

H indgår nu ægteskab med M på 28 år, der er under uddannelse, og som ikke ejer noget. Parterne har levet sammen i 5 år. De er barnløse men forventer at få fællesbørn.

De *ønsker*, at M i tilfælde af H's død skal overtage virksomhederne og at M sikres på rimelig måde i tilfælde af separation og skilsmisse.

De bør derfor oprette *brøkdelsæreje* om H's formue med en andel på 39/40, der er *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*, og en andel på 1/40, der er *fælleseje*. Derved undgår H en alvorlig økonomisk belastning for virksomheden i tilfælde af separation og skilsmisse, og M får en vis økonomisk og social sikring. Ordningen kan suppleres med en vis aftrapning.

Foreligger i stedet den situation, at ægtefæller gennem mange år i *fællesskab* har opbygget og drevet en virksomhed, skal deres formueordning i almindelighed indtil videre tilrettelægges således, at den efterlevende ægtefælle kan overtage den førstafdøde ægtefælles andel af virksomheden. Om parterne i så fald skal have fælleseje eller ægtefællebegunstigende kombinationssæreje afhænger af, hvilke børn ægtefællerne har eller vil få, jf. foran under 2, af deres øvrige formueforhold, jf. foran under 3, af en vurdering af den efterlevende ægtefælles mulige gengifteønsker og af, om det allerede nu kan bedømmes, hvem der skal føre virksomheden videre ved den længstlevende ægtefælles pensionering eller død.

Eksempel 3: Ægtefæller, der begge er 38 år, driver en detailforretning, som de ejer lige store andele af. Forretningens værdi er 6 mio. kr. Ægtefællerne ejer hver 1 mio. kr. i privatformuer. Der er ingen bindinger. De har 3 fællesbørn. Ingen af fællesbørnene skal drive forretningen videre. Om virksomheden skal være *fælleseje* eller *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* vil herefter afhænge af en vurdering af, om den efterlevende ægtefæl-

IX. Tilrettelæggelse af formueordning med henblik på generationsskifte

le skal kunne gifte sig igen uden at afstå så store værdier til fællesbørnene, at det kan få uheldige konsekvenser for virksomhedens fremtid.

Ligger det fast, at en erhvervsvirksomhed, som *drives af den ene ægtefælle*, skal *sælges til trediemand*, når ejerægtefællen dør, skal ægtefællernes formueforhold tilrettelægges således, at ejerægtefællen ikke skal afstå noget af virksomheden, hvis den anden ægtefælle dør først, og der skal skiftes. Erhvervsvirksomheden m.v. bør derfor, når den anden ægtefælle har eller kan få børn, som udgangspunkt være *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* og *ikke fælleseje*.⁹⁵

Ønsker ægtefællerne, at ejerægtefællens børn eller andre helt eller delvis, skal gå forud for den anden ægtefælle ved fordelingen af ejerægtefællens efterladenskaber, kan virksomheden og den øvrige formue overvejes lagt ind i et brøkdelsæreje bestående af fuldstændigt særeje og ægtefællebegunstigende kombinationssæreje.⁹⁶

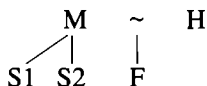
En særlig situation foreligger, hvor den anden ægtefælle ikke på længere sigt skal videreføre ejerægtefællens virksomhed, men hvor det *endnu ikke er afklaret*, om en af ægtefællernes børn, og i bekræftende fald, *hvem* af ægtefællernes børn, der skal overtage virksomheden i tilfælde af ejerægtefællens uventede dødsfald. I sådanne tilfælde bør formueordningen tilrettelægges således, at ejerægtefællen udtager erhvervsvirksomheden, hvis den anden ægtefælle dør først. Man kan endvidere i mange tilfælde tilvejebringe en ordning, hvor den anden ægtefælle »holder« virksomheden efter ejerægtefællens død, indtil det afklares, hvem af børnene, der skal overtage denne. Ejerægtefællens formueordning skal derfor være *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje* for så vidt angår virksomheden m.v. Den anden ægtefælles overtagelse af virksomheden i uskiftet bo og drift af denne kan derefter om nødvendigt, og hvad enten virksomheden er personligt ejet eller i selskabsform, mere eller mindre sættes under administration af en bestyrelse til støtte for ægtefællen, der må forhåndssamtykke dertil. Når afløseren blandt børnene er fundet, kan virksomheden helt eller delvist afstås til barnet ved skifte af det uskiftede bo og ved arveforsku. Ordningen kræver et supplerende gensidigt testamente og forskellige forhåndssamtykker og afkald.

Når et *anparts- eller aktieselskab*, som ejes af den ene ægtefælle, ved et generationsskifte skal overføres til en livsarving, kan det være af væsentlig betydning for virksomhedens fremtid, at den pågældende, hvor forholdene tillader det, så vidt

95. Dette nødvendiggøres tillige af skilsmisserisikoen. Gøres virksomheden til fuldstændigt særeje, kan det under skiftet være vanskeligere at få foretaget en hensigtsmæssig realisation end tilfældet vil være, hvis hustruen indtil videre kan videreføre virksomheden.

96. Se herved foran 3 med eksempel 2.

muligt får *stemmeret* på *alle* selskabets anparter og aktier. Livsarvingen risikerer da ikke at blive mere eller mindre lammet i driften eller udviklingen af virksomheden af reglerne om beskyttelse af aktionærer, der ejer en minoritetspost.⁹⁷ Også dette formål kan forfølges ved hensigtsmæssigt valg af ægtefælleformueordning for ejerægtefællen.

Eksempel 4: Manden er 57 år og ejer aktierne i et stort aktieselskab, hvis værdi er 70 mio. kr. Han ejer tillige en privatformue på 20 mio. kr. Der er ingen bindinger. Han har 2 børn af et tidligere ægteskab, hvoraf det ene, en søn, S2, er underdirektør i selskabet og skal overtage dette. Hustruen er 41 år og ejer 2 mio. kr., der er særeje. Ægtefællerne har et mindreårigt fællesbarn.

Holdes mandens formue som *fuldstændigt særeje*, kan det barn, der skal overtage virksomheden ved mandens død som den førstafdøde, når arveafkald ikke foreligger, højst arve friarven på $\frac{1}{2} \times 90 \text{ mio.} = 45 \text{ mio.}$ + sin tvangsarv = $\frac{2}{9}$ af 45 mio. = 10 mio eller i alt 55 mio. kr., hvoraf der skal svares boafgift med 15%. Meddeler hustruen afkald på arv til fordel for den søn, der skal overtage virksomheden, kan denne i alt arve $\frac{1}{2} + \frac{5}{18} = \frac{7}{9}$ af 90 mio. kr. = 70 mio. kr.,⁹⁸ men skal svare boafgift med ca. 10 $\frac{1}{2}$ mio. deraf. Den søn, der skal overtage virksomheden, kan derfor ikke uden afkald fra de andre børn få stemmeretten på alle faderens aktier.

Holdes mandens formue som *skilsmisssæreje*, indtræder en ubehagelig situation, hvis hustruen dør først, idet der da falder minimum $\frac{1}{6}$ af mandens formue på 90 mio. kr. i arv til fællesbarnet i skiftetilfælde, og manden ikke kan råde frit, såfremt han sidder i uskiftet bo.

Gøres mandens formue til *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*, kan retsstillingen ved mandens død som den førstafdøde i øvrigt tilrettelægges på følgende måde:

Den søn, der skal overtage virksomheden, arver ifølge testamente $\frac{1}{2} + \frac{5}{18} = \frac{7}{9}$ af halvdelen af mandens formue på 45 mio. kr. = 35 mio. kr. Dette forudsætter, at hustruen forinden har meddelt afkald på arv af mandens boslod til fordel for den søn, der skal overtage virksomheden, og har givet afkald på at kunne sidde i uskiftet bo. De 2 andre børn arver da hver 5 mio. kr. Hustruen udtager i boslod 45 mio. kr. De aktier, hustruen får udlagt, har hun imidlertid på forhånd afstået stemmeretten på til fordel for den søn, der skal videreføre virksomheden. Da denne søn fortrinsvist får udlagt aktier i arv, kan han også efter betaling af boafgift overtage hele stemmeretten. Ordningen kræver omhyggelig

97. Der findes en lang række eksempler på, at en virksomhedsledelse (bestyrelse) har været mere eller mindre lammet af retssager anlagt af minoriteter.

98. Idet hustruens tvangsarv på $\frac{1}{3}$ af den samlede tvangsarv kan stilles til disposition for mandens testationskompetence, jf. UfR 1993.799 Ø.

tilrettelæggelse ved vedtægtsændring, aktionæroverenskomst, arveafkald m.v. og gensidigt testamente.

5. Forældres forskrifter om særeje i gavebreve og testamenter

Forældre, der tilrettelægger deres generationsskifte, vil i de fleste tilfælde, hvor betydeligere værdier skal tilfalde deres børn eller børnebørn ved gave eller arv, ønske at foreskrive, at gaven eller arven skal være særeje af en eller anden art. Særejereformens gennemførelse har bevirket, at der nu træffes bestemmelse om særeje i betydeligt flere tilfælde end tidligere.⁹⁹ Dette beror dels på, at valget ikke længere alene består mellem intet at foreskrive eller foreskrive fuldstændigt særeje, der i mange tilfælde kan medføre visse negative bivirkninger, dels på, at opmærksomheden i højere grad er blevet rettet mod disse spørgsmål.

Ved overvejelserne vil forældre i første række se på *skilsmisserisikoen* for barnet. Er eller bliver der *ikke særeje* i barnets ægteskab i medfør af ægtepagt, er realiteten den, at halvdelen af den beholdne værdi af gaven eller arven skal afstås i separations- og skilsmissetilfælde. Da separations- og skilsmisserisikoen er høj,¹⁰⁰ vil de fleste forældre, der rådgives om disse spørgsmål, foreskrive særeje.

Valget af særejeart bør imidlertid nu også træffes under hensyntagen til, hvorledes forældrene ønsker, at der skal forholdes med den beholdne gave eller arv på et *dødsboskifte* i anledning af barnets eller svigerbarnets død.

Træffes bestemmelse om, at gaven eller arven skal være *skilsmissesæreje*, bliver virkningen, at gaven eller arven er fælleseje i tilfælde af *barnets død*, hvilket indebærer, at svigerbarnet kan sidde i uskiftet bo med eventuelle børnebørn og ikke kan indgå nyt ægteskab uden at udskifte børnebørnenes andel. Mange forældre vil anse dette for at være en fordel. Skilsmissesæreje er imidlertid også fælleseje i tilfælde af *svigerbarnets død* som den *førstafdøde*, hvilket medfører den virkning, at halvdelen af den beholdne gave eller arv via boslodsudvekslingen vil tilfalde svigerbarnets

99. Der haves ingen tal for bestemmelser i gavebreve. For testamenter viste testamentsundersøgelsen, at der i 1987 blev indsat særejeforskrifter i knap 40% af alle testamenter. Tallet for særejebestemmelser i de testamenter, der angik arv til børn, var imidlertid højere, nemlig 60% og frekvensen var lidt højere for arv til døtre end for arv til sønner. Se i øvrigt foran II, 2.2.

100. Som nævnt foran II, 2.1. med note 16 lå det årlige antal af vielser i en årrække omkring 30.000 men er nu stigende. Antallet af årlige separationer og skilsmisser har i nogen tid været omkring 15.000.

bo. I hvert fald hvis svigerbarnet allerede har særbørn, vil forældrene oftest opfatte denne virkning af skilsmisssærejet som uønsket.¹⁰¹ Også barnets gengiftemuligheder kan – set fra forældrenes synspunkt – i så fald give problemer, fordi en andel af arven da skal udloddes til eventuelle fællesbørn. Er disse umyndige, hvad der typisk vil kunne forekomme, skal arven placeres i en forvaltningsafdeling.

Gøres gaven eller arven til *ægtefællebegunstigende kombinationssæreje*, udtager barnet den beholdne gave eller arv i tilfælde af *svigerbarnets død*. Endvidere kan svigerbarnet sidde i uskiftet bo med gaven eller arven i tilfælde af *barnets død* for svigerbarnet. Mange forældre vil foretrække dette af hensyn til børnebørnene, fordi svigerbarnet i så fald lettere kan opretholde hjemmet.

Endelig vil nogle forældre foretrække, at gaven eller arven *gøres til fuldstændigt særeje* for barnet. Dette kan være tilfældet, *dels* hvor barnet i øvrigt ejer betydelige midler, *dels* hvor der ønskes sat så vidt muligt vandtætte skodder op over for svigerbarnet og dets slægt, *dels* hvor svigerbarnet er eller kan blive insolvent. Den beholdne gave eller arv, der er gjort til fuldstændigt særeje, falder ved barnets død i arv med mindst 1/3 til børnebørnene,¹⁰² medmindre forældrene for gavers og/eller friarvs vedkommende tillige har indsat børnebørnene på 2. plads i en successionsrækkefølge, jf. nedenfor.

Før særejereformen bestod valget som nævnt alene mellem ingenting at foreskrive eller at foreskrive fuldstændigt særeje. I en del tilfælde, hvor fuldstændigt særeje blev foreskrevet, blev der tillige indsat bestemmelser i gavebrevet eller testamentet om, at barnet under visse betingelser sammen med ægtefællen kunne ophæve særejebestemmelsen ved ægtepagt. De typisk anvendte betingelser har været:

- at barnet har nået en vis alder (typisk fra 30 til 50 år),
- at barnet har været i ægteskab med den samme ægtefælle i et vist antal år (typisk fra 8 til 20 år),
- at barnet med sin ægtefælle har fået fællesbørn, og/eller
- at et tilsvarende særeje hos svigerbarnet samtidigt ophæves.

Det vil ses, at fastsættelse af sådanne betingelser for adgang til at ophæve fuldstændigt særeje, *dels* har været båret af ønsker om, at svigerbarnet skulle kunne sidde i uskiftet bo med fællesbørn, *dels* af ønsker om at overlade be-

101. Svigerbarnet kan endvidere have oprettet testamente til fordel for andre.

102. Nemlig hvor barnets ægtefælle er indsat til at arve mest muligt.

stemmelsen om gavens eller arvens fremtidige formueart til barnet, enten når barnets ægteskab har vist sig at være stabilt, eller – og navnlig – når barnet har opnået en moden alder.

Det er ethvert forældrepars egen vurdering, hvor stor frihed deres børn bør have til ved ægtepagt at bestemme formueart for modtagne gaver eller arv i deres ægteskab. Følgende hensyn og overvejelser kan indgå i rådgivning:

- meget unge mennesker, der modtager betydeligere værdier, kan erfaringsmæssigt let komme i uføre¹⁰³ og har generelt vanskeligere ved at modstå fristelser – herunder pres om, at der skal være fælleseje i et ægteskab – end personer af mere moden alder,
- særejeforskrifter bør for, at familiesplid kan undgås, efter mange forældres opfattelse i almindelighed være ens for alle forældrenes børn,
- en særejeforskrift om anden formueart end fuldstændigt særeje bør formentlig altid kunne ændres til at være fuldstændigt særeje (ved insolvens hos svigerbarnet),
- træffes bestemmelse om fuldstændigt særeje, bør denne eventuelt kunne ændres, såfremt et insolvent svigerbarn præsterer solvensbevis,
- mulighederne for, at der i fremtiden vil blive indført en hensigtsmæssig nyregulering af de legale regler om ægtefælleformueretten, taler for at indsætte en klausul, hvorefter barnet for denne eventualitet får tilladelse til at ændre formueart ved ægtepagt. En træffende bestemmelse derom kan imidlertid næppe udformes på anden måde end ved indsættelse af en aldersbetingelse og/eller en tidsfrist.

Endelig kan forældre – uanset hvilken formueart gaven eller arven får – for gavens og friarvs vedkommende træffe bestemmelse om, at gaven eller friarven tilfalder barnet på 1. plads og i tilfælde af barnets død før svigerbarnet, svigerbarnet på 2. plads i en *successionsrækkefølge*. Det kan da videre bestemmes, at arven derefter skal tilfalde børnebørnene på 3. plads, og det kan yderligere foreskrives, at formuen i successionsrækkefølgen falder i arv fra svigerbarnet til børnebørnene, såfremt svigerbarnet indgår nyt ægteskab eller

103. Bestemmelser om båndlæggelse af tvangsarv til et barns 25. år og friarv til et barns 30. år var ret hyppige i 1987 testamenterne. I så fald bliver arven, hvis intet andet foreskrives, i medfør af AL § 62. stk. 3, fuldstændigt særeje.

ved indgåelse af nyt ægteskab ikke opfylder visse betingelser, fx. at der oprettes ægtepagt om fuldstændigt særeje for svigerbarnets formue eller en del af denne i det nye ægteskab.

Bilag 1

Uddrag

af

**Betænkning 3 (nr. 716/1974)
om formueordningen
afgivet af Ægteskabsudvalget af 1969**

Uddrag af lovudkastet

Betænkningen side 64 - 66

§ 11. Gaver mellem ægtefæller skal for at være gyldige gives ved ægtepagt. Dette gælder dog ikke sædvanlige gaver, der ikke står i misforhold til giverens kår, eller gaver, som består i livsforsikring, livrente, overlevelsereente eller lignende forsørgelse, som sikres den anden ægtefælle.

Stk. 2. Stk. 1 gælder også gaver, som først skal tilfalde modtageren ved indgåelse af ægteskab med giveren.

Stk. 3. Det kan ikke ved ægtepagt eller på anden måde gyldigt aftales, at det, som den ene ægtefælle fremtidigt erhverver, uden vederlag skal tilfalde den anden. (Ægtepagt herom kan dog indgås med hensyn til sædvanligt bohave, der anskaffes til det fælles hjem).

Ægtepagter.

§ 12. Ægtepagt skal oprettes skriftligt og underskrives eller vedkendes af parterne for overøvrigheden eller skifteretten. En umyndig part skal også underskrive. Er værgens samtykke nødvendigt, skal det meddeles ved underskrift på ægtepagten.

Stk. 2. I forbindelse med underskriften eller vedkendelsen skal parterne (værgen) vejledes om deres retsstilling og virkningerne af ægtepagten.

Stk. 3. En ægtepagt er ugyldig, hvis forskrifterne i stk. 1, jfr. stk. 2, ikke er opfyldte.

Stk. 4. Ægtepagter registreres efter regler fastsat af justitsministeren. Justitsministeren kan fastsætte regler om affattelsen af ægtepagterne og om vejledningen efter stk. 2.

§ 13. Ændring eller ophævelse af ægtepagt skal ske ved ægtepagt.

Kapitel 4.

Aftaler mellem ægtefæller.

§ 10. Ægtefæller kan med de begrænsninger, der følger af lovgivningen, indgå aftaler med hinanden og pådrage sig forpligtelser over for hinanden. Om aftaler vedrørende deling på skifte gælder § 17.

Kapitel 5.

Skifte.

§ 14. Ved ægteskabets ophør eller separation foretager skifteretten skifte mellem ægtefællerne. Ved skilsmisse eller separation gælder dette dog kun, hvis en af ægtefællerne anmoder herom.

Delingsregler.

§ 15. Ved skifte har en ægtefælle ret til forlods at udtage genstande, som udelukkende er bestemt til dennes personlige brug. Dette gælder, selv om disse genstande tilhører den anden ægtefælle som særeje.

Stk. 2. Genstande, der er bestemt til børnenes brug, kan udtages forlods af den ægtefælle, der har forældremyndigheden over børnene.

Stk. 3. Stk. 1 og 2 gælder ikke, hvis værdien står i misforhold til ægtefællernes formueforhold, eller hvis genstanden har en særlig erindringsværdi for den anden ægtefælle eller dennes arvinger.

§ 16. Herefter opgøres hver ægtefælles formue og gæld for sig. Der tilkommer en ægtefælle eller dennes arvinger halvdelen af hver ægtefælles nettoformue, medmindre andet følger af §§ 17–19.

Stk. 2. På rettigheder, som er uoverdragelige eller i øvrigt af personlig art, anvendes reglerne i stk. 1 kun i den udstrækning, hvori det er foreneligt med de særlige regler, der gælder for disse rettigheder.

§ 17. Ved ægtepagt om særeje kan ægtefæller aftale:

1) at hver ægtefælle ved separation eller skilsmisse beholder, hvad denne ejer, men at den efterlevende ægtefælle ved dødsboskifte har ret til deling og til at

overtage boet til hensiddent i uskiftet bo (skilsmissesæreje), og

2) i forbindelse med en aftale om skilsmissesæreje, at ejendele ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særeje).

Stk. 2. En aftale efter stk. 1 kan angå en del af ægtefællernes ejendele, kan tidsbegrænses, og kan træffes alene med henblik på en af ægtefællernes død.

Stk. 3. En aftale efter stk. 1 omfatter, hvad der træder i stedet for de ejendele, aftalen vedrører, og indtægter af disse ejendele, medmindre andet er bestemt i aftalen.

§ 18. En gavegiver eller arvelader kan ved gave eller arv, herunder tvangsarv, træffe tilsvarende bestemmelse som efter § 17. Bestemmelser vedrørende arv skal træffes i et testamente.

Stk. 2. Bestemmelse efter stk. 1 kan helt eller delvis ophæves af ægtefællerne ved ægtepagt med godkendelse af overøvrigheden, når vægtige grunde, særlig hensyn til ægtefællerne, taler derfor.

§ 19. Reglen om ligedeling og bestemmelse om særeje kan fraviges, hvis en ægtefælle ellers vil blive stillet åbenbart urimeligt (eventuelt: væsentlig ringere end stemmende med billighed) navnlig efter ægtefællernes økonomiske forhold og ægteskabets varighed. Fravigelse af ligedeling kan navnlig ske, hvis en af ægtefællerne har indbragt væsentligt mere end den anden ægtefælle ved ægteskabets indgåelse eller senere ved arv eller gave.

Stk. 2. Fravigelse kan endvidere ske, hvis:

1) en ægtefælle gennem arbejde, bidrag til familiens underhold, afsavn eller på anden måde i væsentlig grad har medvir-

ket til forøgelse af den andel, der tilfalder den anden ægtefælle, eller har medvirket til forbedring af den anden ægtefælles stilling i øvrigt, eller

- 2) en ægtefælles misbrug af rådigheden over sine ejendele eller uforsvarlige adfærd i øvrigt har medført en væsentlig formindskelse af den andel, der tilfalder den anden ægtefælle.

Stk. 3. Fravigelse efter stk. 1 og 2 kan ske til fordel for en ægtefælles arvinger, hvis hensynet til disse i særlig grad taler derfor.

§ 20. Krav efter § 19 må fremsættes i forbindelse med skifte af ægtefællernes ejendele og påkendes af skifteretten.

Stk. 2. Kravet medregnes ikke ved opgørelse af ægtefællernes ejendele.

(§ 00. Efter en ægtefælles død har den efterlevende ægtefælle altid ret til af boet at udtage så meget, at værdien, sammenlagt med værdien af det, der i øvrigt tilfalder denne, udgør indtil 20.000 kr.).

Udlæg efter vurdering.

§ 21. Ved skifte efter separation eller skilsmisse kan hver ægtefælle kræve boets ejendele udlagt efter vurdering. Dette gælder, selv om ejendele tilhører den anden ægtefælle.

Stk. 2. Kræver ægtefællerne samme ejendele udlagt, skal den ægtefælle, der er ejer, have fortrinsret, jfr. dog stk. 3.

Stk. 3. Hvis det er af væsentlig betydning

for opretholdelsen af hjemmet, fortsættelse af erhverv eller i øvrigt for den anden ægtefælle, kan uanset stk. 2 til denne udlægges:

- 1) fast ejendom, der udelukkende eller hovedsagelig er bestemt til familiens bolig,
- 2) bohave, der er bestemt til det fælles hjem og andet løsøre, der er bestemt til ægtefællens personlige brug, og
- 3) erhvervsvirksomhed og erhvervsløsøre.

§ 22. Ved skifte efter den ene ægtefælles død kan den længstlevende ægtefælle altid kræve ægtefællens ejendele udlagt efter vurdering, selv om de var afdødes særeje.

§ 23. Udlæg efter §§ 21 og 22 kan ske, selv om værdien af det udlagte overstiger ægtefællens lod i boet. Det overskydende beløb må betales til den anden ægtefælle eller arvingerne. Skifteretten træffer bestemmelse om, hvorvidt beløbet skal betales kontant eller afdrages. Skal beløbet afdrages, fastsætter skifteretten en rente og den sikkerhed, som efter ægtefællernes formueforhold skønnes passende.

§ 24. Såfremt en lejlighed i en ejendom, der tilhører den ene af ægtefællerne, er bestemt til familiens bolig, kan skifteretten pålægge ægtefællerne eller arvingerne at udleje lejligheden til den anden ægtefælle og fastsætte vilkår for lejemålet.

Aftale om afvigelser fra lovens ligedelingsprincip

Der er enighed i udvalget om, at der - uanset hvilket formuesystem der gælder i medfør af lovens hovedregel - skal være vidtgående adgang for ægtefællerne til at aftale individuelle ordninger.

Det er den overvejende opfattelse i udvalget,

at en ægtepagt om fravigelse fra ligedelingsreglen kun skal gælde for separation og skilsmisse, medmindre andet er aftalt (»skilsmissesæreje«),

at ægtefæller i forbindelse med en aftale, der skal gælde for separation eller skilsmisse (»skilsmissesæreje«), skal kunne aftale en fravigelse fra ligedelingsreglen også for tilfælde af dødsfald (»fuldstændigt særeje«), og

at aftalerne skal kunne begrænses til en del af formuen, begrænses til den ene ægtefælles død, og muligvis tidsbegrænses.

Hovedtyper af ægtepagter

Udvalget har indgående drøftet, hvilke valgmuligheder der er behov for med hensyn til aftaler om individuelle fravigelser fra ligedelingsreglen.

Flertallet går ind for, at ægtefæller skal kunne aftale »skilsmissesæreje«, hvorefter hver ægtefælle ved *separation* eller *skilsmisse* beholder sine ejendele, uden at det er nødvendigt samtidig at indgå en sådan aftale med henblik på skifte efter den ene ægtefælles død. En aftale, der alene retter sig

mod skifte, medens begge ægtefæller lever, er antagelig det, de fleste ægtepar ønsker. Ægtefællerne ser derimod gerne, at en ægtefælle efter den andens død stilles bedst muligt både med hensyn til deling af formuen og med hensyn til adgang til hensiddent i uskiftet bo. Dette underbygges også af, at ægteskaber, der opløses ved skilsmisse, gennemsnitligt kun har varet i 7-10 år, medens gennemsnitsvarigheden for ægteskaber, der opløses ved den ene ægtefælles død, ligger

mellem 40 og 50 år. Situationen vil derfor oftest være meget forskellig ved de to opløsningsformer.

Der kan imidlertid være tilfælde, hvor ægtefæller ønsker, at ejendele ved *dødsboskifte* skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger. Udvalget mener, at der skal være adgang til at aftale også denne form for særeje («fuldstændigt særeje»), samtidig med at der aftales »skilsmisssæreje«. Udvalget har drøftet, om der bør være adgang til at indgå aftale alene for dødsbosituationer, uden at aftalen samtidig skulle omfatte skilsmisse og separation. Der kan imidlertid ikke antages at være behov for en sådan ordning, ligesom den vil gøre reglerne unødigt indviklede.

Flertallet har således tilsluttet sig de synspunkter, som flertallet i ægteskabsudvalget af 1957 gav udtryk for. Som det fremgår af § 17 i lovskiten, har man imidlertid søgt at give princippet en forenklet udformning. Forslaget ligger nær den ordning, der har været gældende i Norge siden 1937. Den norske ordning indebærer, at det ved ægtepagt i forbindelse med oprettelse af særeje eller senere kan bestemmes, at fællesejereglerne skal anvendes ved den ene ægtefælles død. Denne dobbelte aftale indebærer således i realiteten et særeje, som alene skal gælde ved separation og skilsmisse. Udvalget finder imidlertid, at udformningen af den norske løsning er kompliceret, og har søgt at nå samme resultat i en enklere udformning.

Et af udvalgets medlemmer finder vel, at den foreslåede ordning jævnlige vil være i begge ægtefællers interesse, især de ægtefæller der i dag mener at burde vælge særeje. Hvis det kan forventes, at skilsmisssæreje fortrinsvis vil blive benyttet i disse tilfælde – og som i Norge kun i beskedent omfang – vil

ordningen medføre betydelige fordele og utvivlsomt afhjælpe et savn.

Dette medlem finder imidlertid at burde understrege, at hvis det må forventes, at der træffes aftale om skilsmisssæreje i et blot nogenlunde betydeligt antal af de tilfælde, hvor ægtefællerne i dag har fælleseje, er der grund til indgående at overveje de betæneligheder, som mindretallet i ægteskabsudvalget af 1957 gav udtryk for.

Dette mindretal fremhævede navnlig, at en ordning, der alene gælder separation og skilsmisse, byder på alle fordele for den økonomisk stærkere part i ægteskabet og på alle ulemper for den svagere part. Den gældende retstilstand, hvorefter en særejeordning får virkning både ved separation, skilsmisse og død, tilskynder ægtefællerne til enten ikke at oprette særeje eller til under ægteskabet at lade et oprettet særeje afløse af fælleseje. Herved bidrages til, at den økonomisk svage stillede af ægtefællerne (ofte den ikke-erhvervende hustru) i tilfælde af separation eller skilsmisse får en gennemsnitlig retfærdig andel i ægtefællernes formue. Det må være forbundet med den største betænelighed, at man borttager den drivkraft til at oprette eller opretholde fælleseje, som det uskiftede bo udgør. Det kan føre til, at den nye form vil blive anvendt i stedet for lige-delingsordningen til skade for den svage part. Den stærke af ægtefællerne kan henvises til, at den anden jo ved den nye type særeje er sikret, hvis ægtefællen dør. Det må derfor befrygtes, at den svage part i ægteskabet går med til en sådan ægtepagt i tillid til, at ægteskabet bliver livsvarigt.

Uskiftet bo

En ægtepagt om »skilsmisssæreje« hindrer ikke den efterlevende ægtefælle i at sidde i

uskiftet bo, idet særejet ved denne type ægtepagter ved en ægtefælles død behandles ligesom fælleseje efter den gældende ordning. Der kunne også være tale om at åbne adgang til hensidende i uskiftet bo, selv om bestemmelsen om særeje også omfatter dødsituationen (»fuldstændigt særeje«). Dette ville svare til uskiftet bo med særeje efter den gældende formueordning. Man er imidlertid – omend under tvivl – nået til, at der ikke vil være særligt behov for en sådan ordning. Den vil endvidere gøre såvel reglerne som opgørelsen på skiftet efter det uskiftede bo temmelig kompliceret. Uskiftet bo med særeje, der skyldes tredjemands bestemmelse, forudsætter således ophævelse af dette særeje, jfr. nedenfor s. 21.

Betingelser og begrænsninger

Udvalget finder, at aftaler om »skilsmisessæreje« og »fuldstændigt særeje«, som det er tilfældet med ægtepagter efter de gældende regler, skal kunne begrænses til kun at angå *en del af formuen*, herunder f. eks. kun den ene ægtefælles formue eller enkelte ejendele. Hvis ægtepagter angår bestemte ejendele, f. eks. en fast ejendom, indbo eller værdipapirer, bør det ved en fortegnelse i ægtepagten specificeres, hvilke genstande aftalen omfatter, men der er ikke noget i vejen for, at aftalen omfatter en brøkdel af formuen uden nærmere specifikation. Derudover skal en ægtepagt om fuldstændigt særeje kunne begrænses til kun at gælde, *hvis en bestemt af ægtefællerne dør først*. F. eks. kan det aftales, at særejet kun skal have virkning, hvis manden dør før hustruen, medens lovens almindelige lighed skal anvendes, hvis hustruen dør først.

Endelig finder nogle af udvalgets medlemmer, at en *tidsbegrænsning* skal være mulig, således at man ved den aftalte periodes udløb falder tilbage på den lovbestemte lighedlingsordning eller på en anden ordning, der i forvejen er aftalt. Dette har fundet udtryk i lovskitsens § 17, stk. 2.

Udvalget har yderligere overvejet, om ægtepagten bør kunne indeholde særlige *betingelser*. Blandt de yderligere betingelser, der kunne tænkes opstillet, kan som eksempler i flæng nævnes,

at aftalen kun skal gælde:

så længe ægtefællerne er barnløse, indtil ægtefællerne får fælles bopæl, indtil ægtefællerne begynder en påtænkt fælles virksomhed,

så længe begge ægtefæller har erhvervsarbejde (og deres respektive indtægter overstiger . . .),

hvis skilsmisse eller separation skyldes en ødelæggelse af forholdet mellem ægtefællerne, der hovedsagelig beror på den ene ægtefælles forhold, eller

ved skilsmisse på grund af utroskab.

Såfremt man ønsker at give ægtefællerne en betydelig aftalefrihed, må det kræve en særlig begrundelse at nægte adgang til at indsætte betingelser i ægtepagten. Der kan også henvises til, at der ved testamenter ikke i loven er fastsat begrænsninger med hensyn til, hvilke betingelser der kan indsættes. Indførelse af en vejledningsordning ved ægtepagter, se nedenfor s. 23, vil bidrage til, at uklare betingelser fjernes eller klargøres. Endvidere vil det vanskeligt kunne tænkes, at mere komplicerede aftaler bliver indgået uden advokatbistand. Ægtepagten og dermed eventuelle betingelser vil kun få virkning for skiftesituationen, hvor skifteretten efter skit-

sen skal tage sig af delingen, i hvert fald hvis en af ægtefællerne fremsætter begæring herom. Bevisproblemerne med hensyn til, om en betingelse er opfyldt, vil formentlig ikke være store, idet den, der gør en betingelse gældende til sin fordel, må have bevisbyrden for, at betingelsen er opfyldt.

Mod en fri adgang til at indsætte betingelser kan anføres, at betingelser kan skabe usikkerhed hos en ægtefælle om den økonomiske situation. Som eksemplerne viser, vil man endvidere ved hjælp af betingelser åbne mulighed for, at ægtefællerne så at sige genindfører skyldprincippet på områder, hvor lovgivningen tilsigter at ophæve dette princip.

Udvalgets flertal finder herefter ikke, at der bør være adgang til at indsætte særlige betingelser i ægtepagter, og foreslår, at dette finder udtryk i lovtæksten, ved at de tilladte betingelser og tidsbegrænsninger opregnes udtrykkeligt i lovskitsens § 17, stk. 2.

Et mindretal finder, at ægtefællerne også på dette område bør have aftalefrihed. Erfaringerne fra testamenter viser, at urimelige eller utilbørlige betingelser kun sjældent forekommer. Hvad særlig angår ægtefællernes adgang til eventuelt at indsætte et »skyldprincip« via en betingelse i en ægtepagt, bemærker disse medlemmer, at ægtefæller, der – efter behørig vejledning i forbindelse med ægtepagtens oprettelse – er enige om at indsætte en sådan betingelse, også bør have adgang hertil.

Fremtidige erhvervelser

Udvalget har overvejet berettigelsen af ægtepagter, der omfatter fremtidige erhvervelser. Drøftelserne har navnlig drejet sig om aftaler om, at hver ægtefælles fremtidige indtæg-

ter skal være den pågældendes særeje og i mindre grad om ægtepagter om fremtidige erhvervelser i form af arv og gave. Det er fremhævet, at ægtepagter, der generelt omfatter fremtidige erhvervelser, er langt mere betænkkelige end ægtepagter om allerede erhvervede aktiver. Konsekvenserne er for mange ægtefæller ganske uoverskuelige, og det er ikke uden principielle betænkkeligheder at tillade sådanne dispositioner med virkning for al fremtid. Ægtefællen giver jo afkald på ved skifte at få andel i en formue, hvis størrelse man ved ægtepagtens oprettelse kun sjældent kan have nogen bestemt mening om. Sådanne ægtepagter er imidlertid tilladt efter gældende regler, og den vejledning, udvalget foreslår i forbindelse med oprettelse af ægtepagt, skal også ydes ved disse ægtepagter. Udvalget finder på denne baggrund ikke, at der er tilstrækkeligt tungtvejende grunde til at forbyde dem, men forudsætter herved, at de skifteregler, udvalget foreslår, anvendes for at afbøde åbenbart urimelige følger af sådanne vedtagelser.

Opsigelse af særeje

Udvalget har også overvejet, om der bør indføres adgang til ensidigt at ophæve en særejeaftale med fremtidig virkning. Der kan f. eks. rejses spørgsmål, om det er rimeligt, at en særejeægtepagt, der er indgået under forudsætning af, at ægtefællerne har lige store indtægter, skal gælde også efter, at den ene har opgivet sit erhverv, uden at denne har mulighed for at få formueordningen ændret. Man er imidlertid meget tilbage herfor, også fordi en sådan ordning vil rejse en række problemer, f. eks. om registrering af de økonomiske forhold ved ophævelsen og om vejledning. Det ville formentlig også

være nødvendigt med en domstolsafgørelse, for at en sådan ophævelse kunne få virkning. Endvidere er der med de foreslåede fravigelsesregler, der også skal gælde aftalte særejeordninger, skabt en væsentlig beskyttelse. Modstykket til en ensidig ophævelsesadgang kunne i øvrigt hævdes at være at give en ægtefælle adgang til at påtvinge den anden en særejeordning. Dette ville være ensbetydende med en ensidig adgang til bosondring uden betingelser eller i det mindste opretholdelse af bosondringsinstituttet, som udvalget foreslår ophævet, se kapitel 8 nedenfor s.43.

Særlige særejeregler

I betænkning om erstatning for tab ved personskade og tab af forsørger (nr. 679/1973) s. 46 foreslås en lovregel, hvorefter ydelser i henhold til loven om erstatning ved tab ved personskade og tab af forsørger skal være skadelidtes særeje. I arvelovens § 62, stk. 3, bestemmes, at båndlagt arv er særeje, medmindre andet er bestemt ved testamente. Udvalget har endnu ikke nærmere drøftet disse specialregler. Der henvises tillige til, at udvalget foreløbig har gentaget reglen om de såkaldte § 15, stk.2, rettigheder, se skitsens § 16, stk.2.

Tredjemands særeje

Efter den gældende lovgivning (retsvirkningslovens § 21, stk. 1, nr. 2) kan en tredjemand give en ægtefælle en gave med det vilkår, at den skal være særeje, ligesom en arvelader ved testamente kan træffe bestemmelse om, at arven skal være særeje. Det sidste gælder også, selv om arvelader er afskåret fra ved testamente at tillægge andre arven (tvangsarv).

Udvalget har foretaget en undersøgelse af et antal testamenter fra forskellige egne af landet med det formål at søge klarlagt, i hvilket omfang der træffes bestemmelse om særeje ved testamenter. Undersøgelsen omfattede i alt 1.783 testamenter oprettet i 1970, og der var særejeklausuler i godt 31 pct. af disse. Udbredelsen af sådanne klausuler var størst i København.

Undersøgelsen viser således, at det er et udbredt ønske, at tredjemand kan bestemme, at ejendele, han forærer væk eller testamenterer bort, skal være modtagerens særeje. Under hensyn hertil og til, at arveloven så sent som i 1963 har opretholdt adgangen til at træffe bestemmelse om båndlæggelse selv for så vidt angår tvangsarv, har udvalget fundet det rimeligt, at tredjemand kan træffe bestemmelse om delingsforholdet også for tvangsarv, se lovskitsens § 18, stk. 1.

Tredjemand bør på samme måde som ægtefællerne selv kunne bestemme særeje alene for separations- og skilsmissetilfælde (»skilsmissesæreje«), men tillige således, at bestemmelsen også gælder for dødsfaldssituationen (»fuldstændigt særeje«). Tredjemands bestemmelse om særeje er antagelig ofte truffet med henblik på en eventuel separation eller skilsmisse, men et hensyn f. eks. til børnebørnene kan føre til at udstrække beslutningen til at gælde også dødsfaldssituationen. Hvis tredjemand fremtidig kun bestemmer »særeje«, må der herefter tages stilling til, om der sigtes til »skilsmissesæreje« eller »fuldstændigt særeje«.

Ophævelse af tredjemands bestemmelse

Efter den gældende retsvirkningslov § 28, 2. pkt., kan ægtefæller kun ophæve et særeje,

for så vidt det ikke strider mod arveladers eller givers bestemmelse.

Udvalgets testamentsundersøgelse viser, at kun 36 af de 509 testamenter, der indeholdt særejebestemmelser, indeholdt en bestemmelse om adgangen til at ophæve særeje. Disse fandtes, bortset fra en, i københavnske testamenter, men var i øvrigt af vidt forskellig indhold.

Udvalget mener, at der bør indføres en vis mulighed for at ændre tredjemands bestemmelse, også for så vidt angår arv, som arvelader ved testamente kunne have disponeret over på anden måde (friarv), jfr. skitsens § 18, stk. 2. En fravigelse må kræve begge ægtefællers medvirken i form af ægtepagt, ligesom en offentlig myndighed, formentlig overrøvrigheden, må godkende aftalen. Som kriterium foreslås, at vægtige grunde, særlig hensynet til ægtefællerne, taler derfor.

Surrogater og indtægter

Den gældendelovgivning (retsvirkningslovens § 21, stk. 1, nr.3, og § 21, stk.2) fastslår, at hvad der træder i stedet for særeje, er særeje. Indtægt af særejet er derimod fælleseje, medmindre andet gyldigt er bestemt.

Den testamentsundersøgelse, udvalget har foretaget, viser, at to femtedele af de undersøgte testamenter med særejebestemmelser tillige indeholdt bestemmelse om, at indtægt af særeje skal være særeje. I det overvejende antal tilfælde var der samtidigt overflødig truffet bestemmelse om, at surrogater er særeje.

En tilsvarende undersøgelse er ikke foretaget for ægtepagters vedkommende. En ægtepagt om fuldstændigt særeje må imidlertid forstås således, at indtægterne også er særeje, selv om det ikke er sagt direkte i ægtepagten. Ægtepagter om fuldstændigt særeje udgjorde i foråret 1960 godt 50 pct. af samtlige særejeægtepagter. Det må endvidere antages, at bestemmelse om, at indtægt af særeje skal være særeje, er optaget i størstedelen af ægtepagterne om delvis særeje.

Efter opfattelsen blandt udvalgets flertal vil ægtefællerne i de allerfleste tilfælde, hvor der er særeje, ønske dette udstrakt også til indtægten af særejet. Det findes derfor mest naturligt, at dette fremtidig bliver lovens hovedregel, se lovskitsens § 17, stk.3.

Et af udvalgets medlemmer ønsker at bevare den gældende regel og henviser til de betæneligheder, der er fremført ovenfor s. 20 om fremtidige erhvervelser.

Bilag 2

Uddrag

af

**Lovforslag nr. L 23 til
Lov nr. 396 af 13. juni 1990
fremsat den 10. oktober 1989.**

Uddrag af lovforslaget

FT. 1989/90 1. sp. 753-755

Sp. 754

Sp. 753

bekendtgørelse nr. 628 af 15. september 1986, foretages følgende ændringer:

1. I § 7, stk. 1, § 8, stk. 1, 1. pkt., § 12, stk. 1, 1. pkt., og § 20, ændres »overøvrigheden« til: »statsamtet« .

2. § 8, stk. 2 og stk. 4, ophæves.
Stk. 3 bliver herefter stk. 2.

3. I § 12, stk. 3, ændres »Overøvrighedens« til: »Statsamtets« .

4. I § 13, 2. pkt., ændres »overøvrighedens« til: »statsamtets« .

5. I § 15, stk 1, ændres »§ 21« til: »§ 28«.

6. § 21 ophæves.

7. § 28 affattes således:

»§ 28. Ved ægtepagt kan ægtefæller aftale:

- 1) at hver ægtefælle ved bodeling efter separation eller skilsmisse beholder, hvad denne ejer, men at der er formuefællesskab ved dødsboskifte (skilsmissesæreje), og
- 2) i forbindelse med en aftale om skilsmissesæreje, at ejendele ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særeje).

Stk. 2. En aftale efter stk. 1 kan angå en del af ægtefællernes ejendele, kan tidsbegrænses og kan træffes alene med henblik på en af ægtefællernes død.

Stk. 3. En aftale efter stk. 1 omfatter, hvad der træder i stedet for de ejendele, aftalen vedrører, og indtægter af disse ejendele, medmindre andet er bestemt i aftalen.«

8. Efter § 28 indsættes:

»§ 28 a. En gæve giver eller arvelader kan vedrørende gave eller arv, herunder tvangsarv, træffe tilsvarende bestemmelse som efter § 28. Bestemmelsen vedrørende arv skal træffes i et testamente.

§ 28 b. En ægtepagt kan ændres ved en senere ægtepagt.

Stk. 2. Der kan ikke ved ægtepagt træffes nogen bestemmelse, der strider mod gæve givers eller arveladers bestemmelse om særeje.«

§9

I lov om ægteskabets retsvirkninger, jf. lov-

9. § 34 ophæves.

Sp. 755

10. § 36 ophæves.

11. I § 42 ændres »særeje« til: »fuldstændige særeje«.

Uddrag af bemærkninger til lovforslaget

FT. 1989/90 Tillæg A, sp. 777-779 og sp. 789-791

Sp. 777

Almindelige bemærkninger

9. Formueforholdet mellem ægtefæller.

9.1. Det foreslås, at reglerne om, at visse ægtepagter skal godkendes af overøvrigheden (statsamtet), ophæves. Endvidere foreslås reglerne om formueordningen mellem ægtefæller liberaliseret, således at der bliver mulighed for, at ægtefæller ved ægtepagt kan aftale, at de skal have skilsmisssæreje.

9.2. Alt, hvad ægtefællerne ejer ved ægteskabets indgåelse eller senere erhverver, indgår i almindeligt formuefællesskab mellem dem (fællesje), for så vidt det ikke er gjort til særeje, jf. retsvirkningslovens § 15. Denne såkaldte legale formueordning indebærer således som udgangspunkt, at fællesboet ved ægteskabets ophør - være sig ved separation/skilsmisse eller den ene ægtefælles død - skal deles mellem ægtefællerne.

Ægtefæller kan imidlertid ved ægtepagt bestemme, at ejendele, der ellers ville indgå i parternes fællesbo, skal tilhøre den ene af ægtefællerne som særeje. Dette medfører, at den anden ægtefælle ikke har krav på halvdelens heraf ved ægteskabets ophør. Er der truffet bestemmelse om særeje, gælder denne uden hensyn til, om ægteskabet ophører ved separation/skilsmisse eller ved den ene ægtefælles død. Det har navnlig den konsekvens, at den længstlevende ægtefælle ved den andens død ikke kan sidde i uskiftet bo med den førstafdøde ægtefælles særeje, men skal skifte med arvingerne.

9.3. En ægtepagt, som oprettes under ægteskabet, er efter retsvirkningslovens § 36 i almindelighed kun gyldig med overøvrighedens (statsamtets) godkendelse.

Ved godkendelsen påser statsamtterne navnlig hustruens interesser. Der lægges dog ikke udvukkende vægt på, om hustruen forfordes, men snarere på, om ægtepagten efter det i sagen oplyste er objektivt rimelig.

Udviklingen er efter Justitsministeriets opfattelse løbet fra den gældende godkendelsesordning, og den må i dag anses for overflødig. Udgangspunktet må - henset til ligestillingen mellem mand og kvinde - være, at der ikke er behov for, at det offentlige udøver censur over for aftaler, der indgås mellem ægtefæller. Såfremt særlige forhold måtte gøre sig gældende, som eksempelvis udnyttelse eller lignende af den ene part, vil det efter Justitsministeriets opfattelse være fuldt tilstrækkeligt, at aftalen i givet fald vil kunne tilsesættes efter de almindelige aftaleretlige regler, navnlig aftalelovens § 36 om urimelige aftaler.

Det foreslås derfor, at bestemmelsen i retsvirk-

Sp. 778

ningslovens § 36 om, at visse ægtepagter kræver godkendelse af statsamtet, ophæves.

9.4. Den legale formueordning mellem ægtefæller samt de eksisterende muligheder for at ændre denne ved oprettelse af ægtepagt har gennem tiderne været taget op til overvejelse af flere udvalg. Den seneste betænkning om spørgsmålet er betænkning nr. 716/1974, afgivet af ægteskabsudvalget af 1969.

Af betænkningen fremgår (s. 9 og s. 17), at udvalget nåede til den konklusion, at den gældende ligedelingsordning mellem ægtefæller bør opretholdes som den grundlæggende hovedregel, men at der bør være en vigtigånde adgang for ægtefæller til at aftale individuelle ordninger.

På denne baggrund foreslås en ændring af retsvirkningslovens § 28 med henblik på at give ægtefæller større frihed til at træffe aftale om deres formueforhold. Forslaget svarer til lovudkastet i den ovennævnte betænkning fra 1974.

Forslaget indebærer,

- at en ægtepagt om fravigelse fra ligedelingsreglen som udgangspunkt kun skal gælde for separation og skilsmisse (»skilsmisssæreje«),
- at ægtefæller i forbindelse med en aftale, der skal gælde for separation eller skilsmisse, skal kunne aftale en fravigelse fra ligedelingsreglen også for tilfælde af dødsfald (»fuldstændigt særeje«), og
- at aftalerne skal kunne begrænses til en del af formuen, begrænses til den ene ægtefælles død og kunne tidsbegrænses.

Forslaget, der giver ægtefællerne langt større frihed, end de gældende regler fra 1925 åbner mulighed for, må antages at tilgodese mange ægtefællers behov. Det må således antages, at mange ægtefæller gerne ville kunne aftale, at der skal være særeje og altså ikke skal ske en ligedeling, såfremt ægteskabet opløses, mens begge ægtefæller lever, men at der ved dødsfald skal være fællesje, således at den efterlevende stilles bedst muligt både med hensyn til deling af formuen og med hensyn til adgangen til at sidde i uskiftet bo.

Den foreslåede bestemmelse i retsvirkningslovens § 28, stk. 1, nr. 1, fastsætter i overensstemmelse hermed, at der kan aftales skilsmisssæreje, altså at der ved skifte i begge ægtefællers levende live skal være særeje, men at der ved dødsboskifte skal være formuefællesskab (fællesje). Det forudsættes ved lovforslaget, at dette navnlig vil medføre, at den efterlevende ægtefælle kan sidde i uskiftet bo efter arvelovens kapitel 3 med et sådant fællesbo. Samtidig åbnes der mulighed for at træffe bestemmelse om fuldstændigt særeje, således at særejebestemmelsen også skal gælde ved dødsboskifte (§ 28, stk. 1, nr. 2).

Sp. 779

En bestemmelse om særeje efter nr. 1 eller nr. 2 kan i overensstemmelse med den foreslåede § 28, stk. 2, begrænses til kun at angå en del af ægtefællernes ejendele. Der kan således ligesom idag aftales særeje vedrørende bestemte, nærmere specificerede genstande, men som noget nyt kan der efter forslaget også aftales »brøkdels-særeje«, altså at en nærmere angiven brøk af den pågældende ægtefælles nettoformue skal være særeje. Et sådant brøkdels-særeje er imidlertid ikke i sig selv til hinder for, at den anden ægtefælle under henvisning til, at der også er et fællesbo, udøver krydsende udtagelsesret efter skiftelovens §§ 62 c og 70 a, medmindre der udtrykkeligt er aftalt særeje vedrørende den bestemte faste ejendom m.v., med hensyn til hvilken spørgsmålet rejses. På helt tilsvarende måde bringer et brøkdels-særeje ikke i sig selv en fast ejendom m.v. uden for samtykkereglerne i retsvirkningslovens §§ 18-19.

Forslaget indebærer endvidere, at særejebestemmelsen kan tidsbegrænses. Bestemmelsen i stk. 2 åbner også mulighed for at fastsætte, at en bestemmelse om fuldstændigt særeje kun skal gælde ved en af ægtefællernes død, og det forudsættes i den forbindelse ved lovforslaget, at bestemmelsen om fuldstændigt særeje skal kunne fastsættes såvel vedrørende en bestemt angiven ægtefælle som vedrørende »den efterlevende ægtefælle«.

10. Ægtefoellers udtagelsesret.

10.1. Det foreslås, at grænsen for den efterlevende ægtefælles forlods udtagelsesret forhøjes fra 50.000 kr. til 150.000 kr.

10.2. I skifteloven er den efterlevende ægtefælle tillagt en række fordele i forbindelse med skifte af den førstafdøde ægtefælles bo.

Efter reglen i skiftelovens § 62 b, stk. 2, har den efterlevende ægtefælle således fortrinsret til at udtage så meget af boet, at værdien heraf sammenlagt med ægtefællens særeje, arvelod samt den halvdel af fællesboets aktivmasse, som ægtefællen i forvejen har krav på, udgør indtil 50.000 kr. Er der herefter ingen aktiver tilbage i den afdødes bo, kan dette slutes uden en skiftebehandling.

Grænsen for ægtefællens forlods udtagelsesret blev senest forhøjet ved lov nr. 170 af 14. maj 1980 fra 20.000 kr. til 50.000 kr.

Bl.a. med henblik på at styrke den efterlevende ægtefælles stilling stilles der forslag om, at grænsen nu forhøjes til 150.000 kr. En sådan forhøjelse går i nogen grad ud over, hvad der følger af prisudviklingen, men skyldes ønsket om at styrke den efterlevendes retsstilling. Forslaget vil medføre, at flere boer vil kunne slutes, uden at der skal foretages skiftebehandling.

Til § 9

Til nr. 1.

Der er tale om redaktionelle ændringer.

Til nr. 2.

Bestemmelsen i retsvirkningslovens § 8, stk. 2, herunder reglen om, at en hustru ikke kan tvinges til at afsonde pålagte underholdsbidrag, må antages at være overflødig, idet der ved en senere lov om inddrivelse af underholdsbidrag, jf. lovbekendtgørelse nr. 631 af 15. september 1986, er fastsat nærmere regler for adgangen til og fremgangsmåden ved inddrivelse af pålagte underholdsbidrag.

På tilsvarende måde er reglen i stk. 4 blevet overflødig ved binstandslovens gennemførelse i 1974.

Det foreslås derfor, at disse bestemmelser ophæves.

Til nr. 3-5.

Der er tale om redaktionelle ændringer.

Til nr. 6-10.

Forslaget indebærer en ophævelse af godkendelseskravet ved ægtepagter og en liberalisering af ægtefællers adgang til at træffe aftale om deres formueforhold.

Den foreslåede ændring af retsvirkningslovens § 28 indebærer, at ægtepagter om særeje ikke længere automatisk skal gælde både i tilfælde af separation/skilsmisse og i tilfælde af dødsfald. Der åbnes således mulighed for, at ægtefæller kan fastsætte, at en bestemmelse om særeje kun skal gælde, såfremt ægteskabet ophører ved separation/skilsmisse.

Ægtepagter, der er oprettet inden lovens ikrafttræden, må efter Justitsministeriets opfattelse anses som ægtepagter, der fastsætter fuldstændigt særeje, jf. den foreslåede bestemmelse i § 28, stk. 1, nr. 2. Ægtefæller vil imidlertid efter lovforslagets gennemførelse kunne ændre denne bestemmelse til alene at angå skilsmissesæreje, ligesom der i samme omfang som efter den gældende retstilstand vil være mulighed for at ophæve en bestemmelse om særeje, således at der

fremtidig er fælleseje, jf. den foreslåede bestemmelse i § 28 b.

Med hensyn til ægtepagter, der først oprettes efter gennemførelsen af lovændringen, kan man forestille sig, at der vil kunne opstå tvivl om rækkevidden af en bestemmelse om »særeje«, såfremt der ikke er taget udtrykkelig stilling hertil i ægtepagten. Det forudsættes ved lovforslaget, at udgangspunktet for fortolkningen i sådanne tilfælde vil være, at der er aftalt skilsmissesæreje, medmindre det klart fremgår af ægtepagtens ordlyd, at der skal være fuldstændigt særeje i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i den foreslåede § 28, stk. 1, nr. 2.

Al de foreslåede bestemmelser i § 28 a og § 28 b følger, at tredjemand som hidtil kan bestemme, at arv eller gave fra den pågældende skal tilhøre modtageren som særeje. En sådan bestemmelse skal ligesom efter nugældende ret respekteres af ægtefællerne, medmindre gavegiver eller arvelader har åbnet mulighed for, at særejebestemmelsen kan ændres af ægtefællerne.

Såfremt en tredjemand efter gennemførelsen af lovændringen måtte træffe bestemmelse om, at gave eller arv skal tilhøre en ægtefælle som »særeje« uden at præcisere, om der herved er tænkt på skilsmissesæreje eller fuldstændigt særeje, forudsættes det ved lovforslaget, at udgangspunktet for fortolkningen af denne bestemmelse er, at der alene sigtes til skilsmissesæreje, jf. den foreslåede regel i § 28, stk. 1, nr. 1. Udtrykket »fuldstændigt særeje« skal således være anvendt, for at man kan antage, at bestemmelsen indebærer, at gaven eller arven skal være fuldstændigt særeje i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i den foreslåede § 28, stk. 1, nr. 2.

Da tredjemands testamentariske bestemmelse om særeje i langt de fleste tilfælde må antages at være truffet primært med henblik på en eventuel separation/skilsmisse, må der efter Justitsministeriets opfattelse tilsvarende som udgangspunkt være en formodning for, at en testamentsbestemmelse om »særeje« truffet af tredjemand inden lovændringens gennemførelse skal forstås som skilsmissesæreje. Arv, der falder efter en person, der er død inden ikrafttrædelsen af lovændringen, må dog naturligvis behandles efter de hidtil gældende regler, der også må regulere forståelsen af særejebestemmelser i uigenkaldelige testamentarisk oprettede inden lovens ikrafttræden. Er en gave overgivet inden lovens ikrafttræden med klausul om, at gaven skal være særeje for modtageren, vil det også være de hidtidige regler, der er afgørende.

Der henvises i øvrigt til de almindelige bemærkninger pkt. 9.

Sp. 791

Til nr. 11.

Med den foreslåede ændring af retsvirkningslovens § 42 er der ikke tilsigtet nogen realitetsændring af bestemmelsens indhold. Under hensyn til den foreslåede bestemmelse i retsvirkningslovens § 28, hvorefter der kan træffes aftale om skilsmissesæreje eller fuldstændigt særeje, er det fundet nødvendigt at præcisere, at hvad der efter en indgivelse af bosondringsbegæring udlægges en ægtefælle på skifte eller tilfalder vedkommende, bliver dennes fuldstændige særeje. Der er ikke herved taget stilling til retstilstanden mellem ægtefæller, hvor en bosondring er gennemført på grund af samlivsophævelse, og hvor ægtefællelemlene genoptager samlivet.

Til § 10

Til nr. 1.

Der er med den ændrede formulering af § 62, stk. 3, i arveloven ikke tale om nogen realitetsændring af bestemmelsens indhold. Under hensyn til den foreslåede regel i ægteskabslovens § 28, stk. 1, hvorefter der kan træffes aftale om skilsmissesæreje (§ 28, stk. 1, nr. 1), eller fuldstændigt særeje (§ 28, stk. 1, nr. 2), er det imidlertid fundet nødvendigt at præcisere, at båndlagt arv er fuldstændigt særeje, således som dette er defineret i den foreslåede bestemmelse i retsvirkningslovens § 28, stk. 1, nr. 2.

Begrebet »særeje« optræder også andre steder i lovgivningen inden for Justitsministeriets område.

Dette gælder både i arveloven og i skifteloven, erstatsningsansvarsloven, retsvirkningsloven samt i ægteskabsloven. Det er imidlertid ikke fundet for nødvendigt, men tværtimod lovteknisk uhensigtsmæssigt, at foretage ændringer i bestemmelserne i disse love, hvor ordet »særeje« optræder, idet indholdet af reglerne efter Justitsministeriets opfattelse ikke giver anledning til fortolkningstvivel om, hvorvidt begrebet »særeje« her dækker over skilsmissesæreje eller fuldstændigt særeje.

Til nr. 2.

Der er alene tale om redaktionelle ændringer.

Forkortelser

1918-udkast	Familieretskommissionens betænkning af 1918
A. s.	Anførte sted
Adv.	Advokaten
AFTL	Aftaleloven
AL	Arveloven
Arveret (Århus)	Svenné Schmidt, Torben, Nørgaard, Jørgen og Vesterdorf, Peter: Arveret, 1. udg. 1985 eller 2. udg. 1991
Arveretten (Kbh)	Taksøe-Jensen, Finn: Arveretten, 1986, 3. oplag 1992 med tillæg
Bet.	Betænkning
Betænkning 3	Betænkning nr. 716/1974 fra Ægteskabsudvalget af 1969 om formueordningen
Bkg	Bekendtgørelse
DL	Danske Lov
EKTL	Norsk Ekteskapslov av 4 juli 1991
FAL	Forsikringsaftaleloven
Familieret (Århus)	Lund-Andersen, Ingrid, Munck, Noe, Nørgaard, Irene, Nørgaard, Jørgen, Højgaard Pedersen, Marianne og Vesterdorf, Peter: Familieret, 1. udg. 1980, 2. udg. 1986 eller 3. udg. 1990
Familieretten (Kbh)	Taksøe-Jensen, Finn og Vorstrup Rasmussen, Jesper: Familieretten, 1990
FM	Fuldmægtigen
FT	Folketingstidende
H	Højesteretsdom
Jmt.	Justitsministeriet
KKL	Konkursloven
Kommissionsbet. 1941	Betænkning af 1941 fra Arvelovskommissionen om Udkast til Arvelov
M.h.	Med henvisninger
ML	Myndighedsloven

RPL	Retsplejeloven
SL	Skifteloven
TfR	Tidsskrift for Retsvæsen
TL	Tinglysningsloven
Tlp	Bkg. om tinglysning i personbogen
U	Byretsdom
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
V	Vestre landsretsdom
VLT	Vestre Landsrets Tidende
Æ1	Lov om ægteskabs indgåelse og opløsning
Æ1-kommentar	Danielsen, Svend: Ægteskabsloven kapitel 4 og 5. Retsplejeloven kap. 42 1993
Æ2	Lov om ægteskabets retsvirkninger
Æ2-kommentar	Danielsen, Svend og Hornslet, Mogens: Lov om ægteskabets retsvirkninger, 2 udg. 1986
Ændringsloven	Lov nr. 396 af 13. juni 1990 om ændring af straffeloven m.m. (særejereformen)
ÄKTB	Svensk Äktenskapsbalk af 14 maj 1987
Ärvdabalken	Svensk arvelov
Ø	Østre landsretsdom

Litteratur

Andersen, Ernst: Ægteskabsret II, 1956

Andersen, Ernst: Familieret, 3 udg., 1971

Beretning om pantebrevsformularer 1971, Justitsministeriets Arbejdsgruppe

Betænkning af 1918 fra Familieretskommissionen af 1913 om Udkast til Lov om Ægteskabets Retsvirkninger

Betænkning af 1941 fra Arvelovskommissionen om Udkast til Arvelov med tilhørende bemærkninger

Betænkning nr. 126 af 1955 om faderskab

Betænkning nr 305 af 1962 fra Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1957 om Skifte mellem ægtefæller

Betænkning nr 415/1966 fra Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1969 om Ægteskabets retsvirkning

Betænkning II nr. 606/1971 om Konkurs og Tvangsakkord

Betænkning 3 nr. 716/1974 fra Justitsministeriets Ægteskabsudvalg af 1969 om formueordningen

Betænkning nr 1247/1993 fra Justitsministeriets Myndighedslovsudvalg om Værgemål

Betænkning nr. 1270/1994 fra Justitsministeriets Skiftelovsudvalg om Skifte af dødsboer

Borum, O. A.: Familieretten 2, 1941, Opretryk 1946

Danielsen, Svend og Hornslet, Mogens: Lov om ægteskabets retsvirkninger, 2. udg., 1986

Danielsen, Svend: Ægteskabsloven kapitel 4 og 5. Retsplejeloven kapitel 42, 1993

Godsk Pedersen, Hans Viggo: Familie- og Arveret, 1990

Gomard, Bernhard: Skifteloven med kommentarer, 1964

Holmøy og Lødrup: Ekteskabsloven med kommentarer, Juridisk Forlag, Oslo, 1994

Lego Andersen, Eigil: Gavebegrebet, 1988

- Lund-Andersen, Ingrid, Munck, Noe, Nørgaard, Irene, Nørgaard, Jørgen, Højgaard Pedersen, Marianne og Vesterdorf, Peter: Familieret, 3. udg. 1990
- Graversen, Jørgen, Beck, Strange, Munck, Noe, Nørgaard, Jørgen, Højgaard Pedersen, Marianne og Vesterdorf, Peter: Familieret, 2. udg. 1986.
- Graversen, Jørgen, Beck, Strange, Damm, Anders, Munck, Noe, Nørgaard, Jørgen, Højgaard Pedersen, Marianne og Vesterdorf, Peter: Familieret, 1. udg. 1980.
- Munch, Mogens: Formueforholdet imellem Ægtefæller, 1955
- Munch, Mogens: Konkursloven med kommentarer, 7. udg., 1993
- Nielsen, Linda: Familieformueretten, 1993
- Nordisk Hvidbog om Ægtefællers Formueordning og Arveret, Københavns Universitet, 1992
- Olsen, Per Holkmann og Viltoft, Niels: Skifteloven med kommentarer, 1986
- Svenné Schmidt, Torben, Nørgaard, Jørgen og Vesterdorf, Peter: Arveret, 1. udg., 1985
- Svenné Schmidt, Torben, Nørgaard, Jørgen og Vesterdorf, Peter: Arveret, 2. udg., 1991
- Taksøe-Jensen, Finn: Person-, Familie- og Arveret 1984
- Taksøe-Jensen, Finn: Person-, Familie- og Arveret 1987
- Taksøe-Jensen, Finn: Arveretten, 1986
- Taksøe-Jensen: Tillæg til Arveretten 1993
- Taksøe-Jensen, Finn og Vorstrup Rasmussen, Jesper: Familieretten 1990

Artikler

- Abildtrup, H. C.: Kritik af en anmeldelse, UfR 1991 B side 214
- Amsinck Boie, Helene og Trenskow, Kim: Nye regler om Afgift af Dødsboer og Gaver pr. juli 1995, Advokaten 1995 side 218 ff
- Bang-Olsen, F.: Tvangsarveret i forhold til kombinationssæreje, Advokaten 1993 side 216 ff
- Bull, Kirsti Strøm: Avtaler mellom Ektefeller, Oslo 1993, side 53 ff
- Dam, Henrik: Krav til beskrivelse af genstande i ægtepagter, UfR 1993 B side 159 ff

- Dam, Henrik: Kombinationssæreje og tvangsarveret, Advokaten 1993 side 217 ff
- Dam, Henrik og Taksøe-Jensen, Finn: Hvornår gæld særeje, UfR 1995 B side 201 ff
- Holm-Jørgensen, Povl: Anmeldelse af Familieretten af Finn Taksøe-Jensen og Jesper Vorstrup Rasmussen, Advokaten 1990 side 459 ff
- Hornslet, Mogens: Kommentarer til Højesteretsdomme i tiden april-november 1984, UfR 1985 B side 33 ff
- Iversen, Bent: U 1971.365 (ØLK), Tinglysning – Ægtepagt, Fuldmægtigen 1971 side 97 ff
- Lauersen, Grethe: Anmeldelse af Familieret, 3. udg., 1990, af Lund-Andersen, Ingrid, Munck, Noe, Nørgaard, Irene, Nørgaard, Jørgen, Højgaard Pedersen, Marianne og Vesterdorf, Peter, Advokaten 1991 side 50 ff
- Nielsen, Dorrit Sylvest: Anmeldelse af tre familieretlige fremstillinger, Revisions- og Regnskabsvæsen nr. 8 1991 side 62 ff
- Nørgaard, Irene: Ægtefællers testationskompetence, UfR 1988 B side 108 ff
- Nørgaard, Irene: Anmeldelse af Taksøe-Jensen og Vorstrup Rasmussen Familieretten, 1990, UfR 1991 B side 139 ff
- Nørgaard, Jørgen: Uskiftet bo trods nyt ægteskab, Juristen 1975 side 410 ff
- Nørgaard, Jørgen: Yderligere om uskiftet bo trods nyt ægteskab, Juristen 1989 side 87 ff
- Nørgaard, Jørgen: Om ægtefæller som modtagere og ydere i relation til arve- og gaveafgiftsloven, UfR 1975 B side 317 ff
- Splith, Poul: Gaver og gavemomenter som grundlag for særeje, UfR 1980 B side 313 ff
- Taksøe-Jensen, Finn: Om fremtidens arvesystem, Suum Cuique 1991 side 235 ff
- Taksøe-Jensen, Finn: Anmeldelse af Lars Tottié: Äktenskapsbalken, TfR 1993 side 191 ff
- Trolle, Jørgen: Kommentarer til danske Højesteretsdomme afsagt i tiden januar-juni 1967, UfR 1967 B side 249 ff
- Trønning, Christian: Anmeldelse af Finn Taksøe-Jensen, Person-, Familie- og Arveret 1987, UfR 1988 B side 92 ff
- Ugilt, Helge: Om gaver som Særeje, UfR 1979 B side 217 ff
- Ugilt, Helge: Om gaver som Særeje, Advokaten 1980 side 81 ff

Lovregister

Adoptionsloven - 1923 (ADL-1923)

Lov nr. 87 af 26. marts 1923

218

Adoptionsloven - 1956 (ADL-1956)

Lov nr. 140 af 25. maj 1956

218

Aftaleloven (AFTL)

Lovbekendtgørelse nr. 600 af 8. september 1986 med senere ændringer

§ 28: 65

§ 29: 65

§ 30: 65

§ 31: 65

§ 32: 65,

§ 33: 65, 109, 125

§ 34: 65

§ 36: 65, 109, 125

Arveloven (AL)

Lovbekendtgørelse nr. 584 af 1. september 1986 med senere ændringer

§ 5: 228

§ 6: 188

§ 7: 188

§ 9: 186

§ 13 stk 1: 198

§ 18 stk 1: 205, 210, 212

Lovregister

§ 18 stk 2: 210, 212

§ 19: 198

§ 20: 198

§ 21: 198

§ 22: 198

§ 26 stk 2: 189

§ 53 stk 2: 51

§ 55: 138 f

§ 58 stk 2: 140

§ 59: 138, 140

§ 59 stk 2: 140

§ 62 stk 3: 54, 139 ff, 236

§ 63: 140

§ 63 stk 2: 141

§ 64: 140

§ 66 stk 1: 18, 187, 189, 195

§ 66 stk 2: 16 ff, 22 f, 48, 100, 183, 189, 192, 196, 199

§ 75: 112

§ 76: 112

Boligstøttelov

Lovbekendtgørelse nr. 725 af 4. august 1994

§ 8: 217

Danske Lov 15. april 1683 (DL)

5 -1 - 2: 65

Dødsbo- og Gaveafgiftsloven (DGAL)

Lov nr. 426 af 14. juni 1995

§ 1 stk 2, litra e: 206

§ 3 stk 1, litra a: 206

§ 6 stk 1: 38

§ 8 stk 3: 38

§18: 222

§ 22 stk 2: 116

§ 22 stk 3: 206

Forsikringsaftaleloven (FAL)

Lovbekendtgørelse nr. 726 af 24. oktober 1986 med senere ændringer

§ 102: 141

§ 103: 141 f

§ 108: 139

Konkursloven (KKL)

Lovbekendtgørelse nr. 588 af 1. september 1986 med senere ændringer

§ 34 stk 1: 139

§ 34 stk 2: 139

§ 64 stk 2: 68

§ 74: 68

§ 258: 112

§ 259: 112

§ 260: 112

§ 261: 112

Myndighedsloven (ML)

Lovbekendtgørelse nr. 443 af 3. oktober 1985 med senere ændringer

§ 52: 130

§ 65: 65

Partnerskabsloven (PAL)

Lov nr. 372 af 7. juni 1989 med senere ændring

§ 3: 48

Personskatteloven (PSL)

Lovbekendtgørelse nr. 850 af 30. september 1994 med senere ændringer

§ 20: 98

Retsplejeloven (RPL)

Lovbekendtgørelse nr. 905 af 10. november 1992 med senere ændringer

§ 330a stk 1: 98

Skifteloven (SL)

Lovbekendtgørelse nr. 725 af 23. oktober 1986 med senere ændringer

§ 61a: 16 f, 85, 87, 97 f, 126 f, 161, 188, 191, 195

§ 62a: 186, 188

§ 62b stk 1: 186, 188

§ 62b stk 2: 32, 186, 188

§ 62c: 16 ff, 22 f, 45, 47 f, 76, 100, 186, 191, 194, 198, 200

§ 62d: 18, 186, 188, 194 f

§ 63: 192

§ 65: 167

§ 65 stk 2: 150, 152, 154, 162

§ 66: 125

§ 67: 125

§ 68: 16, 150, 184, 187

§ 68a: 184

§ 69a: 16, 29, 184, 186, 222

§ 69b: 16 f, 19, 85, 87, 97 f, 126 f, 161, 184 f, 190

§ 70: 184

§ 70a stk 2: 16 f, 22 f, 45, 48, 76, 100, 174, 185, 188, 190, 197, 200

§ 70b: 16 f, 19, 22 f, 45, 100, 185, 188, 190, 197, 200

Social Pensionslov

Lov nr. 521 af 16. juni 1994

217

266

Bekendtgørelse om Social Pension

Bekendtgørelse nr. 522 af 16. juni 1994 med senere ændringer

§ 22: 217

§ 23: 217

Tinglysningsloven (TL)

Lovbekendtgørelse nr. 622 af 15 september 1986 med senere ændringer

§ 1: 224

§ 33: 131

§ 46: 132

§ 49: 131

§ 53 stk 2: 131

Bekendtgørelse om tinglysning i bilbogen

Bekendtgørelse nr. 304 af 10. maj 1993

132

Bekendtgørelse om tinglysning i personbogen (Tlp)

Bekendtgørelse nr. 187 af 15. marts 1994 med senere ændring

§ 5 stk 2: 132

§ 6 stk 2 nr. 1: 132

§ 6 stk 2 nr. 2: 132

§ 10: 132

§ 15: 132

§ 18: 132

Værgemålsloven (VML)

Lov nr. 388 af 14. juni 1995

§ 3 stk 5: 130

§ 46: 65

Vægebekendtgørelsen

Bekendtgørelse nr. 871 af 17. december 1991

§ 16: 130

Lov om ægteskabs indgåelse og opløsning (Æ1)

Lovbekendtgørelse nr. 148 af 8. marts 1991 med senere ændringer

§ 55: 139

§ 56: 17, 187 f, 190, 222

§ 58: 110

Lov om ægteskabets retsvirkninger (Æ2)

Lovbekendtgørelse nr. 37 af 5. januar 1995 med senere ændring

§ 2: 153 f

§ 15 stk 1: 57, 88, 113, 127, 141, 166

§ 15 stk 2: 127, 141, 154 ff, 184

§ 17: 16 f, 19, 22 f, 48, 100, 183, 187, 189, 196, 199, 223

§ 18: 16 ff, 22 f, 45, 47 f, 77, 100, 182 f, 187, 189

§ 18 stk 2: 182

§ 19: 16 f, 19, 22 f, 45, 47 f, 77, 100, 182 f, 187, 189

§ 19 stk 2: 182

§ 23 stk 1: 16 ff, 23, 48, 85, 87, 89, 92, 97, 127, 183 f, 187, 189 f, 195 f, 199, 223

§ 23 stk 2: 16 ff, 45, 48, 85, 87, 97 f, 127, 178, 184 f, 188, 190 f, 195, 199

§ 24: 183 f

§ 28: 46, 54, 61, 113, 119, 131, 135, 142, 170

§ 28 stk 1 nr. 1: 46 f, 69 ff, 74, 103, 110, 113

§ 28 stk 1 nr. 2: 46 f, 54, 68 f, 71, 74, 113

§ 28 stk 2: 46 f, 55, 63, 68, 71 f, 74, 76 f, 100, 103, 105, 113, 119

§ 28 stk 3: 46, 57, 68, 79, 110 ff, 114, 141, 158, 166, 187, 228

§ 28a: 46, 54 f, 57, 61, 77 f, 94, 135, 137 f, 141 f, 144, 158, 164, 228,

§ 28b: 47

§ 28b stk 1: 47, 55, 115, 126

§ 28b stk 2: 47, 56, 115

§ 30 stk 1: 131, 135, 142

§ 30 stk 2: 64, 66, 131, 135, 224

§ 31: 64, 224

§ 35: 129

§ 37: 131

§ 38 nr 1: 16 f, 19, 22 f, 45, 48, 100, 183 ff, 187, 189, 196, 199, 223

§ 41: 183

Lov om ændring af Straffeloven og Retsplejeloven m.v (Ændringsloven til særejereform)

Lov nr. 396 af 13. juni 1990

§ 17: 49 f

Domsregister

Hvor sidetallet er angivet med **fed** sats, findes referat af dommen.

Domme trykt i Ugeskrift for Retsvæsen

1928.609 Ø	209	1980.232 V	136
1935.184 Ø	82	1980.913 V	82
1935.1114 V	82	1981.596 Ø	82
1939.267 H	182	1981.1074 Ø	24, 82 , 87, 89
1944.281 H	129	1982.478 Ø	109
1948.637 Ø	82	1982.715 Ø	82
1953.1104 V	82	1983.789 V	49, 133
1955.168 Ø	132	1984.564 H	82, 83 , 84, 94
1958.968 Ø	109	1985.254 Ø	132
1962.733 Ø	125	1987.763 H	82, 83 , 84, 94, 95
1962.905 V	133	1988.425 Ø	82
1965.348 V	125	1988.462 H	66, 103, 107 , 123
1966.257 H	49, 133	1988.741 Ø	129
1966.80 H	133	1989.950 V	188
1966.451 V	133	1990.164 H	124, 133
1967.249 H	136	1990.819 Ø	209
1968.559 Ø	136	1991.125 V	63
1971.194 Ø	109 , 110	1993.799 Ø	209, 233
1971.365 Ø	133	1994.339 Ø	120 , 121, 124
1971.772 H	65, 133		
1975.473 Ø	137, 138		
1975.999 Ø	82		
1975.1144 Ø	82		
1976.604 Ø	182		
1977.922 H	130		
1978.220 V	103		
1978.259 V	82		
1978.736 V	82		
1979.491 H	82		
1979.644 V	82		
1979.752 U	109		

Vestre Landsrets Tidende

1931.262 82

Utrykte domme og kendelser

ØL-dom af 15. maj 1968
(5. Afd. 25/1968) 123
ØL-dom af 29. september 1977
(13.363/1976) 82
ØL-dom af 7. oktober 1992
(16. Afd 190/1992) **83**, 89, **137**

Stikordsregister

Afgift

- arv 31
 - dødsbo 31
 - gaver 31
 - ægtefæller 206
 - se tillige boafgift
- ## Afgiftsfri gaver
- boligstøtte 217
 - forhøjelse af indkomstgrundlag 217
 - uskiftet bo 217 f

Afkast

- aktiv 57
- formueart 57
- se tillige indtægt

Aftale

- ægtepagt 46
- ## Aftaleindgåelse

- habilitet 65
- sindssygdом 65

Aftrapning

- fælleseje 103

Aftrapningssæreje

- baseret på anpartssæreje 25
- baseret på brøkdelsæreje 25
- begreb 25, 103, 200
- ctr. anpartssæreje 25
- ctr. brøkdelsæreje 25
- dødsboskifte 102
- gæld 177
- hjemmelsgrundlag 100 f
- indtægt 111
- ligedeling 26
- ophør 26
- retsvirkning 201
- separation 101
- skilsmisse 101
- sociale beskyttelsesregler 26, 101
- stiftelse 25
- terminologi 100
- tidsbegrænsning 100 f
- uskiftet bo 26

Akkvisitionsfælleseje 41

Aktieselskab 114

Aktiv

- afkast 57
- ejerægtefælle rådighed 56
- erhvervsindkomst 56
- forbrug 56
- formueart 57
- formuefastlæggelse 87 ff
- friværdi 95
- gaveandel 95
- indtægter 57
- rådighedsbegrænsninger 56

Andelsløsning

- som formueart 59

Anmeldelse

- advokat, fuldmagt 133
- ægtepagt 133

Anpart

- brøkdæl 59
- fuldstændigt særeje 60
- fælleseje 60
- ideel 59

Anpartsselskab 114

Anpartssæreje, se tillige brøkdelsæreje

Anpartssæreje

- afdrag på pantegæld 90
- aktiv i delgavetilfælde 94 f
- alle aktiver 81
- begreb 23 f, 81, 100
- betegnelse i dokument 100
- bodel 199
- bosondring 199
- ctr. brøkdelsæreje 24, 81
- delgave 82 ff, 94
- efterfølgende indskud 90 ff
- efterfølgende investering 90 f
- ensidig stiftelse 98
- et enkelt aktiv 81
- forbedring af aktiv 90, 92

- fællesejeandel 24, 77
- fællesejeandels størrelse 79
- genstand 78, 99
- gæld 177 f
- hjemmelsgrundlag 77, 80 f
- hovedstandsættelse 90
- indfrielse af pantegæld 90 f, 95 f
- indtægt 79, 111
- inter vivos-disposition 198
- istandsættelse af aktiv 90
- krydsende udtagelsesret 100
- med fællesejeandele 81
- misbrugsvederlagskrav 100
- mortis causa-disposition 199
- opløsning 81
- oprindeligt indskud 89 ff
- opståen 24, 174
- overtagelse af pantegæld 95 ff
- påbygning 93
- retspraksis om 82 ff
- retsvirkning 24, 80 ff
- sociale beskyttelsesregler 24, 100 f
- skifte af dødsbo 200
- skifte i levende live 199 f
- stiftelse ved gave 98
- stiftelse ved testamente 98
- stiftelse ved ægtepagt 98
- stiftelsesmåder 24 f, 80
- surrogat 79
- særejeandel 25, 77
- teorier om 82 f
- terminologi 81f, 100
- uden fællesejeandele 81
- udløsningsret 100
- uegentlig særejeform 23
- uskiftet bo 24
- vederlagskrav 85 f
- værdifald 82
- værdistigning 82
- Anvendelse af særeje
- generationsskifte 204
- Arbejdspræstation 135
- Arv
- afgift af 206
- afgiftsfri 206
- behæftet aktiv 165
- formueart 164 f
- friværdi af aktiv 164
- ligestilling af børn 222
- ægtefæller 206
- Arveforsbud
- gave 137
- generationsskifte 232
- købesum berigtigelse 83
- ændring af særeje 117, 147
- Arvekvote
- børn 32
- ægtefælle 30 ff
- Barn udenfor ægteskab
- i praksis 33 f
- Begrænset aftalefrihed 61 f
- ugyldighed 61 f
- Begrænsning
- særeje omfang 14
- Begunstigelse
- livsforsikring 141
- Beskyttelsesregler, se sociale -
- Bestemmelsesret
- ægtefæller 117
- Betingelse
- bodelingsoverenskomst 109
- forudsætning som ulovlig betingelse 109
- lovlig 105
- resolutiv 105
- retspraksis om 107 ff
- suspensiv 105
- særejebestemmelse 144
- særlige 105
- ugyldig 106
- uskrevet 106 f
- Bistandshjælp
- tilbagebetalingspligt 154
- Boafgift se tillige skifte af dødsbo
- bundfradrag 31, 38
- formueordning 31
- nyt ægteskab 38
- skifteafkald 38
- ægtefæller 31
- Bodel
- anpartssæreje 199
- bortfald af separation 125
- forbedring af 185
- forbedring af særeje 190
- formindskelse af 18, 196
- gæld 152 f
- gælds formueart 171

- ligedeling 184, 187
- skifte af fællesbo 150
- testation 183
- udtagelsesret 16 f
- værdiforøgelse af 92
- Bodeling**
- kvalitativ 16
- kvantitativ 16
- ligedeling 16
- Bodelingsoverenskomst**
- aftale uden for ægtepagt 109
- særejebestemmelse 109
- Bodelspassiv 154**
- Bolig**
- krydsende udtagelsesret 16
- Boslod 150**
- Boslodsudveksling 150**
- generationskskifte 204
- Bosondring**
- aftrapningssæreje 201
- anpartssæreje 100, 199
- brøkdelsæreje 186
- fuldstændigt sareje 187
- fælleseje 16, 183
- kombinationssæreje 192
- skilsmisssæreje 19, 189
- sareje 125
- Bruttoanpart**
- ideel 81
- Brøkdelsæreje, se tillige anpartssæreje**
- Brøkdelsæreje**
- aktiver 23
- alle aktiver 77
- begreb 22, 47, 76
- betegnelse i dokument 80
- bosondring 23
- ctr. aftrapningssæreje 25
- ctr. anpartssæreje 24, 81
- et enkelt aktiv 77
- formuearter 22
- fællesejeandel 14
- gæld 176
- gældsposter 23
- hjemmel 47 f
- hjemmelsgrundlag 76 f
- ideel bruttoanpart 81
- indtægt 79, 111
- inter vivos-disposition 195
- krydsende udtagelsesret 23, 47
- kvalitativ deling 23
- kvantitativ deling 23
- med fællesejeandele 77
- mortis causa-disposition 23, 195 f
- nettoandele 22
- nogle aktiver 77
- opløsningsmuligheder 79
- retsvirkning 22
- sociale beskyttelsesregler 23, 48, 79
- stiftelse 23
- stiftelse ved gave 59
- stiftelse ved testamente 59
- stiftelse ved ægtepagt 59
- stiftelsesmåde 78 f
- surrogat af 79
- terminologi 76 f
- uden fællesejeandele 78
- udløsningsret 23
- udtagelsesret 23
- uskiftet bo 23
- vederlagskrav 23
- Bundfradrag**
- boafgift 38
- skifteafkald 38
- uskiftet bo 38
- Børn**
- arvekvote 32
- skifteafkald 34 ff
- tvangsarv 32
- Båndlagt arv**
- frigivelse 140 f
- sareje 140
- Båndlagt gave 141**
- Båndlæggelse**
- friarv 139
- protest imod 138 f
- retspraksis 141
- stiftelse af sareje 139
- tilsidesættelse 140
- trediemandsbestemmelse 139
- tvangsarv 139
- Båndlæggelsesbestemmelse**
- konkursbo 139
- Communauté 62**
- CPR-nummer**
- faders 33
- ægtepagt 132

Stikordsregister

CPR-register

- faders nummer 33

Delgave 82

- brøkdelsæreje 94 f

Deling

- gæld 152

Delingsbrøk 13

Delingsforhold

- fælleseje 13

Død

- dødsfaldssæreje 63 f

- fællesejevirkning 16

- kombinationssæreje 19 f, 73 f

- ophør af særeje 125 ff

- samtidig 73

- særejevirkning 18

Dødsboafgift se boafgift

Dødsboskifte se skifte af dødsbo

Dødsfaldssæreje 63 f

Efterarveret 35, 37

- se tillige sekundosuccessionsret

Ejerpantebrev

- håndpant 161

Ejerægtefælle

- rådighed over aktiv 56

Erhvervsmæssigt generationsskifte
230 ff

Erhvervsvirksomhed

- krydsende udtagelsesret 16

Erstatningsindtægt 113

Faksimilestempel 129

Fast ejendom

- notering af særeje 132

- tingbog 132

Fideikommissarisk substitution 209

- se tillige successionsrækkefølge

Forarveret 37, 39

- se tillige sekundosuccession

- ægtefælle 40

- ægteskabsudvalget 40

Forbedring

- bodel 185, 190

Forbeholdssægtepagt 30

- kombinationssæreje 30

Forbrugsformueart 156, 158, 161

Forhåndsafkald

- vederlagskrav 98

Forkøbsretsdokument 136

Formindskelse

- bodel 18, 183, 196

Formkrav

- ægtepagt 129 f

- særejebestemmelse 136

Formueart

- aftrapningssæreje 15

- aktiv 55, 57

- anpartssæreje (uegentlig) 23

- arv 164 f

- begreb 15

- behæftet aktiv 175

- betydning af 91

- brøkdelsæreje 15

- communauté 62

- efterfølgende pantesikring 160

- fastlæggelse 54

- fastlæggelse ved gave 93

- fastlæggelse ved testamente 93

- fastlæggelse ved ægtepagt 94

- forbrugs- 156

- forskydninger 58

- fuldstændigt særeje 15

- fælleseje 15

- gave 164 f

- gavegivers bestemmelse 55

- gifteeje 62

- gæld 150, 158 ff

- håndpant 161

- ideel bruttoanpart 81

- ikke anerkendt 62 f

- kombinationssæreje 15

- kvalitativ balance 56

- kvantitativ balance 56

- moderaktiv 57

- omlægning af gæld 170 ff

- pantegæld 159

- personlige rettigheder 156

- præceptive regler 62

- reguleringsform 59

- sammenblanding 78, 128

- sammenblanding af gæld 177

- skilsmisssæreje 15

- status quo-princip 58

- særejegyæld 55

- testators bestemmelse 55

- trediemandsbestemmelse 142 f, 164

- uegentlig 23
- underpant 158
- underpantsat aktiv 158
- uoverdragelige rettigheder 156
- usikret gæld 163
- zugewinnngemeinschaft 62
- ægtefællers bestemmelse 55
- Formueformindskelse 127
- Formuefællesskab se fælleseje
- Formuegenstande
- fortegnelse i ægtepagt 132
- Formueordning
- aftrapningssæreje 25
- anpartssæreje 23
- betingede skiftegrunde 15 f
- boafgift 31
- brøkdelsæreje 22 f
- fastlæggelse 15
- fuldstændigt særeje 17 f
- fælleseje 16
- genstand 15
- grundformer 13, 15
- grundformueart 15
- kombinationssæreje 19 f
- legal 29
- registrerede partnere 48
- skilsmissesæreje 18 f
- varighed 15
- ægtefællers bestemmelsesret 117
- Forskydning
- formueart 58
- vederlagskrav 58
- Fortolkning
- gavebrev 144
- særejebestemmelse 49 ff
- testamente 144
- Forvanskning 65
- Forøgelse af fælleseje
- vederlag 184
- Forøgelse af særeje
- vederlag 184
- Fravigelse
- særejebestemmelse 144
- Fremrykket generationsskifte 203
- Fremtidig erhvervelse 58
- fuldstændigt særeje 69
- ligedeling 224
- værdistigning 64
- Fuldmægtig
- underskrift ægtepagt 129
- Fuldstændigt særeje
- begreb 46
- dødsboskifte 188 f
- fremtidig erhvervelse 69
- grundregler 17 f
- hjemmel 44, 68
- hjemmelsgrundlag 68
- indtægt 111
- inter vivos-disposition 187
- mortis causa-disposition 187
- retsvirkning 17 f, 68 f
- skifte i levende live 187 f
- sociale beskyttelsesregler 17 f, 69
- terminologi 18, 68
- uskiftet bo 18
- Fælleseje
- delingsbrøk 13
- delingsforhold 13
- dødsboskifte 186
- grundregler 16 f
- ideel anpart 60
- inter vivos-disposition 182
- karakteristik 13
- krydsende udtagelsesret 16
- kvalitativ deling 16
- kvantitativ deling 16
- ligedeling 16
- ligedelingsregel 63 f
- mangler ved 32 ff
- mortis causa-disposition 183
- retsvirkning 16
- skifte 16, 150
- skifte i levende live 184
- skævdeling 16
- sociale beskyttelsesregler 16
- trediemandsbestemmelse 143
- udløsningsret 16
- udtagelsesret 16
- uskiftet bo 17
- Fællesejeandel
- brøkdelsæreje 14, 79
- Fællesejegenoprettelseskrav
- dødsboskifte 85
- separationskifte 85
- skilsmissekifte 85
- Fællesejevirkning
- død 16
- krydsende udtagelsesret 16

- kvalitativ deling 16
- kvantitativ deling 16
- lighedeling 16
- separation 16
- skilsmisse 16
- skævdeling 16
- udtagelsesret 16

Gave

- afgiftsfri 116
- afgiftspligt 146
- aktiv værdi 95
- arbejdspræstation 135
- arveforskud 137
- begreb 135
- behæftet aktiv 165
- betingelser 117
- delgave 82
- formueart 164
- friværdi af aktiv 164
- gældseftergivelse 135
- indtægtsnydelse 135
- kaution 135
- lån til brug 135
- rentefrihed 135
- rentenydelse 135
- stiftelse af særeje 54
- svigerbarn 116
- ulovlig overdragelse 116

Gaveafgift

- formueordning 31
- ægtefæller 31

Gaveandel

- aktiv 85
- fuldt vederlag 95
- gældsovertagelse 95
- indfrielse af pantegæld 95
- overtagelse af gæld 95

Gaveanmeldelse 146

Gavebestemmelse

- overgangsregel 49

Gaveoverdragelse

- bil 122
- datoangivelse 121
- depot 122
- fremtidig erhvervelse 121
- obligation 122
- specifikation 120

Gaveoverførsel

- ulovlig 64

Gaver ægtefæller

- afgift 206
- Gaveægtepagt
- specifikation 124
- Generationsskifte
- afgifter ægtefæller 206
- anvendelse af særeje 204
- arveforskud 232
- begreb 203
- boslodsudveksling 204
- brøkdelsæreje 205
- erhvervsmæssigt 230 ff
- erhvervsvirksomhed 205 ff
- fordelingsmæssig fordel 207 f
- formål 203
- fremrykket 203
- fællesbørn 205 ff
- glidende 203
- kombinationssæreje 204 ff
- privat, almindelige formueforhold 207 ff
- privat, større formuer 226 ff
- social balance 223 f
- sociale fordele 207 f
- særbørn 205 ff
- uskiftet bo 205
- Gengiftetilfælde
- mangler ved fælleseje 30 ff
- Genstandsregulering
- vederlagskrav 97
- Giftæje 40, 62, 152
- se tillige fælleseje
- Glidende generationsskifte 203
- Godkendelse
- ægtepagt 133
- Grundformer
- ægtefælleformueordninger 13
- Grundtyper
- kombinationssæreje 15
- Gyldighedsbetingelse
- ægtepagt 129
- Gæld
- aftrapningssæreje 177
- anpartssæreje 176 f
- bankskifte 166
- brøkdelsæreje 176
- fordeling af 167 ff
- formueart 150 ff

- fremtidig 166
- nystiftet 166 f
- overtagelse af 175
- rente af 166
- sammenblanding 177
- surrogat af 166
- ægtepagt 165
- Gæld formueart**
- bodel 171
- terminologi 150
- ved stiftelse 156
- Gældseftergivelse 135**
- Gældsoplægning**
- ensidig bestemmelse 170
- ægtepagt 170 f
- Gældsovertagelse**
- aktiv 95
- delvist vederlag 95
- friværds 95
- Gældsposter**
- specifikation 124

- Habilitet**
- aftaleindgåelse 65
- Hjemmel**
- brøkdelsæreje 47
- fuldstændigt æreje 46
- fælleseje 113
- kombinationssæreje 46
- skilsmisssæreje 46
- Hovedformueart 157**
- Hovedformueordning 93, 128 f**
- Håndpant**
- ejerpantebrev 161
- værdipapir 161

- Ideel anpart**
- anpartssæreje 60
- brøkdelsæreje 60
- fuldstændigt æreje 60
- fælleseje 60
- Indbo**
- specifikation 122
- Indtægt**
- aftrapningssæreje 111
- aktiv 57
- anpartssæreje 111
- brøkdelsæreje 111
- direktørgage 114
- driftsherreløn 114 f
- erstatning 113
- formueart 57
- fuldstændigt æreje 111
- fælleseje 111
- kombinationssæreje 111
- maskeret løn 115
- maskeret udbytte 115
- moderaktiv 57
- overgangsregel 112 f
- skilsmisssæreje 111
- specifikation 121
- særeje 141
- Indtægt af særeje**
- overgangsregel 112 f
- Indtægtsnydelse 135**
- Insolvens**
- ægtefælle 68
- Inter vivos-disposition**
- aftrapningssæreje 25, 201
- anpartssæreje 24, 198
- brøkdelsæreje 23, 195
- fuldstændigt æreje 17, 187
- fælleseje 16, 182
- kombinationssæreje 22, 192
- skilsmisssæreje 19, 189
- Interessentskab 114**

- Justitsministeriet**
- særejerreform 45 ff
- Jækning 40**

- Kapitalnedsættelse 114**
- Kaution 135**
- Kombinationssæreje**
- anvendelse af 75
- arvingbegunstigende 15, 22, 75 f
- begreb 46 ff
- betegnelse i dokument 74
- bosondring 192, 199
- dødsboskifte 192 f
- formuearter 19 f
- fællesejevirkning 21
- førstafdødes død 72
- gensidig virkning 72
- genstand 74
- grundtyper 15, 20
- hjemmel 46
- hjemmelsgrundlag 71 f

- hovedtyper 15
- i praksis 36 f, 75
- individuel ordning 73 f
- indtægt 111
- inter vivos-disposition 192
- kombinerede typer 15, 20 f
- logisk mulige typer 20
- logisk umulige typer 20
- længstlevendes død 71 ff
- misbrug af råden 192, 199
- mortis causa-disposition 192
- retsvirkning 20 f, 71 f
- samtidig død 21, 73
- skifte i levende live 22, 192
- sociale beskyttelsesregler 22
- særevevirkning 19, 21
- terminologi 22, 71 ff
- type 1 19 f, 75, 193
- type 2 19 f, 75, 193
- type 3 19 f, 75, 193
- type 4 19 f, 75, 193
- type 5 19 f, 75, 193
- type 6 20, 75, 193
- type 7 20, 193
- type 8 20, 193
- uskiftet bo 22
- vanrøgt 192, 199
- vederlag 192, 199
- ægtefællebegunstigende 15, 22, 30, 35, 63, 75, 107 f
- ændring 72
- Kombinationssæreje retsvirkninger**
- længstlevendes død 70 ff
- førstafdødes død 72
- Kommanditselskab 114**
- Kompetence**
- delegation af 117
- eksekutor 117
- ægtefælle 117
- Konkursbo**
- båndlæggelsesbestemmelse 139
- ægtefælle 68
- Kortvarigt ægteskab**
- skævdeling 29
- Krydsende udtagelsesret**
- begreb 16, 185
- bolig 16
- brøkdelsæreje 23, 47
- erhvervsløsøre 16
- erhvervsvirksomhed 16
- indbo 16
- udlæg efter vurdering 185
- udløsningsret 23, 185
- udtagelsesret 23, 185
- Kvalitative sociale beskyttelsesregler**
- aftrapningssæreje 26, 201
- anpartssæreje 24, 200
- brøkdelsæreje 23, 195 f
- fuldstændigt særeje 17 f, 187 f
- fælleseje 16 f, 182 f
- kombinationssæreje 22, 192 f
- skilsmisssæreje 19, 189 f
- Kvantitative sociale beskyttelsesregler**
- aftrapningssæreje 26, 201
- anpartssæreje 24, 199 f
- brøkdelsæreje 23, 196 f
- fuldstændigt særeje 17, 187
- fælleseje 16, 183 f
- kombinationssæreje 22, 192 ff
- skilsmisssæreje 19, 190 f
- Lavværg 129**
- Legal arvekvote**
- børn 32
- ægtefælle 32
- Ligedeling**
- aftrapningssæreje 201
- anpartssæreje 199 f
- bodel 184
- brøkdelsæreje 196 f
- fremtidig erhvervelse 224
- fuldstændigt særeje 187
- fælleseje 16, 184
- kombinationssæreje 192
- skilsmisssæreje 190
- Ligedelingsregel 63 f**
- Ligestilling**
- børn 222
- Likvidationsudlodning 114**
- Livsforsikring**
- begunstigelse 141
- genkaldelig begunstigelse 141
- stiftelse af særeje 141
- uigenkaldelig begunstigelse 141
- Lønudbetaling**
- maskeret 115
- Lån til brug 135**

Låneprovenu

- pantegæld 159
- underpantsætning 159

Mangler ved fælleseje

- befolkningens ønsker 39
- gengiftetilfælde 38 ff
- norsk ret 37, 41
- skønmæssig regel 40
- svensk ret 37, 41
- særbørn 32 f
- særejereformen 40 f

Maskeret udbytte 115

Maskeret lønudbetaling 115

Mindreårig

- gift 130

Mindstearveret

- ægtefælle 32

Misbrug

- aftrapningssæreje 201
- anpartssæreje 199
- bodel 127
- bosondring 183
- brøkdelsæreje 195
- fuldstændigt sareje 187
- fælleseje 183
- kombinationssæreje 192
- skilsmisssæreje 189
- vanrøgt 183
- vederlag 183

Misbrugsvederlagskrav 100

Moderaktiv 57

Mortis causa-disposition

- aftrapningssæreje 26, 201
- anpartssæreje 24, 199
- brøkdelsæreje 23, 195
- fuldstændigt sareje 18, 187
- fælleseje 16, 183
- kombinationssæreje 22, 192
- skilsmisssæreje 19, 189

Negotium mixtus cum donatione 25

Notering af sareje

- fast ejendom 132
- værdipapircentral 132

Offentliggørelse

- ægtepagt 133
- Omlægning af gæld

- ægtepagt 170 f

Omstødelse

- dispositioner 182
- ophør af sareje 125
- uvirksomhed 68
- ægtepagt 68
- Ophør af sareje 125 ff, 147
- bortgivelse 126
- forbrug 126
- bestemmelse i stiftelsesgrundlag 55

- sammenblanding 126

Surrogation 126

- sarejeophævelsesægtepagt 126

- tidsbegrænsning 126

Opsigelse

- sarejeægtepagt 125

Overdragelse

- pensionsordning 225

Overgangsregel

- fuldstændigt sareje 51
- gave 49 ff
- indtægt af sareje 112 f
- sarejeforskrift 49 ff
- testamente 49 f
- ægtepagt 49 ff

Pantegæld

- afdrag på 90
- indfrielse af 90, 95

Pantesikret gæld ctr. låneprovenu 159

Passiv kapital

- begreb 204

Pengemidler

- specifikation 122

Pensionsordning

- overdragelse 225

Personbog

- anmeldelse af ægtepagt 132
- tinglysning 131 f

Personlige rettigheder

- formueart 156
- Postnuptial sarejeægtepagt 65

Prioritetsgæld

- sarejeejendom 153

Pristalsregulering

- vederlagskrav 87

Privat generationsskifte

- almindelige formueforhold 207 ff

Stikordsregister

- større formuer 226 ff
- Præceptivt surrogationsprincip 57
- Prøvelse
 - tinglysning 65
 - ugyldighed 65 f
 - ægtepagt 65
- Registrerede partnere
 - formueordning 48
- Reguleringsform
 - formueart 59
- Rentefrihed 135
- Rentenydelse 135
- Retshandel
 - erhvervende 130
 - umyndigs 130
- Rettigheder
 - personlige 156
 - uoverdragelige 156
- Rådighed inter vivos
 - aftrapningssæreje 25, 201
 - anpartssæreje 24, 198
 - brøkdelsæreje 23, 195
 - fuldstændigt særeje 17, 187
 - fælleseje 16, 182
 - kombinationssæreje 22, 192
 - skilsmisssæreje 19, 189
- Rådighed mortis causa
 - aftrapningssæreje 26, 201
 - anpartssæreje 24, 199
 - brøkdelsæreje 23, 195
 - fuldstændigt særeje 18, 187
 - fælleseje 16, 183
 - kombinationssæreje 22, 192
 - skilsmisssæreje 19, 189
- Rådighedsbegrænsninger
 - aktiver 56
 - inter vivos 182
 - mortis causa 183
 - sociale beskyttelsesregler 56
 - omstødelse 182
- Sameje
 - ægtefæller 91
- Sammenblanding af formuearter 127 ff
 - anpartssæreje 127 f
 - bestridelse 129
 - bevisbyrde 129
 - hovedformueart 127
- påberåbelsesbyrde 129
- Samtidig død
 - i praksis 73
 - individuel ordning 73
 - kombinationssæreje 73
- Samtykke
 - uskiftet bo 34
- Sekundosuccession 36 f, 39
- Separation
 - fællesejegenoprettelseskrav 85
 - særeje 125
 - særeje, skifte 151
 - særejegenoprettelseskrav 85
 - særejevirkning 15
- Separations- og skilsmisserisiko 204
- antal separationer og skilsmisser 34
- Sindssygdom 65
- Skifte af dødsbo
 - fællesejegenoprettelseskrav 85
 - kvalitative regler 185 ff
 - kvantitative regler 184 ff
 - særejegenoprettelseskrav 85
- Skifte af aftrapningssæreje 26, 201
- Skifte af anpartssæreje 22, 199 f
 - kvalitative regler 200
 - kvantitative regler 199 f
 - separation 199
 - skilsmisse 199
 - udløsningsret 200
 - udtagelsesret 200
- Skifte af brøkdelsæreje 21 f, 196 f
 - kvalitative regler 197 f
 - kvantitative regler 196 f
 - separation 196
 - skilsmisse 196
 - udløsningsret 198
 - udtagelsesret 198
- Skifte af fuldstændigt særeje 16, 187 f
 - kvalitative regler 188
 - kvantitative regler 187 f
 - separation 187 f
 - skilsmisse 187 f
 - udløsningsret 188
 - udtagelsesret 187
- Skifte af fælleseje 16, 184 ff
 - bodel 150
 - kvalitative regler 184
 - kvantitative regler 184

- ligedeling 184
- separation 184
- skilsmisse 184
- skævdeling 184
- udtagelsesret 184
- udløsningsret 184
- Skifte af kombinationssæreje 22, 192 ff
 - krydsende udtagelsesret 197
 - kvalitative regler 194
 - kvantitative regler 192 f
 - separation 192
 - skilsmisse 192
 - udløsningsret 194
 - udtagelsesret 192, 194
- Skifte af skilsmissesæreje 19, 190 f
 - kvalitative regler 190 f
 - kvantitative regler 190 f
 - separation 190
 - skilsmisse 190
 - udløsningsret 191
 - udtagelsesret 190
- Skifteafkald
 - børn 34 ff, 38
 - fællesbørn 38
 - særbørn 34
 - uskiftet bo 34, 38
 - ægteskab 38
- Skilsmisse
 - fællesejegenoprettelseskrav 85
 - ophør af særeje 125
 - særeje, skifte 151
 - særejegenoprettelseskrav 85
 - særejevirkning 17
- Skilsmisse- og separationsrisiko 204
 - antal skilsmisser og separation 34
- Skilsmisseskifte
 - kvalitative regler 185
 - kvantitative regler 184
- Skilsmissesæreje
 - begreb 46
 - betegnelse i dokument 69
 - bosondring 19
 - dødsboskifte 19, 190 f
 - fællesejevirkning 18
 - genstand 70
 - grundregler 18
 - hjemmel 46
 - hjemmelsgrundlag 70 f
- indtægt 111
- inter vivos-disposition 19, 189
- mortis causa-disposition 19, 189
- retsvirkning 18, 70
- samtidig død 21
- separation 19
- skifte i levende live 190
- skilsmisse 19
- sociale beskyttelsesregler 19, 70
- særejevirkning 18
- terminologi 69 f
- uskiftet bo 19
- Skuffeforbehold
 - ægtepagt 108
- Skyldprincippet 106
- Skævdeling
 - bohave 184
 - kortvarigt ægteskab 16, 29, 184
 - løvsøre 184
 - personlige aktiver 184
- Sociale beskyttelsesregler
 - aftrængingssæreje 26, 101
 - anpartssæreje 24, 100
 - begreb 17
 - brøkdelsæreje 23, 79 ,
 - fuldstændigt særeje 17 f, 69
 - fælleseje 16
 - kombinationssæreje 22
 - krydsende udtagelsesret 100, 185
 - kvalitative 17, 100, 185
 - kvantitative 17, 100, 184
 - skilsmissesæreje 19, 70
 - udtagelsesret 16, 100, 184 f
- Specifikation
 - begreb 118
 - ikke sumsæreje 123
 - ægtepagt 118
- Specifikation af særeje 118 ff
 - aktiver 122
 - bil 122
 - datoangivelse 121
 - depot nr. 121
 - egentlig 120
 - fremtidig erhvervelse 121
 - gaveoverdragelse 120
 - generel angivelse 120
 - genstande 119
 - gældsposter 124
 - ikke sumsæreje 123

Stikordsregister

- indbo 122
- obligation 122
- omvendt 121
- opregning af aktiver 122
- pengemidler 122
- tinglyst adkomst 121
- værdipapir 121 f
- Specifikationskrav 118 f
- indhold 119
- praktisk udformning 119
- Specifikationslære 113
- hovedpunkter 120 f
- Stamaktiv
- surrogat 57
- Stamgæld
- surrogat 166
- Status quo-princip 58, 127
- Stempelafgift
- ægtepagt 132
- Stiftelse af særeje
- aftale 135
- andel af aktiv 59
- arveforskud 137
- båndlæggelse 139
- gave 135
- livsforsikring 141
- testamente 138
- trediemandsbestemmelse 135
- ulykkesforsikring 141
- Stiftelsesformer for særeje
- arv 54
- livsforsikring 54
- båndlæggelse 54
- gave 54
- ægtepagt 54
- Stiftelsesmåde
- anpartssæreje 24 f
- Succession
- sekundo 36 ff
- Successionsrækkefølge
- begreb 209
- anvendelse 208 ff
- Sumsæreje
- specifikation 123
- Suppleringsarv
- ægtefælle 30, 32
- Surrogat
- aktiv 110
- fælleseje 58, 110
- indtægt 145
- låneprovenu 158
- salgsprovenu 158
- stamaktiv 57
- stamgæld 166
- særeje 111, 145
- særejeaktiv 158
- Surrogation
- begreb 110
- Surrogationsbestemmelse
- ægtepagt 111
- Surrogationsprincip 57 f
- fremtidig erhvervelse 58
- særejeart 58
- Svig 65
- Svigerbarn
- gave 116
- Særbørn
- arveberettigede, antal 32 f
- mangler ved fælleseje 32 ff
- samtykke til uskiftet bo 34
- uskiftet bo 34
- Særeje
- aftrapning 100
- belånt aktiv 154
- betingelse for 105
- båndlagt arv 140
- dødsfalds- 63 f
- fortolkningsregler 49
- fællesejegæld 150
- gave, ændring 116 f
- gavebrev antal 36
- gaveoverførsel 64
- gæld 150 ff
- håndpant 153
- indtrædelsestidspunkt 104
- indtægt 111 ff
- ophør 125 ff
- ophørstidspunkt 104
- overgangsregel 37, 49 f
- resolutiv betingelse 105
- sammenblanding 127
- stiftelse ved ægtepagt 61 ff
- stiftelsesform 54
- suspensiv betingelse 105
- testamente antal 36
- testamente, ændring 116 f
- tidsbegrænsning 46, 103, 144
- trediemandsbestemmelse 116 f, 142

- urimeligt ringe-regel 187
- uskiftet bo 37
- ægtepagt, antal 36
- ægtepagt, ændring 115 f
- ændring 37
- ændringsmåde 55
- Særejeaktiv 154
- formueart 55
- surrogat 158
- Særejeart
- præceptive regler 62
- surrogationsprincip 58
- tredjemandsbestemmelse 142
- Særejebestemmelse
- formkrav 136
- skriftlighed 136 f
- specifikation 146
- Særejeformer
- egentlige 23
- uegentlige 23
- Særejeforskrift
- se særejebestemmelse
- Særejeoprettelseskrav
- dødsboskifte 85
- separationsskifte 85
- skilsmisesskifte 85
- Særejegæld
- formueart 55
- Særejemidler
- sammenblanding af 127
- Særejenotering 132
- Særeje og gæld
- bestemmelse ved ægtepagt 165 f
- dansk teori 152 ff
- efterfølgende pantesikring 160
- norsk ret 155
- svensk ret 155
- særligt formål 162 f
- tredjemandsbestemmelse 164 f
- Særeje omfang
- begrænsning 14
- Særejeophævelsesægtepagt 126
- Særejepassiv 154
- Særejereform
- Justitsministeriets forslag 45 ff
- mangler ved fælleseje 40 ff
- overgangsregel 37, 112 f
- Ægteskabsudvalgets forslag 45
- Særejestiftelse

- andel af aktiv 59
- se tillige stiftelse af særeje
- Særejevirkning
- død 18
- fuldstændigt særeje 17
- kombinationssæreje 19
- separation 17 f
- skilsmisse 17 f
- skilsmisessæreje 18
- udløsningsret 18
- udtagelsesret 17 f
- under ægteskab 17
- Særejeægtepagt
- antal 29, 36
- opsigelse af 125
- overgangsregel 49
- postnuptial 65

Testamente

- antal 34
- betingelser 117, 144 f
- formløs bestemmelse 138
- formløst 131
- overgangsregel 49 f
- protest fra ægtefælle 138 f
- stiftelse af særeje 54, 138 f
- særejeforskrift 49

Testamentsfortolkning

- viljesprincip 51, 144

Testamentsundersøgelse 30

Tidsbegrænsning

- aftrapningssæreje 126
- særeje 46 f
- særeje, hjemmel 103 f

Tilbagetræden

- ægtepagt 131

Tingbog

- notering af særeje 132

Tinglysning

- énsidig 131, 133
- ægtepagt 104, 131
- ægtepagt, genpart 132
- ægtepagt, retsvirkning 132
- ægtepagt, tidspunkt 133

Tredjemandsbestemmelse

- betingelser 144
- delegation 117
- delgave 145
- formløs 138

Stikordsregister

- formueart 142 f, 164
- ikke gensidigt bebyrdende aftale 135
- mundtlig forskrift 137
- om fælleseje 116, 143
- om særeje 116, 135 f
- protest fra ægtefælle 138 f
- skriftlig forskrift 136 f
- særeje betingelser 144
- særeje, ændring 147
- særejeart 142
- testamente 138 ff
- ændring 117
- ønske om særeje 137
- Trediemandsforskrift
- se trediemandsbestemmelse
- Trussels-belønningskoncept 34 f
- Tvang 65
- anden retsstridig 65
- voldelig 65
- Tvangsarv
- børn 32
- ægtefælle 32

Udbytte

- maskeret 115

Udbyttebetaling 115

Udløsningsret

- aftrapningssæreje 26, 201
- anpartssæreje 26, 100, 200
- brøkdelsæreje 23, 198
- fuldstændigt særeje 17, 188
- fælleseje 16, 185
- ikke ved særeje 17 f
- kombinationssæreje 22, 194 ff
- skilsmisssæreje 19, 191
- ægtefælle 16

Udnyttelse 65

Udtagelsesret

- aftrapningssæreje 26, 201
- anpartssæreje 24, 200
- bodel 16, 184 f
- brøkdelsæreje 23, 197
- fuldstændigt særeje 17, 187 f
- fælleseje 16, 184 f
- kombinationssæreje 22, 192 f
- krydsende 16, 185
- skilsmisssæreje 19, 190
- særeje 17

Uegentlig særejeart

- anpartssæreje 23

Ugyldig bestemmelse

- ægtepagt 66

Ugyldighed

- i praksis 65 f
- prøvelse 65 f
- værgemålslov 65
- ægtepagt 61 ff

Ugyldighedsregler

- almindelige 65
- forvanskning 65
- generalklausul 65
- svig 65
- udnyttelse 65
- viljesmangel 65
- voldelig tvang 65

Ulovlig gaveoverførsel 64

Ulovlige betingelser 66 f

Ulykkesforsikring

- begunstigelse 141
- genkaldelig begunstigelse 141
- stiftelse af særeje 141
- uigenkaldelig begunstigelse 141

Umyndighed

- begreb 130
- erhvervende retshandel 130
- selverhverv 130
- underskrift, ægtepagt 129
- ægtepagt 129 f

Underskrift, ægtepagt 129

- faksimilestempel 129
- fuldmægtig 129
- vitterlighedsvidne 130
- værge 129 f
- se tillige værgemålslov

Uoverdragelige rettigheder

- formueart 156

Urimeligt ringe-regel

- særeje 187

Usikret gæld

- formueart 163

Uskiftet bo

- brøkdelsæreje 23
- bundfradrag 38
- fuldstændigt særeje 18
- fælleseje 17
- kombinationssæreje 22
- samtykke 34

- skifteafkald 38
- skilsmisssæreje 19
- særbørn 34
- særeje 37
- Uvirksomhed
- omstødelse 68

Vanrøgt

- aftrapningssæreje 26, 201
- anpartssæreje 24, 199
- brøkdelsæreje 23, 196
- fuldstændigt særeje 17 f, 187
- fælleseje 16, 183
- kombinationssæreje 22, 195
- skilsmisssæreje 19, 189

Vederlag

- driftsherreløn 114 f
- eget arbejde 114

Vederlagskrav

- aftrapningssæreje 26, 201
- anpartssæreje 24, 199
- brøkdelsæreje 23, 196
- erhvervelse af særeje 18
- erstatning 86
- forbedring af bodel 185
- forbedring af særeje 18, 185
- forbedring på aktiv 92
- forbrug 127
- forhåndsafkald 98
- formindskelse af bodel 16, 18
- fuldstændigt særeje 17 f, 187
- fælleseje 16, 183
- genstandsregulering 87
- istandsættelse af aktiv 92
- kombinationssæreje 22, 195
- misbrug af bodel 127
- misbrug af skilsmisssæreje 190 f
- ophør af særeje 127
- overførsel fra skilsmisssæreje 191
- pristalsregulering 87
- skilsmisssæreje 19, 189
- særejegæld 127
- vedligeholdelse af aktiv 92
- værdiregulering 87
- værdistigning på aktiv 92

Vielser

- antal 34

Viljesmangel 65

Viljesprincip

- testamentsfortolkning 51, 144
- Virksomhedsskatteordning 226

Vitterlighedsvidne

- ægtepagt 130

Voldelig tvang 65

Værdifald

- anpartssæreje 82

Værdiforøgelse

- af bodel 92

Værdipapir

- håndpant 161

- indtægt af 121

Værdipapircentral

- notering af særeje 132

Værdiregulering

- skønsmæssig 98

- vederlagskrav 85

Værdistigning

- anpartssæreje 82

Væрге

- underskrift på ægtepagt 129

- erhvervende retshandel 130

Værgemålslov 65, 130

Værgetiltrædelse

- ægtepagt 130

Værneting

- ægtepagt 132

Zugewinnngemeinschaft 62, 111

Ægtefælle

- arvekvote 32

- forarveret 40

- fortrinsret 16 f

- insolvens 68. 226

- legal formueordning 29

- mindstearveret 32

- suppleringsarv 30, 32

- tvangsarv 32

- udløsningsret 17

Ægtefælleformueordning

- grundformer 13

Ægtefælleformueret

- grundprincipper 53

Ægtefælleformueretlige grundformer 13

Ægtefælleformueretlige

grundprincipper

- bundne stiftelsesformer 54 ff

- bundne ændringsmåder 55 ff
- familieformueretlig status-quo 58 f
- fri rådighed 56 f
- indtægt af formueart 57
- om andele af aktiver 59 f
- præceptivitet 54 f
- surrogaters formueart 57 f
- trediemandsbestemmelse 54 ff
- Ægtefæller
 - boafgift 31
 - gaveafgift 31
 - sameje 91
 - social balance 223 f
- Ægtepagt
 - adresse 133
 - aftale 46
 - anmeldelse til tinglysning 132
 - anmelder 133
 - antal 36
 - begrænset aftalefrihed 61 f
 - betingelser 105 ff
 - CPR-nummer 132
 - faksimilestempel 129
 - forbeholds- 30
 - format 132
 - formkrav 129 f
 - formløs ophævelsesadgang 116
 - fortegnelse over genstande 132
 - genpart 131
 - godkendelse 64, 133 f
 - gyldighed 65, 131
 - gyldighedsbetingelse 129 ff
 - gæld 165 f
 - gældsoplægning 170 f
 - indtægtbestemmelse 111 f
 - konkurs 68
 - offentliggørelse 133
 - omstødelse 68
 - overgangsregel 49
 - postnuptial 65
 - retsafgift 132
 - retsvirkning af ugyldighed 66 f
 - retsvirkning, tidspunkt 69
 - skuffeforbehold 108
 - stempelafgift 132
 - stiftelse af særeje 54, 61 ff
 - surrogationsbestemmelse 111
 - særejeophævelses- 126
 - tilbagetræden fra 131
- tinglysning 104, 131 ff
- ugyldig bestemmelse 66
- ugyldighed 61 f
- underskrift 129
- utinglyst 131
- uvirksomhed 68
- værgetiltrædelse 130
- værneting 132
- ændring, hjemmel 47
- Ægtepagtsbog 131
- Ægteskab
 - skifteafkald 38
- Ægteskabsudvalget
 - særejereform 45
 - ægtefælle forarveret 40
- Ændring
 - kompetence 117
 - særeje 37, 115 f
 - ægtepagt 115 f
- Ændring af særeje
 - gave 56
 - ophør 55
 - testamente 56
 - tidsbegrænsning 55
 - ægtepagt 55
- Ærbarhed 65

Oversigt over behandlede typer af generationsskifter

Private generationsskifter

Den ene ægtefælle med særbørn

Eksempel 1 208 f

Eksempel 2 210 f

Den ene ægtefælle med særbørn - meget velhavende

Eksempel 2 228 f

Begge ægtefæller med særbørn

Eksempel 1 212 f

Eksempel 2 214 f

Eksempel 3 215 f

Ægtefæller med fællesbørn

Eksempel 1 217 f

Eksempel 2 219 f

Ægtefæller med fællesbørn - ægtefællerne meget velhavende

Eksempel 3 229 f

Ægtefæller med både særbørn og fællesbørn

Eksempel 1 219 f

Eksempel 2 221 f

Barnløst ægtepar

Eksempel 1 222 f

Barnløst ægtepar - den ene ægtefælle meget velhavende

Eksempel 1 227 f

Erhvervsmæssige generationsskifter

Manden ejer virksomheden og privatformuen

Eksempel 1 230

Hustru ejer gods og meget velhavende

Eksempel 2 231

Ægtefæller driver detailforretning i fællesskab

Eksempel 3 231 f

Mand ejer stort aktieselskab

Eksempel 4 233 f